ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJA

NACIONALINĖ ŠVIETIMO AGENTŪRA

Valstybinės švietimo **2013–2022 metų strategijos** įgyvendinimas

Medžiaga diskusijoms

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJA

NACIONALINĖ ŠVIETIMO AGENTŪRA

Valstybinės švietimo **2013–2022 metų** strategijos įgyvendinimas

Medžiaga diskusijoms

Vilnius 2024

Redakcinė grupė:

Ričardas Ališauskas, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vedėjas

Julius Jakučinskas, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento direktorius

Rūta Krasauskienė, Nacionalinės švietimo agentūros direktorė

Jonas Mickus, Lietuvos savivaldybių asociacijos patarėjas švietimo ir kultūros klausimais

dr. Jolanta Navickaitė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ugdymo departamento direktorė

Alvydas Puodžiukas, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Mokyklų veiklos skyriaus vedėjas, atliekantis Švietimo tinklo departamento direktoriaus funkcijas

Evelina Raudytė-Lipeikienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginio planavimo skyriaus vyriausioji specialistė (sekretorė)

prof. dr. Loreta Žadeikaitė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Studijų, mokslo ir technologijų departamento vyriausioji patarėja

dr. Snieguolė Vaičekauskienė, Nacionalinės švietimo agentūros Strategijos ir plėtros skyriaus vedėja

Leidinio rengėjai:

Nacionalinė švietimo agentūra: Evaldas Bakonis, dr. Sandra Balevičienė, Gediminas Dubonikas, dr. Linas Jašinauskas, dr. Svajonė Mikėnė, dr. Benediktas Šetkus, dr. Rima Zablackė

Konsultavo, teikė duomenis ir informaciją:

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija: dr. Rita Dukynaitė, Ugnė Cibulskaitė, Vilmantė Germanavičienė, Jurgis Vasiliauskas, Giedrė Vėsulaitė

Nacionalinė švietimo agentūra: Ineta Antanavičienė, Vaida Kostygova, Rimantas Pikšrys, Galina Šestakova, Marija Usovaitė

Švietimo mainų paramos fondas: Laura Jurkuvienė, Gražina Kaklauskienė, Vytautas Pačiauskas

Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti (LAMA BPO): prof. dr. Pranas Žiliukas

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“: Vladas Gaidys

Redaktorė Anželika Tekutienė
Dizainerė Dalė Dubonienė
Maketuotojas Valdas Daraškevičius

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8275-87-2 (elektroninis)

© Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2023

TURINYS

Įvadas	4
Strategijos pagrindinio tikslo įgyvendinimas	9
Pirmojo tikslo įgyvendinimas	40
Antrojo tikslo įgyvendinimas	84
Trečiojo tikslo įgyvendinimas	130
Ketvirtojo tikslo įgyvendinimas	190
Baigiamosios nuostatos	217
Šaltiniai	226
Priedas. Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo planuoti ir pasiekti rodikliai	238

Įvadas

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (toliau – *Strategija*) parengta tęsiant Lietuvos švietimo reformos pradininkės habil. dr. Meilės Lukšienės iškeltas idėjas, *Lietuvos švietimo koncepcijoje* (1992) pradėtą Lietuvos švietimo raidos strateginį planavimą.

XX–XXI amžių sandūroje Lietuvos valstybės institucijos pradėjo taikyti strateginio planavimo ir valdymo technologijas. Strateginis planavimas Lietuvoje buvo pradėtas diegti apie 1998 m. Jau 2000 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės institucijos privalėjo parengti veiklos strateginius planus, kuriuose būtų nurodomi tikslai ir reikalingos lėšos tiems tikslams įgyvendinti. 2002 m. Vyriausybė parengė išsamią strateginio planavimo metodiką, nustačiusią strateginio planavimo sistemą, strateginių planų ir biudžeto sudarymo pagal programas principus, taip pat institucijos strateginio veiklos plano rengimo ir ūkio šakos (sektoriaus) plėtros strategijos rengimo tvarką.

Švietimo srityje strateginio planavimo tradicija buvo dar ankstesnė. Remiantis dar 1987 m. parengta Tautinės mokyklos koncepcija (orientuota į bendrąjį ugdymą), 1992 m. parengta Lietuvos švietimo koncepcija, apimanti visą sistemą nuo ikimokyklinio iki suaugusiųjų švietimo. Jai įgyvendinti buvo parengta *Lietuvos švietimo reformos programa (1992)*. Vėliau ją tęsė 1999 m. patvirtinti *Antrojo švietimo reformos etapo prioritetai*. 1999 m. Lietuvos švietimą vertinę Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) ekspertai pripažino, kad Lietuvoje egzistuoja tvirtas konceptualus reformų pagrindas, ir Lietuva pateikia geriausią pagrindinio dokumento – 1992 m. Lietuvos švietimo koncepcijos – kūrimo ir plėtros pavyzdį.

Lietuvos švietimo strategijos 2003–2012 metams kūrimą inicijavo Prezidentas Valdas Adamkus. Suderinus su tuometiniu švietimo ir mokslo ministru Kornelijumi Plateliu, 1999 m. prie Prezidentūros suburta darbo grupė iš įvairių partijų atstovų. Jai į pagalbą pasitelkta ekspertų. Šios grupės darbo rezultatas – 2002 m. rudenį visuomenei pristatytas leidinys „Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. 2003–2012 metai“. Leidinyje buvo apžvelgta švietimo reformos patirtis, švietimo būklė ir įvardyti nauji iššūkiai. Jame buvo numatytos pagrindinės švietimo politikos kryptys. Šias gaires apsvarsčius su Lietuvos švietimo

bendruomene, 2003 m. pradžioje pradėtas rengti galutinis lakoniškas *Valstybinės švietimo 2003–2012 metų strategijos* nuostatų tekstas. Jis buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. Šioje strategijoje numatyti trys bendrieji švietimo plėtotės siekiai:

1) veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema;

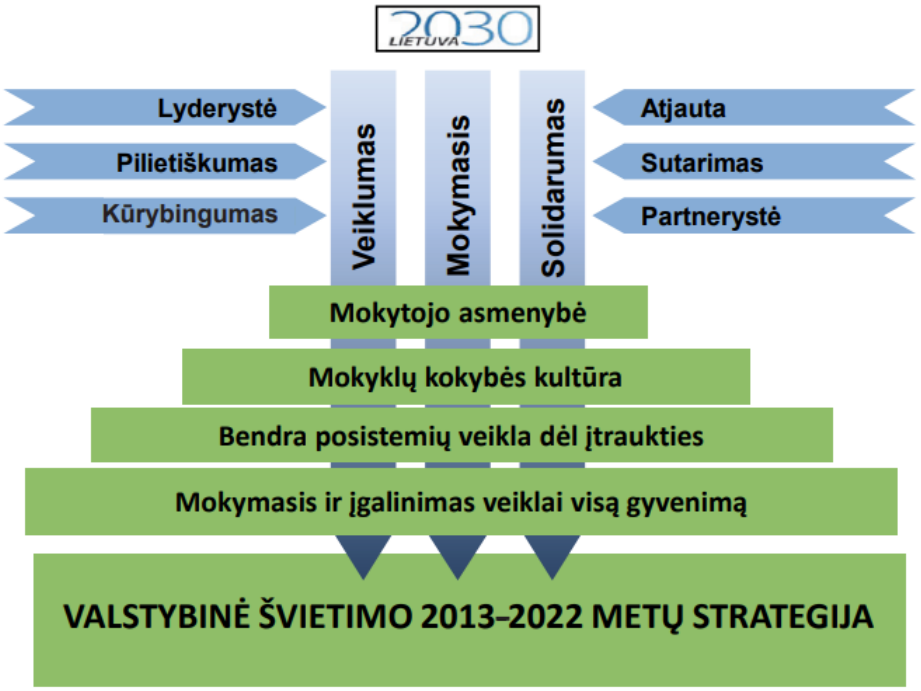
2) tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema;

3) švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius.

Šiame leidinyje aptariama *Strategija* rengta taip pat ne vienus metus. Įvairios diskusijos, svarstymai prasidėjo dar 2010 m. 2011 m. buvo organizuotas švietimo raidos scenarijų konkursas. Tolesni *Strategijos* projekto svarstymai vyko Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete. *Strategijos* esmines nuostatas taip pat lėmė Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 patvirtinta *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“.* Ši valstybės vizija ir raidos prioritetai bei jų įgyvendinimo kryptys tapo pagrindiniu ilgalaikiu strateginiu planavimo dokumentu, kuriuo vadovaujamasi priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas.

2013–2022 m. *Strategiją* Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino 2013 m. gruodžio 23 d. Ją sudaro pagrindinio ir keturių švietimo sistemos raidos tikslų ir jų įgyvendinimo vertinimo rodiklių ir siekinių aprašymai. Vadovaujantis 2013–2022 m. *Strategija*, buvo tęsiamas Lietuvos švietimo strateginis planavimas, telkiamos švietimo bendruomenės pastangos esminiams švietimo pokyčiams, atliepiantiems visuomenės lūkesčius, pagrindinius valstybės poreikius, pasaulines švietimo tendencijas, įgyvendinti. Atsižvelgiant į Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ siekį kurti sumanią, t. y. veiklią, solidarią, besimokančią visuomenę, *Strategijoje* keliamas esminis uždavinys švietimui – sutelkti švietimo bendruomenę ir visus Lietuvos žmones (solidarumas) nuolat kryptingai lavintis (mokymasis), siekiant asmeninės ir šalies sėkmės (veiklumas), užtikrinant lygias galimybes.

1 pav. **Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ ir *Strategijos* siekių dermė**

Schemos autorius Ričardas Ališauskas

Lietuvos švietimo politiką tiriantys mokslininkai įvertino[1], kad *Strategijoje* numatyti tikslai koreliuoja su švietimo kokybe, veiksmingumu ir našumu. Joje numatytos veiklos kryptys – ugdymo programų kokybės užtikrinimas, didesnio mokyklų savarankiškumo, mokyklų bendruomenių, mokyklų atskaitomybės stiprinimas, švietimo prieinamumo didinimas socialinės atskirties ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų grupėms, mokymosi visą gyvenimą skatinimas ir t. t. – tiesiogiai prisideda prie švietimo kokybės gerinimo. *Strategijoje* išvardytos priemonės, kaip tobulinti švietimo efektyvumą ir našumą, atsiskleidžia per nustatytus pamatuojamus rodiklius.

Strateginių švietimo dokumentų siekiams formuluoti ir įgyvendinti svarbus ir tarptautinis kontekstas. Didžiausią įtaką vyriausybių programoms ir *Strategijos* vykdymui turėjo Lietuvos siekis tapti EBPO nare. 2012 m. Lietuvos Respublika atnaujino prašymą dėl narystės EBPO. Po kelių formalių procedūrų 2015 m. EBPO Taryba priėmė Lietuvos prisijungimo prie EBPO Konvencijos veiksmų planą, kitaip vadinamą Stojimo veiksmų planu. Jame buvo aprašytos

[1] (Ne)išmatuojamas švietimo efektyvumas ir našumas. V., VUL, 2022. P. 19.

Lietuvos stojimo į EBPO sąlygos ir procesai. Stojimo techninio etapo metu 21 EBPO komitetas nagrinėjo Lietuvos atitiktį EBPO teisės aktams. Tarptautinių ekspertų atliktos Lietuvos būklės analizės suteikė daugiau įžvalgų, koreguojančių pasirinktą švietimo raidos kelią. Tačiau siūlymų, reikalaujančių iš esmės peržiūrėti *Strategijos* siekinius, nebūta. EBPO visateise nare Lietuva oficialiai tapo 2018 m. liepos 5 d.

Strategija buvo įgyvendinama ŠMSM, kitų valstybės institucijų, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų pastangomis. Konkrečias priemones Strategijos tikslams ir uždaviniams pasiekti kiekviena *Strategiją* įgyvendinanti institucija numatė savo veiklos planuose. ŠMSM *Strategijai* įgyvendinti vykdė veiklos programą „Valstybinės švietimo strategijos įgyvendinimas“. Strategijos tikslų siekiama ir kitose programose numatytomis priemonėmis.

Strategijos vykdymo metai nebuvo palankūs jos tikslų ir siekinių įgyvendinimui. Vyko nuolatinė politinė kaita, ministrai keitė vienas kitą (Gintaras Steponavičius (*Strategija* pradėta kurti jo vadovavimo laikotarpiu), Dainius Pavalkis, Audronė Pitrėnienė, Jurgita Petrauskienė, Algirdas Monkevičius, Jurgita Šiugždinienė). 2020 m. Lietuvoje prasidėjusi pasaulinė COVID-19 pandemija veikė visas žmonių gyvenimo sritis, ypač švietimą. Lietuvoje per pirmąjį karantiną buvo atsisakyta kontaktinio vaikų ugdymo ir pradėtas ugdymas iki tol plačiai netaikytu nuotoliniu būdu. Per antrąjį karantiną sprendimai dėl pandemijos valdymo švietimo srityje buvo priimami labiau diferencijuojant juos pagal švietimo įstaigas, ugdymo programas, savivaldybių epidemiologines situacijas, įtakos turėjo mokyklų steigėjų, vadovų ir bendruomenės susitarimai. 2022 m. prie beveik įveiktų iššūkių, paveikusių visas mūsų valstybės valdymo sritis, prisidėjo migrantų krizės, karo Ukrainoje, rekordinės infliacijos padariniai.

Strategijos vykdymą taip pat pakoregavo pokyčiai strateginio valdymo srityje. 2020 m. įvyko reikšminga strateginio valdymo reforma, pirmą kartą patvirtintas Strateginio valdymo įstatymas. Po gana ilgų parengiamųjų darbų 2020 m. rugsėjo 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintas naujas 2021–2030 metų Nacionalinis pažangos planas. Tapdamas centriniu valstybės pokyčių planavimo dokumentu, jis įteisino kokybinį strateginio valdymo Lietuvoje pokytį. Plane numatytiems pokyčiams įgyvendinti rengiamos nacionalinės plėtros programos. Tokia tapo 2021 m. gruodžio 1 d. patvirtinta 2021–2030 m. Švietimo plėtros programa, perėmusi iš *Strategijos* pagrindinio švietimo srities strateginio dokumento vaidmenį. Taigi paskutiniais metais dėmesys *Strategijai* vis labiau mažėjo.

Strategijos vykdymo pusiaukelė buvo įvertinta 2019 m. ŠMSM ir tuometinės Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros leidinyje „Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo pusiaukelė. Medžiaga diskusijoms“. Jame fiksuotas bandymas įsivertinti pa-

siektus rezultatus. Bet tai nebuvo tik ataskaita. Minėta apžvalga visoms suinteresuotoms šalims siūlė apsvarstyti savo sėkmes ir nesėkmes, teikti siūlymus dėl *Strategijos* iškeltų tikslų ir uždavinių, jų įgyvendinimo būdų tobulinimo. 2020 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija taip pat parengė leidinį, kuriame analizuota, kokias *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* nuostatas pasirinko įgyvendinti *XVII-oji Vyriausybė*. Tai buvo pirmasis ir kol kas vienintelis tokio tipo leidinys, analizuojantis ilgalaikės Strategijos ir vidutinės trukmės politinės programos santykį.

Šia apžvalga siekiama įvertinti 2013–2022 m. *Strategijos* rezultatus, kuriuos lėmė trijų Vyriausybių programų įgyvendinimas. Vertinant švietimą ilgalaikės strategijos kontekste, matyti, koks yra darbų tęstinumas, kas būdinga švietimo sistemos raidai. Apžvalgoje skelbiami duomenys, atvira analizė turėtų sulaukti šalies švietimo bendruomenės dėmesio, padėti tikslinti sprendimus dėl tolesnių švietimo plėtotės krypčių ir priemonių.

Strategijos pagrindinio tikslo įgyvendinimas

2013 m. buvo iškeltas **pagrindinis strateginis tikslas** – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovei kelti, ugdyti veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. Pagrindinį tikslą papildė Lietuvos **švietimo vizija** – kiekvienas vaikas, jaunas ir suaugęs žmogus Lietuvoje siekia ir nesunkiai randa, kur mokytis, šalies švietimo sistemą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko nuolatinę diskusiją dėl šalies švietimo plėtotės, Lietuvos valstybės ir jos žmonių sėkmės ir kultūros bei ūkio plėtros, atsižvelgiant į miesto ir kaimo darnią raidą.

Kiekvieno galimybės mokytis

Lietuva yra daug pasiekusi švietimo prieinamumo srityje. Jau 12 metų esame tarp pirmaujančių ES valstybių pagal darbingo amžiaus (25–64 metų) asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, procentinę dalį. Nors pagal jaunimo (30–34 metų) aukštojo išsilavinimo lygį užimama vieta smuktelėjo iš trečios 2013 m. į ketvirtą 2022 m., išliekame aukštoje pozicijoje ES. 2013–2022 m. matomas aiškus poslinkis, didinant vaikų įtrauktį į ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (28 str.) numatytas valstybės įsipareigojimas užtikrinti visiems Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę,

galimybes mokytis visą gyvenimą. Siekiant įgyvendinti šį įsipareigojimą, užtikrinami švietimo teikėjų tinklo, kurį sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės bendrojo ugdymo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos, neformaliojo švietimo mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai, įvairovė ir prieinamumas. Priešmokyklinis ugdymas gali būti vykdomas ikimokyklinio ugdymo įstaigose ar bendrojo ugdymo mokyklose. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo prieinamumas užtikrinamas, steigiant įvairių tipų bendrojo ugdymo mokyklas: pradines mokyklas, progimnazijas, pagrindines mokyklas ir gimnazijas. Pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos gali būti vykdomos ir profesinio mokymo įstaigose. Valstybinių, savivaldybių ir nevalstybinių įvairių paskirčių mokyklų (jaunimo, suaugusiųjų, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams skirtų mokyklų ir kt.) steigimas padeda užtikrinti ne tik fizinį mokyklos pasiekiamumą, bet ir atsižvelgti į mokinių ir jų šeimų poreikius. Tai svarbu tiek švietimo prieinamumui, tiek jo kokybei užtikrinti ir iškritimo iš švietimo sistemos prevencijai (Mokyklų tinklo būklės analizės scenarijaus prototipo aprašymo projektas, 2022).

Viena vertus, Vyriausybė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija kartu su savivaldybėmis užtikrina pakankamą valstybinių ir savivaldybių mokymo įstaigų tinklą. Jį kuriant turi būti konsultuojamasi su gyventojais ar jų grupėmis, kad būtų apgintas viešasis interesas. Pavyzdžiui, savivaldybės švietimo programų teikėjų tinklas privalo užtikrinti asmenų ugdymąsi, jų teisę mokytis valstybine kalba. Vietovėse, kuriose savivaldybės neužtikrina šios teisės, gali būti steigiamos valstybinės mokyklos, kuriose ugdymo programos vykdomos valstybine kalba. Taip pat savivaldybė bendruomenės prašymu turi laiduoti mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos tose vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma. Kita vertus, valstybė ir savivaldybės sudaro sąlygas nevalstybinėms mokykloms steigtis ir veikti.

Užtikrinant švietimo prieinamumą, formaliojo švietimo programas vykdančių mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas) tinklas kuriamas vadovaujantis Vyriausybės patvirtintomis *Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklėmis* ir mokyklų bendruomenių nutarimais, jeigu šie neprieštarauja toms taisyklėms. Siekiant užtikrinti švietimo prieinamumą arčiau namų, jau pačiais pirmaisiais *Strategijos* įgyvendinimo metais (2013 m.) buvo atnaujintos *Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės*, o *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu, atsižvelgiant į reikšmingus demografinius pokyčius, jos buvo ne kartą koreguotos; ne kartą tikslinta ir *Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodika*.

2013 m. atliktais *Mokyklų tinklo kūrimo taisyklių* ir *Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos* pakeitimais siekta padėti išlikti mažoms kaimo mokykloms, išplėsti vi-

durinių mokyklų galimybes tapti gimnazijomis, padėti spręsti klasių komplektų finansavimo, pedagogų kaitos problemas, gerinti pedagoginių psichologinių tarnybų darbo sąlygas, užtikrinti ugdymo planų įgyvendinimą ir skaidresnį, individualius mokyklų poreikius atitinkantį finansavimą. Atsisakyta galiojančios nuostatos dėl konkretaus privalomo minimalaus mokinių skaičiaus 11-oje klasėje, sumažintas privalomas mokyklai 11-ų klasių skaičius. Taip atsirado galimybė kaimuose išlaikyti mažesnes mokyklas.

Didmiesčiuose palaipsniui imta susidurti su priešinga problema – vietų mokyklose stoka. Nors gyvenamoji vieta savivaldybių mokyklose yra pagrindinis priėmimo kriterijus, esant daugiau norinčiųjų mokytis, nei mokykla gali priimti, imti taikyti ir akademiniais pasiekimais grįsti kriterijai, o tai mažina švietimo prieinamumo lygybę.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu dėmesys skirtas aukštojo mokslo studijų prieinamumui didinti. Jau 2014 m. buvo skiriamos valstybės remiamos paskolos, studijų, socialinės stipendijos, valstybės lėšos studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti, remtos išeivijos ir lietuvių kilmės asmenų studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Siekiant užtikrinti studijų prieinamumą asmenims su negalia, vykdytas ES projektas „Studijų prieinamumo užtikrinimas specialiųjų poreikių turintiems studentams“. Vykdant projektą, mokėtos tikslinės išmokos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems studentams. Išmokos buvo skirtos studijų prieinamumui užtikrinti, individualiems studentų specialiesiems ugdymosi poreikiams tenkinti studijų proceso metu. Taip pat Lietuvos aukštosioms mokykloms buvo nupirkta ir perduota įranga (stacionarūs vaizdo didintuvai, mobilieji kopikliai laiptais, Brailio rašto spausdintuvai, molbertai, vežimėliai krepšinio žaidimui ir kita), skirta studijų vietoms specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems studentams įrengti ir gerinti.

Apibendrinant galima teigti, kad *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo dedamos pastangos, sudarant ir plečiant ugdymosi prieinamumo prielaidas, įvairovę, galimybes, atsižvelgiant į individualius besimokančiųjų poreikius, užtikrinant švietimo tinklo teikėjų įvairovę.

Švietimo įstaigų įvairovė ir bendradarbiavimas su partneriais

2022 m. duomenimis, 75 proc. ikimokyklinio ugdymo mokyklų ir 87 proc. bendrojo ugdymo mokyklų Lietuvoje priklausė savivaldybėms. Privačių ikimokyklinio ugdymo mokyklų dalies augimas (iki 24,5 proc. visų ikimokyklinio ugdymo ir 10,2 proc. bendrojo ugdymo mokyklų 2022 m.) leidžia patenkinti kai kurių savivaldybių, kuriose nuolat susiduriama su vietų mokyklose stoka, poreikius, valstybė jį remia.

Mokyklų įvairovė pagal ugdymo programos ypatumus yra gana didelė, bet labiau prieinama miestų gyventojams. 2022 m. šalyje veikė 14 bendrojo ugdymo mokyklų, skirtų mokiniams, turintiems išskirtinių poreikių ir gabumų. Antai, 2014 m. sporto krypties ugdymo programas pradėjo įgyvendinti Panevėžio ir Šiaulių sporto vidurinės mokyklos (dabar – gimnazijos). Šalyje veikia 36 mokyklos, įgyvendinančios atskirus savitos pedagoginės sistemos elementus (15 – Kaune, 9 – Vilniuje), iš jų 16 mokyklų – katalikiškos krypties. Be šių, yra mokyklų, teikiančių sustiprintą konkrečių sričių ar krypčių ugdymą (pavyzdžiui, inžinerinės krypties); 95 ikimokyklinio ugdymo mokyklos ir 116 bendrojo ugdymo mokyklų, mokančių tautinių mažumų arba keliomis kalbomis; mokyklos, padedančios užtikrinti ugdymosi poreikius izoliuotiems nuo visuomenės ar besigydantiems asmenims (ligoninėse, tardymo izoliatoriuose, pataisos įstaigose ir pan.). Mokyklų, skirtų jaunimui, 2022 m. buvo 2, o suaugusiesiems – 12. Šių tipų mokyklų palaipsniui mažėjo – tai rodo savivaldybių pastangas atliepti šių grupių poreikius mažesnėmis ekonominėmis sąnaudomis. Dėl šios priežasties buvo steigiamos klasės bendrojo ugdymo ar profesinėse mokyklose, bet ne kiekvienoje savivaldybėje (jaunimo klasės veikia 12-oje savivaldybių, suaugusiųjų klasės – 25-ose savivaldybėse), tad dalis suaugusių gyventojų ir jaunimo, ypač kaime, turi mažesnį ugdymo(si) prieinamumą. Dėl vaikų socializacijos centrų pertvarkos iš 2017 m. veikusių 5 socializacijos centrų 2023 m. liko vienas, turintis du padalinius. Pertvarka vykdyta, vadovaujantis nuostata, kad vaikai į socializacijos centrus turi būti siunčiami tik išimtiniais atvejais, kuo trumpesniam laikotarpiui, taikant priežiūros priemones, vaiko neatitraukiant arba kiek įmanoma mažiau atitraukiant nuo jo gyvenamosios vietos, neatskiriant nuo šeimos (išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams) (Lietuva. Švietimas šalyse ir regionuose 2023. Švietimo teisingumas, 2023).

Švietimo įtraukties plėtros padarinys – mažėjantis specialiųjų mokyklų ir jose besimokančių mokinių skaičius ir dalis. Siekiama, kad vaikai, turintys SUP, jei leidžia jų sveikatos būklė, ugdytųsi bendrosios paskirties mokyklose, nes taip geriau užtikrinami socializacijos ir mokymosi kartu su bendraamžiais poreikiai. 2022 m. šalyje buvo 10 specialiųjų ikimokyklinio

ugdymo mokyklų (2018 m. – 12) ir 42 (2018 m. – 44) specialiosios bendrojo ugdymo mokyklos turintiesiems didelių ir labai didelių SUP dėl sveikatos sutrikimų. Įtrauktis į bendrosios paskirties ikimokyklinio ugdymo mokyklas vyksta gana sėkmingai: 2018–2022 m. vaikų skaičius specialiosiose ikimokyklinio ugdymo mokyklose sumažėjo nuo 1 424 iki 1 286 vaikų arba nuo 1,39 proc. iki 1,24 proc. visų vaikų, ugdomų ikimokyklinio ugdymo mokyklose; mažėjo ir vaikų, ugdomų specialiosiose grupėse, skaičius ir dalis – atitinkamai nuo 1 069 (1,05 proc.) iki 829 vaikų (0,79 proc.). Bendrojo ugdymo mokinių skaičiui specialiosiose mokyklose sumažėjus nuo 3 765 (1,14 proc.) iki 3 656 mokinių (1,05 proc.), jų skaičius bendrosios paskirties mokyklų specialiosiose klasėse padidėjo – nuo 1 224 (0,37 proc.) iki 1 486 mokinių (0,42 proc. visų mokinių, ugdomų bendrojo ugdymo mokyklose). Pozityvius pokyčius rodo augantis SUP ir negalią turinčių mokinių, besimokančių bendrosios paskirties klasėse, skaičius ir dalis (plačiau apie tai – trečiojo tikslo įgyvendinimo aptarime).

Švietimo įstaigų tobulėjimas pavieniui ar bendradarbiaujant nebuvo paliktas savieigai. Siekiant skatinti mokyklas vykdyti veiklos tobulinimo projektus, 2014 m. organizuotas mokyklų pažangos projektų konkursas, kurio tikslas – skatinti mokyklų savarankiškumą, savivaldos plėtotę ir kurti sąlygas siekti kiekvieno vaiko mokymosi pasiekimų bei pažangos. 2017 m. mokyklos galėjo dalyvauti kokybės gerinimo paramos konkurse, finansuojamame pagal 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ 09.2.1-ESFA-K-728 priemonės „Ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklų veiklos tobulinimas“ projektus. 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos tikslų pasiekimų vertinime teigiama, kad ketvirtadalyje mokyklų, į kurių infrastruktūrą ir veiklos efektyvumą buvo investuojama, pagerėjo ugdymosi pasiekimai (BGI Consulting, 2023).

2018 m. pabaigoje įvykusiame mokyklų pažangai skirtame forume, mokyklų, savivaldybių ir kiti švietimo atstovai iš visos Lietuvos svarstė sprendimus, įgalinančius atrasti mokymosi sėkmę laiduojančius veiksnius, dalytis mokyklų ir pavienių mokytojų praktika, plėsti šiuolaikinės mokyklos pažangos supratimą. Pradėtos vykdyti ES struktūrinių fondų remiamų 13 priemonių, orientuotų į infrastruktūrą, priemonių diegimą ir ugdymo turinį. 2019–2023 m. „Kokybės krepšelio“ projektas tapo ne tik pavienių mokyklų pažangos siekio, bet ir bendradarbiavimo pavyzdžiu. Mokykloms su aiškia geros mokyklos požymių raiška keltas tikslas tobulėti ne tik pačioms, bet ir dalytis patirtimi su kitomis mokyklomis.

Mokyklų pažangos konkursus ir projektą „Kokybės krepšelis“ galima laikyti vieno svarbiausių *XVIII-osios Vyriausybės* projektų – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos – pirmtakais. Ši nuo 2021 m. pradėta vykdyti programa taip pat skatina pokyčius savivaldybėje, ja siekiama stiprinti veikiančias mokyklas ir gerinti jų mokinių pasiekimus. „Tūkstantmečio mokyklų“ pro-

gramos tikslas – iki 2030 m. kiekvienoje savivaldybėje sukurti tokias ugdymo sąlygas, kurios reikšmingai sumažintų mokinių pasiekimų atotrūkį, visiems sukurti vienodai kokybiškas sąlygas mokytis. Įgyvendinant programą iki 2026 m. per keturias prioritetines sritis (kultūrinis ugdymas, gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, matematikos mokslų ir kūrybingumo (STEAM) ugdymas, įtraukusis ugdymas ir lyderystė veikiant) bus diegiamos socialinės inovacijos, kuriomis mokyklų bendruomenės edukacinėmis priemonėmis įgalinamos įveikti arba sumažinti neigiamą socialinių veiksnių įtaką mokinių, jų šeimų, vietos bendruomenės ir visuomenės socialinei raidai. Programoje dalyvauja 58 savivaldybės ir 270 šių savivaldybių mokyklų.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu skatintas mokyklų skirtingomis mokomosiomis kalbomis bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, 2014 m. vykdytas šalies mokymo įstaigų bendrų edukacinių veiklų projektų rėmimo konkursas „Būkime kartu“ (finansuota 20 projektų). Mokyklos skirtingomis mokomosiomis kalbomis būrėsi bendrai mokinių edukacinei veiklai (pažintinei, kultūrinei, sportinei ir kt.), projektų renginiuose dalyvavo 4 976 mokiniai ir 1 066 mokytojai.

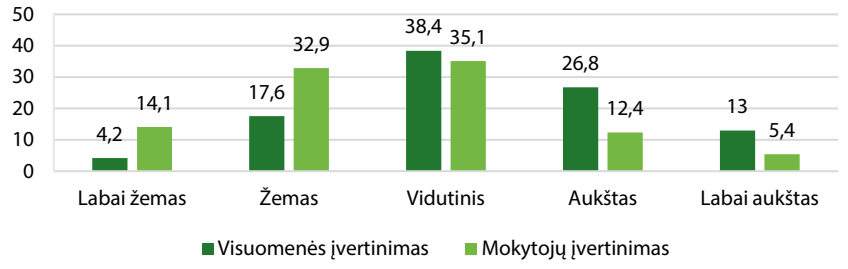
Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu švietimo įstaigų įvairovė labiausiai didėjo pagal vykdomas ugdymo programas, įvairesnį ugdymosi pasirinkimą tebeturi didmiesčių gyventojai. Pozityviai vertintinas augantis specialiųjų ugdymosi poreikių (toliau – SUP) ir negalių turinčių mokinių skaičiaus bendrosios paskirties klasėse augimas, mažėjantis specialiųjų mokyklų ir jose besimokančių mokinių skaičius ir dalis, o tai rodo kryptingą švietimo įtraukties plėtrą. Mažėjantis mokyklų, skirtų jaunimui ir suaugusiesiems, skaičius rodo savivaldybių pastangas atliepti šių grupių poreikius mažesnėmis ekonominėmis sąnaudomis, bet sudaro netolygaus prieinamumo sąlygas šioms visuomenės grupėms. Įgyvendinant mokyklų veiklos tobulinimo projektus, didelis dėmesys skiriamas mokyklų tarpusavio bendradarbiavimui, patirties sklaidai ir tarpusavio tarimuisi dėl numatytų pokyčių, inovacijų įgyvendinimo praktikoje.

Švietimo įstaigų darbuotojai savo ir visuomenės akyse

Strategijoje išskirtinis dėmesys skiriamas mokytojams ir dėstytojams, nes jų kompetencija, asmeninės savybės, kūrybingumas daro didelę įtaką brėstančiam žmogui ir Lietuvos ateičiai. Buvo numatyta siekti, kad švietimo srityje dirbtų savo patirtį reflektuojantys, kūrybingi, nuolat besimokantys, profesionalūs mokytojai, o visuomenė jais pasitikėtų ir vertintų.

Tyrimai rodo, kad Lietuvos visuomenė pasitiki savo šalies švietimu ir mokytojo profesijos prestižą vertina palankiai, tačiau patys mokytojai jį vertina prastai. *Vilmorus* duomenimis, per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį švietimu pasitikėjo maždaug 40–50 proc. gyventojų, ir visuomenės pasitikėjimo reitinge iš 19 vertintų institucijų švietimas pateko į dešimtuką (plačiau skaityti skyriuje „Visuomenės pasitikėjimo švietimu ir mokytojų pasitikėjimo savimi stiprinimas“). Lietuvos visuomenės *Pilietinės galios indekso tyrimo* (2019) duomenimis, apie 40 proc. apklaustų šalies gyventojų mokytojo profesijos prestižą įvertino kaip aukštą, dar panašiai tiek pat – kaip vidutinį (2 pav.). Tačiau tik maždaug šeštadalis (17 proc.) apklaustų mokytojų savo profesijos prestižą įvertino kaip aukštą, o kaip žemą – beveik pusė (48 proc.).

2 pav. **Mokytojo profesijos prestižo įvertinimas (proc.), 2019 m.**

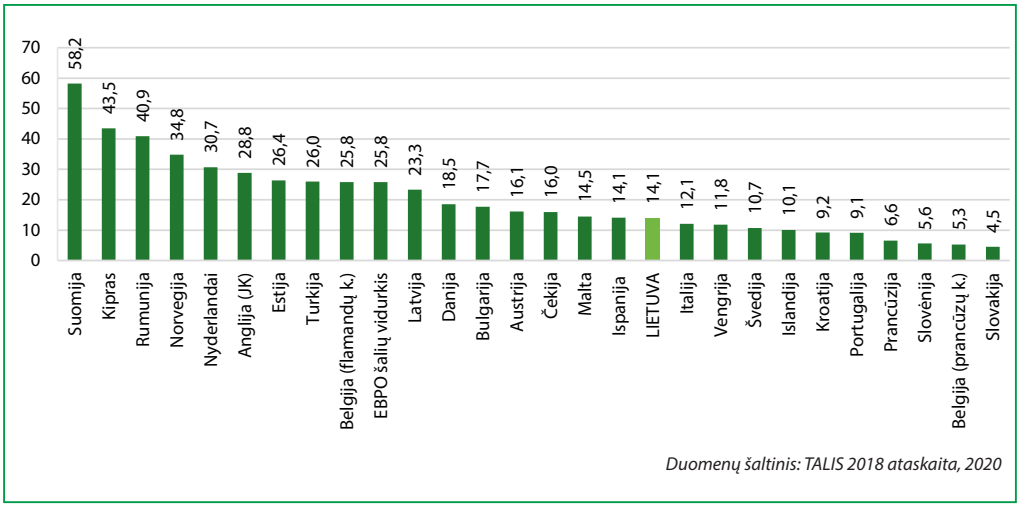

Duomenų šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas. Pilietinės galios indekso tyrimas, 2019

Vieno naujausių (2023 m. atlikto) mokytojo profesijos prestižo tyrimo rezultatai parodė tą pačią tendenciją – mokytojai prastai vertina savo profesijos įvaizdį, tačiau norėtų, kad jų profesija taptų patrauklesnė psichologinio komforto aspektu, visuomenės ir finansiniu požiūriais (Dunajevas, Milerius, Subačiūtė, 2023).

Lyginant Lietuvos mokytojų požiūrį į savo profesiją tarptautiniame kontekste, TALIS 2018 m. tyrimo duomenimis, Lietuvoje tik 14,1 proc. mokytojų mano, kad visuomenė jų profesiją vertina kaip prestižinę; EBPO šalyse ši dalis beveik dvigubai didesnė – 25,8 proc. (3 pav.).

3 pav. **Europos šalių mokytojų, kurie „absoliučiai sutinka“ arba „sutinka“ su teiginiu, kad mokytojo profesija visuomenėje yra vertinama, dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: TALIS 2018 ataskaita, 2020

Lietuvoje tik labai nedidelė dalis mokytojų jaučiasi galintys reikšmingai prisidėti priimant svarbius švietimo srities sprendimus – vos 5 proc. mano, kad politikai vertina mokytojų nuomonę (EBPO šalių vidurkis – 14 proc.), 10 proc. mano, kad jie gali turėti įtakos švietimo politikai (EBPO šalių vidurkis – 24 proc.).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje daugelis visuomenės narių (40–50 proc.) pasitiki švietimu ir mokytojo profesijos prestižą vertina kaip aukštą ar vidutinį. Tačiau dauguma mokytojų savo profesijos įvaizdį vertina prastai ir tik labai nedidelė dalis (maždaug septintadalis) mano, kad visuomenė vertina jų profesiją.

Diskusijos dėl švietimo plėtotės palaikymas, telkiant su švietimo sistema susijusius asmenis

Strategijos vykdymo laikotarpiu vykdytas vienas ilgiausiai trukusių beveik visas savivaldybes apėmęs Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2009–2021 m. trimis etapais įgyvendintas projektas „Lyderių laikas“, kurio tikslas buvo sukurti paramos savarankiškiems visų lygmenų švietimo lyderiams infrastruktūrą, plėtojant vadybines kompetencijas, atveriant naujas karjeros galimybes, tobulinant, remiant ir išlaisvinant mokyklą, įgalinant švietimo bendruomenę ir kiekvieną jos narį vykdyti sisteminius švietimo pokyčius, telkiant švietimo įstaigų ekspertų tinklą.

Projekto metu ugdyti švietimo konsultantai; sukurtas, išbandytas ir tobulintas švietimo konsultavimo tinklas; sukurta ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto vykdoma Formaliųjų švietimo lyderystės studijų magistro programa, taip pat Neformaliųjų lyderystės studijų programa, finansuotos studijos jose; pirktos, verstos, švietimo bendruomenei pristatytos ir dovanotos Lietuvos ir užsienio autorių knygos lyderystės tema; palaikytas švietimo įstaigų ekspertų tinklas; organizuoti nacionaliniai ir regioniniai švietimo lyderystės forumai, skirti suburti švietimui įsipareigojusių žmonių bendruomenę sėkmingoms ir nesėkmingoms lyderystės praktikoms, kylančioms problemoms svarstyti ir bendrai ieškoti sprendimų. Daugiausia atstovų į forumus susirinkdavo iš bendrojo ugdymo mokyklų (vadovai, pavaduotojai, aktyvūs mokytojai), taip pat savivaldybių švietimo skyrių, kartu dalyvavo nacionalinio lygmens (Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir pavaldžių įstaigų, Seimo ar Vyriausybės), verslo, nevyriausybinių organizacijų atstovai.

Mokinių pasiekimai tarptautiniuose tyrimuose

Formuojant šalies švietimo strategiją, vertinant politikos įgyvendinimą, pasitelkiami ir tarptautinių švietimo tyrimų rezultatai. *Strategijos* tikslų įgyvendinimui vertinti buvo pasirinkti vieno didžiausių ir išsamiausių tarptautinių tyrimų – EBPO PISA penkiolikmečių tyrimo – duomenys: mokinių, atitinkančių bent 3 (iš 6) skaitymo, matematinio ir gamtamokslinio raštingumo lygmenį, ir mokinių, nepasiekiančių 2 (iš 6) lygmens, dalys. EBPO PISA tyrimas atliekamas kas 3 metus. 2012 m. tyrimo ciklo duomenys rodė pradinę būklę, o per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį buvo gauti 2015 m., 2018 m. ir 2022 m.[2] tyrimų ciklų duomenys.

[2] 2021 m. EBPO PISA tyrimas dėl COVID-19 pandemijos buvo perkeltas į 2022 m.

1 lentelė. **Mokinių pasiekimai EBPO PISA tyrime (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodikliai ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Mokinių, atitinkančių bent 3 (iš 6) Tarptautinio penkiolikmečių mokymosi pasiekimų tyrimo PISA (EBPO) lygmenį, dalis (proc.):	51,7 (2012)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 50	47,2 (2015)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 54	47,6 (2022)
skaitymo raštingumas	50,7 (2012)	47	48,2 (2015)	49	47,3 (2022)
matematinis raštingumas	48,0 (2012)	49	47,9 (2015)	51	45,7 (2022)
gamtamokslinis raštingumas	56,3 (2012)	55	45,6 (2015)	56	49,9 (2022)
Mokinių, nepasiekiančių 2 (iš 6) Tarptautinio penkiolikmečių mokymosi pasiekimų tyrimo PISA (EBPO) lygmens, dalis (proc.):	21,1 (2012)	Vidutiniškai ne daugiau kaip 20	25,1 (2015)	Vidutiniškai ne daugiau kaip 15	24,8 (2022)
skaitymo raštingumas	21,2 (2012)	22	25,1 (2015)	19	24,8 (2022)
matematinis raštingumas	26,0 (2012)	24	25,4 (2015)	20	27,8 (2022)
gamtamokslinis raštingumas	16,1 (2012)	15	24,7 (2015)	14	21,8 (2022)

* Patikslinti duomenys.

2022 m. EBPO PISA tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvos penkiolikmečių pasiekimai nuo 2012 m. iki 2022 m. suprastėjo visose pagrindinėse tyrimo srityse: skaitymo gebėjimų – 5 taškais, matematinio raštingumo – 7 taškais, gamtamokslinio raštingumo – 12 taškų. Visose minėtose srityse Lietuvos mokinių rezultatai statistiškai reikšmingai nesiskyrė nuo EBPO šalių vidurkio.

Vertinant penkiolikmečių pasiekimus pagal pasiekimų lygmenis, duomenys atskleidžia, kad 2022 m. visose pagrindinėse tiriamų gebėjimų srityse bent 3-ią pasiekimų lygmenį pasiekė beveik pusė dalyvavusių mokinių. Nuo 2012 m. iki 2022 m. šių mokinių dalis sumažėjo 4,1 proc. punkto ir buvo 6,4 proc. punkto mažesnė, nei planuota pasiekti iki 2022 m. Vertinant *Strategijos* siekinių įgyvendinimą skirtingose tyrimo srityse, matoma panaši tendencija – bent 3-ią pasiekimų lygmenį pasiekusių mokinių dalis šiek tiek sumažėjo (matematinio raštingumo – 2,3 proc. punkto, skaitymo gebėjimų – 3,4 proc. punkto, gamtamokslinio raštingumo – 6,4 proc. punkto), ir nepavyko pasiekti planuotų 2022 m. siekinių. Skaitymo raštingumo srityje bent 3-ią pasiekimų lygmenį pasiekė 47,3 proc. tyrime dalyvavusių penkiolikmečių (2022 m. siekinys buvo 49 proc.), matematinio raštingumo srityje šį lygmenį pasiekė 45,7 proc. (2022 m. siekinys buvo 51 proc.), gamtamokslinio raštingumo srityje – 49,9 proc. (2022 m. siekinys buvo 56 proc.).

Nepasiekusių bazinio 2-ojo EBPO PISA pasiekimų lygmens Lietuvos mokinių dalis nuo 2012 m. iki 2022 m. padidėjo 3,7 proc. punkto ir buvo 9,8 proc. punkto didesnė, nei planuota pasiekti 2022 m. Palyginti su 2012 m., nepasiekusių 2-ojo lygmens Lietuvos penkiolikmečių

dalis padidėjo visose tyrimo srityse (matematinio raštingumo – 1,8 proc. punkto, skaitymo gebėjimų – 3,6 proc. punkto, gamtamokslinio raštingumo – 5,7 proc. punkto). Visose tyrimo srityse nepavyko pasiekti planuotų 2022 m. siekinių: 2-ojo EBPO PISA pasiekimų lygmens skaitymo raštingumo srityje nepasiekė 24,8 proc. penkiolikmečių (2022 m. siekinys buvo 19 proc.), matematinio raštingumo srityje – 27,8 proc. (2022 m. siekinys buvo 20 proc.), gamtamokslinio raštingumo srityje – 21,8 proc. (2022 m. siekinys buvo 14 proc.) (1 lentelė).

Tačiau kiek kitoks Lietuvos mokinių pasiekimų vaizdas tarptautiniame kontekste ryškėja, analizuojant platesnius EBPO PISA tyrimo rezultatus. Šio tyrimo branduolį sudaro skaitymo gebėjimų, matematinio ir gamtamokslinio raštingumo įvertinimas, tačiau šalys gali papildomai pasirinkti vertinti mokinių finansinį raštingumą (Lietuva dalyvavo 2015 m. ir 2018 m. tyrimų cikluose) ir (arba) konkrečiame cikle siūlomą naujovišką sritį, pvz., 2018 m. Lietuva dalyvavo globaliųjų kompetencijų tyrime.

2018 m., palyginti su 2015 m., mokinių pasiekimai finansinio raštingumo srityje išaugo statistiškai reikšmingai – 49 taškais (nuo 449 taškų 2016 m. iki 496 taškų 2018 m.). Aukščiausius (5–6) pasiekimų lygmenis šioje srityje pasiekusių Lietuvos mokinių dalis išaugo 13,1 proc. punkto (nuo 16,3 proc. iki 31,5 proc.), o nepasiekusių bazinio 2-ojo PISA pasiekimų lygmens sumažėjo 17,3 proc. punkto (nuo 31,5 proc. iki 14,2 proc.). Per minėtą laikotarpį Lietuva padarė didžiausią pažangą tarp 20 tyrime dalyvavusių šalių (palyginimui – EBPO šalių vidurkis išaugo 20 taškų).

2018 m. pirmą kartą tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse buvo atliktas PISA globaliųjų kompetencijų tyrimas, kuris apima penkiolikmečių daugiamatį gebėjimą nagrinėti vietinės, pasaulinės ir kultūrinės reikšmės klausimus, suprasti ir toleruoti kitų asmenų pasaulėžiūrą, dalyvauti atviroje, priimtinoje ir veiksmingoje kultūrų sąveikoje ir imtis veiksmų, siekiant bendros gerovės ir tvarumo. Tarp 27 šalių, kurios tyrė savo penkiolikmečių mokinių globaliąsias kompetencijas, Lietuva yra statistiškai reikšmingai aukščiau už bendrą šalių vidurkį – 10–13 pozicijoje (Lietuvos vidurkis – 489 taškai, tyrime dalyvavusių šalių vidurkis – 474 taškai).

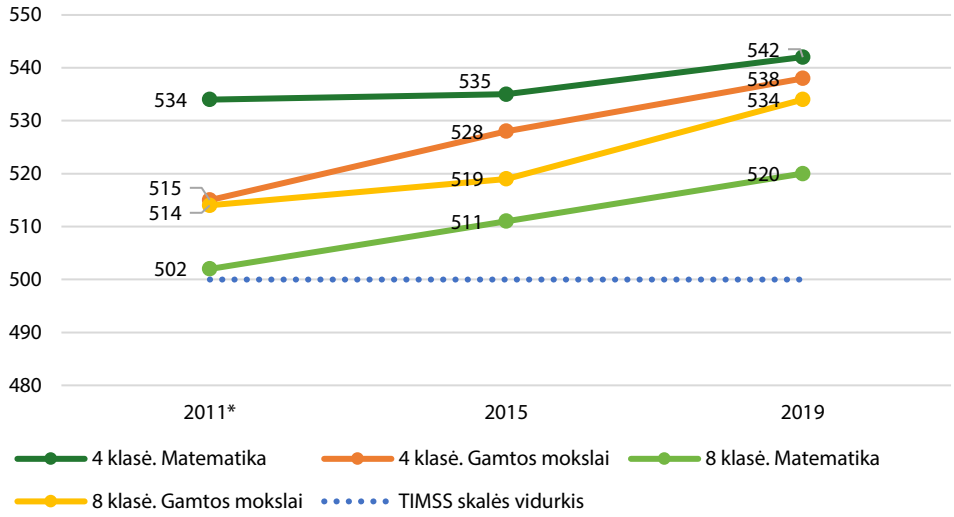
2022 m. PISA tyrimo cikle tik keturios šalys – Lietuva, Japonija, Pietų Korėja ir Taivanas – iš 81 tyrime dalyvavusios šalies ir teritorijos EBPO buvo pripažintos, kaip per pasaulinės pandemijos laikotarpį išlikusios atsparios švietimo sistemos, pagal tris esminius sistemos atsparumą liudijančius aspektus – mokinių matematinio raštingumo pasiekimus, pasiekimų teisingumą (t. y. pasiekimų atotrūkį pagal socialinę, ekonominę ir kultūrinę aplinką (toliau – SEK) ir mokinių priklausymo mokyklai jausmą.

Tai, kad ne visi planuoti 2022 m. *Strategijos* siekiniai mokinių pasiekimų srityje buvo įgyvendinti, nerodo, jog visų šalies mokinių pasiekimai yra žemi, nes EBPO PISA tyrimo metu vertinami tik vienos amžiaus grupės mokinių (penkiolikamečių) pasiekimai. Tarptautiniuose kitų

amžiaus grupių mokinių pasiekimų tyrimuose fiksuojamas šalies mokinių pasiekimų gerėjimas. Pavyzdžiui, tarptautiniame 4 ir 8 klasės matematikos ir gamtos mokslų gebėjimų tyrime IEA TIMSS Lietuvos mokinių rezultatai gerėja. Palyginti su 2011 m., 2019 m. ir 4 kl., ir 8 kl. Lietuvos mokinių pasiekimų rezultatai abiejose tirtose srityse reikšmingai pagerėjo ir buvo aukštesni už IEA TIMSS skalės vidurkį (4 pav.).

Nuo 2011 m. iki 2019 m. šiame tyrime Lietuvoje visose tirtose klasėse ir srityse padaugėjo mokinių, pasiekusių aukščiausią tarptautinį pasiekimų lygmenį (4 kl. matematikos – 3 proc. punktais, gamtos mokslų – 7 proc. punktais, 8 klasės matematikos – 5 proc. punktais, gamtos mokslų – 5 proc. punktais). Nepasiekusiųjų minimalaus lygmens dalis nepakito tik 4 kl. matematikos srityje (išliko 4 proc.), o visose kitose srityse – sumažėjo: 4 kl. gamtos mokslų – 2 proc. punktais, 8 kl. ir matematikos, ir gamtos mokslų srityse – 3 proc. punktais.

4 pav. Lietuvos mokinių IEA TIMSS rezultatų vidurkio kaita 2011–2019 m. (taškai)

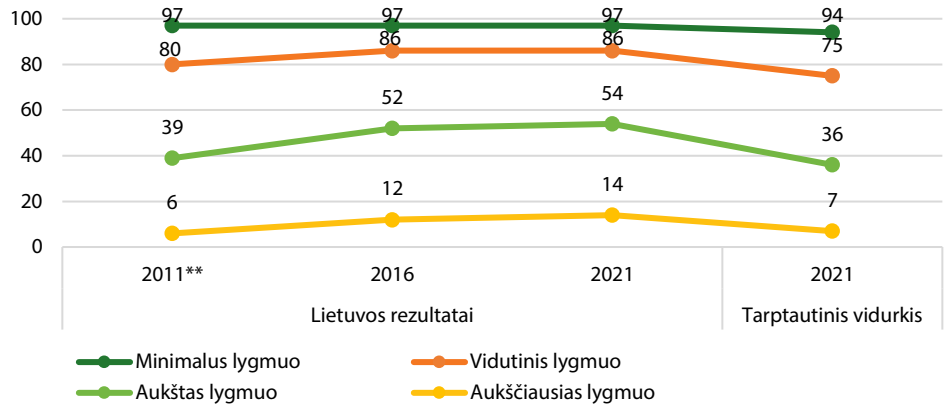
* Testavimas buvo vykdomas tik lietuvių kalba.

Duomenų šaltinis: IEA TIMSS 2019 m. tyrimo ataskaitos

Tarptautinio 4 klasės mokinių skaitymo gebėjimų tyrimo IEA PIRLS 2021 m. cikle Lietuvos mokinių rezultatai (552 PIRLS skalės taškai) buvo statistiškai reikšmingai aukštesni už IEA PIRLS skalės vidurkį (500 taškų), Lietuva pateko tarp dešimties geriausius rezultatus pasiekusių šalių. Palyginti su 2011 m. tyrimo ciklu, Lietuvos mokinių rezultatų vidurkis paaugo 23 taškais ir buvo aukščiausias per visą tyrimo laikotarpį nuo 2001 m.

2021 m. minimalų (ar aukštesnį) PIRLS skaitymo pasiekimų lygmenį pasiekė 97 proc., vidutinį – 86 proc., aukštą – 54 proc., aukščiausią – 14 proc. Lietuvos mokinių. Per dešimtmetį bent minimalų lygmenį pasiekusių mokinių dalis nepakito, o pasiekusiųjų aukštesnius lygmenis – padidėjo. Palyginti su tarptautiniu vidurkiu, 2021 m. Lietuvoje tiek bent minimalų, tiek aukštesnius pasiekimų lygmenis pasiekusių mokinių buvo daugiau (5 pav.).

5 pav. Lietuvos mokinių dalis (proc.) pagal pasiektą IEA PIRLS skaitymo pasiekimų lygmenį*

* Mokinių, pasiekusių nurodytą ar aukštesnį lygmenį, dalis.

** 2011 m. rodikliai apskaičiuoti naudojant tik mokinių, besimokančių lietuvių kalba, rezultatus; nuo 2016 m. – mokinių, besimokančių lietuvių, lenkų ir rusų kalbomis, rezultatus.

Duomenų šaltinis: Dukynaitė, R., Skripkienė, R. PIRLS 2021 rezultatai. 2023 05 16.

Lietuvos mokinių mokymosi pasiekimų pokyčius per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį sudėtinga įvertinti vienareikšmiškai. Viena vertus, nepavyko pasiekti Strategijoje planuotų siekinių skaitymo gebėjimų, matematinio ir gamtamokslio raštingumo srityse. Kita vertus, tarptautiniuose tyrimuose vertinant mokinių pasiekimus platesne prasme (pvz.: finansinį raštingumą, globaliąsias kompetencijas, švietimo sistemos atsparumą) ir vertinant kitų amžiaus grupių mokinių pasiekimus (pvz., PIRLS, TIMSS tyrimuose), fiksuojama Lietuvos mokinių mokymosi pasiekimų pažanga.

Pilietinė visuomenės galia

Nuo visuomenės pilietinės brandos, jos savarankiškumo didele dalimi priklauso ne tik demokratijos kokybė, bet ir bendra šalies gerovė. Stiprinant visuomenę kaip pilietinę bendruomenę, svarbu nuolat vertinti jos būklę ir raidos tendencijas, atkreipti į tai pačios visuomenės dėmesį (Pilietinės visuomenės institutas, 2008). *Strategijoje* pilietinės visuomenės raidai stebėti ir vertinti buvo pasirinktas pilietinės galios indeksas (PGI). Buvo siekiama, kad šalies PGI padidėtų 9 balais – nuo 36 balų 2013 m. iki 45 balų 2022 m.

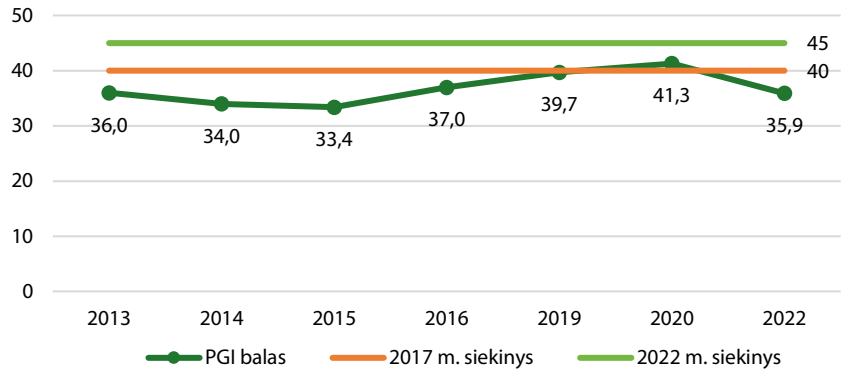
2 lentelė. **Šalies visuomenės pilietinė galia (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Pilietinės galios indeksas (Pilietinės visuomenės institutas)	36,0 (2013 m.)	40,0	37,0 (2016 m.)	45	35,9 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

Lyginant pradinę būklę ir 2022 m. reikšmę, matyti, kad PGI beveik nepakito, ir iškeltas siekinys nebuvo pasiektas. Tačiau per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį PGI kaitos dinamika buvo skirtinga. Žemiausia PGI reikšmė buvo fiksuota 2015 m. (33,4 balo), o aukščiausia – 2020 m. (41,3 balo). 2019 ir 2020 m. buvo pasiektas *Strategijos* pusiaukelės siekinys, tačiau planuoto 2022 m. siekinio įgyvendinti nepavyko (6 pav.).

6 pav. **Lietuvos visuomenės pilietinės galios rodiklio kaita 2013–2022 m.**

Šaltinis: Pilietinės visuomenės institutas (http://www.civitas.lt/research/pilietines-galios-indeksas/)

Nepaisant didelio visuomenės aktyvumo, kurį lėmė prasidėjusi Rusijos agresija Ukrainoje, bendras PGI sumenko būtent paskutiniaisiais metais. 2022 m. pabaigoje atliktas PGI tyrimas parodė, kad net du trečdaliai Lietuvos gyventojų vienu ar kitu būdu aktyviai įsitraukė į pilietines veiklas, ypač – pagalbą Ukrainai ir ukrainiečiams. Daugiausia (58 proc.) tai darė aukodami pinigus arba daiktus. Beveik po 10 proc. apklaustųjų savanoriavo padedančiose organizacijose arba globojo ukrainiečius asmeniškai. Tačiau PGI sudaro keturi matmenys. Anksčiau minėti Lietuvos piliečių veiksmai karo Ukrainoje kontekste tėra tik pirmojo matmens – ***pilietinio aktyvumo*** – išraiška. Greta jo PGI dar sudaro:

potencialus aktyvumas – nusistatymas arba pasiryžimas veikti esant svarbiam reikalui, kuris matuojamas prašant žmonių įsivaizduoti, kaip jie elgtųsi hipotetinėse situacijose;

savo įtakos politiniams sprendimams vertinimas – pačių žmonių supratimas, kokią galią jie turi valstybėje, t. y. nuomonė ne tik apie tai, kokią įtaką jie asmeniškai turi priimant visuomenei svarbius sprendimus, bet ir apie tai, kokią įtaką turi kiti žmonės, visuomeninės organizacijos;

pilietinės veiklos rizikos vertinimas, kuris matuoja socialinės aplinkos vertinimą ir rodo, kaip saugiai žmonės jaučiasi šalyje, ar jie jaučiasi laisvi pilietiškai veikti, ar jų veikla palaikoma bendrapiliečių.

Būtent šių dedamųjų prastesnės reikšmės nulėmė bendrą PGI smukimą. Palyginti su ankstesniais metais, daugiausia įtakos tokiam pokyčiui turėjo išaugęs nežinančiųjų, kaip elgtųsi iškilus politinei, ekonominei ar vietos reikšmės problemai, skaičius; sumažėjusi dalis tų, kurie tokiose situacijose aktyviai imtųsi veiksmų. Taip pat sumenko gyventojų tikėjimas visuomenės galia paveikti svarbius viešojo gyvenimo sprendimus ir sustiprėjusi nuomonė dėl valdžios institucijų įtakos išaugimo. Padidėjo ir bendras pilietinės veiklos rizikos vertinimas – nuo aplinkinių įtarinėjimų, patyčių iki baimės prarasti darbą.

Reikšminga tai, kad su žmonių pilietinės galios lygiu aiškiai susijęs nusiteikimas ginti šalį pavojaus atveju. Tų, kurie eitų ginti Lietuvą ginklu ar kitais būdais, pilietinė galia siekia 44 balus, tų, kurie pasitrauktų iš Lietuvos arba nežino, kaip elgtųsi, PGI vidurkis yra apie 30 balų, o tų, kurie liktų nuošalyje, pilietinė galia yra pati mažiausia – apie 24 balus.

Lietuvos visuomenės PGI tyrimo duomenys rodo, kad per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį buvo pasiektas 2017 m. keltas siekinys, bet nepavyko pasiekti 2022 m. siekinio – 45 balų (faktinė tų metų reikšmė – 35,9 balo). Tačiau tyrimas atskleidžia ir tai, kad pilietiniam aktyvumui, savo įtakos politiniams sprendimams ir pilietinės veiklos rizikos suvokimui reikšmingą įtaką daro socialiniai, ekonominiai ir geopolitiniai procesai, kuriuos patiria visuomenė. Todėl per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį susiklosčiusių ekstremalių situacijų (migrantų krizės, COVID-19 pandemija, karas Ukrainoje, rekordinė infliacija) padariniai veikė ir pilietinės visuomenės raidą.

Lietuvos aukštosios mokyklos, patenkančios į pasaulio universitetų reitingus

Strategijoje buvo siekiama didinti aukštųjų mokyklų konkurencingumą. Keltas uždavinys, kad 2022 m. į Šanchajaus *Akademinio pasaulinio universitetų reitingo* (angl. *Academic Ranking of World Universities, ARWU*) pirmąjį 500-uką patektų bent viena aukštojo mokslo įstaiga.

3 lentelė. **Lietuvos aukštosios mokyklos, patenkančios į pasaulio universitetų reitingus (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Lietuvos aukštųjų mokyklų, patenkančių į Akademinio pasaulio universitetų reitingo ARWU 500-uką, skaičius	0 (2013 m.)	1	0 (2017 m.)	1	0 (2022 m.)

Šanchajaus *ARWU* reitingas pasižymi aukštais mokslo kokybę matuojančiais rodikliais. Jo bendrasis reitingas sudaromas remiantis šešiais kriterijais. Vertinama, kiek universiteto absolventų ir darbuotojų yra laimėję Nobelio premijas ar Fildso medalius, atsižvelgiama į mokslo žurnaluose „Nature“ ir „Science“ publikuotų straipsnių skaičių, gausiai cituojamų tyrėjų skaičių, straipsnių skaičių, indeksuojamą pagrindiniais citavimo indeksais, ir akademinį našumą vienam gyventojui. Kasmet *ARWU* reitinguoja apie 1 800 universitetų ir paskelbia geriausiųjų tūkstantuką.

Naujausiais (2023 m.) šio reitingo duomenimis, nė vienam Lietuvos universitetui nepavyko patekti į geriausių aukštųjų mokyklų pirmąjį 500-uką (3 lentelė), tačiau padaryta reikšminga pažanga: 2023 m. Vilniaus universitetas pateko į pirmąjį geriausių aukštojo mokslo įstaigų 600-uką (2017 m. – į 700-uką) (4 lentelė).

Apskritai Vilniaus universitetas į šį reitingą pateko tik 2017 m., kai reitingo sudarytojai išplėtė sąrašą iki 1 000 pasaulio universitetų. 2021 m. reitingo tūkstantuke buvo jau dvi šalies aukštojo mokslo įstaigos – Vilniaus universitetas (701–800 vietos) ir Vilniaus Gedimino technikos universitetas (901–1 000 vietos), tačiau 2022 m. ir 2023 m. tūkstantuke vėl liko tik Vilniaus universitetas. Lietuvos universitetų atstovai pažymi, kad *Strategijoje* iškeltas siekis universitetams – patekti į *ARWU* reitingo geriausiųjų 500-uką kol kas nėra realus. Šalies universitetams sudėtinga konkuruoti su turtingose Vakarų valstybėse dosniai finansuojamais universitetais. Todėl aukštesniems mokslo rezultatams pasiekti reikalingas daug didesnis universitetų biudžetas[3].

[3] Evaldas Nekrašas. Kodėl VU – vienas geriausių Europoje, o Lietuvos gimnazijos ir progimnazijos – ne? DELFI.

4 lentelė. **Vilniaus universitetas ARWU reitinge (2017–2023 m.)**

Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vietų grupė	701–800	601–700	601–700	701–800	701–800	701–800	501–600

Duomenų šaltinis: Shanghai Ranking Consultancy

Naujesniuose strateginiuose dokumentuose pasirinktas kitas universitetų konkurencingumo vertinimo rodiklis – vieta QS pasaulio universitetų reitinge (angl. *QS World University Rankings*). *XVIII-osios Vyriausybės* 2021–2030 metų nacionaliniame pažangos plane numatyta pasiekti, kad į minėto reitingo geriausių universitetų 500-uką 2025 m. patektų bent 1, o 2030 m. – bent 2 Lietuvos universitetai. Taip pat keliamas tikslas, kad 2030 m. bent 1 universitetas patektų į QS reitingo geriausių universitetų 300-uką.

2021–2022 m. QS pasaulio universitetų reitinge Vilniaus universitetas užėmė rekordiškai aukštą 400-ąją vietą. 2023 m. VU jau nusileido į kiek žemesnę – 473 poziciją, tačiau patenka į geriausių pasaulio universitetų pirmąjį 500-uką. Be Vilniaus universiteto, 2023 m. į QS reitingo 801–850 vietas užėmusių aukštojo mokslo institucijų grupę pateko Vilniaus Gedimino technikos, Kauno technologijos ir Vytauto Didžiojo universitetai, tačiau, palyginti su ankstesniais metais užimtomis pozicijomis, reikšmingesnės pažangos nebuvo padaryta. Tam tikrą potencialą pasiekti aukštų rezultatų galima įžvelgti Vilniaus Gedimino technikos universiteto veikloje, kuris 2017–2020 m. pateko į geriausių pasaulio universitetų 600-uką, o 2021 m. – ir į *ARWU* reitingo 1 000-uką.

Apibendrinant galima teigti, jog Strategijos tikslo, kad 2022 m. bent vienas šalies universitetas patektų į ARWU reitingo geriausiųjų pirmąjį 500-uką, pasiekti nepavyko, nors padaryta reikšminga pažanga, ypač atsižvelgus į santykinai mažus Lietuvos universitetų biudžetus, palyginti su kitų turtingų Vakarų valstybių universitetų biudžetais. Vilniaus universitetas iš geriausiųjų 700-uko pakilo į 600-uką, o Vilniaus Gedimino technikos universitetui 2021 m. pavyko patekti į šio prestižinio reitingo geriausiųjų 1 000-uką.

Studentų judumas

Tarptautiškumas yra laikomas vienu iš esminių aukštojo mokslo plėtros veiksnių ir pažangos sąlyga. Rodiklis, parodantis iš Bolonijos proceso[4] regiono atvykstančių ir ten išvykstančių laikinai studijuoti studentų skaičiaus santykį, padeda vertinti studentų judumo ir studijų tarptautiškumo pokyčius *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu. Buvo planuojama, kad nuo 2013 m. iki 2022 m. šio rodiklio reikšmė išaugs beveik dvigubai – nuo 0,32 iki 0,6 (5 lentelė).

5 lentelė. **Studentų judumas Bolonijos proceso regione (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

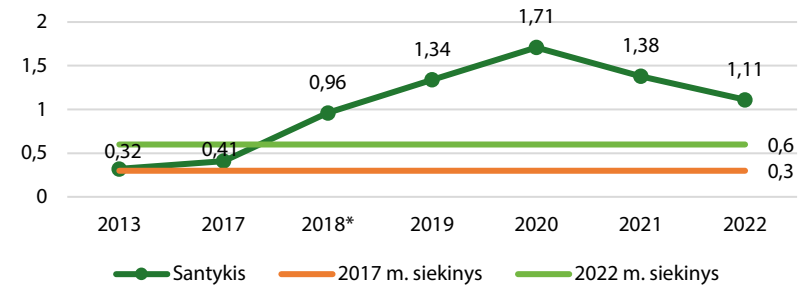
Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Iš Bolonijos proceso regiono atvykstančių ir ten išvykstančių laikinai studijuoti studentų skaičiaus santykis Lietuvai (Eurostatas)	0,32 (2013 m.)	0,3	0,41 (2017 m.)	0,6	1,11** (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

** Nuo 2018 m. keitėsi rodiklio skaičiavimo metodika, nuo tų metų duomenų šaltinis – ŠVIS.

Šioje srityje *Strategijos* įgyvendinimo metais pasiekta reikšminga pažanga. Duomenys rodo, kad planuoti šio rodiklio siekiniai buvo sėkmingai įgyvendinti ir 2017 m. (planuota reikšmė – 0,3, pasiekta – 0,41), ir 2022 m. (planuota reikšmė – 0,6, o pasiekta beveik dvigubai didesnė – 1,11) (7 pav.).

7 pav. **Iš Bolonijos proceso regiono atvykstančių ir ten išvykstančių laikinai studijuoti studentų skaičiaus santykio Lietuvai kaita 2013–2022 m.**

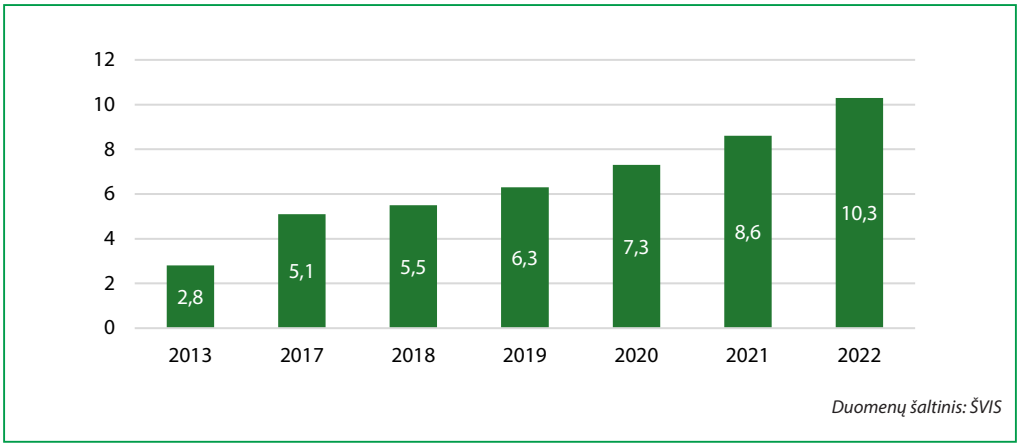
* Keitėsi rodiklio skaičiavimo metodika; nuo tų metų duomenų šaltinis – ŠVIS.

Duomenų šaltiniai: Eurostatas, ŠVIS

[4] Bolonijos procesas prasidėjo 1999 m., po Bolonijos deklaracijos „Europos aukštojo mokslo erdvė“ (EHEA) paskelbimo, ją pasirašius 29 Europos šalių Bolonijoje (Italija) susirinkusiems švietimo ministrams. Šiuo metu Bolonijos proceso narės yra 49 šalys.

Užsieniečių, studijuojančių Lietuvos aukštosiose mokyklose, dalis, palyginti su bendru studijuojančių asmenų skaičiumi, 2022 m. siekė 10,3 proc. (8 pav.). Matuojant absoliučiais skaičiais, 2022 m. Lietuvoje studijavo beveik 11 000 studentų užsieniečių. 2022 m. studentų užsieniečių skaičius paaugo dėl studentų, atvykusių iš karo siaubiamos Ukrainos, – Lietuvos aukštosiose mokyklose studijavo beveik pusantro tūkstančio Ukrainos piliečių. Šalia 2022 m. atvykusių ukrainiečių švietimui bendrai skirtų beveik 28 mln. Eur, 3 mln. Eur papildomai skirta iš Ukrainos atvykusių ir valstybinėse aukštosiose mokyklose besimokančių studentų stipendijoms mokėti. Beveik 1 mln. Eur skirta priimtų į valstybinių aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas ukrainiečių studijų kainai iš dalies kompensuoti ir paramai besimokantiesiems pagal antrosios pakopos studijų programas.

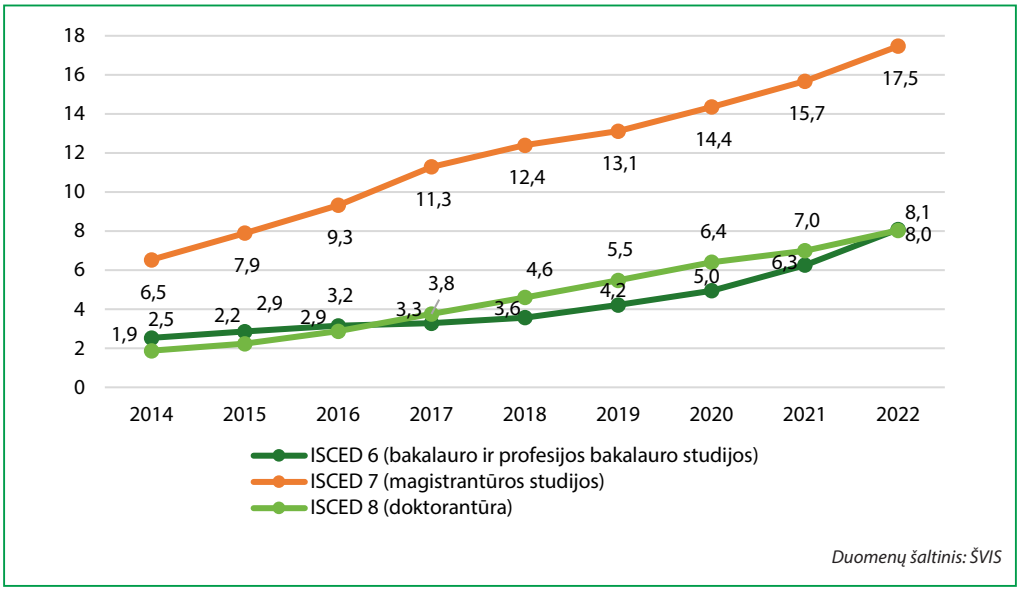
8 pav. **Lietuvos universitetuose studijuojančių užsieniečių dalies (proc.) nuo viso studentų skaičiaus kaita 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pastebėta, kad atvykusių iš užsienio studentų skaičius nuolat auga universitetuose, o kolegijose užsienio studentų mokosi gerokai mažiau nei universitetuose. 2021 m. daugiausia studentų iš užsienio atvyko į Vilniaus (4 331), Kauno (3 245), Klaipėdos (1 032) aukštąsias mokyklas. Fiksuojami reikšmingi Lietuvoje studijuojančių kitų šalių piliečių dalies (skaičiuojant nuo visų šalies studijuojančiųjų) skirtumai ir pagal studijų pakopas: didesnė kitų šalių piliečių dalis Lietuvoje renkasi magistrantūros studijas (2022 m. – 17,5 proc. tarp visų studijuojančiųjų), gerokai mažesnė – bakalauro ar profesijos bakalauro ir doktorantūros studijas (2022 m. atitinkamai 8,1 ir 8,0 proc. tarp visų studijuojančiųjų). Magistrantūros studijose fiksuotas ir didžiausias kitų šalių piliečių dalies augimas – nuo 2014 m. iki 2022 m. – 11,0 proc. punktų, o bakalauro ar profesijos bakalauro ir doktorantūros studijose – beveik per pusę mažesnis (atitinkamai 5,6 ir 6,2 proc. punkto) (9 pav.).

9 pav. **Studijuojančių Lietuvoje kitų šalių piliečių dalies (proc.) kaita pagal ISCED 2014–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Paskutiniaisiais *Strategijos* įgyvendinimo metais Lietuvoje studijavo studentai iš 158 užsienio šalių. Studijuoti į Lietuvą atvyksta ne tik kaimyninių ar istoriškai artimų šalių (Lenkijos, Sakartvelo, Ukrainos), bet ir Indijos, Nigerijos, Pakistano, Turkijos ir kitų šalių piliečiai. Pagrindinės priežastys galimai susijusios su kainos ir kokybės santykiu. Aukštasis mokslas Lietuvoje statistiškai kainuoja mažiau nei daugelyje kitų ES valstybių, o jo kokybė nė kiek nenusileidžia brangesnėse šalyse įgyto išsilavinimo kokybei, studento gautas diplomas yra pripažįstamas visoje ES. Šias priežastis patvirtina Švietimo mainų paramos fondo dar 2019 m. atlikto tyrimo rezultatai. Tyrimo duomenimis, užsienio studentams pasirinkimą studijuoti Lietuvoje lėmė siūlomų studijų programų (65 proc.) ir šalies patrauklumas (30 proc.). Svarbiausiais motyvais renkantis studijas nurodoma bendra studijų kokybė (64,9 proc.), studijų aktualumas ir pritaikomumas praktikoje (63,2 proc.), galimybės keliauti ir gyventi kitose ES šalyse (59,5 proc.) ir aukšta dėstytojų kompetencija (57,9 proc.).

Remiantis STRATA duomenimis, iš visų į Lietuvą atvykusių studentų po studijų Lietuvoje dirbti kol kas pasilieka tik apie 7 proc. užsieniečių. Kiti siekti karjeros grįžta į gimtinę arba ieško galimybių kitose šalyse. Nors Lietuvoje studijas baigę užsienio studentai turi teisę pasilikti šalyje dar penkiolika mėnesių siekdami įsidarbinti, šia galimybe pasinaudoja mažuma. Pasiliekančių šalyje absolventų iš užsienio skaičių siekiama auginti, bet tai nėra paprasta. Užsieniečių įvardijamos priežastys, skatinančios nelikti Lietuvoje, – nekonkurencingi atlyginimai, biurokratiniai sunkumai, tvarkantis leidimo gyventi šalyje dokumentus, keblus sveikatos apsaugos užtikrinimas. Taigi, galimybės studijuoti Lietuvoje tiesiogiai priklauso ne tik nuo

studijų programų kokybės ar aukštojo mokslo institucijų teikiamų paslaugų vertės, bet ir nuo Lietuvos Respublikos įstatymų ir migracijos politikos.

EK ir EURYDICE ekspertai, analizavę veiksnius, darančius įtaką tarptautiniam studentų judumui Europos šalių kontekste, pripažino, kad Lietuvoje tarptautinį studentų judumą skatina šie veiksniai: užsienio kalbų mokymo(si) procesų reglamentavimas bendrajame ugdyme, taip pat studijuojančiųjų informavimas ir orientavimas, mokymosi rezultatų pripažinimas taikant Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemą (ECTS) ir kvalifikacijos pripažinimas. Tačiau nepakankamai veikia stipendijų ir paskolų perkeliamumas, stokojama paramos mažiau galimybių turintiems studentams (European Education..., 2023).

Jaunų Lietuvos gyventojų išsilavinimo lygis

Išsilavinimas yra vienas esminių veiksnių, padedančių siekti asmeninės sėkmės, tapti konkurencingam įsiliejant į darbo rinką ir išlikti aktyviu jos dalyviu, atsakingai ir solidariai kurti savo ir šalies ateitį. Visuomenės išsilavinimo lygiui stebėti ir vertinti *Strategijoje* kelti siekiai susiję su jaunų žmonių išsilavinimu. Iki 2020 m. 20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalį siekta išlaikyti ties 90 proc. riba, o 30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalį – ne mažesnę kaip 48,7 proc. (6 lentelė).

6 lentelė. Šalies jaunimo išsilavinimo lygis (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

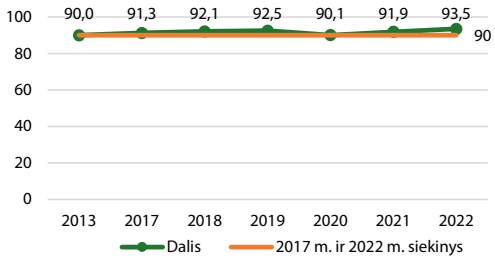
Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.) (Eurostatas)	90,0 (2013 m.)	90	91,3 (2017 m.)	90	93,5 (2022 m.)
30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalis (proc.) (Eurostatas)	51,3 (2013 m.)	ne mažiau kaip 48,7	58,0 (2017 m.)	ne mažiau kaip 48,7	61,0 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

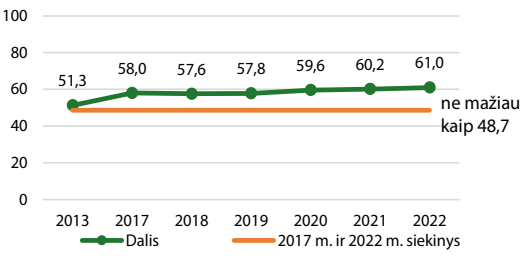
Per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį šių abiejų rodiklių reikšmė nebuvo mažesnė nei planuotas 2022 m. siekinys, tad kelti siekiniai ne tik pasiekti, bet ir viršyti. Nuo 2013 m. iki 2022 m. 20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalis paaugo 3,5 proc. punk-

to, o 30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalis – 9,7 proc. punkto (10 pav.; 11 pav.).

10 pav. **20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.)**

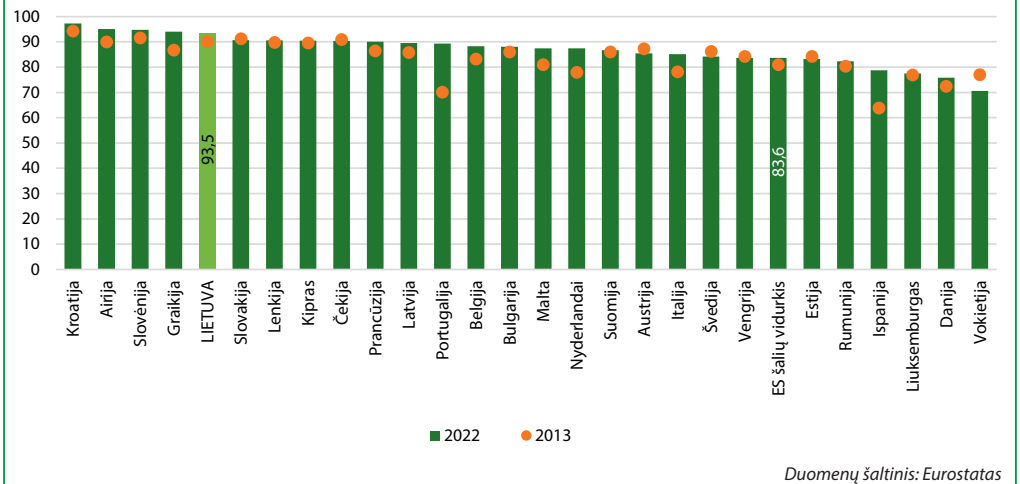
11 pav. **30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Reikšmingai pažangai pasiekti abiejose srityse įtakos turėjo maža niekur nesimokančio jaunimo dalis ir visuomenėje vyraujanti tradicija, baigus vidurinio ugdymo programą, kaip tolimesnio mokymosi kelią rinktis aukštojo mokslo studijas. Palyginti su kitomis ES valstybėmis, pagal 20–24 metų asmenų, įgijusių bent vidurinį išsilavinimą, dalį 2013 m. Lietuva buvo penktoje vietoje. Tokia ji ir liko *Strategijos* įgyvendinimo pabaigoje – 2022 m. (12 pav.) Beje, išlaikyti turėtas pirmaujančias pozicijas per šį laikotarpį pavyko ne visoms Europos valstybėms. Pažangos nepadariusios Slovakija ir Čekija apleido pirmąjį penketuką, o jų vietas jame užėmė Airija ir Graikija.

12 pav. **20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.) ES šalyse 2013 m. ir 2022 m.**

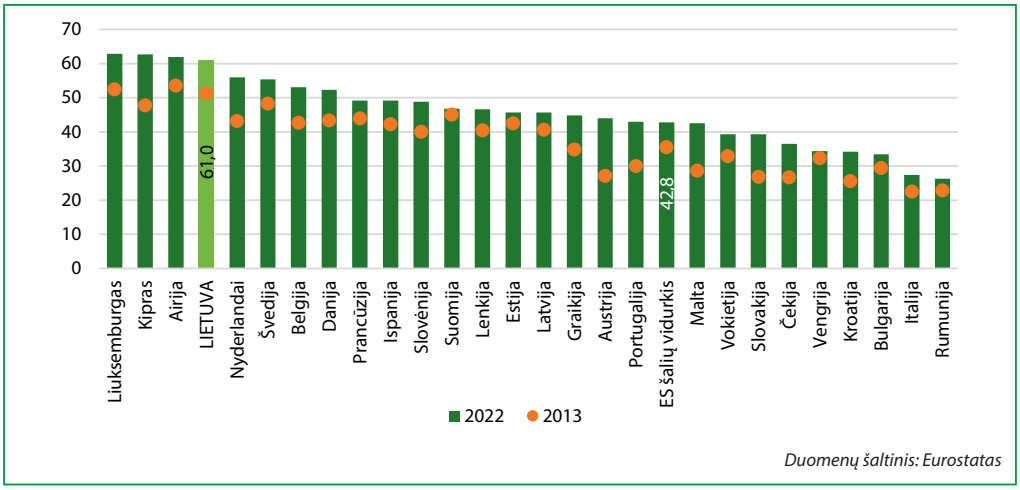

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Dar vienas pozityvus žingsnis pažangos link Lietuvoje buvo atotrūkio tarp miesto ir kaimo mažėjimas. VDA duomenys rodo, kad per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį atotrūkis tarp miesto ir kaimo sumažėjo 5,2 proc. punkto, nes kaime jaunimo išsilavinimo lygis kilo sparčiau nei mieste (atitinkamai 6,5 proc. punkto ir 2,1 proc. punkto).

2022 m. Lietuvoje 30–34 metų asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis siekė 61,0 proc. (13 pav.). Pagal šį rodiklį Lietuva užima ketvirtą vietą tarp ES šalių. Viena vertus, per beveik dešimtmetį padaryta pažanga yra labai akivaizdi, nes tokių asmenų dalis paaugo net beveik dešimčia procentinių punktų, kita vertus, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad *Strategijos* įgyvendinimo pradžioje Lietuva užėmė net trečią vietą tarp visų ES šalių.

13 pav. **30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalis (proc.) ES 2013 m. ir 2022 m.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Lietuva ES kontekste išsiskiria itin aktyviu gyventojų dalyvavimu aukštojo mokslo studijose, tačiau erdvės tobulėti dar yra. Giliau analizuojant aukštąjį išsilavinimą įgijusio jaunimo duomenis, taip pat pastebimas atotrūkio tarp miesto ir kaimo vietovių mažėjimas. VDA duomenimis, išlieka reikšmingi išsilavinimo skirtumai pagal vietovę (2022 m. aukštąjį išsilavinimą buvo įgiję 69,2 proc. 30–34 metų miesto ir 41,8 proc. kaimo gyventojų), tačiau nuo 2013 iki 2022 m. pagal šį rodiklį atotrūkis tarp miesto ir kaimo vietovių sumažėjo 7,9 proc. punkto. Išlieka reikšmingi išsilavinimo skirtumai pagal lytį – 2022 m. aukštąjį išsilavinimą minėtoje amžiaus grupėje buvo įgiję 70,2 proc. moterų ir 52,0 proc. vyrų. Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį šis skirtumas nepakito.

Nors ir gerėja, tačiau vis dar aktuali išlieka ir išsilavinimo atitikties darbo rinkos poreikiams problema. STRATA duomenimis, per trejus metus aukštųjų mokyklų absolventų, įsidarbinusių eiti atitinkamos kvalifikacijos reikalingas pareigas, 2022 m. buvo 73,9 proc. (2019 m. – 67,3 proc.). Tai rodo, kad daugiau nei ketvirtadalis aukštųjų mokyklų absolventų ėjo žemesnės kvalifikacijos, nei jų įgytas išsilavinimas pareigas.

EK ir EURYDICE ekspertų vertinimu, Lietuva patenka tarp aštuonių Europos šalių, kurių švietimo sistemose socialinės dimensijos aukštajame moksle principų įgyvendinimas laikomas prioritetu (European Commission..., 2022). Tačiau vis dar spręstina išlieka aukštojo mokslo prieinamumo pažeidžiamoms socialinėms grupėms problema – asmenims, turintiems SUP, asmenims su negalia, mokiniams iš nepalankios SEK aplinkos (ŠVIS duomenimis, 2022 m. į aukštąsias mokyklas įstojo penktadalis (20,7 proc.) mokinių iš žemo SEK statuso šeimų (šis statusas nustatytas, kai mokiniai mokėsi 8 klasėje), o iš kitų šeimų – pusė (51 proc.) mokinių).

Sau darbo vietas kuriantys žmonės

Strategijoje numatyta skatinti Lietuvos gyventojų verslumą. Keltas uždavinys iki 2022 m. sau darbo vietą susikuriančių 25–64 metų Lietuvos gyventojų dalį padidinti iki 16 proc. Eurostato duomenys rodo, kad šio uždavinio įgyvendinti nepavyko, nors tam tikra nedidelė pažanga padaryta (7 lentelė).

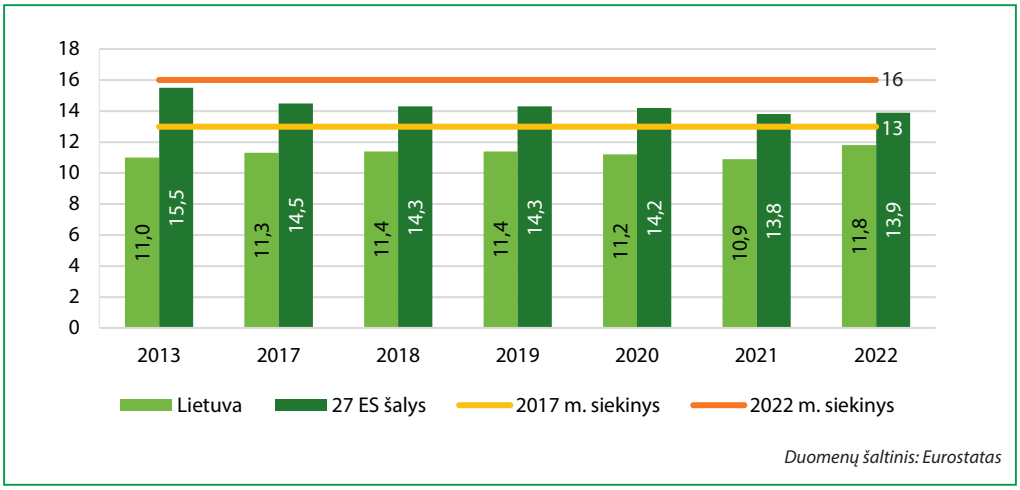
7 lentelė. Įsidarbinančių 25–64 metų asmenų dalis (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Įsidarbinančių 25–64 metų asmenų dalis (proc.) (Eurostatas)	11,0 (2013 m.)	13	11,3 (2017 m.)	16	11,8 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

2022 m. Lietuvoje sau darbo vietą susikuriančių minėtų asmenų dalis buvo 0,8 proc. punkto didesnė nei *Strategijos* įgyvendinimo pradžioje, tačiau 2,1 proc. punkto mažesnė nei ES šalių vidurkis ir 4,2 proc. punkto mažesnė nei 2022 m. *Strategijos* siekinys (14 pav.)

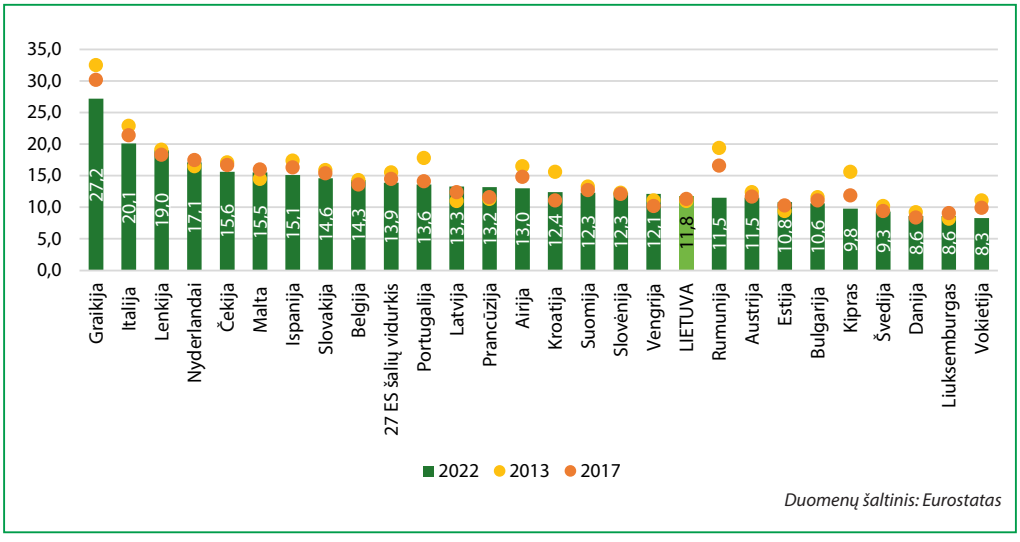
14 pav. **Save įdarbinančių 25–64 metų asmenų dalis, proc.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Panašu, kad šiam rezultatui, kaip ir apskritai visose ES šalyse, įtakos turėjo 2019 m. kilusi pasaulinė COVID-19 pandemija ir jos sukelti padariniai verslui. Kita vertus, Lietuvos situacija nebuvo išskirtinė, nes jos vieta tarp kitų ES šalių kito nedaug: iš 23 vietos 2013 m. pakilta į 19 vietą 2017 m. ir į 18 vietą 2022 m. (15 pav.).

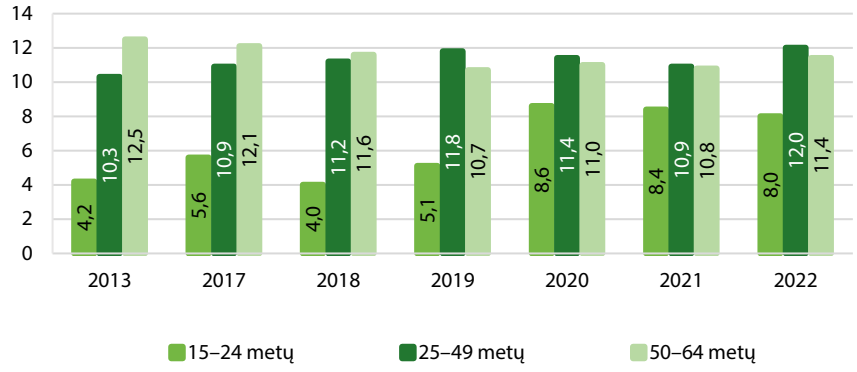
15 pav. **Save įdarbinančių 25–64 metų asmenų dalis (proc.) ES šalyse 2013 m., 2017 m. ir 2022 m.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Analizuojant sau darbo vietą susikūrusių asmenų dalies pokyčius pagal amžiaus grupes, matyti, kad jaunų (15–24 metų amžiaus) asmenų dalis Lietuvoje per 2013–2022 m. išaugo beveik dvigubai (16 pav.). Per minėtą laikotarpį sau darbo vietą susikūrusių 25–49 metų amžiaus asmenų dalis paaugo 1,7 proc. punkto, o vyresnių (50–64 metų) gyventojų – sumažėjo 1,1 proc. punkto.

16 pav. **Save įdarbinančių 15–64 metų asmenų dalis (proc.) pagal amžiaus grupes, 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Įvairūs tyrimai rodo, kad Lietuva yra padariusi didelę pažangą verslumo srityje, vis dėlto pasitikėjimas savo gebėjimais kurti ir valdyti verslą išlieka problema. 2022 m. *Pasaulio verslumo stebėsenos tyrimo* (angl. *Global Entrepreneurship Monitor*, *GEM*) rezultatai rodo, kad pagal bendrą verslumo ekosistemos vertinimą Lietuva 2022 m. pateko į geriausiai įvertintų šalių dešimtuką ir užėmė 6 vietą. Pagal verslumo ugdymo mokykloje vertinimus Lietuva tais pačiais metais užėmė 5 vietą iš 22 *GEM* tyrime vertintų ekonomikų, tačiau šioje srityje įverčiai išlieka žemiausi dėl nepakankamo dėmesio verslumui baigus mokyklą (vidurinį ugdymą) (2022 m. 10 vieta iš 22 *GEM* tyrime vertintų ekonomikų). Apskritai iš *GEM* tyrime vertintų 13 verslumo plėtrą lemiančių sąlygų, tokių kaip, pavyzdžiui, mokslo ir verslo bendradarbiavimas, verslo infrastruktūra, verslumo ugdymas švietimo institucijose, teisinė aplinka ir kt., Lietuva 2022 m. net pagal dešimt jų pateko į geriausiai atitinkamose srityse pasirodžiusių šalių dešimtuką.

GEM tyrimas taip pat atskleidė, jog Lietuvoje du iš penkių apklaustųjų mano, kad 2022 m. buvo sudarytos geros sąlygos pradėti verslą, tačiau beveik pusę jų atgraso nesėkmės baimė. Per ateinančius trejus metus tik mažiau nei kas penktas suaugęs Lietuvos gyventojas ketina pradėti verslą.

Remiantis *Pasaulinio verslumo tyrimo* (angl. *Amway Global Enterpreneurship Report, AGER*) 2018 m. duomenimis, lietuvių noras būti verslininkais – didžiausias Europoje. Lietuva išsiskiria ir pagal didžiausią atotrūkį tarp žmonių noro pradėti verslą ir pasitikėjimo savo suge-

bėjimais bei įgūdžiais tuo užsiimti. Nors ne vienus metus atliekamo AGER tyrimo duomenys rodo, kad bendras požiūris į verslumą Lietuvoje itin pozityvus, tačiau tik 33 proc. lietuvių (Europos vidurkis – 37 proc.) pasitiki savo įgūdžiais ir gebėjimais sukurti bei valdyti verslą.

Naujausio 2021 m. *Pasaulinio studentų karjeros ir verslumo tendencijų tyrimo* (angl. *Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey, GUESSS*) duomenys parodė, kad Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai yra linkę dar studijų metais įkurti pirmuosius verslus. Apie dešimtadalis Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų jau yra įsteigę pirmąjį verslą, o valdyti verslą iš viso norėtų beveik pusė šalies studentų. Lietuvoje pastebimas jaunuolių ryžto stygius pradėti verslą yra didesnis, palyginti su kitomis Europos šalimis, pavyzdžiui, Lenkija, Čekija, Vokietija ar Italija. Lietuvos studentams stinga pasitikėjimo savimi, kai jie vertina galimybes valdyti verslą, savo produktų kūrimo, inovacijų valdymo ar bendruosius verslo valdymo sugebėjimus, jaučia praktinių įgūdžių stygių.

Bene daugiausia prie verslumo skatinimo Lietuvos mokyklose yra prisidėjusi nevyriausybinė organizacija *„Lietuva Junior Achievement"* (toliau – *LJA*). Bendradarbiaudama su įvairiomis švietimo organizacijomis, įstaigomis, ji yra sukūrusi įvairių verslumo ugdymo modulių, programų. Jų metu mokiniai kuria realius verslus – mokomąsias verslo bendroves. Šias *LJA* programas jau baigė apie 250 tūkst. mokinių iš daugiau nei 400 mokyklų. *LJA* duomenimis, jų kuruojami mokiniai kasmet sukuria daugiau nei 250 verslų, kurie išplatina bene 10 tūkst. akcijų ir pritraukia apie 25 tūkst. eurų investicijų. *LJA* taip pat vykdo ekonomikos ir verslumo mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas.

Apibendrinant galima teigti, jog nors per 2013–2022 m. nepavyko pasiekti, kad sau darbo vietas įkūrusių asmenų dalis 2022 m. sudarytų 16 proc., tačiau Lietuva verslumo srityje padarė didžiulę pažangą: pagal verslo ekosistemos vertinimą, 2022 m. mūsų šalis užėmė 6 vietą, o pagal verslumo ugdymo kokybę – 5 vietą iš 22 valstybių, beveik dvigubai išaugo sau darbo vietas susikuriančio jaunimo dalis. Vis dėlto Lietuvoje didžiausia problema išlieka gyventojų pasitikėjimo savo gebėjimais kurti ir valdyti verslą stygius, per mažai dėmesio skiriama verslumo ugdymui, skatinimui baigus mokyklą (vidurinio ugdymo programą).

Švietimo finansavimas

Lietuvoje švietimas įvardijamas prioritetine valstybės veiklos sritimi. Todėl *Strategijoje* buvo numatyta, kad jam skiriamos lėšos iki 2022 m. sudarytų ne mažiau kaip 6 proc. BVP.

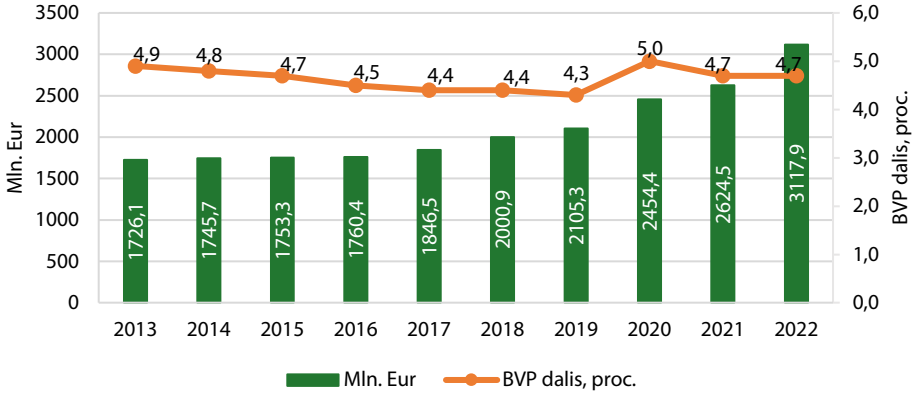
Eurostato ir VDA duomenys rodo, kad per 2013–2022 m. švietimui skiriama lėšų suma Lietuvoje augo, o jų dalis nuo BVP tai mažėjo, tai didėjo, tačiau nesiekė *Strategijoje* numatyto 2022 m. siekio – 6 proc. (8 lentelė). Per visą *XVII-osios Vyriausybės* kadenciją, kitaip nei per kitų vyriausybių, švietimui skiriama lėšų dalis nuo BVP buvo mažiausia ir net nesiekė 5 proc. (17 pav. ir 18 pav.). Švietimui skirta BVP dalis daugiau paaugo tik 2020 m., kai dėl COVID-19 pandemijos buvo įvestas karantinas ir pereita prie nuotolinio mokymo, tačiau 2021–2022 m. ji vėl sumažėjo ir nesiekė net 2013 m. lygio.

8 lentelė. **Nacionalinės išlaidos švietimui kaip bendrojo vidaus produkto dalis (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Nacionalinės išlaidos švietimui kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis (proc.) (Eurostatas)	5,2 (2013 m.)	5,8	4,5 (2017 m.)	6	4,8 (2021 m.)

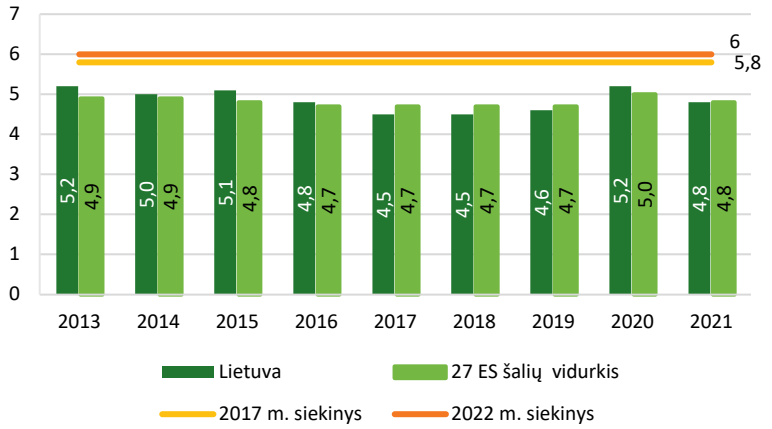
* Patikslinti duomenys.

17 pav. **Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidų švietimui suma (mln. Eur) ir BVP dalis (proc.), 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: VDA

18 pav. **Nacionalinės išlaidos švietimui kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis* (proc.), 2013–2021 m.**

* Rodiklis apskaičiuotas pagal COFOG (angl. Classification of functions of Government) metodiką.

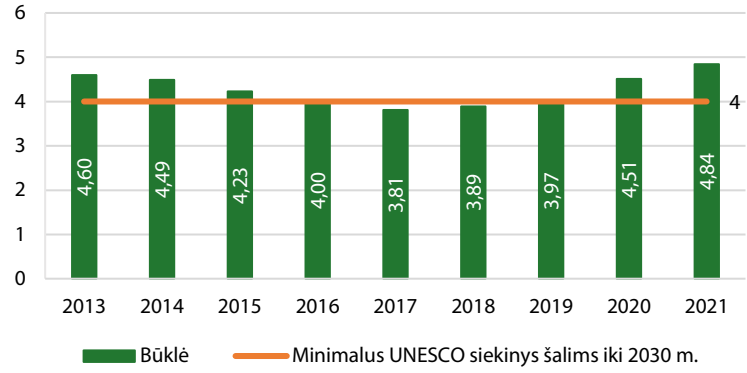
Duomenų šaltinis: Eurostatas

Palyginti su kitomis ES šalimis, 2021 m. Lietuvoje švietimui teko tokia pati BVP dalis, kaip ir vidutiniškai ES šalyse (4,8 proc.) (18 pav.), tačiau mažesnė nei kaimyninėse Baltijos valstybėse – Latvijoje (5,6 proc.) ir Estijoje (5,9 proc.). Apskritai, 6 proc. BVP ar daugiau švietimui skyrė tik trys ES šalys: Švedija (6,7 proc.), Belgija (6,3 proc.) ir Danija (6,0 proc.).

Atkreiptinas dėmesys, jog *Strategijos* tikslas – kad švietimui išleidžiamų lėšų suma 2022 m. sudarytų ne mažiau kaip 6 proc. BVP – buvo perimtas iš Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO*)[5], taip pat Europos Tarybos rekomendacijų dėl 2013 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos[6] ir EBPO[7]. Tačiau vėliau, 2015 m. Incheone priimtoje programoje *Švietimas 2030,* minėtas tarptautinis siekinys, atsižvelgus į šalių ekonomikų skirtumus, buvo pakoreguotas ir nustatyta, kad šalys pagal savo galimybes švietimui išleistų atitinkamai ne mažiau kaip 4–6 proc. BVP. Lietuva įsipareigojo švietimui kasmet skirti ne mažiau kaip 4 proc. BVP. Pagal UNESCO skaičiavimo metodiką, Lietuva šio tikslo nepasiekė 2017–2019 m., kai švietimui neskyrė nė 4 proc. BVP (19 pav.), tačiau 2020 m. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos švietimui nuo BVP ūgtelėjo iki 4,51 proc., o 2021 m. buvo dar didesnės (4,84 proc.) ir priartėjo prie 5 proc.

[5] https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000121147, p. 40.
[6] http://www.oecd.org/edu/highlights.pdf, p. 46.
[7] http://dx.doi.org/10.1787/eag_highlights-2012-en.

19 pav. **Valdžios išlaidos švietimui kaip BVP dalis* (proc.), 2013–2021 m.**

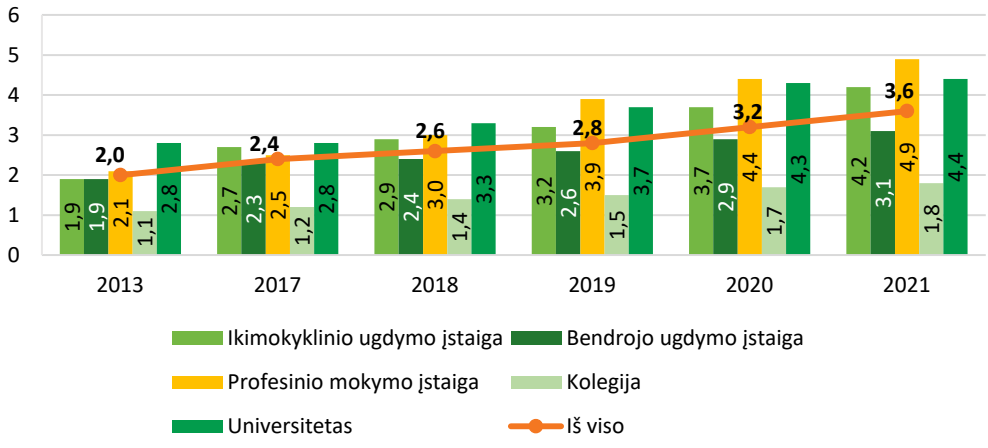

* Rodiklis apskaičiuotas taikant UIS skaičiavimo metodiką.

Duomenų šalinis: UNESCO UIS

Valdžios sektoriaus lėšos, tekusios vienam besimokančiajam, per 2013–2022 m. Lietuvoje išaugo 2,1 karto (nuo 2,0 iki 4,2 tūkst. Eur) (20 pav.). Daugiausia augo ikimokyklinio ugdymo ir profesinio mokymo įstaigoms (atitinkamai 2,6 ir 2,5 karto), mažiausiai – kolegijoms ir universitetams (1,9 karto) skiriamos lėšos.

20 pav. **Vienam besimokančiam asmeniui tekusios valdžios sektoriaus lėšos (tūkst. Eur) pagal švietimo įstaigų grupę, 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: VDA

Nors vienam besimokančiajam tenkančios lėšos kasmet augo (8 lentelė), tačiau ES šalių kontekste jos išliko vienos mažesnių (21 pav.).

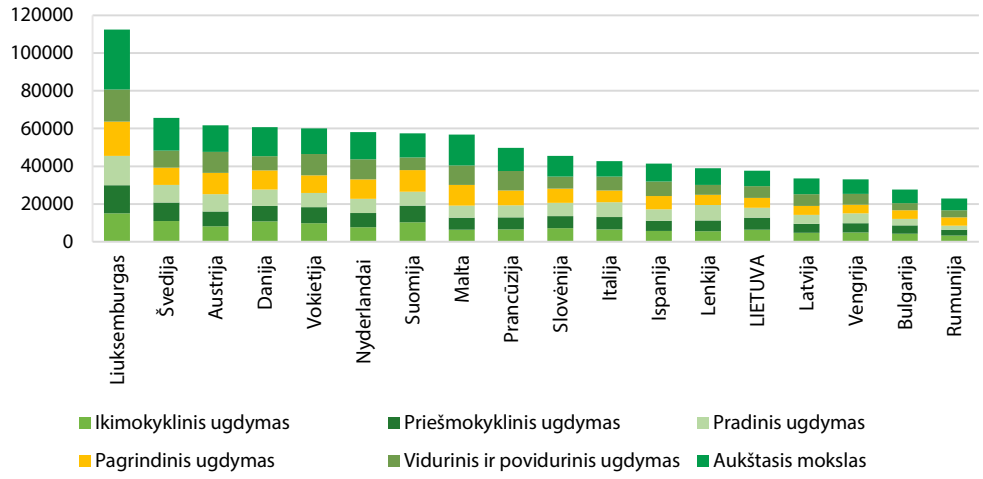
8 lentelė. **Vienam besimokančiam asmeniui tekusios lėšos* (tūkst. Eur)**

Metai	2013	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lėšos (tūkst. Eur)	2,5	2,8	3,2	3,5	3,9	4,4	5,2

* Iš visų finansavimo šaltinių.

Duomenų šaltinis: VDA

21 pav. **Metinės švietimo įstaigų vienam mokiniui / studentui tekusios lėšos* (Eur), apskaičiuotos pagal visos darbo dienos ekvivalentą ir perskaičiuotos, taikant perkamosios galios paritetą, 2020 m.**

** Lėšos iš visų finansavimo šaltinių. Lyginamos tik tos šalys, kurios pateikė duomenis pagal visus švietimo lygmenis.*

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Apibendrinant galima teigti, kad 2013–2022 m. švietimui skiriamos lėšos augo, tačiau jų dalies nuo BVP augimas nebuvo tvarus. Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu švietimui skiriama BVP dalis daugiau mažėjo nei augo ir nesiekė 2022 m. Strategijoje planuotos pasiekti reikšmės – 6 proc. Nors vienam mokiniui / studentui tekusios lėšos Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu augo, tačiau išliko vienos mažesnių ES.

Pirmojo tikslo įgyvendinimas

PIRMAS TIKSLAS – pasiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų daugumą sudaro apmąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai ir dėstytojai.

Uždaviniai:

- **Motyvuoti** gabius jaunus žmones rinktis karjerą formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose. Užtikrinti besimokančiųjų psichologinius poreikius atitinkančią lyčių dermę tarp mokytojų, dirbančių pagal bendrojo ugdymo programas.
- **Išplėtoti** aukštos kokybės, naujausias žinias integruojančias švietimo ir ugdymo krypčių studijas, kurios suteiktų absolventams platų kultūrinį akiratį ir galimybę mokyti kelių dalykų arba atlikti kelis pedagoginius vaidmenis.
- **Stiprinti** motyvaciją ir suteikti galimybių mokytojams bei dėstytojams nuolat tobulinti kvalifikaciją, plečiant kultūrinį akiratį, didinant šiuolaikinių technologijų išmanymą, orientuojantis į kūrybingumo, pilietiškumo, lyderystės, verslumo ugdymą ir atrandant įvairesnį pedagoginių funkcijų spektrą. Sudaryti galimybę ilgai dirbantiems aktyviems mokytojams tobulinti kvalifikaciją aukštojoje mokykloje. Skatinti mokslininkus įsitraukti į bendrąjį ugdymą ir teikti naujausias žinias.
- **Stimuliuoti** nuolatinį pozityvios patirties perėmimą ir dalijimąsi tarp dėstytojų ir formaliojo bei neformaliojo švietimo mokytojų, skatinti mokytojų ir dėstytojų judumą šalyje ir tarptautiniu mastu, plėtoti kitas keitimosi švietimo idėjomis formas.
- **Stiprinti** visuomenės pasitikėjimą švietimo sistema, mokytojais bei dėstytojais ir jų pasitikėjimą savimi, skleidžiant tikras sėkmės istorijas ir skatinant akademinį sąžiningumą.

- ***Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu į ugdymo mokslų studijų programas pavyko pritraukti kiek daugiau motyvuotų, akademiškai stipresnių asmenų**. LAMA BPO duomenimis, per 2017–2022 m. į pedagogines studijas stojančių asmenų, išlaikiusių motyvacijos vertinimą, dalis išaugo nuo 50,9 proc. iki 69,8 proc., vidutinis stojamasis konkursinis balas – nuo 5,97 iki 7,24 balo. Tačiau patys gabiausieji į pedagogines studijas nepritraukiami: minimalaus konkursinio balo skirtumas tarp įstojusiųjų į ugdymo krypčių grupės programas universitetuose ir įstojusiųjų į tais metais populiariausios grupės programas dalis per 2013–2022 m. ne tik nesumažėjo, kaip buvo planuota *Strategijoje*, bet net išaugo nuo 22,8 proc. iki 56,6 proc. ir dar labiau nutolo nuo 2022 m. *Strategijos* siekinio – 10 proc. Tai rodo, kad akademiškai gabiausiųjų pritraukimo į pedagogines studijas siekis ir ateityje išlieka aktualus.
- **Po studijų pavyko pritraukti daugiau asmenų dirbti mokytojais**: du kartus išaugo ir pedagoginių studijų absolventų, tais pačias metais po studijų baigimo pasirinkusių darbą mokykloje, dalis (nuo 30 proc. 2013 m. iki 64 proc. 2022 m.). **Tačiau konkuruoti dėl jų darbo rinkoje sekasi sunkiai** – per 2013–2022 m. nepavyko atjauninti pedagogų bendruomenės: 30–49 metų mokytojų ir dėstytojų dalis švietimo įstaigose sumažėjo nuo 49,1 proc. 2013 m. iki 39,0 proc. 2022 m. ir gerokai atsiliko nuo 2022 m. *Strategijos* siekinio – 60 proc.
- **Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį nepavyko į bendrojo ugdymo mokyklas pritraukti didesnės mokytojų vyrų dalies**: pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas dirbančių mokytojų vyrų dalis per minėtą laikotarpį kito nedaug (nuo 16,7 proc. 2013 m. iki 15,8 proc. 2022 m.) ir atsiliko nuo 2022 m. siekinio – 20 proc.
- **Plėtojant aukštos kokybės studijas, sukurta palanki teisinė bazė ugdymo mokslų studijų kokybei gerinti**. Atsižvelgiant į nacionalinius poreikius, **atnaujintos ir panaikintos besidubliuojančios pedagogų rengimo studijų programos ir sudaryta galimybė per trumpesnį laiką įgyti pedagoginę kvalifikaciją, teisę mokyti kelių dalykų ar atlikti kelis pedagoginius vaidmenis**.
- Gerinant ugdymo mokslų studijų programų kokybę, **pedagogų rengimo pajėgos konsoliduotos ir sutelktos dviejuose – Vilniaus ir Vytauto Didžiojo – universitetuose, panaikintos besidubliuojančios pedagoginių studijų programos**. Vis dėlto, iki pedagogų rengimo pertvarkos vyravęs platus, **išskaidytas pedagogus rengiančių institucijų tinklas liko (nes kolegijų tinklas nebuvo reformuotas)**, o pirmosios pakopos pedagoginių studijų programų pasiūla išliko per plati. LAMA BPO duomenimis, per 2016–2020 m. **pedagogus rengiančių institucijų** skaičius sumažėjo nuo 20 iki 16, o pirmosios pakopos pedagoginių studijų programų – nuo 78 iki 65.

- **Lietuvoje beveik visi mokytojai (99 proc.) dalyvauja profesinės kvalifikacijos tobulinimo veiklose**. **Vis daugiau jų dalyvauja paveikiose ilgalaikėse kvalifikacijos tobulinimo programose**. Per pastaruosius penkerius (2017–2022) metus **bent vieno mėnesio arba 6 kreditų apimtimi pagal profesinės kvalifikacijos programas mokėsi apie 12 proc. mokytojų, tačiau tai 8 proc. punktais mažiau nei *Strategijoje* keltas 2022 m. tikslas (20 proc.)**.
- **Mokytojams sudarytas platus galimybių spektras tobulinti profesinę kvalifikaciją**: palankios sąlygos (palanki teisinė bazė, PKT išlaidas didele dalimi finansuoja valstybė ir kt.) ir didelė PKT būdų bei formų įvairovė (formalūs, neformalūs mokymai, nuotoliniai mokymai, judumo programos, projektai, stažuotės, profesiniai tinklai ir kt.).
- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu mokytojų ir dėstytojų keitimasis švietimo idėjomis skatintas, įgyvendinant ŠMPF administruojamas programas. Jas įgyvendinant **išaugo mokytojų ir dėstytojų judumas, tačiau jis liko labiau vienkryptis** (iš Lietuvos išvykstančiųjų tobulinti kvalifikaciją buvo daugiau nei į ją atvykstančiųjų). Pagal *„Erasmus+“* (didžiausią nuo 2014 m. ŠMPF administruojamą programą) išvykstančių iš Lietuvos tobulinti kvalifikaciją mokytojų ir dėstytojų skaičius per 2015–2022 m. išaugo apie 2 kartus (nuo 2 722 iki 5 691), atvykstančiųjų – 1,8 karto (nuo 1 437 iki 2 577).
- **Visuomenės pasitikėjimo švietimu lygis per 2013–2022 m. tai augo, tai smuko, o 2022 m. (47,5 proc.) buvo panašus, kaip ir *Strategijos* įgyvendinimo pradžioje (2013 m. – 47,7 proc.), nors akademinio sąžiningumo situacija šalyje gerėjo** (akademinio sąžiningumo indeksas pakilo nuo 6,0 balų 2013 m. iki 7,0 balų 2022 m.).
- Lietuvoje mokytojų pasitikėjimas savimi skatintas, didinant jų atlyginimus, gerinant darbo sąlygas, įvertinant profesinius pasiekimus piniginėmis premijomis, pagerbimo renginiais. Kaip rodo TALIS 2018 m. tyrimo duomenys, **Lietuvos mokytojai daugelyje profesinės veiklos sričių labiau pasitikėjo savimi nei mokytojai vidutiniškai EBPO šalyse**.

Paskatos rinktis mokytojo kelią

Pagrindinis motyvuojantis elementas rinktis mokytojo kelią – profesijos prasmė, vertė ir misija. Mokytojas turi galimybę auginti žmogų. Tačiau daugelis mokytojų jaučiasi vertinami nepakankamai (mokytojų savęs vertinimas plačiau apžvelgtas Strategijos pagrindinio tikslo įgyvendinimo skyriuje „Švietimo įstaigų darbuotojai savo ir visuomenės akyse“).

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visos vyriausybės siekė palaikyti ir puoselėti mokytojo profesijos prestižą ir statusą. Šiam tikslui pasiekti 2016 m. parengtos ir su švietimo bendruomene plačiai diskutuotos *Pedagogų rengimo, skyrimo, kvalifikacijos, veiklos vertinimo, atestacijos ir kvalifikacijos tobulinimo kaitos kryptys*, pagal kurias numatyti motyvacijos rinktis mokytojo profesiją skatinimo ir atrankos į pedagogines studijas darbai:

- parengti ilgalaikę mokytojo profesijos patrauklumo ir prestižo kėlimo programą;
- skatinti motyvuotus, gabius jaunuolius rinktis pedagogines studijas;
- parengti kelis alternatyvius atrankos į pedagogines studijas modelius, panaudojant neformaliojo švietimo ir karjeros planavimo galimybes;
- parengti ilgalaikę pedagogų darbo užmokesčio didinimo programą ir pedagogų etatinio apmokėjimo tvarką;
- tirti nacionalinį pedagogų poreikį ir su tuo sieti tikslinį pedagogų rengimo finansavimą.

Įgyvendinant numatytus darbus, 2016 m. patvirtinta *Pedagoginių profesijų prestižo kėlimo programa,* kurią numatyta įgyvendinti etapais nuo 2017 iki 2022 m. Pagrindinės sritys, kuriose planuotos priemonės:

- gabių ir motyvuotų asmenų pritraukimas į pedagogines sudijas;
- pedagoginių darbuotojų rengimo sistemos ir kompetencijų tobulinimas;
- sąlygų karjerai plėtra;
- darbo aplinkos ir sąlygų gerinimas;
- viešosios nuomonės formavimas.

2018 m., reaguojant į pedagoginių studijų nepopuliarumą ir kylančią mokytojų trūkumo grėsmę, įgyvendinant žiniasklaidos ir valstybės vadovų iniciatyvą „Idėja Lietuvai“, iš 1 500 iniciatyvų ekspertai ir visuomenė atrinko ir paskelbė tris svarbiausias idėjas Lietuvai; viena jų tapo „*Mokytojas – prestižinė profesija iki 2025 m.*“[8] Šia iniciatyva atkreiptas dėmesys į mokyto-

[8] https://www.idejalietuvai.lt/apie.

jo profesijos svarbą valstybės nepriklausomybei ir ateičiai, didelius reikalavimus ir lūkesčius mokytojo darbui, tačiau menką šios profesijos prestižą. Buvo numatytos ir šios idėjos įgyvendinimo kryptys:

- mokytojų rengimo ir profesinio augimo pertvarka;
- mokytojų darbo apmokėjimo ir mokyklų finansavimo pertvarka;
- palankių sąlygų mokytojams laisvai ir kūrybiškai dirbti sudarymas;
- naujų ugdymo metodų ir priemonių taikymas, ugdymo turinio peržiūra.

Tęsiant ankstesnių vyriausybių pradėtus darbus, 2021 m. patvirtintoje *2021–2030 m. Švietimo plėtros programoje* numatytos priemonės: *„Pirmiausia – mokytojas“, „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, „EdTech“ skaitmeninė švietimo transformacija“, „Pedagogų rengimo ir edukologijos plėtra“,* nukreiptos į mokytojo profesijos patrauklumo didinimą.

Reikalavimų būsimiems ir dirbantiems mokytojams didinimas

Jau *Strategijos* įgyvendinimo pradžioje suvokta, kad jos sėkmė priklausys nuo švietimo sistemos pajėgumo pritraukti dirbti į mokyklas gabiausius žmones ir užtikrinti, kad jose dirbtų aukštos kompetencijos, profesionalūs mokytojai. To meto duomenys rodė, kad dėl menko mokytojo profesijos prestižo ir nepakankamo studijų patrauklumo gabiausieji ir darbščiausieji nepritraukiami į švietimo sritį (1.1 lentelė). 2012 m. įstojusiųjų į ugdymo krypčių universitetines studijas mažiausias stojamasis balas buvo 15,0, o į populiariausias medicinos ir sveikatos studijų kryptis – 19,2 balų, skirtumas sudarė 22,8 proc.

1.1 lentelė. **Stojančiųjų į ugdymo krypčių programas akademinis pasirengimas (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Įstojusiųjų į švietimo ir ugdymo krypčių grupės programas universitetuose ir įstojusiųjų į tais metais populiariausios grupės programas minimalaus konkursinio balo skirtumas (proc.) (LAMA BPO)	22,8 (2013 m.)	12	36,0 (2016 m.)	10	56,6 (2022 m.)

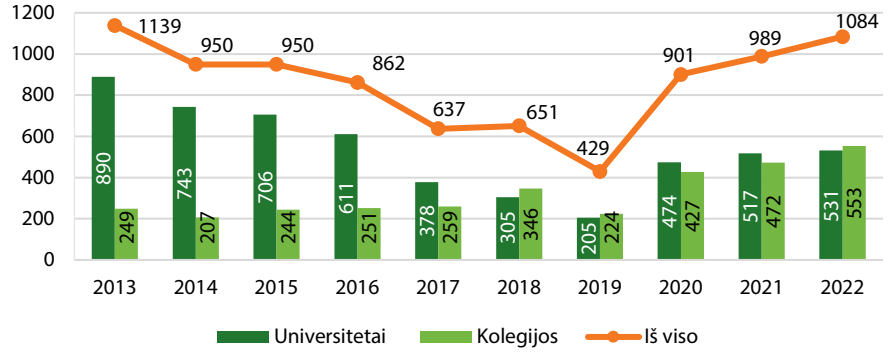
* Patikslinti duomenys.

Pastabos. Pateikiami tik įstojusiųjų į valstybės finansuojamas ir valstybės nefinansuojamas su studijų stipendija vietas minimalūs konkursiniai balai. Minimalaus konkursinio balo skirtumas skaičiuojamas kaip įstojusiųjų į švietimo ir ugdymo programas minimalaus konkursinio balo dalis (proc.), palyginti su įstojusiųjų į populiariausias programas minimaliu konkursiniu balu. 2013 m. pasikeitė studijų krypčių skirstymas grupėmis. 2014 m. pasikeitė konkursinio balo skaičiavimo skalė.

Iki 2016 m. ŠMSM neturėjo įstatyminių svertų minimaliam stojamajam konkursiniam balui nustatyti. Todėl į ugdymo mokslų studijas kasmet stojo ne patys pažangiausi asmenys. 2016 m. įstojusiųjų į universitetines švietimo ir ugdymo studijų programas ir populiariausias studijų programas minimalaus konkursinio balo skirtumas buvo 3 kartus didesnis nei 2022 m. *Strategijos* siekinys. Įvertinus, kad konkursinio balo sandaroje 1 ar 2 balus sudarė papildomi motyvacijos vertinimo balai, vidutinis būsimų mokytojų pasirengimas studijoms buvo gana prastas.

Nuo 2016 m. pradėti didinti reikalavimai abiturientams, stojantiems į aukštąsias mokyklas. Reikalavimų didinimas lėmė stojančiųjų į ugdymo studijų krypčių grupės programas sumažėjimą nuo 637 2017 m. iki 429 2019 m. (1.1 pav.).

1.1 pav. Priimtųjų į ugdymo studijų krypčių grupės* programas skaičius, 2013–2022 m.

* Iki 2017 m. – švietimo ir ugdymo programos.

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Stiprinant stojančiųjų į pedagogines studijas atranką, 2016 m. priimtu Mokslo ir studijų įstatymu ŠMSM 2017 metams nustatė mažiausią konkursinį balą stojantiesiems į valstybės finansuojamas vietas: universitetai galėjo priimti studijuoti tik asmenis, surinkusius ne mažiau nei 3, kolegijos – ne mažiau nei 1,6 stojamojo balo iš dešimties. Vėliau kasmet minimalus konkursinis balas buvo didinamas: 2022 m. universitetuose jis sudarė jau 5,4, kolegijose – 4,3 balo. Todėl per 2017–2022 m. į pedagogų rengimo studijas pavyko pritraukti daugiau akademiškai stiprių asmenų, ypač įvertinus, kad konkursinio balo sandaroje nuo 2019 m. nebeliko motyvacijos vertinimo balų. Vidutinis stojamasis konkursinis balas į universitetines ugdymo krypčių grupės programas 2017–2022 m. padidėjo 1,27 balo, tačiau vis dar išliko mažesnis nei populiariausių studijų programų (1.2 lentelė).

1.2 lentelė. **Įstojusiųjų į universitetines valstybės finansuojamas ugdymo krypčių grupės ir populiariausias studijų programas vidutinis stojamasis konkursinis balas**

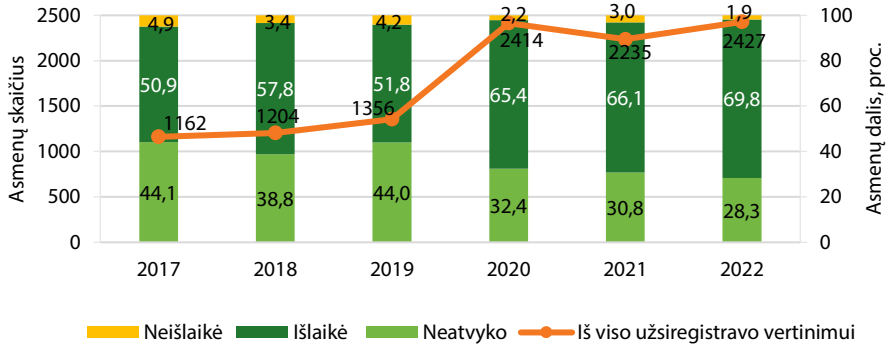
Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Medicina (VU)	9,47	9,48	9,69	9,60	9,67	9,34
Medicina (LSMU)	9,39	9,38	9,52	9,60	9,47	9,15
Programų sistemos (KTU)	7,14	6,78	7,66	7,46	7,62	7,31
Programų sistemos (VU)	9,11	8,59	9,04	8,95	8,95	8,77
Teisė (VU)	7,12	7,17	8,16	7,88	8,06	7,81
Teisė ir ikiteisminis procesas (MRU)				7,23	7,29	7,14
Ekonomika ir finansai (VU)	7,37	6,91	8,04	6,98	7,43	7,04
Ugdymo krypčių grupės programos	**5,97**	**7,43**	**7,39**	**7,22**	**7,24**	**7,24**

VU – Vilniaus universitetas, LSMU – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, KTU – Kauno technologijos universitetas, MRU – Mykolo Romerio universitetas.

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Siekdama daugiau asmenų pritraukti į pedagogines studijas, *XVII-oji Vyriausybė* 2020 m. padidino pedagogikos studentų stipendijas iki 300 Eur per mėnesį. Tokio paties dydžio parama skirta ir daliai asmenų, pasirinkusių gretutines pedagogikos studijas. *XVIII-oji Vyriausybė* pratęsė priemones, skirtas mokytojų trūkumo problemai spręsti. 2021 m. priimtiems pedagoginės studijas pasirinkusiems studentams kas mėnesį mokama 300 Eur stipendija. Nuo 2022 m. priimtiems prioritetinių specializacijų pedagogines studijas pasirinkusiems studentams mokama 6,5 bazinės socialinės išmokos dydžio per mėnesį stipendija. Būsimiems pedagogams, sudariusiems išankstinę įsidarbinimo mokytoju sutartį su savivaldybe ar mokykla, numatyta mokėti 539 Eur stipendiją. Dėl šių priemonių į pedagogines studijas 2020 m. pavyko pritraukti 2 kartus, o 2022 m. – 2,5 karto daugiau asmenų nei 2019 m. Taip pat į pedagogines studijas buvo pritraukiama daugiau motyvuotų asmenų: per 2017–2022 m. į motyvacijos vertinimą atvykusių asmenų dalis išaugo 15,8 proc. punkto, o jį išlaikiusiųjų – 18,9 proc. punkto (1.2 pav.).

1.2 pav. **Stojančiųjų į ugdymo studijų krypčių grupės programas skaičius ir dalis (proc.) pagal motyvacijos įvertinimo rezultatus**

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Mokytojo profesijos prestižui didinti *XVIII-oji Vyriausybė* savo programoje yra numačiusi didinti reikalavimus dirbantiems mokytojams. Numatyta, kad bendrojo ugdymo pedagogui ilgalaikėje perspektyvoje būtinas aukštasis universitetinis išsilavinimas ir magistro laipsnis. Siekiama, kad 2025 m. magistro laipsnį įgijusių mokytojų dalis sudarytų 30 proc., o 2030 m. – 40 proc. Vis dėlto *XVIII-osios Vyriausybės* programos įgyvendinimo plane nėra numatyta tikslinių priemonių, kuriomis mokytojai būtų skatinami siekti magistrantūros. ŠVIS duomenimis, 2022–2023 m. magistro laipsnį buvo įgiję 18,6 proc. mokytojų, ir šių pedagogų dalis gerokai atsiliko nuo numatytų siekinių.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu didinant reikalavimus stojantiesiems į aukštąsias mokyklas ir skiriant tikslines stipendijas, į pedagogines studijas pavyko pritraukti daugiau motyvuotų, akademiškai gabių asmenų. Tačiau, palyginti su kitomis studijų programomis, pvz., odontologijos, medicinos, pedagogų rengimo programos vis dar gerokai atsilieka kandidatų akademinio pasirengimo lygiu.

Mokytojų, dėstytojų ir mokslininkų darbo užmokesčio didinimas

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visos vyriausybės, siekdamos padidinti mokytojo profesijos patrauklumą ir prestižą, ėmėsi veiksmų mokytojo darbo atlygiui kelti:

XVI-oji Vyriausybė kėlė tikslą padidinti mokytojų, aukštųjų mokyklų dėstytojų ir mokslininkų darbo užmokestį. Buvo numatyta siekti, kad vidutinis mokytojo darbo užmokestis būtų didesnis už šalies darbo užmokesčio vidurkį, asistentų – ne mažesnis už šalies vidutinį darbo užmokestį, o docentų ir profesorių – gerokai jį viršytų. Nuo 2015 m. iki 10 proc. pakeltas atlyginimas ikimokyklinio ugdymo auklėtojams ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Nuo 2016 m. pradžios pedagoginių darbuotojų tarnybinis atlyginimas padidintas vidutiniškai 5 proc.

XVII-oji Vyriausybė siekė pakelti mokytojo darbo atlygį ir pertvarkyti darbo apmokėjimo struktūrą. 2017 m. Lietuvos švietimo ir mokslo šakos kolektyvinėje sutartyje susitarta kiekvienais metais iki birželio 1 d., atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, šalies ekonominę raidą ir finansines galimybes, svarstyti galimybes didinti pareiginės algos pastoviosios dalies koeficientus ir pasiekti, kad 2020 m. vidutinis mokytojų darbo užmokestis būtų

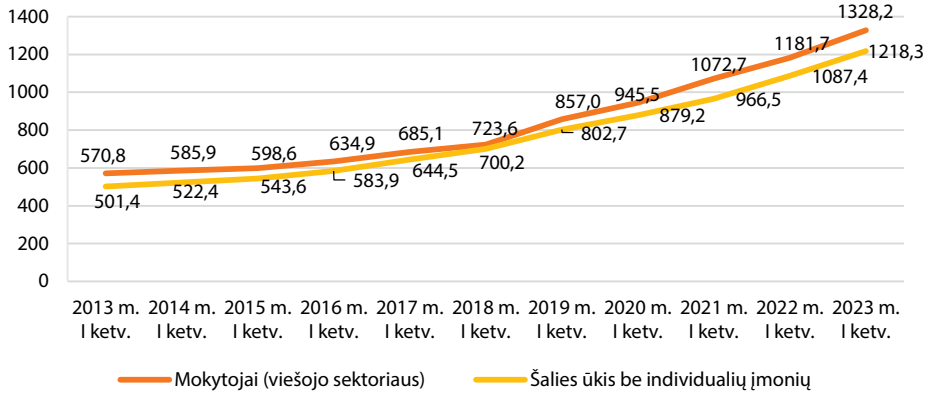
ne mažesnis kaip 1 000 Eur. Mokslo ir studijų srityje sutarta sudaryti sąlygas 2018–2022 m. didinti dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų atlyginimus. Ši Vyriausybė pertvarkė mokytojų darbo užmokesčio struktūrą, įvesdama etatinį mokytojų darbo apmokėjimą. Buvo suformuotas mokytojo etatas, kurį sudaro 36 valandų darbo krūvio norma per savaitę. Etatinis mokytojų darbo apmokėjimas nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. pradėtas įgyvendinti visa apimtimi.

Nuo 2018 m. vykdant švietimo ir mokslo sistemos struktūrinę reformą, dėstytojams, mokslo darbuotojams ir kitiems tyrėjams siekiama užtikrinti stabilų darbo užmokesčio augimą. Tai vykdoma palaipsniui, atlyginimus didinant etapais: 2018 m. dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų atlyginimai vidutiniškai padidinti 20 proc., tam skirta 23 mln. Eur, 2019 m. – vidutiniškai 16 proc., tam skirta dar 23,1 mln. Eur. Bendras vidutinis dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokesčio padidinimas 2017–2019 m. siekė apie 40 proc.

XVIII-oji Vyriausybė taip pat didina mokytojų, dėstytojų ir mokslo darbuotojų atlygį: numatyta, kad iki 2024 m. pabaigos vidutinis mokytojų darbo užmokestis sudarys 130 proc. šalies vidutinio darbo užmokesčio, o dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų – 150 proc.

Visos šios pastangos davė apčiuopiamų rezultatų (1.3 pav.).

1.3 pav. Bendrojo ugdymo mokytojų (viešojo sektoriaus) mėnesinis darbo užmokestis (neto, Eur)

Duomenų šaltinis: VDA

VDA duomenys rodo, kad 2022 m. viešojo sektoriaus mokytojų VDU iki mokesčių sudarė 113,3 proc. šalies VDU (be individualių įmonių); palyginti su 2021 m., jis sumažėjo 0,7 proc. punkto ir nutolo nuo 2024 m. siekinio – 130 proc. Dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų VDU dalis nuo šalies VDU (be individualių įmonių), naujausiais 2018 m. duomenimis[9], siekė 128 proc. ir taip pat atsiliko nuo kelto siekinio.

[9] Duomenys apie darbo užmokestį pagal visas profesijas (dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kt.) renkami kas ketverius metus atliekant *Darbo užmokesčio struktūros tyrimą*. 2022 m. atlikto tyrimo duomenys bus skelbiami 2024 m.

XVIII-oji Vyriausybė nuo 2024 m. sausio 1 d. ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, auklėtojų, kitų pagalbos mokiniui specialistų pareiginės algos koeficientus padidino 10 proc. Nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. juos numatoma didinti dar 10 proc. Palyginti su koeficientais, nustatytais iki 2023 m. gruodžio 31 d., bendrai jie turėtų padidėti vidutiniškai 21 proc.

Prognozuojama, kad akademinių darbuotojų vidutinis darbo užmokestis 2023 m. sudarys 122,6 proc. šalies vidutinio darbo užmokesčio (2022 m. jis sudarė 124,5 proc.). Norint pasiekti tikslą, kad 2024 m. akademinių darbuotojų VDU sudarytų 150 proc. šalies VDU, 2024 m. valstybės biudžete suplanuotos papildomos lėšos mokslo ir studijų institucijų mokslo darbuotojų, kitų tyrėjų ir dėstytojų, taip pat mokslą ir studijas aptarnaujančių neakademinių darbuotojų (išskyrus pareigybes, kurioms netaikomi išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos reikalavimai) darbo užmokesčiui padidinti: nuo 2024 m. sausio 1 d. – 10 proc., nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. – 18,7 proc. Tam 2024 m. reikės 84 400 tūkst. Eur, 2025 m. ir vėliau – 153 112 tūkst. Eur.

Mokytojo darbo sąlygų gerinimas

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visos vyriausybės mokytojo profesijos patrauklumui ir prestižui padidinti siekė pagerinti mokytojų darbo sąlygas.

TALIS 2018 m. tyrimo duomenys rodo, kad mokytojų, patenkintų savo darbu, indeksas padidėjo: tokių mokytojų dalis sudarė 82,7 proc., perskaičiavus į balus, tai atitiko 3,31 balo ir viršijo numatytą 2022 m. siekinį – 3,1 balo (1.3 lentelė).

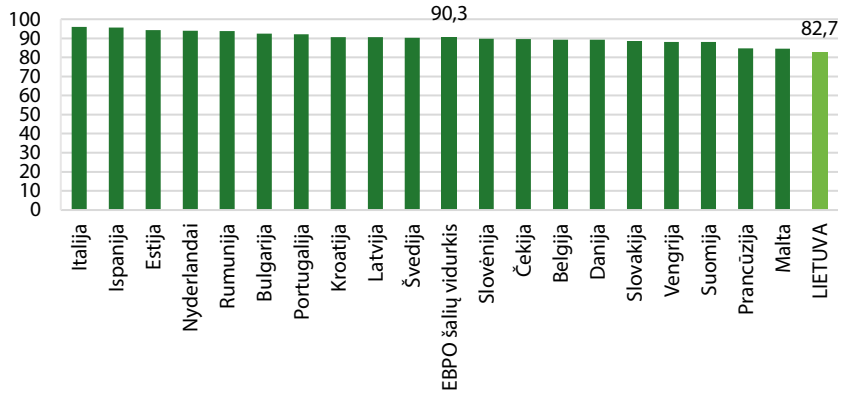
1.3 lentelė. Mokytojų pasitenkinimas darbu (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Mokytojų, patenkintų savo darbu, indeksas balais (nuo 0 iki 4 balų sistema) (EBPO TALIS tyrimas (Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas, angl. *Teaching and Learning International Survey*)	3,02 (2008 m.)	3,06	Nėra naujesnių duomenų	3,1	3,31* (2018 m.)

* 2008 m. mokytojų, patenkintų savo darbu, indeksas buvo skaičiuotas pagal 0–4 balų skalę (0 balų – visi mokytojai nepatenkinti savo darbu, 4 balai – visi mokytojai patenkinti savo darbu. 2018 m. pakeista skaičiavimo metodika ir pradėta skaičiuoti mokytojų, patenkintų savo darbu, procentinė dalis. Atlikus mokytojų dalies procentinės išraiškos konvertavimą į 0–4 balų sistemą, 0 balų sudarytų 0 proc., 4 balai – 100 proc.

To paties tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvoje mokytojų, patenkintų savo darbu, dalis buvo mažesnė nei daugelyje tyrime dalyvavusių ES šalių ir EBPO šalių vidurkis (90,3 proc.) (1.4 pav.) Lietuvoje 10 proc. (EBPO šalių vidurkis – 18 proc.) mokytojų nurodo savo darbe patiriantys daug streso. Pagrindiniai streso šaltiniai: atsakomybė už mokinių pasiekimus, siekis prisitaikyti prie besikeičiančių valstybės ar savivaldybės reikalavimų ir per didelis administracinio darbo krūvis. Apskritai per artimiausius penkerius metus mokyklą norėtų palikti 45 proc. apklaustų Lietuvos mokytojų (EBPO šalių vidurkis – 25 proc.).

1.4 pav. **Mokytojų, patenkintų savo darbu, dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and Schools Leaders as Valued Professionals, 2020

2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 96 proc. Lietuvos mokytojų (tiek pat ir vidutiniškai EBPO šalyse) teigė, kad mokytojai ir mokiniai paprastai sutaria gerai. Lietuvoje 87 proc. (EBPO šalių vidurkis – 81 proc.) mokytojų dirba mokyklose, kuriose vyrauja tarpusavio pagalba pagrįsta bendradarbiavimo kultūra, 84 proc. mokytojų jaučia galį pasikliauti kitais savo mokyklos mokytojais (EBPO šalių vidurkis – 87 proc.). 85 proc. mokytojų nurodo, kad jų mokyklose pedagoginiam personalui sudaromos galimybės aktyviai įsitraukti, priimant mokyklos sprendimus (EBPO vidurkis – 77 proc.).

XVI-oji Vyriausybė numatė sudaryti tinkamas darbo, buities ir kitas sąlygas mokytojams, dirbantiems kaime, tačiau šiems siekiams įgyvendinti tikslinių priemonių nebuvo numatyta.

XVII-oji Vyriausybė planavo sukurti socialines ir ekonomines mokytojo darbo sąlygas, kurios laiduotų pedagogo karjeros prestižą. Atsisakius mokytojų valandinės tarifinės darbo apmokėjimo sistemos ir įvedus etatinį mokytojų darbo apmokėjimą, kuriuo atlyginimai mokytojams skaičiuojami ne tik už pamokų krūvį, bet ir kitas veiklas, skirtas pasiruošti pamokoms, mokinių pasiekimams vertinti, vadovauti klasei, veikloms mokyklos bendruomenei ir pro-

fesiniam tobulėjimui, tikėtasi, kad toks apmokėjimo už darbą modelis mokytojams suteiks daugiau stabilumo ir saugumo, nes atlyginimas nesvyruos, priklausomai nuo pamokų skaičiaus, bus socialiai teisingesnis.

Vis dėlto etatinio apmokėjimo įvedimas atlygio už darbą problemą išsprendė tik iš dalies. Mokytojai, kurie dirba ne visu darbo krūviu, gauna santykinai nedidelį atlygį. Neturėdami galimybės vienoje darbovietėje dirbti visu krūviu, jie priversti ieškoti papildomo darbo, pavyzdžiui, dirbti keliose mokyklose ir taip sudaryti visą krūvį, o tai neprisideda prie geresnės mokytojų savijautos ir darbo kokybės. ŠVIS duomenimis, 2022 m. visu krūviu dirbo beveik du trečdaliai (65,0 proc.) pedagoginių darbuotojų, dirbančių pagrindinėje darbovietėje, ir kiek daugiau nei pusė (54,0 proc.) dirbančiųjų visose darbovietėse. Nuo 2018 iki 2022 m. išaugo pedagoginių darbuotojų, dirbančių visu krūviu, dalis (dirbančiųjų pagrindinėje darbovietėje – 17,6 proc. punkto, visose darbovietėse – 14,9 proc. punkto). Norėdami gauti didesnį atlyginimą, mokytojai visą krūvį susirenka įsidarbindami keliose mokyklose. ŠVIS duomenimis, keliose ugdymo įstaigose 2022–2023 m. m. dirbo apie 12 proc. Lietuvos mokytojų (įskaitant ir priešmokyklinio ugdymo mokytojus), palyginti su 2,1 proc. punkto mažiau 2017–2018 m. m.

Ne visi pedagoginių studijų absolventai, įsidarbinę mokykloje mokytojais, lieka jais dirbti. Todėl, siekdama išlaikyti jaunus gabius asmenis mokykloje ir ateityje išvengti didelio mokytojų trūkumo, *XVII-oji Vyriausybė* 2018 m. priimtu *Pedagogų rengimo reglamentu* įteisino pedagoginę stažuotę (vienų metų trukmės pradedančiojo pedagogo profesinės veiklos švietimo įstaigoje laikotarpis, skirtas plėtoti ir gilinti studijuojant įgytas kompetencijas darbo vietoje ir sklandžiai integruotis į švietimo įstaigos bendruomenę, gaunant tikslingą pagalbą), kuri išbandyta įgyvendinant projektą *„Tęsk“.* Minėtame reglamente įteisinta nuostata, kad pedagoginė stažuotė visiems pradedantiesiems mokytojams bus privaloma nuo 2023 m., tačiau šiai priemonei neskyrus lėšų iš valstybės biudžeto, ši nuostata lieka neįgyvendinta.

XVIII-oji Vyriausybė taip pat numatė gerinti mokytojo darbo sąlygas, sukuriant patrauklią mokytojo darbo vietą, keisti bendravimo su mokytojais ir mokyklomis kultūrą, kuri būtų grindžiama pasitikėjimu ir sutarimu dėl tikslų, laisve kurti. Tam numatyta parama mokytojui, vykstant ugdymo procesui. Taip pat numatyta užtikrinti, kad prireikus mokytojams būtų teikiama psichologinė, teisinė ir kitokia geriausių specialistų pagalba. Gerindama mokytojo darbo sąlygas, *XVIII-oji Vyriausybė* didino švietimo pagalbos finansavimą, įdarbino daugiau švietimo pagalbos specialistų, mokytojų padėjėjų. ŠVIS duomenimis, 2022 m. mokytojo padėjėjų skaičius, tenkantis vienai mokyklai, buvo 4,7, t. y. tris kartus didesnis nei 2018 m., kai vienai mokyklai teko 1,7 padėjėjo. 2022 m. šimtui mokinių teko 0,73 švietimo pagalbos specialisto – labai panašiai, kaip ir 2018 m. – 0,72. Nors švietimo pagalbos specialistų Lietuvos mokyklose vis dar trūksta (2022 m. nė vieno švietimo pagalbos specialisto neturėjo 7,7 proc. bendrojo ugdymo mokyklų), tačiau pačios pagalbos prieinamumas gerėjo. 2022 m. švietimo

pagalbą ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose gavo 80,1 proc. tokį poreikį turinčių mokinių, t. y. 5,7 proc. punkto daugiau nei 2019 m. – 74,4 proc.

Švietimo ekspertų teigimu, mokytojų psichologinė ir emocinė būsena ne tik Lietuvoje, bet kitose šalyse yra gana komplikuota. Šios profesijos atstovai susiduria su emocinės higienos stoka, o tai turi įtakos jų darbo praktikai. Viena iš priežasčių, kodėl mokytojai patiria didelę įtampą, yra ta, kad mokyklose vyksta įvairūs, ne tik mokymo procesai. Pedagogai darbe neretai susiduria su sunkiai įveikiamas iššūkiais, kurie yra neišvengiama jų profesijos dalis. Švietimo ekspertai pažymi, kad valstybinėse mokyklose dirbantys mokytojai dažniau nei privačiose susiduria su emocinės ir psichologinės pagalbos stygiumi. Šiose mokyklose psichologo paslaugos pedagogams įprastai nėra skiriamos ir teikiamos (nes jų pagrindinė funkcija – teikti pagalbą mokiniams ir jų šeimoms). Tam įtakos turi ir psichologų trūkumas mokyklose. Kai kuriose privačiose mokyklose yra sukurtos tam tikros mokytojų intervizijos grupės. Taip pat dalis mokyklų pasitelkia ir psichologus, ir kitus konsultantus, kurie teikia individualią ar grupinę pagalbą. Bet valstybinėse mokyklose mokytojai, ekspertų teigimu, tokios pagalbos sulaukia tikrai mažiau, nes mokyklos psichologai, kadangi jų ir taip trūksta, neturi galimybių padėti mokytojams ir orientuojasi tik į vaikus[10].

Mokytojo karjeros galimybių didinimas

Siekdama motyvuoti jaunus gabius asmenis rinktis mokytojo profesiją, o jau dirbančius profesionalius mokytojus – pasilikti mokykloje, *XVIII-oji Vyriausybė* numatė atnaujinti ir stiprinti pedagogų atestaciją, sieti ją su tobulėjančia profesine praktika, mokinių pasiekimais ir kitais veiklos rezultatais, nustatyti privalomą kasmetinį vadovo ir mokytojo vertinamąjį pokalbį, atsieti kvalifikacinę kategoriją nuo atlyginimo: kategoriją sieti su skirtingomis funkcijomis, kurioms atlikti ir būtų skiriamas apmokėjimas (mentoriaus, konsultanto, lektoriaus, vertintojo).

Šiuo metu Lietuvoje mokytojas, įgijęs aukštesnę kvalifikacinę kategoriją, dažniausiai atlieka tokį patį darbą, tas pačias veiklas ir funkcijas, kaip ir žemesnę kvalifikacinę kategoriją turintis mokytojas. Atlygių rėžiai atskiroms mokytojų grupėms pagal kvalifikacines kategorijas reikšmingai nesiskiria, nes visų mokytojų atliekamos funkcijos, nepriklausomai nuo jų kvalifikacinės kategorijos, yra iš esmės identiškos. 2022 m. mažiausia ir didžiausia mokytojo ar pagalbos mokiniui specialisto pareiginė alga skyrėsi 40,5 proc., arba 545 Eur (t. y. mokytojo, turinčio ne

[10] https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/svietimas/2023/01/11/news/psichologine-ir-emocine-pagalba-mokytojams-kodel-svarbu-investuoti-i-save-ir-kaip-padeti-kolegoms-25757961.

didesnį kaip 2 m. pedagoginio darbo stažą, kuriam nesuteikta kvalifikacinė kategorija, ir eksperto, turinčio daugiau kaip 25 m. pedagoginio darbo stažą). Toks pradedančiojo ir aukščiausią karjeros laiptelį pasiekusio mokytojo atlyginimų atotrūkis yra per mažas, kad motyvuotų siekti aukštesnės karjeros. Esama sistema nenumato motyvuojančios atlygio perspektyvos, kuri skatintų rinktis pedagogo profesiją. Pareiginės algos pokytis, perėjus į aukštesnį pedagoginio darbo stažo intervalą, labai netolygus: 2022 m. jis svyravo nuo 2 iki 60 Eur (vidutiniškai sudarė 17 Eur). Pareiginės algos pokytis, įgijus aukštesnę kvalifikacinę kategoriją, svyruoja nuo 31 iki 217 Eur (vidutiniškai sudaro 112 Eur). Šie netolygumai yra dažnų, pavienių darbo apmokėjimo sąlygų keitimų rezultatas.

2022 m., įgyvendinant 2021–2030 m. Švietimo plėtros programos priemonę *„Pirmiausia – mokytojas“*, parengtas *Pedagogų karjeros modelio aprašo projektas*, kuris buvo svarstomas švietimo bendruomenėje. Nepavykus susitarti dėl pagrindinių karjeros modelio elementų su profesinėmis sąjungomis, pedagogų karjeros modelio atnaujinimo darbai sustabdyti.

Mokytojų bendruomenės atjauninimas

Strategijoje keltas tikslas – atjauninti mokytojų bendruomenę, pasiekti, kad 2022 m. jaunų 30–49 metų mokytojų ir dėstytojų dalis sudarytų 60 proc. Duomenys rodo, kad šio siekinio įgyvendinti nepavyko (1.4 lentelė).

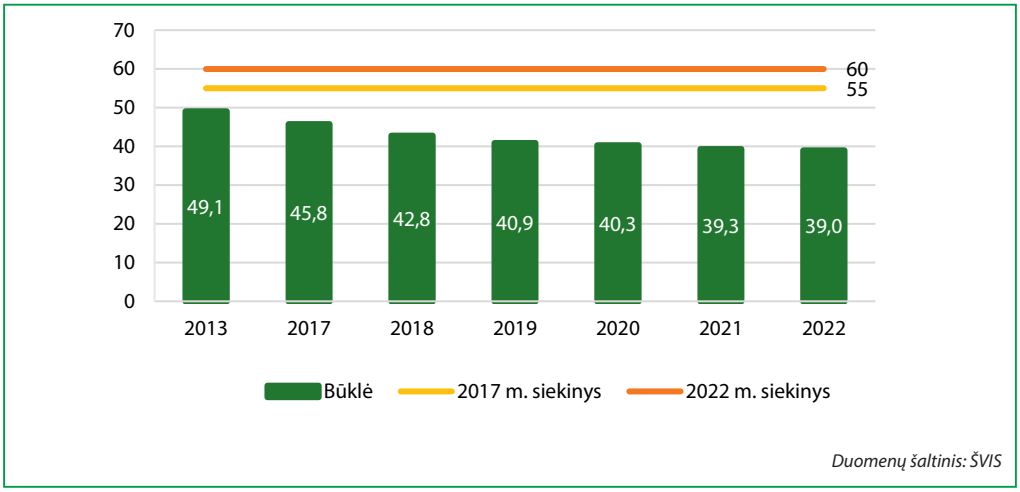
1.4 lentelė. 30–49 metų mokytojai ir dėstytojai (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
30–49 metų amžiaus mokytojų ir dėstytojų dalis (proc.) (ŠVIS, VDA)	49,1 (2013 m.)	55	45,8 (2017 m.)	60	39,0 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

Per visą Strategijos įgyvendinimo laikotarpį minėto amžiaus mokytojų ir dėstytojų dalis kasmet mažėjo ir 2022 m. tesiekė 39 proc., t. y. buvo trečdaliu mažesnė, nei numatytas siekinys (1.5 pav.).

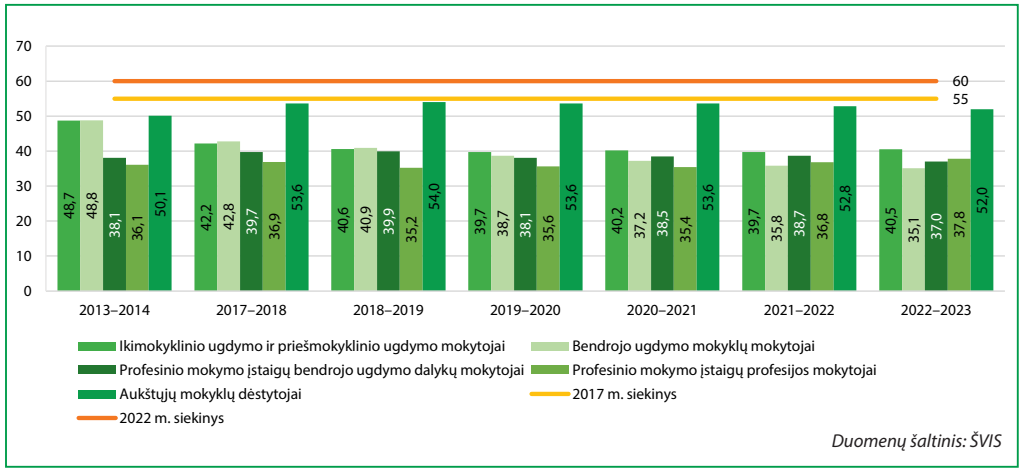
1.5 pav. **30–49 metų amžiaus mokytojų ir dėstytojų dalis (proc.), 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

2022 m. daugiausia 30–49 metų pedagogų buvo tarp aukštųjų mokyklų dėstytojų (52 proc.) ir ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų (40,5 proc.), mažiausia – tarp bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų bendrojo ugdymo mokytojų (atitinkamai 35,1 ir 37,0 proc.) (1.6 pav.). Per 2013–2022 m. labiausiai sumažėjo ikimokyklinio bei priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklų minėtos amžiaus grupės mokytojų dalis.

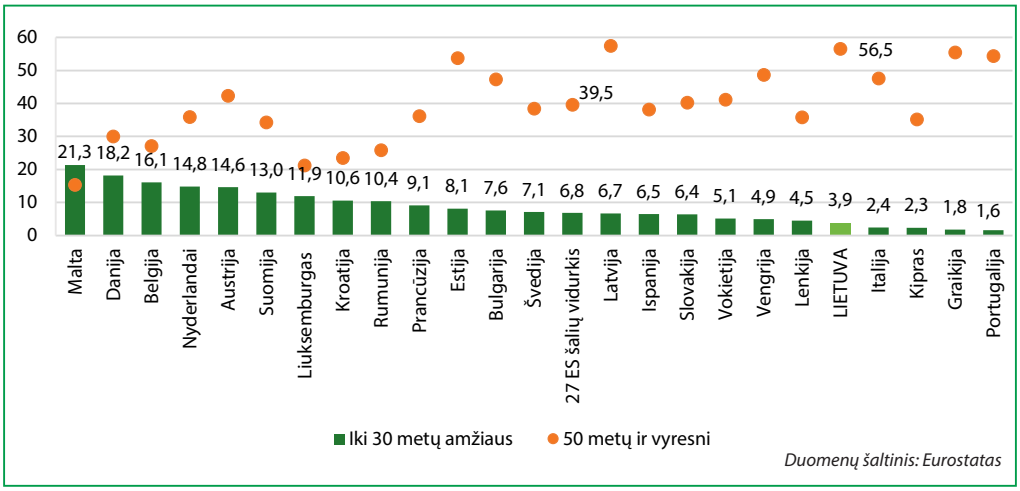
1.6 pav. **30–49 metų amžiaus mokytojų (dėstytojų) dalis (proc.) pagal švietimo posistemes**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Lietuvoje mokytojų bendruomenė išlieka viena seniausių ES. Eurostato duomenimis, 2021 m. Lietuvoje jaunų (iki 30 metų) pagrindinio ugdymo mokytojų dalis (3,9 proc.) buvo viena mažiausių, mažesnė ji buvo tik 4 ES šalyse (1.7 pav.), o 50 metų ir vyresnių pagrindinio ugdymo mokytojų dalis Lietuvoje sudarė 56,5 proc. ir buvo viena didžiausių ES šalyse.

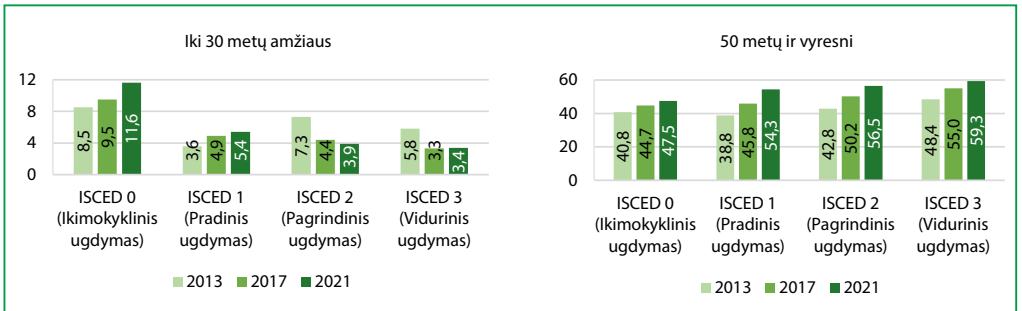
1.7 pav. **Iki 30 metų ir 50 metų ar vyresnių pagrindinio ugdymo mokytojų dalys (proc.) ES šalyse, 2021 m.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Siekdama pritraukti daugiau jaunų asmenų dirbti mokytojais, *XVI-oji Vyriausybė* įsteigė specialų lėšų fondą į pensiją išeinančių bendrojo ugdymo mokyklų pedagoginių darbuotojų išmokoms. 2015 m. tam buvo skirta 1,7 mln. Eur. Fondu galėjo pasinaudoti daugiau nei 900 mokytojų. *XVII-oji ir XVIII-oji Vyriausybės* taip pat skyrė lėšų išlaidoms, susijusioms su valstybinių ir savivaldybių mokyklų pedagoginio personalo optimizavimu, apmokėti. Tai turėjo sudaryti sąlygas atlaisvinti darbo vietas jaunesniems mokytojams ir taip atjauninti mokytojų bendruomenę. Per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį pavyko pritraukti tik jaunų (iki 30 metų) ikimokyklinio ir pradinio ugdymo mokytojų – jų dalys šiek tiek paaugo, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojų – sumažėjo (1.8 pav.). Tačiau apskritai šalyje pensinio amžiaus mokytojų dalis, ŠVIS duomenimis, per 2017–2022 m. ne tik nesumažėjo, bet paaugo 1,4 proc. punkto ir siekė 7,8 proc. Todėl ir ateityje tikslas pritraukti jaunus gabius asmenis dirbti mokytojais išlieka aktualus.

1.8 pav. **Iki 30 metų ir 50 metų ar vyresnių mokytojų dalys (proc.) pagal švietimo lygmenis, 2013 m., 2017 m. ir 2021 m.**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Mokytojų vyrų ir moterų skaičiaus pusiausvyros gerinimas

Strategijoje numatyta didinti mokytojų vyrų dalį, kad pedagogų bendruomenėje būtų pasiekta geresnė lyčių pusiausvyra. Numatyta, kad 2022 m. penktadalį pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas dirbančių mokytojų sudarys vyrai. Tačiau ŠVIS duomenys rodo, kad mokytojų vyrų dalis per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį praktiškai nepakito (1.5 lentelė), todėl šis tikslas yra aktualus ir ateičiai.

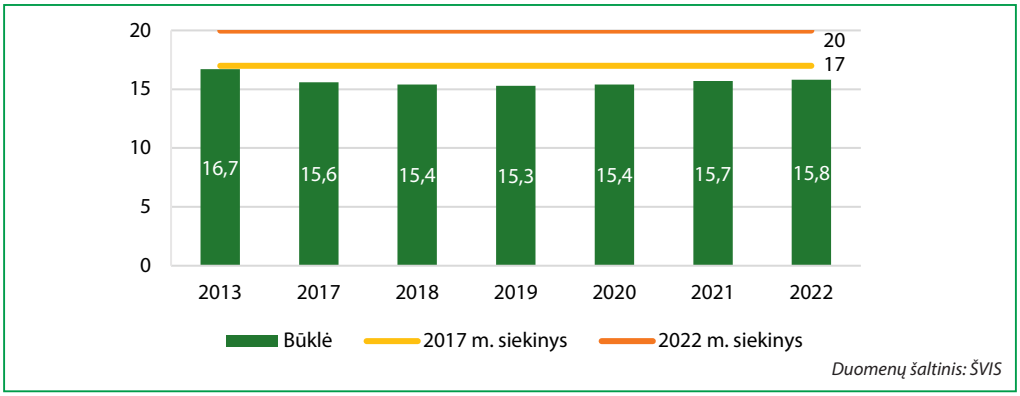
1.5 lentelė. **Mokytojų vyrų dalis (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Mokytojų vyrų, dirbančių pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, dalis (proc.) (ŠVIS)	16,7 (2013 m.)	17	15,6 (2017 m.)	20	15,8 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

Nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios iki 2019 m. mokytojų vyrų dalis mažėjo ir tik nuo 2020 m. pradėjo pamažu augti, tačiau nepakankamai, kad būtų pasiektas Strategijos 2022 m. tikslas (1.9 pav.). 2022 m. pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas dirbančių mokytojų vyrų dalis sudarė 0,9 proc. punkto mažiau nei 2013 m. ir 4,2 proc. punkto mažiau, nei numatytas siekinys 2022 metams.

1.9 pav. **Mokytojų vyrų, dirbančių pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, dalis (proc.), 2013–2022 m.**

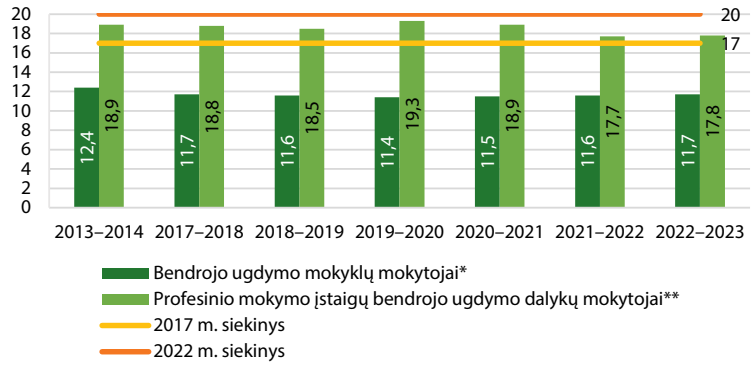

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Analizuojant mokytojų vyrų ir moterų skaičiaus santykį Lietuvos švietimo posistemėse, bendrojo ugdymo dalykų mokytojų vyrų dalis profesinio mokymo įstaigose visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį buvo didesnė nei bendrojo ugdymo mokyklose ir 2019–2020 m. m. net buvo priartėjusi prie 2022 m. *Strategijos* siekinio – 20 proc., tačiau vėliau sumažėjo ir

siekė 17,8 proc. (1.10 pav.). Tačiau mokytojų vyrų dalis bendrojo ugdymo mokyklose 2022–2023 m. m., palyginti su 2013–2014 m. m., sumažėjo 0,7 proc. punkto ir tesiekė 11,7 proc.

1.10 pav. Mokytojų vyrų, dirbančių pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, dalys (proc.) bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, 2013–2022 m.

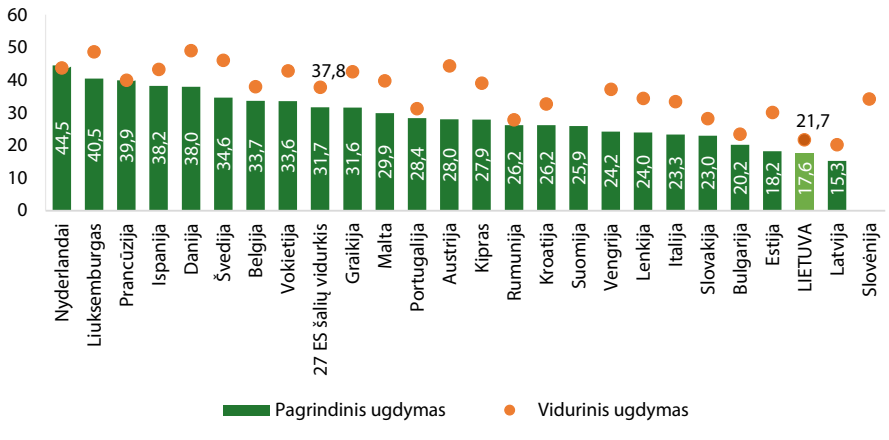

* 5–12 klasių ir I–IV gimnazijos klasių mokytojai.
** Bendrojo ugdymo dalykų mokytojai.
Pastaba: mokytojai, dirbantys pagrindinėje darbovietėje.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas dirbančių mokytojų vyrų dalis išliko bene mažiausia (mažesnė ji buvo tik Latvijoje) (1.11 pav.). Panašu, kad šią situaciją lėmė vis dar nepakankamai patrauklus vyrams mokytojo atlyginimas, palyginti menkos karjeros galimybės dirbant mokytoju (norint įgyti aukštesnę pedagoginę kvalifikaciją ir kartu gauti didesnį atlyginimą, reikia ilgai laukti) ir visuomenėje prigijęs stereotipas (ypač žemesniuose ugdymo lygmenyse), kad mokytojo profesija labiau tinka moterims.

1.11 pav. Pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas Europos Sąjungos šalyse dirbančių mokytojų vyrų dalys (proc.), 2021 m.

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Apibendrinant galima teigti, kad mokytojo profesijos patrauklumas buvo didinamas, keliant atlyginimus mokytojams, gerinant darbo sąlygas (įvestas etatinis darbo apmokėjimas). Taikytos ir finansinės tikslinės priemonės, skirtos sudaryti sąlygas į mokyklas pritraukti jaunų mokytojų, sudarant galimybes pensinio amžiaus mokytojams oriai išeiti į užtarnautą poilsį. Vis dėlto nepavyko atjauninti mokytojų bendruomenės ir į bendrojo ugdymo mokyklas pritraukti daugiau vyrų dirbti mokytojais. Lyginant tarptautiniame kontekste, Lietuvoje mokytojų bendruomenė išlieka viena seniausių ES, o mokytojų vyrų dalis – viena mažiausių. Todėl šie tikslai – pritraukti į mokyklas dirbti mokytojais jaunų gabių asmenų ir siekti mokytojų personalo dermės lyties atžvilgiu – išlieka aktualūs ir ateityje.

Ugdymo mokslų studijų krypčių stiprinimas

XVI-osios Vyriausybės programoje buvo numatyta, siekiant aukštos pedagogų kompetencijos ir psichologinio tinkamumo, tobulinti pedagogų rengimo sistemą, gerinti studijų kokybę. Įgyvendinant numatytus planus, 2012–2016 m. buvo rengiama teisinė bazė studijų kokybei gerinti. 2015 m. patvirtintas *Švietimo ir ugdymo studijų krypčių grupės aprašas*, kuriame išsamiai aptariama, kokius reikalavimus turi atitikti baigusieji pedagogo kvalifikaciją suteikiančias programas. Planuota pakeisti šiandienos poreikių nebeatitinkantį *Mokytojo profesijos kompetencijos aprašą*, tačiau 2015 m. parengtas projektas nebuvo patvirtintas. 2023 m. patvirtintas naujas *Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų kompetencijų aprašas*. Jame pedagogų kompetencijos grupuojamos į keturias sritis: profesinės elgsenos, kognityvinę, veikimo kartu ir emocinę motyvacinę sritį. Šiuo aprašu siekiama, kad ugdymo procese pedagogai vadovautųsi demokratijos, empatijos, laisvės spręsti, atsakomybės, pasitikėjimo, atvirumo, pilietiškumo, tarpkultūriškumo ir kt. vertybinėmis nuostatomis.

2016 m. patvirtintu *Mokslo ir studijų įstatymu* įtvirtinta studijų kokybės užtikrinimo sistemos pertvarka – pereita nuo atskirų studijų programų prie krypčių vertinimo ir akreditavimo. Įstatyme numatyta studijų finansavimą sieti su studijų kokybe ir rentabilumu, absolventų įsidarbinimo rodikliais, aukštosios mokyklos siūlomų studijų ir vykdomų mokslinių tyrimų kokybe. Taip pat numatyta galimybė, kad valstybė su aukštosiomis mokyklomis kas trejus metus pasirašytų sutartis, kurios skatintų universitetus ir kolegijas siekti išskirtinių veiklos rezultatų. Pagal sutarčių vykdymo rezultatus, valstybinei aukštajai mokyklai galėtų būti skiriama iki 5 proc. papildomų lėšų nuo jai paskirtų valstybės biudžeto asignavimų.

2016 m. patvirtintoje *Pedagoginių profesijų prestižo kėlimo programoje* numatyta atnaujinti pedagogų rengimo programas pagal 2015 m. *Švietimo ir ugdymo studijų krypčių grupės aprašе* patvirtintus reikalavimus, stiprinti pedagogų praktinį rengimą, ilginant praktikos mokykloje laiką studijų metu. Programa pradėta įgyvendinti tik nuo 2018 m., kai buvo parengtas jos įgyvendinimo planas.

Iki pedagogų rengimo pertvarkos veikė platus, išskaidytas pedagogus rengiančių institucijų tinklas, vyravo plati, kartais besidubliuojanti, fragmentuota, siauros specializacijos pedagogus rengiančių studijų programų pasiūla. Be to, pedagoginių studijų patrauklumas buvo menkas, švietimo rinkoje susidarė dideli mokytojų pasiūlos ir paklausos nuokrypiai (kai kurių pedagoginių specializacijų buvo rengiama per daug, jų paklausos nebuvo, ir nebuvo rengiami specialistai, kurių poreikis buvo didelis). Prasti moksliškumo rodikliai, neplėtojamas edukologijos mokslas lėmė nepakankamą studijų kokybę. Šie veiksniai lėmė pedagogų rengimo pertvarkos kryptį ir priemonių pasirinkimą (2021–2030 m. investicijų poreikio., 2020, 83 psl.).

XVII-oji Vyriausybė numatė sutelkti pedagogus rengiančių įstaigų potencialą stipriausiuose šalies universitetuose. Taip pat numatyta teikti išskirtinį dėmesį nacionalinės ir pasaulio kultūros pažinimui, galimybei dėstyti kelis mokomuosius dalykus ir atlikti įvairius pedagoginius vaidmenis. Pedagogikos studijas universitetuose siekta papildyti praktika mokyklose jau nuo pirmųjų studijų metų, kad jaunuoliai galėtų įsivertinti, ar jie pasirengę dirbti pedagogo darbą.

Švietimo bendruomenėje sutarus dėl naujo Pedagogų rengimo modelio, priimti teisės aktai sukūrė teisines prielaidas kokybiniams / struktūriniams pokyčiams šioje srityje. Patvirtintame *Pedagogų rengimo modelyje* (toliau – Modelis) apibrėžti kertiniai pedagogų rengimo pertvarkos siekiniai: optimizuoti pedagogų rengimo ir pedagogų poreikio balansą, didinti pedagoginių studijų (taip pat ir profesijos) patrauklumą, pritraukiant stipriausius kandidatus, kelti pedagoginių studijų kokybę, telkiant pedagoginį potencialą, rengiant / pertvarkant studijų programas naujos kartos pedagogams rengti, plėtoti edukologijos mokslą kaip pagrindą švietimo sistemos raidos projektavimui, ugdymo turinio kaitai ir pan. 2018 m. patvirtintas *Pedagogų rengimo reglamentas* įteisino kompleksinę kandidatų atranką, aukštesnius reikalavimus pedagoginių studijų programų vykdymui, galimybes įgyti platesnę pedagoginę specializaciją (iki šiol buvo rengiami vieno dalyko ar pedagoginės specializacijos mokytojai), taip pat – pedagoginę stažuotę, kaip pagalbą pradedant profesinę veiklą. *Pedagogų rengimo reglamentu* įteisinus galimybę rengti ir vykdyti platesnės (dviejų dalykų mokytojų ir ugdymo srities mokytojų) specializacijos studijų programas, pradėtos finansuoti studijų programos (moduliai) kito dalyko kompetencijoms ir pedagogo kvalifikacijai įgyti. Nustatyta, kad pedagoginė praktika būtų ne mažesnės trukmės kaip 30 kreditų (vietoj 20). Reglamente numatyti Pedagogų rengimo centrų veiklos kriterijai ir veiklos vertinimo rodikliai, kuriuos Pedagogų rengimo centrai turėtų pasiekti iki 2023 m. rugsėjo 1 d. Dalis numatytų priemonių sėkmingai įgyvendintos.

2018 m. Pedagogų rengimo centrai įsteigti Vilniaus universitete (VU), Vytauto Didžiojo universitete (VDU), Šiaulių universitete (ŠU) (pastarasis nuo 2021 m. prijungtas prie VU ir pervadintas VU Šiaulių akademija), o pagrindinis jų tikslas – stiprinti ir konsoliduoti pedagogų rengimo potencialą, plėtoti edukologijos mokslą (Numatomų struktūrinių pokyčių..., 2021).

LRV kartu su EK 2018–2020 m. įgyvendino struktūrinių reformų palaikymo programos (SRPP) projektą pagal ŠMSM paraišką, skirtą Pedagogų rengimo centrų ir kitų aukštųjų mokyklų, rengiančių pedagogus, tinklaveikai stiprinti, pedagoginių studijų, edukologijos mokslo kokybės didinimo, profesinio augimo sprendimų paieškai. Numatytos tinklaveikos priemonės turėjo būti plėtojamos, siekiant jungti ir konsoliduoti pedagogų rengimo ir edukologijos mokslo potencialą.

Aukštosios mokyklos, rengiančios pedagogus, sudarė bendradarbiavimo sutartis su Pedagogų rengimo centrais, buvo vykdomas studijų atnaujinimas, konsolidavimas. Todėl ugdymo mokslų krypčių grupės pedagogikos studijų krypties pirmosios pakopos programų, suteikiančių pedagogo kvalifikaciją, skaičius sumažėjo nuo 78 (2015 m.) iki 65 (2020 m.), tačiau programų pasiūla vis dar išlieka per plati. Abiejų pakopų ugdymo mokslų grupės studijų krypčių programų AIKOS registre 2020 m. fiksuota daugiau kaip 100. Pačių aukštųjų mokyklų, rengiančių pedagogus, tinklo pokyčiai taip pat vyksta ne taip sparčiai, kaip norėtųsi, – nuo 2016 m. iki 2020 m. sumažėjo nuo 16 iki 20. Tai leidžia manyti, kad pedagoginis potencialias sutelktas vis dar nepakankamai, o tai turi įtakos pedagogų rengimo kokybei. Dauguma programų yra sukoncentruota Pedagogų rengimo centruose, išskyrus VU, kuris intensyvesnę veiklą pedagogų rengimo srityje pradėjo tik įsteigus Pedagogų rengimo centrus. Iki tol VU buvo vykdomos profesinės ir gretutinės studijos, suteikiančios pedagogo kvalifikaciją (Numatomų struktūrinių pokyčių..., 2021).

XVIII-oji Vyriausybė 2023 m. pakeitė *Pedagogų rengimo reglamentą* ir jį išdėstė nauja redakcija. Reglamente išliko nuostata, kad stiprinant pedagogikos studijas ne mažiau kaip 30 kreditų turės būti skiriama studentų pedagoginei praktikai. Tai sudarys bent pusę pedagogikos profesinių studijų ir bent 12,5 proc. pedagogikos bakalauro studijų. Siekiama, kad pedagoginės praktikos būtų atliekamos įvairiose ir skirtingose ugdymo įstaigose – didmiesčių ir mažų miestelių mokyklose, gimnazijose ir progimnazijose, – kad studentai turėtų geresnes galimybes įgyti realios ugdymo patirties. Pedagoginėse studijose taip pat daugiau laiko bus skiriama dalyko didaktikai. Šis kursas skirtas gilinti žinias, kokie ugdymo metodai ir principai reikalingi mokant tam tikro dalyko, kaip atliepti įvairius ugdymosi poreikius, stebėti ir fiksuoti mokinių pažangą, kokias mokymo(si) priemones naudoti ir kt. Studijų procese stiprinamas ir akademinis mobilumas. Į pedagogikos studijas turės būti integruota, o pedagogikos profesinėse studijose rekomenduojama integruoti akademinius mainus arba suteikti kitas tarptautiškumo galimybes studentams, pavyzdžiui: dalyvauti tarptautiniuose renginiuose Lietuvoje, vykti į trumpalaikes stažuotes, vasaros stovyklas, atlikti tarptautinę praktiką ir kt.

Aukštosioms mokykloms taip pat rekomenduojama vykdyti jungtines pedagoginių studijų programas su užsienio aukštosiomis mokyklomis. Įtvirtinta, kad pedagogus rengiančios aukštosios mokyklos, kurios vykdo bakalauro ir magistrantūros ugdymo mokslų studijas bei edukologijos doktorantūros studijas, taip pat kokybiškus edukologijos mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (MTEP), galės tapti pedagogų rengimo centrais.

Įgyvendindama *UNESCO programą „Švietimas 2030“,* Lietuva yra savarankiškai išsikėlusi siekinį, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo lygmens mokytojų, turinčių bent minimalią reikalaujamą kvalifikaciją, dalis 2025 m. sudarytų 90 proc., o 2030 m. – 95 proc. Nors mokytojams sudarytos didesnės galimybės įgyti pedagogo kvalifikaciją, tačiau ŠVIS duomenys rodo, kad 2022–2023 m. m. tokių mokytojų buvo 64,9 proc. (2021–2022 m. m. – 66,2 proc.).

Be to, siekdama pritraukti daugiau asmenų pasirinkti mokytojo profesiją, *XVII-oji Vyriausybė* siekė įtvirtinti mišrų pedagogų rengimo modelį, kad būtų sudaryta galimybė įvairiais būdais įgyti mokytojo profesiją. Šiuo metu Lietuvoje mokytojai rengiami lygiagrečiuoju ir nuosekliuoju būdais, taip pat gretutinių studijų ir alternatyviuoju būdais (1.6 lentelė). Lietuvoje daugiausia pedagogų parengiama lygiagrečiuoju būdu. 2021 m. pedagogikos krypties studijų programas baigė 1 152 absolventai, iš kurių 78 proc. baigė lygiagrečiąsias pedagogines studijas, o 22 proc. – profesines studijas. Alternatyviuoju būdu pagal programą „Renkuosi mokyti!“ per 2018–2022 m. į mokyklas atėjo dirbti 113 mokytojų.

1.6 lentelė. Pedagogų rengimo būdai Lietuvoje

Pagrindiniai pedagogų rengimo būdai	
Lygiagretusis	**Nuoseklusis**
Mokytojo dalykinis ir profesinis rengimas vyksta tuo pačiu metu. Pasirinkęs studijuoti pagal šį modelį, absolventas įgyja ugdymo mokslų bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir pedagogo profesinę kvalifikaciją. Įstojęs mokytis chemijos mokytojo, istorijos mokytojo ar kitos specialybės ir baigęs studijas, absolventas gauna atitinkamo dalyko ugdymo mokslų diplomą. Taigi tampa ne chemiku, istoriku ar pan., bet chemijos mokytoju, istorijos mokytoju. Lygiagrečiųjų studijų modelis apima ketverių metų pirmosios pakopos studijas universitete (240 kreditų) arba trejų metų studijas kolegijoje (180 kreditų).	Mokytojo profesinis rengimas vyksta pasibaigus pagrindinėms studijoms, jau turint aukštojo mokslo diplomą. Jas renkasi jau dirbantys mokykloje ar planuojantys dirbti mokytojais asmenys. Šios profesinės studijos apima pedagogikos, psichologijos ir dalyko didaktikos studijas (30 kreditų), ir 30 kreditų sudaro praktika. Studijos trunka vienus metus, o ištęstinių studijų atveju – dvejus metus.
Gretutinės studijos	
Jei bakalauro studijų metu pedagogikos dalykai studijuojami greta pagrindinių studijų dalyko, tai vadinama gretutinėmis studijomis. Jos šiek tiek panašios į lygiagretųjį studijų modelį, tačiau vyksta studento iniciatyva, studijuojant pasirenkamuosius dalykus. Todėl, pavyzdžiui, chemiją arba istoriją studijavęs asmuo, baigęs studijas, tampa chemijos ar istorijos bakalauru, tačiau kartu įgyja ir pedagogo profesinę kvalifikaciją.	
Alternatyvusis pedagogų rengimas: programa „Renkuosi mokyti!“	
Programa skirta pritraukti mokyklose dirbti mokytojais jaunus, kūrybingus asmenis. Programoje gali dalyvauti neturintys pedagogo kvalifikacijos įvairių specialybių profesionalai, tačiau turintys lyderystės sugebėjimų ir norą daryti pokyčius. Programos metu jos dalyviai dvejus metus dirba mokykloje, tuo pat metu dalyvaudami mokymuose, kuriuose gilina pedagogines žinias ir mokosi įvairių darbo metodų. Baigę programą ir likę švietimo sistemoje, tęsia profesines studijas ir dirbą.	

Šaltinis: Poviliūnas A. „Apie mokytojų rengimo būdus ir jų institucionalizavimą“. Vilniaus universitetas, 2020

Gerinant studijų turinio ir proceso kokybę, 2020 m. patvirtintos *Studijų krypties (krypčių) aprašo rengimo rekomendacijos*[11], kuriose pateikiamos studijų krypties (krypčių) aprašo sandaros, rengimo ir keitimo procedūrų gairės. Parengtos ir SKVC ekspertų įvertintos naujo turinio pedagogų rengimo programos (VU Vaikystės pedagogika, Gamtamokslinis ugdymas; VDU Ikimokyklinė ir priešmokyklinė pedagogika, Pradinio ugdymo pedagogika ir ankstyvasis užsienio kalbų mokymas; Mokomojo dalyko pedagogika). Vis dėlto ugdymo krypčių studijų programoms atnaujinti stinga naujausių edukologijos mokslo žinių. Edukologijos mokslo, kuriuo turėtų būti paremtas pedagogų rengimas, kokybė yra nepakankama, o apimtys – sąlyginai mažos, nes edukologijos mokslininkų pajėgos ilgą laiką buvo išskaidytos atskiruose universitetuose. Pedagogų rengimo tyrimai vykdyti fragmentiškai, nėra sisteminių, longitudinių tyrimų šioje srityje, trūksta ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo vykdant tyrimus. Trūksta edukacinių tyrimų planavimo ir finansavimo mechanizmų, kurie skatintų tarpinstitucinį bendradarbiavimą vykdant tyrimus ir studijų programas (2021–2030 investicijų poreikio., 2020).

XVIII-osios Vyriausybės programoje numatyta modernizuoti pedagoginių studijų programas, pasinaudojant skaitmeninių technologijų priemonėmis, orientuojantis į platesnės specializacijos pedagogų rengimą, tarptautiškumą, bendradarbiaujant su stipriausiais pasaulio pedagogų rengimo centrais ir didinant skirtingų sričių profesionalų dalyvavimą pedagoginių studijų programose, plėtoti ugdymo mokslus, remti dvigubo laipsnio magistrantūros pedagogikos studijų programų parengimą ir įgyvendinimą.

Taip pat *XVIII-osios Vyriausybės* programoje numatyta parengti ir įgyvendinti Nacionalinę ugdymo krypties mokslinių tyrimų programą. Ši priemonė patvirtinta ir 2021 m. rugsėjo 1 d. pasirašytame Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamų politinių partijų *Susitarime dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2030)*.

2023 m. įgyvendinant Švietimo plėtros programos pažangos priemonėje „Pirmiausia – mokytojas“ numatytą veiklą „Plėtoti edukologijos krypties mokslinius tyrimus ir dalyvauti tarptautinėse švietimo ir ugdymo srities tyrimų programose ir / ar projektuose“, 2023 m. pradžioje patvirtintas projektų finansavimo sąlygų aprašas[12], skirtas edukologijos doktorantūros studijoms užsienyje finansuoti. Valstybiniam studijų fondui skirta 2,61 mln. Eur iš 2021–2027 m. Europos struktūrinių fondų lėšų. Paskelbti kvietimai teikti paraiškas edukologijos doktorantūros studijoms geriausiuose užsienio universitetuose. Projekto trukmė: 2023 m. gegužės – 2027 m. balandžio mėnesiai.

[11] https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c207f070c50511ea997c9ee767e856b4.

[12] Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. lapkričio 28 d. įsakymo Nr. V-1877 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-06-01 „Pirmiausia – mokytojas“ aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/326d3434e46911eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=rivwzvpvg.

Lietuvos mokslo taryba 2023 m. vasarą paskelbė kvietimus teikti paraiškas tyrimams atlikti pagal ministerijos numatytas švietimo ir ugdymo srities mokslinių tyrimų tematikas, skirtas aktualioms švietimo ir ugdymo problemoms spręsti. Gautos 29 edukologijos tyrimų paraiškos, kurias pateikė 7 mokslo ir studijų institucijos. Šių tyrimų tikslas – siekti edukologijos proveržio, užtikrinant, kad atliekamų fundamentaliųjų ir taikomųjų edukacinių tyrimų rezultatai suteiktų pagrindą diegti nacionalinius tikslus ir pasaulines tendencijas atitinkančias novatoriškas ugdymo praktikas, priimti veiksmingus švietimo vadybos ir politikos sprendimus. Tikimasi, kad tai padės pasiekti proveržį edukologijos krypties moksliniuose tyrimuose ir sustiprinti pedagogų rengimo programas, o vėliau – pagerinti ir ugdymo kokybę, mokinių mokymosi pasiekimus. Edukologijos krypties mokslinių tyrimų plėtros programai skirta daugiau kaip 21 mln. Eur.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu plėtojant aukštos kokybės studijas, sukurta palanki teisinė bazė ugdymo mokslų studijų kokybei gerinti. Pertvarkytas pedagogus rengiančių aukštųjų mokyklų tinklas, įsteigus du Pedagogų rengimo centrus stipriausiuose šalies Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetuose, atnaujintos ir panaikintos besidubliuojančios pedagogų rengimo studijų programos, sudaryta galimybė per trumpesnį laiką įgyti pedagoginę kvalifikaciją, teisę mokyti kelių dalykų ar atlikti kelis pedagoginius vaidmenis, pailginta pedagoginės praktikos trukmė. Vis dėlto pedagogų rengimo įstaigų tinklas liko išskaidytas, o pedagoginių studijų programų pasiūla – per plati.

Galimybės tobulinti kvalifikaciją

EBPO TALIS 2018 m. tyrimo duomenimis, vienų metų laikotarpiu iki tyrimo 99 proc. mokytojų (EBPO šalių vidurkis – 94 proc.) dalyvavo mažiausiai vienoje profesinio tobulinimosi veikloje. Dažniausiai mokytojai rinkosi trumpalaikes programas – 97 proc. (EBPO šalyse – 76 proc.). ŠMSM duomenimis[13], 2022 m. per paskutinius penkerius metus pagal ilgalaikes (bent vieno mėnesio arba 6 kreditų apimties) profesinės kvalifikacijos tobulinimo (toliau – PKT) programas mokėsi apie 12 proc. mokytojų (duomenys neišsamūs) ir atsiliko nuo 2022 m. siekinio – 20 proc. (1.7 lentelė).

[13] Duomenys neišsamūs, nes neįskaičiuoti asmenys, kurie dalyvavo mažesnės apimties projektuose, kuriuose gana sudėtinga apskaičiuoti vykusių mokymų trukmę, mokėsi ne projektuose, pavyzdžiui, ilgalaikėse stažuotėse ar savarankiškai mokėsi, siekdami, pavyzdžiui, magistro ar daktaro laipsnio.

1.7 lentelė. **Mokytojų profesinės kvalifikacijos tobulinimas (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Mokytojų, kurie per pastaruosius 5 metus mokėsi bent vieno mėnesio arba 6 kreditų apimtimi, dalis (proc.) (ŠVIS)	Nėra duomenų	16	Nėra duomenų	20	Nėra duomenų

* ŠMSM duomenys.

2013–2022 m. daugiausia mokytojų savo kvalifikaciją tobulino projekto *„Lyderių laikas“* organizuotuose mokymuose – 2 577. Šio projekto antro ir trečio etapo formaliuose mokymuose dalyvavo 607 pedagogai[14], o neformaliuose – 1 970. Projektu *„Lyderių laikas 2“* buvo siekiama parengti aukštos kvalifikacijos švietimo vadybos profesionalus-lyderius. O įgyvendinant projektą *„Lyderių laikas 3“*, siekta Lietuvoje sukurti paramos švietimo lyderiams infrastruktūrą. Lyderystės studijos tęsiamos ir pasibaigus projektui: 2023 m. antroje pusėje tęsiančiųjų magistrantūros studijas priskaičiuota apie 800.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visos vyriausybės savo programose kėlė tikslą skatinti ir stiprinti pedagogų PKT. Siekta pereiti nuo trumpalaikių, epizodinių seminarų ar renginių prie tęstinių kursų ar programų. Dėmesys skirtas ir specialiųjų pedagogų kvalifikacijai. Atnaujintas Specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų programos turinys, jame numatytos tikėtinos kompetencijos, mokymo (mokymosi) metodai, kompetencijų vertinimo būdai ir pan.

Patvirtintos šešios nacionalinės kvalifikacijos tobulinimo programos mokytojams, dirbantiems specialiosiose grupėse ar klasėse:

- Logopedijos (40 val.), skirta mokytojams, ugdantiems mokinius, turinčius kalbėjimo ir kalbos sutrikimų (specialiosiose klasėse ir grupėse);
- Surdopedagogikos (40 val.), skirta mokytojams, ugdantiems kurčiuosius ir neprigirdinčiuosius ir kochlearinių implantų naudotojus (specialiosiose klasėse ir grupėse);
- Tiflopedagogikos (40 val.), skirta mokytojams, ugdantiems akluosius ir silpnaregius mokinius (specialiosiose klasėse ir grupėse);
- Specialiosios pedagogikos (40 val.), skirta mokytojams, ugdantiems turinčius intelekto sutrikimą ir įvairiapusių raidos sutrikimų arba kompleksinių negalių, kurių derinio dalis yra intelekto sutrikimas, mokinius (specialiosiose klasėse ir grupėse);

[14] Įskaičiuoti ir oficialiai pasibaigus projektui ISM vadybos ir ekonomikos universiteto organizuotose studijose dalyvavę 229 asmenys.

- Specialiosios pedagogikos (40 val.), skirta mokytojams, ugdantiems sveikatos problemų arba judesio ir padėties sutrikimų, arba elgesio ir emocijų sutrikimų turinčius mokinius (specialiosiose klasėse ar grupėse);
- Specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos (60 val.), skirta mokytojams, dirbantiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo programas įprastose klasėse ar grupėse, taip pat naudinga visiems mokyklų vadovams, pavaduotojams ugdymui, profesinio mokymo įstaigose dirbantiems pedagogams, visiems besidomintiesiems specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymu ir pagalbos šiems vaikams klausimais.

XVII-oji Vyriausybė mokytojų kvalifikacijos tobulinimą siekė sutelkti universitetuose. Numatyta taikyti lanksčias kvalifikacijos tobulinimo formas, pirmumą teikiant tęstiniams mokymams, ugdymo įstaigų komandų mokymams ir konsultavimui darbo vietoje, stažuotėms universitetuose. 2017 m. pavirtinti *Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų 2017–2019 metų kvalifikacijos tobulinimo prioritetai*: 1) individuali mokinio pažanga: pažinimas, stebėjimas, vertinimas, skatinimas; 2) įrodymais grįstas mokymas; 3) pedagoginių darbuotojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas. Pagal šiuos prioritetus 2018 m. vykdytos 9 akredituotos kvalifikacijos tobulinimo programos. Vis dėlto atskiras prioritetų įgyvendinimo veiksmų planas nebuvo parengtas, todėl neužtikrintas nustatytų PKT prioritetų įgyvendinimas.

Nuo 2018 m. įsigaliojus *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo* 56 straipsnio ir *Pedagogų rengimo reglamento* naujoms redakcijoms, sustiprintas pedagogų rengimo centrų vaidmuo pedagogų kvalifikacijos tobulinimo sistemoje. Mokytojams numatyta galimybė registruotis į pedagogų rengimo centrų teikiamus modulius ir gauti kreditų, o surinkus tam tikrą kreditų skaičių, įgyti papildomą kvalifikaciją.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu, o ypač COVID-19 pandemijos metais (2020–2021), pedagogai daugiausia tobulino savo skaitmenines kompetencijas. Šį poreikį ypač skatino COVID-19 pandemijos nulemtas perėjimas į nuotolinį, hibridinį ar mišrųjį mokymą.

XVIII-oji Vyriausybė savo programoje yra numačiusi parengti ir įgyvendinti pedagogų kvalifikacijos kėlimo programą, kuri atlieptų nacionalinius poreikius – atnaujinto ugdymo turinio, skaitmeninio raštingumo, užsienio kalbos, šiuolaikinės didaktikos kompetencijų tobulinimo. Atsižvelgusi į nacionalinių ir tarptautinių (EBPO TALIS, EBPO PISA ir kt.) tyrimų duomenis, mokslininkų, pedagogų rengėjų siūlymus, savivaldybių apklausos rezultatus, *XVIII-oji Vyriausybė* 2020 m. patvirtino *Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo prioritetus*: 1) Kompetencijų tobulinimas įgyven-

dinant šiuolaikinį ugdymo / mokymo turinį; 2) Kompetencijų, reikalingų veiksmingai ugdyti skirtingų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, tobulinimas; 3) Vadovavimo ir lyderystės ugdymo / mokymo procesui ir švietimo įstaigai kompetencijų tobulinimas. Tais pačiais metais NŠA įpareigota vykdyti pedagoginių darbuotojų kompetencijų tobulinimo stebėseną, organizuoti ir koordinuoti kvalifikacijos tobulinimo prioritetų ir ministerijos inicijuotų kvalifikacijos tobulinimo programų įgyvendinimą. 2021 m. priimtame *Valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokinių specialistų kvalifikacijos tobulinimo (PKT) stebėsenos vykdymo apraše* nustatyta, kad PKT prioritetuose numatytomis kryptimis vykdomos PKT stebėsenos rezultatai bus pristatomi kas trejus metus.

NŠA pirmą kartą atlikto PKT stebėsenos tyrimo duomenimis, 2021 m. vykdytos 1 438 programos, kurių trukmė ne mažesnė nei 40 val. (1.8 lentelė). Jose dalyvavo 88 562 pedagoginiai darbuotojai, iš kurių 96 proc. – mokytojai. Daugiausia programų ir dalyvių savo profesines kompetencijas tobulino pagal pirmąjį prioritetą. Daugiausia pagal šį prioritetą pedagoginiai darbuotojai tobulino skaitmeninio raštingumo kompetencijas (įgyvendinta 313 programų, dalyvių – 21 526). Antroje vietoje pedagogai tobulino specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymo, trečioje – vadovavimo ir lyderystės kompetencijas.

1.8 lentelė. **Pagal 2020–2022 m. nustatytus prioritetus 2021 m. vykdytų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programų ir dalyvių skaičius**

Prioritetas / prioriteto kryptys	Programų skaičius	Dalyvių skaičius
1) Kompetencijų tobulinimas įgyvendinant šiuolaikinį ugdymo / mokymo turinį	**595**	**38 851**
Skaitmeninio raštingumo tobulinimas	313	21 526
Į mokymąsi orientuotos vertinimo kultūros auginimas	185	12 178
Skaitymo gebėjimų ugdymas visose ugdymo srityse	97	5 147
2) Kompetencijų, reikalingų veiksmingai ugdyti skirtingų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, tobulinimas	**460**	**28 491**
Mokinio skirtybių suvokimas, atpažinimas ir panaudojimas siekiant jo pažangos	255	17 526
Bendradarbiavimo gebėjimų, reikalingų ugdyti ir teikti reikalingą švietimo pagalbą ir paslaugas, tobulinimas	205	10 965
3) Vadovavimo ir lyderystės ugdymo / mokymo procesui ir švietimo įstaigai kompetencijų tobulinimas	**383**	**21 220**
Lyderystės ugdymui ir mokymuisi stiprinimas	131	8 325
Gebėjimų priimti sprendimus, grįstus duomenimis, stiprinimas	99	4 467
Mokyklos bendruomenės telkimas įgyvendinant įtraukties principą švietime	153	8 428
Iš viso:	**1 438**	**88 562**

Duomenų šaltinis: NŠA

XVIII-oji Vyriausybė, įgyvendindama *Nacionalinio pažangos plano* Švietimo plėtros programos pažangos priemonę „Pirmiausia – mokytojas“, 2022–2023 m. parengė, patvirtino ir įgyven-

dina suplanuotus teisės aktus, užtikrinančius pedagogo motyvavimo ir paramos sistemos veikimą. 2023 m. spalio mėn. aukštosiose mokyklose pradedamos vykdyti pedagogų kito dalyko / kitos specializacijos kompetencijų modulio studijos. Pakviesti studijuoti 473 pedagogai. Kitas kvietimas numatomas 2024 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn.

2023 m. rugsėjo mėn. pradėtos vykdyti magistrantūros studijos, kuriomis siekiama parengti kompetentingus švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovus, suteikiant jiems būtinų kompetencijų, ir sudaryti galimybę dalyvauti 1–2 savaičių stažuotėse Europos Sąjungos šalyse. Tais pačiais metais įteisintos nacionalinės kvalifikacijos tobulinimo programos. Jų trukmė – 135–270 valandų, tai prilygsta 5–10 studijų kreditų. Pirmosios nacionalinės kvalifikacijos tobulinimo programos matematikos, įtraukties ir gyvenimo įgūdžių tematika pradėtos vykdyti 2023 m. rudenį. Nacionalines programas įgyvendins švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka patvirtinti pedagogų rengimo centrai, kartu su kitomis aukštosiomis mokyklomis ir (ar) akredituotomis kvalifikacijos tobulinimo įstaigomis. Programos rengiamos pagal ŠMSM nustatytas prioritetines kvalifikacijos tobulinimo sritis. Tai – skaitmeninių, įtraukties kompetencijų, pilietinio ugdymo, dalykų ugdymo praktikos ir didaktikos, lyderystės kompetencijų stiprinimas.

XVII-oji ir *XVIII-oji Vyriausybės* taip pat sudarė papildomas galimybes pedagogams tobulinti kvalifikaciją. ES struktūrinių fondų projekto „Tęsk" lėšomis 2018–2021 m. finansuotos apie 800 pedagogų, norinčių įgyti kito dalyko kompetencijų, studijos. Taip pat 2020 m. aukštosioms mokykloms buvo sudaryta galimybė gauti finansavimą mokytojams perkvalifikuoti ir pedagogo kvalifikaciją suteikti tiems asmenims, kurie turi aukštąjį išsilavinimą ir nori dirbti mokykloje. Tam buvo numatyta beveik 1,5 mln. Eur ES investicijų. Per dvejus metus ES lėšomis papildomo dalyko kompetencijų arba pedagogo kvalifikaciją galėjo įgyti apie 600 mokytojų.

2022 m. pradėtas įgyvendinti reformų projektas „Skaitmeninė švietimo transformacija („EdTech")". Projektą įgyvendina Nacionalinė švietimo agentūra kartu su partneriais – 23 valstybinėmis aukštosiomis mokyklomis. Sėkmingai pradėtos įgyvendinti šios veiklos:

- 4 aukštosios mokyklos parengė ir suderino informatikos mokslų magistro ir informatikos mokomojo dalyko mokymo programas, pagal kurias šiuo metu studijuoja 296 pedagogai; iki 2023 m. rugsėjo mėn. pabaigos paskelbtas naujas priėmimas į studijas ir pradėta komunikacijos kampanija kartu su aukštosiomis mokyklomis dėl galimybės studijuoti. Tikimasis pritraukti ne mažiau kaip 300 asmenų.
- Parengta ir patvirtinta pedagoginių darbuotojų skaitmeninių kompetencijų tobulinimo programa pagal Europos Komisijos skaitmeninių kompetencijų tobulinimo modelį („DigComEdu", „DigCom2.2"). Mokytojų skaitmeninės kompetencijos stiprinamos pagal skirtingus 6 lygius. Skaitmeninių kompetencijų lygiui įsivertinti naudojamas

Europos Komisijos įrankis „Selfie for teachers“. Iki 2023 m. pabaigos buvo planuojama iš viso apmokyti 4 000 mokytojų.

- 23 valstybinės aukštosios mokyklos, siekdamos gerinti nuotolinių studijų kokybę ir prieinamumą, pradėjo organizuoti skaitmeninių kompetencijų mokymus dėstytojams (juose dalyvauja daugiau kaip 800 dėstytojų), taip pat pradėta skaitmeninti studijų modulius, dalykus ir užduotis (ne mažiau kaip 1 000 vnt.).
- Įveiklinta „EdTech“ inovacijų kūrimo ir išbandymo platforma, kurioje išbandomi skaitmeniniai sprendimai: projekto įgyvendinimo laikotarpiu išbandyti 33 sprendimai, dalyvavo daugiau kaip 250 mokyklų ir daugiau kaip 10 tūkst. mokinių. Kuriami prototipai hibridiniam, nuotoliniam ir mišriam mokymui, kurie bus išbandomi mokyklose rudenį.

Nors Lietuvoje mokytojams sudaroma galimybė profesinę kvalifikaciją tobulinti įvairiose srityse, įvairiais būdais ir formomis, tačiau tyrimai (TALIS, 2018) rodo, kad didesnė dalis (43 proc.) Lietuvos mokytojų nei vidutiniškai ES šalyse (38,9 proc.) nėra patenkinti PKT pasiūla, 30,7 proc. – pasigenda su darbo sąlygomis (karjera, atlyginimu) susijusių paskatų, 23,2 proc. teigia, kad kvalifikacijos tobulinti neskatina darbdavys. Kaip pažymima dokumento aiškinamajame rašte, sistemingi nacionaliniai mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikių, teikiamų programų kokybės ir veiksmingumo mokinių ugdymuisi tyrimai Lietuvoje nėra atliekami.

Apibendrinant galima teigti, kad *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu teisinės bazės pakeitimai sudarė prielaidas sistemingam pedagogų PKT planavimui ir kokybės gerinimui. Pedagogų PKT pradėtas planuoti ne vieniems, bet 3 metams į priekį, strategiškai išskiriant valstybės poreikį atliepiančius prioritetus. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas sutelktas universitetuose – Pedagogų rengimo centruose, ir sustiprintas jų vaidmuo. Pagal prioritetus pradėtos rengti nacionalinės PKT programos. Pradėta vykdyti šių programų įgyvendinimo stebėsena.

2013–2022 m. mokytojai buvo skatinami tobulinti profesinę kvalifikaciją lyderystės, kūrybingumo, šiuolaikinių technologijų, pilietiškumo, verslumo ugdymo srityse. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu, o ypač COVID-19 pandemijos metais (2020–2021), pedagogai daugiausia tobulino savo skaitmenines kompetencijas. Šį poreikį ypač skatino COVID-19 pandemijos nulemtas perėjimas į nuotolinį, hibridinį ar mišrųjį mokymą. Dėmesys skirtas ir specialiųjų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo kokybės gerinimui: atnaujintas specialiosios pedagogikos ir specialiosios psichologijos kvalifikacijos tobulinimo kursų programos turinys, jame numatytos tikėtinos kompetencijos, mokymo(si) metodai, kompetencijų vertinimo būdai ir pan. Sudarytos galimybės dirbantiems mokytojams tobulinti kvalifikaciją aukštojoje mokykloje, įgyti kompetenciją, teisę mokyti papildomų dalykų ir atlikti papildomus pedagoginius vaidmenis.

Didesnį prioritetą teikiant ilgalaikėms PKT programoms, išaugo jose dalyvaujančių mokytojų dalis. Vis dėlto, profesinės kvalifikacijos tobulinimo renginių pasiūla ir kokybė tenkina ne visus mokytojus, pasigendama su darbu susijusių paskatų ir pačių darbdavių skatinimo tobulinti kvalifikaciją. Vis dar santykinai nedidelė Lietuvos mokytojų dalis dalyvauja ilgalaikėse PKT programose.

Mokslininkų įsitraukimas į bendrąjį ugdymą ir švietimo politikos formavimą

Strategijoje keltas tikslas – **skatinti mokslininkus įsitraukti į bendrąjį ugdymą ir teikti naujausias žinias.** Dar 2003–2012 metų *Strategijoje* buvo pabrėžiama, kad Lietuvos švietimo sistema stokoja mokslinio pagrindimo, užsakoma mažai tyrimų, skirtų bendrosios švietimo politikos krypties pagrindimui nustatyti, vyrauja į konkrečias siauros srities problemas nukreipti tyrimai. 2013–2022 metų S*trategijoje* buvo pabrėžtas poreikis plėtoti tokią kultūrą, kai tyrimai, vertinimai yra nukreipiami į įrodymais, patirtimi ir žinojimu grįstos lyderystės kūrimą, nuolatinį tobulinimą ir aukštos kokybės siekį. Todėl numatytas *Strategijos* tikslas – įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą. Užsibrėžta sustiprinti esamos padėties vertinimo ir išankstinio rengiamų sprendimų poveikio vertinimo gebėjimus ir kokybę, priimti tyrimais ir duomenimis pagrįstus susitarimus dėl bendrųjų švietimo rezultatų kokybės. Vis tik darytina prielaida, kad *Strategijoje* kelti uždaviniai nebuvo iki galo įgyvendinti, todėl naujuose Lietuvos valstybės švietimo strateginiuose dokumentuose vėl keliamas tikslas stiprinti įrodymais (duomenimis) grįstos švietimo politikos vykdymą (Edukacijos tyrimais..., 2021).

2013–2022 m. mokslininkai buvo kviečiami, dalyvavo ir dalijosi savo sukauptomis naujausiomis žiniomis ir įžvalgomis, atnaujinant *bendrąsias programas*, rengiant svarbius švietimo dokumentus, tokius kaip *Geros mokyklos koncepcija*, nustatant pedagogų rengimo, skyrimo, kvalifikacijos, veiklos vertinimo, atestacijos ir kvalifikacijos tobulinimo kaitos kryptis, pedagoginių darbuotojų PKT prioritetus, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas ir jas įgyvendinant, atliekant politiniams sprendimams priimti reikalingus tyrimus, kartu su bendrojo ugdymo mokytojais dalyvaujant įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose, tinkluose ir renginiuose. Ypač svarus mokslininkų indėlis ir įsitraukimas buvo atliekant aktualius tyrimus, skirtus COVID-19 padarinių švietimui įveikai.

2020 m., reaguodama į pasaulinę COVID-19 pandemiją, Lietuvos mokslo taryba (LMT) inicijavo konkursą trumpalaikiams moksliniams projektams finansuoti, kuriuos atlikę Lietuvos mokslininkai pateiktų su pandemija susijusių, mokslu grįstų išvadų ir rekomendacijų, svarbių žmogaus sveikatai, valstybės politikai, ekonomikai, visuomenės saugumui, švietimui, kultūrai, kitoms valstybės ir visuomenės gyvenimo sritims. 2020 m. birželio–gruodžio mėn. buvo vykdyti 3 švietimo ir ugdymo srities tyrimai:

1. *Ugdymas nuotoliniu būdu pandemijos ir kitų krizinių situacijų metu* (VDU, vadovė Estela Daukšienė)[15];

[15] https://studyonline.lt/mokyklacov19/.

2. *Nuotolinio darbo ir mokymo proceso organizavimo modelis ir rekomendacijos ekstremaliam ir pereinamajam laikotarpiui* (KTU kartu su VU ir VGTU, vadovas dr. Algimantas Venčkauskas, prof. dr. Daina Gudonienė)[16];
3. *Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės bei galimybės ekosisteminiu požiūriu* (VU, prof. Roma Jusienė)[17].

2021 m., įgyvendinant Vyriausybės 2020 m. liepos 29 d. nutarimu „Dėl Ateities ekonomikos DNR plano įgyvendinimo" patvirtintą veiksmą „Trumpalaikiai (reikminiai) tyrimai (sveikatos, socialinėje ir kitose srityse), analizė ir diagnostikos diegimas (suderinus su Sveikatos apsaugos ministerija), susiję su COVID-19", buvo finansuoti ir atlikti 7 švietimo ir ugdymo srities tyrimai:

- *Mokymosi pasiekimus sąlygojantys ir psichosocialines rizikas mažinantys mokyklos bendruomenės ir lyderystės veiksniai* (VU, vadovė Brigita Miežienė)[18];
- *Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas: mokyklos bendruomenę įgalinančių veiksnių paieška* (VDU, vadovė Agnė Brandišauskienė)[19];
- *Mokinių patiriami emociniai bei edukaciniai sunkumai ir jų įveika įtraukiojo ugdymo sąlygomis: COVID-19 kontekstas* (VDU, Alvyra Galkienė)[20];
- *Dirbtinio intelekto ir skaitmeninių technologijų panaudojimo sprendimai švietimo kokybei gerinti reaguojant į COVID-19* (KTU, vadovė Eglė Staniškienė)[21];
- *Dirbtinis intelektas mokyklose: mokymosi analitikos plėtojimo scenarijai modernizuojant bendrąjį ugdymą Lietuvoje* (KU, vadovė Julija Melnikova)[22];
- *Matematinio samprotavimo mokykloje tobulinimas* (VU, vadovas Rimas Norvaiša)[23];
- *Įtraukusis ugdymas ankstyvojoje vaikystėje: vaikų elgesio valdymo modeliavimas* (LSMU, vadovė Giedrė Širvinskienė)[24].

Šie tyrimai buvo ypač aktualūs įgyvendinant *Vyriausybės* veiksmų planuose numatytas priemones, siekiant kompensuoti dėl COVID-19 pandemijos didelių emocinių ir socialinių praradimų patyrusioms mokinių grupėms. Tyrimų rezultatais buvo pasiremta, diegiant kokybiško

[16] https://www.mii.lt/files/doc/lt/projektai/ekstre_rekomendacijos_ir_kt_rezultatai.pdf.
[17] https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Nuotolinis_vaiku_ugdymas_pandemijos_del_COVID-19_metu.pdf.
[18] https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Mokymosi_pasiekimus_salygojantys_gaires_2.pdf.
[19] file:///C:/Users/User/Downloads/Mokymuisi_palankios_aplinkos%20rekomendacijos.pdf.
[20] https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c20e4158-9da5-403f-88cf-f70b31b4d246/content.
[21] https://ktu.edu/projects/dirbtinio-intelekto-ir-skaitmeniniu-technologiju-panaudojimo-sprendimai-svietimo-kokybei-gerinti-reaguojant-i-covid-19-transform-ed/.
[22] https://www.di-ma.lt/produkcija/scenarijai.pdf.
[23] https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/11/Dirbtinis_intelektas.pdf.
[24] https://spektras.lmt.lt/REZ_santrauka.php?ohomu9TireM4WX3V83ZkwNuQ/1ytDK2r5kTdD9HJDSY=.

ir įtraukaus švietimo bei mokymo principus ir juos įtvirtinant visuose švietimo lygmenyse, ieškant moksliniais tyrimais ir įrodymais pagrįstų sprendimų dėl dirbtinio intelekto, skaitmenizavimo ir technologijų integravimo į ugdymo procesą. Glaudus ŠMSM specialistų bendradarbiavimas su tyrėjų komandomis padėjo užtikrinti tvarų ir veiksmingą mokslinių tyrimo rezultatų taikymą, rengiant ir įgyvendinant ilgalaikes plėtros programas.

2021 m. gruodžio 1 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos parengtai *Švietimo plėtros programai*, kurioje yra suplanuota įgyvendinti priemonę „Pedagogų rengimo ir edukologijos plėtra". Edukologijos mokslo vaidmens, sprendžiant svarbias šalies švietimo problemas, didinimas yra ir pagrindinių šalies politinių partijų dėmesio centre. 2021 m. rudenį pasirašytame politinių partijų *Susitarime dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2030)* šis tikslas įrašytas net trijuose uždaviniuose:

13. Iki 2024 metų finansavimo MTEP bei meno veiklai srityje greta valstybės mokslo konkursinio finansavimo ir finansavimo už mokslo (meno) rezultatus įteisinti ir bazinį finansavimą MTEP bei meno veiklai, kurį sudarytų būtinos einamosios iš valstybės biudžeto skiriamos lėšos.

14. Iki 2024 metų parengti ir pradėti įgyvendinti nacionalinę edukologijos mokslo krypties programą.

15. Iki 2024 metų sustiprinti tyrėjų karjeros formavimą, jį derinant su Europos mokslinių tyrimų erdvės ir Europos aukštojo mokslo erdvės principais[25].

2021 m. pabaigoje buvo paskelbtos EBPO rekomendacijos Lietuvai „Sprendimų priėmimo ir ilgalaikės plėtros politikos vertinimo stiprinimas". Jose konstatuota, kad per COVID-19 pandemiją Lietuva viešajame sektoriuje sukūrė **naują duomenų rinkimo ir dalijimosi infrastruktūrą**, **parodė gebanti per trumpą laiką užsakyti mokslines studijas**. Tačiau sistemingai įtraukti įrodymus į sprendimų priėmimo procesus išlieka iššūkis. Tarp jį lemiančių priežasčių yra ne tik politikos formuotojų nesugebėjimas analizuoti ir interpretuoti įrodymus, bet ir riboti aukštojo mokslo sistemos pajėgumai parengti pakankamą skaičių absolventų, turinčių reikiamų analitinių įgūdžių (OECD. Mobilising Evidence..., 2021).

EBPO Švietimo tyrimų ir inovacijų centro (angl. *Center for Educational Research and Innovation*, CERI) atliktas tyrimas „Švietimo tyrimų poveikio stiprinimas" (angl. *Strenghtening the Impact of Education Research*) tik patvirtina, kad Lietuvoje tyrimų panaudojimas švietimo politikoje ir praktikoje išlieka iššūkis. Lietuvos respondentai[26] įvardijo šias pagrindines kliūtis, su kuriomis susiduriama, tyrimus pritaikant **švietimo politikoje**:

[25] https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/04/Edukacijos-tyrimais-gristos-svietimo-politikos-formavimas.pdf.

[26] Tyrimo metu buvo vykdoma 29 šalių, tarp jų ir Lietuvos, už švietimą atsakingų ministerijų atstovų apklausa.

- laiko susipažinti ir panaudoti tyrimus trūkumas,
- finansinių išteklių trūkumas,
- tyrimų pritaikymą skatinančių priemonių trūkumas,
- išsiskiriantys švietimo politikos formavimo ir tyrimų atlikimo greičiai,
- nepakankamas ryšys tarp suinteresuotųjų grupių,
- mokymosi galimybių trūkumas.

Švietimo praktikoje (mokykloje):

- žemas tyrimų taikymo gebėjimų lygis,
- aktualių tyrimų trūkumas,
- finansinių resursų trūkumas,
- prastas tyrimų prieinamumas (nepatogus formatas),
- nepakankamas ryšys tarp suinteresuotųjų grupių,
- mokymosi galimybių trūkumas (Steponavičius M. „Edukacijos tyrimų panaudojimas: dabartis ir ateities perspektyvos“, 2023 02 28).

Minėtame CERI tyrime taip pat buvo aiškintasi, kas paskatintų tyrimų panaudojimą švietimo politikoje ir praktikoje. Lietuvos respondentų apklausos rezultatai atskleidė, kad šį procesą paskatintų:

- tikslinių lėšų tyrimams tam tikromis temomis skyrimas,
- projektai, kurių dalyviai būtų skatinami bendrauti ir bendradarbiauti, siekiant lengviau pritaikyti tyrimus,
- sistemingas reikminių tyrimų užsakymas.

Lietuvoje reikminiams švietimo tyrimams trūksta lėšų, todėl jie užsakomi spontaniškai, priklausomai nuo turimo finansavimo (ypač ES struktūrinių fondų).

2021 m. pagal ŠMSM užsakytas reikminių tyrimų temas Lietuvos mokslo taryba finansavo 2 tyrimus: „Integralaus gamtamokslinio ugdymo 5–8 klasėse įgyvendinimo galimybių ir veiksmingumo tyrimas“ (VU, vadovė Aušra Kynė), „Atvykusių ir grįžusių iš užsienio vaikų valstybinės kalbos kompetencija ir jos ugdymas“ (VU, vadovė Rita Juknevičienė), o 2023 m. patvirtintas tyrimas – „Ikimokyklinio ugdymo turinys: šiandieninė praktika ir perspektyvos“ (VDU, vadovė Agnė Brandišauskienė). Šių mokslininkų atliekamų tyrimų rezultatai panaudojami priimant sprendimus ir rengiant teisės aktų nuostatas, naujausių tyrimų rekomendacijos, mokslinės įžvalgos pristatomos įvairiuose susitikimuose, konferencijose švietimo praktikams, savivaldybių švietimo padalinių, mokyklų vadovams, mokytojų asociacijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovams, mokytojams, mokytojų rengėjams.

Nuo 2020 m. pabaigos ŠMSM kartu su Lietuvos edukacinių tyrimų asociacija (LETA) atliktus tyrimus pristato jau trejus metus organizuojamuose edukacijos forumuose „Edukologija Lietuvai: moksliniais tyrimais grįsto ugdymo ir švietimo link“. Šie forumai paskatino ir sustiprino mokslininkų, švietimo praktikų, švietimo politikų ir kitų socialinių partnerių tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir pasitikėjimą.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu mokslininkai buvo kviečiami dalyvauti ir dalytis savo sukauptomis naujausiomis žiniomis ir įžvalgomis, atnaujinant bendrąsias programas, rengiant svarbius švietimo dokumentus, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas ir juos įgyvendinant. Teikti naujausias mokslo žinias ir įžvalgas mokslininkai buvo skatinami, užsakant politiniams sprendimams priimti reikalingus tyrimus, juos kviečiant kartu su bendrojo ugdymo mokytojais dalyvauti įvairiuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose, tinkluose ir renginiuose. Ypač svarus buvo mokslininkų indėlis ir įsitraukimas atliekant aktualius tyrimus, skirtus COVID-19 padarinių švietimui įveikai.

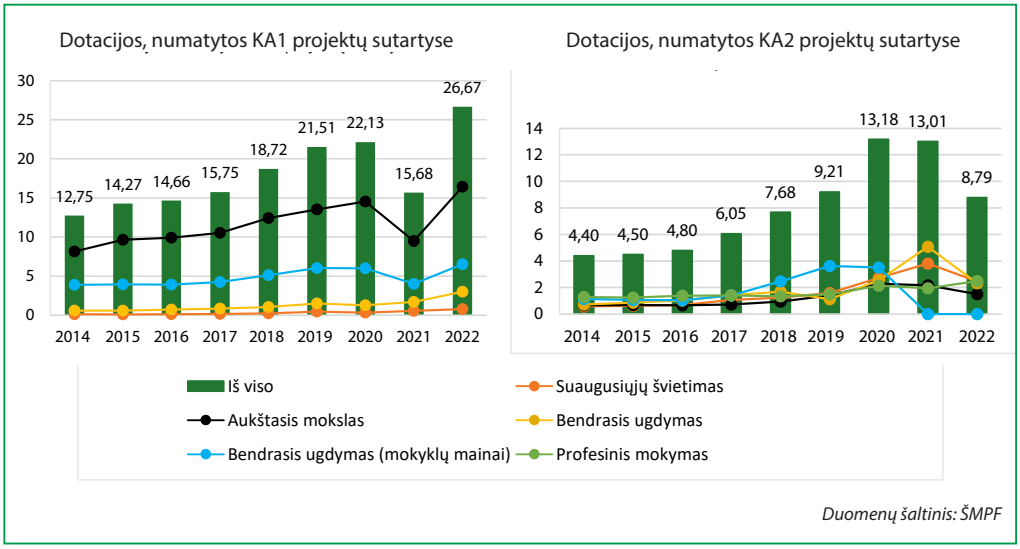
Mokytojų ir dėstytojų dalijimosi gerąja patirtimi ir judumo skatinimas

Įvairių mokymosi, dalijimosi patirtimi su kolegomis užsienyje, tarptautinio bendradarbiavimo galimybių teikė ŠMPF vykdomos programos. Didžiausia jų, vykdyta iki 2013 m., buvo *Mokymosi visą gyvenimą programa*, kurios paprogramėse (*„Comenius“, „Leonardo da Vinci“, „Grundtvig“, „Erasmus“*) finansuotos ir įgyvendintos įvairios pedagogų profesinės kompetencijos plėtojimo tarptautinėje erdvėje veiklos.

2014 m. pradėta vykdyti nauja *„Erasmus+“* programa, apimanti visus švietimo sektorius – nuo ikimokyklinio ugdymo iki aukštojo mokslo ir suaugusiųjų švietimo. Naujojoje programoje vadovautasi kitokiu paramos teikimo principu – finansuojami projektai, atitinkantys ne atskirų asmenų, o institucijos strateginius poreikius. Parama teikiama ir kvalifikacijos tobulinimo projektams, ir švietimo institucijų partneryščių projektams.

2014–2020 m. nuosekliai augo dotacijos, numatytos *„Erasmus+“* mobilumo mokymosi tikslais projektams (KA1): nuo 12,75 mln. iki 22,13 mln. Eur (1.12 pav.).

1.12 pav. **Dotacijos (mln. Eur), numatytos „Erasmus+“ mobilumo mokymosi tikslais projektų (KA1) ir partneryščių projektų (KA2) sutartyse, 2014–2022 m.**

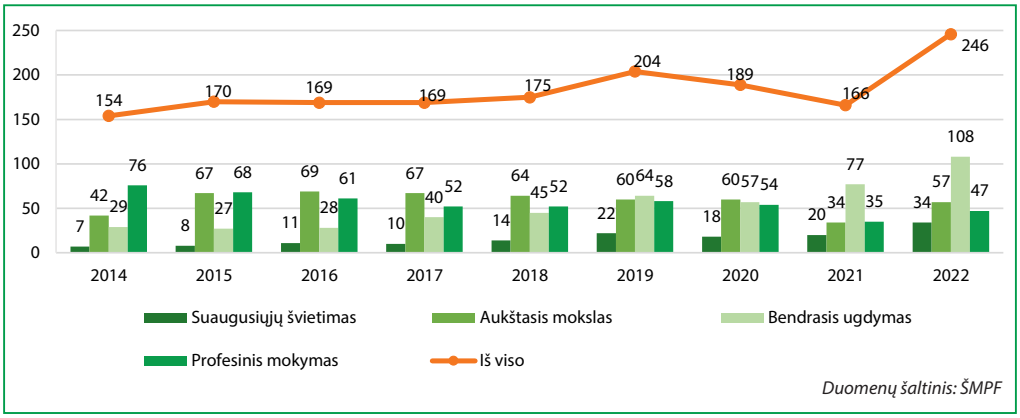
Duomenų šaltinis: ŠMPF

Sumažėjusios jos buvo tik per COVID-19 pandemiją 2021 m., kai buvo suvaržytas asmenų judėjimas tarp valstybių, tačiau 2022 m. vėl išaugo ir buvo dvigubai didesnės nei 2014 m. Didžiausias finansavimas 2014–2022 m. buvo skiriamas aukštojo mokslo sektoriui.

Analizuojant partneryščių projektams (KA2) numatytų dotacijų dydžius pagal švietimo sektorius, matyti, kad 2014–2017 m. laikotarpiu didžiausios jos buvo numatytos profesinio mokymo sektoriui, vėliau – bendrajam ugdymui. ŠMPF duomenys rodo, kad Lietuvos švietimo įstaigos vis geriau išnaudoja *„Erasmus+“* programos teikiamas judumo, partneryščių galimybes.

Per 2014–2022 m. bendras pagal *„Erasmus+“* programą finansuotų mobilumo mokymosi tikslais projektų (KA1) skaičius (išskyrus COVID-19 pandemijos laikotarpiu – 2020–2021 m., kai buvo įvesti judėjimo ribojimai) augo nuo 154 iki 246 (1.13 pav.). Labiausiai išaugo finansuotų bendrojo ugdymo ir suaugusiųjų švietimo mobilumo projektų skaičius, kiek mažiau – aukštojo mokslo įstaigų, o profesinio mokymo įstaigų – net sumažėjo. 2022 m. didžiausią finansuotų mobilumo projektų dalį (44 proc.) sudarė bendrojo ugdymo mokyklų teikti projektai.

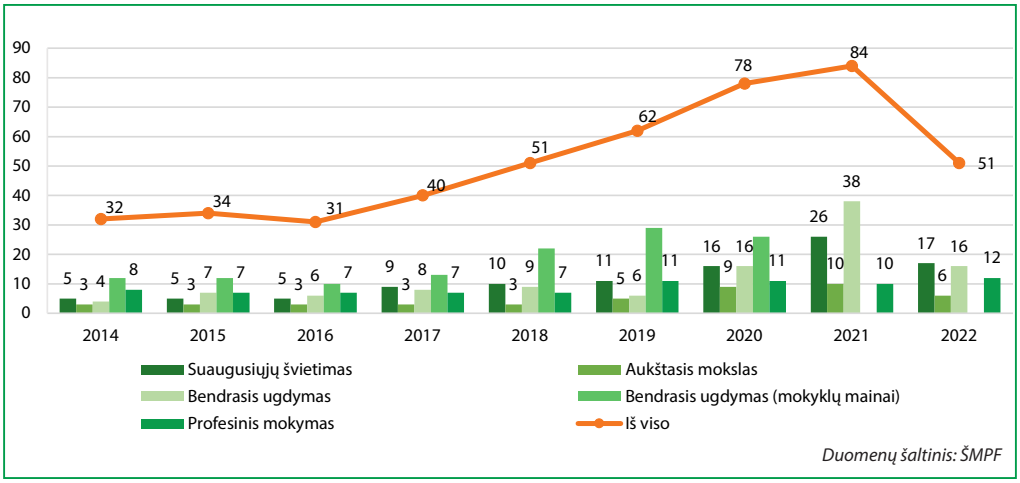
1.13 pav. *„Erasmus+“* **sudarytos partnerysčių projektų (KA1) sutartys**

Duomenų šaltinis: ŠMPF

Pagal *„Erasmus+“* programą 2014–2022 m. išaugo ir finansuotų partnerysčių projektų (KA2) skaičius (1.14 pav.). Ypač jis didėjo COVID-19 pandemijos metais, kai dėl judėjimo tarp valstybių apribojimų mokyklų partnerysčių projektai buvo vykdomi ir nuotoliniu būdu. Pagal partnerysčių projektus (KA2) 2022 m. išvykusių iš Lietuvos asmenų skaičius, palyginti su 2017 m., išaugo 2,3 karto, o atvykusių – 2 kartus. 2022 m. daugumą tais metais išvykusių iš Lietuvos ir atvykusių į ją pagal KA1 priemonę asmenų sudarė aukštųjų mokyklų dėstytojai, o pagal KA2 priemonę – bendrojo ugdymo mokyklų mokytojai. ŠMPF duomenys rodo, kad per 2013–2022 m. akademinio mobilumo dvikryptiškumo balanso pasiekti nepavyko. Lyginant išvykusių iš Lietuvos ir atvykusių į šalį aukštųjų mokyklų dėstytojų mobilumo skaičius, 2022 m. pastarųjų buvo 1,5 karto mažiau.

1.14 pav. *„Erasmus+“* **sudarytos partnerysčių projektų (KA2) sutartys**

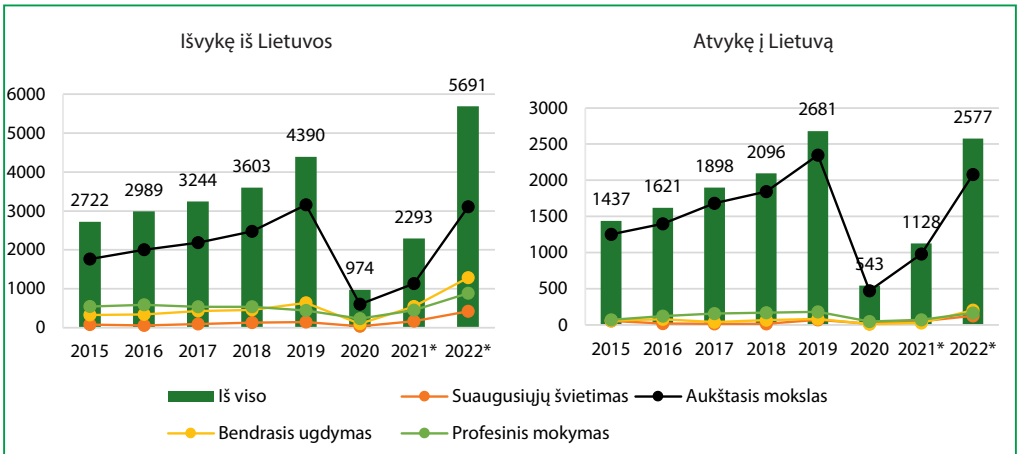

Duomenų šaltinis: ŠMPF

Strategijos įgyvendinimo pradžioje (2013 m.) patvirtintas *Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2013–2016 metų veiksmų planas,* kuriame numatytas dėstytojų mobilumo (tarptautinių stažuočių) skatinimas, akademinio judumo kokybės gerinimas. Numatyta siekti akademinio mobilumo dvikryptiškumo balanso, sudaryti geresnes sąlygas užsienio šalių mokslininkams ir dėstytojams dirbti šalies aukštosiose mokyklose. Vėliau patvirtinti *Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo prioritetai* (2017–2018, 2019–2020 ir 2021–2022 metams), pagal kuriuos išskiriamas judumo kokybės didinimas, siekis maksimaliai išnaudoti *„Erasmus+“*, *„Nordplus“* ir kitų tarptautinių bei nacionalinių akademinių mainų programų teikiamas judumo galimybes.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu išaugo tiek pagal mobilumo, tiek pagal partneryščių projektus išvykusių iš Lietuvos ir atvykusių į šalį pedagogų skaičius (1.15 ir 1.16 pav.). 2022 m. pagal KA1 priemonę tobulinti savo profesinės kvalifikacijos išvykusių asmenų skaičius, palyginti su 2015 m., padidėjo maždaug 2 kartus, o atvykusių į Lietuvą – 1,8 karto.

1.15 pav. Švietimo darbuotojai, išvykę iš Lietuvos ir atvykę į šalį pagal „Erasmus+“ mobilumo mokymosi tikslais projektus (KA1)

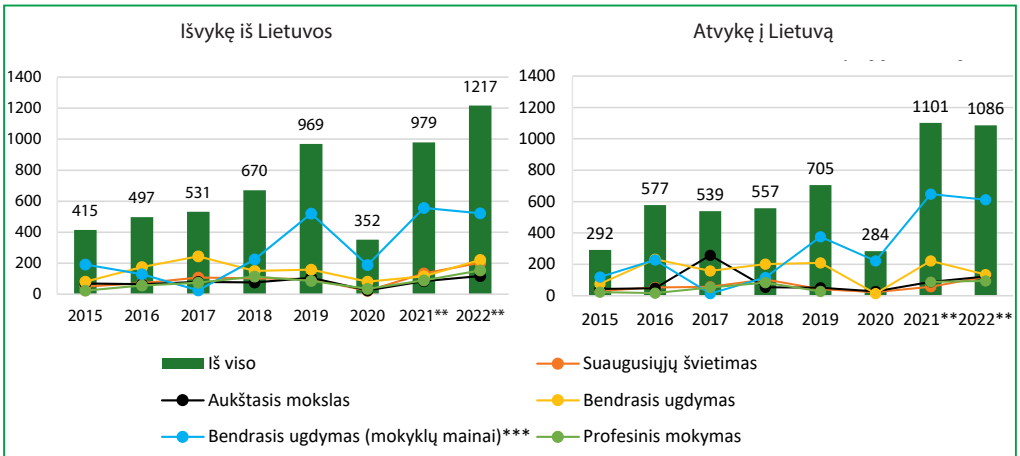

* Negalutiniai duomenys.

Pastaba: *„Erasmus+“* programos įgyvendinimas vėlavo, ji pradėta įgyvendinti 2014 m. pabaigoje, todėl pateikiami duomenys nuo 2015 m.

Duomenų šaltinis: ŠMPF

1.16 pav. Švietimo darbuotojai, išvykę iš Lietuvos ir atvykę į šalį pagal „Erasmus+“ partneryscių projektus (KA2)

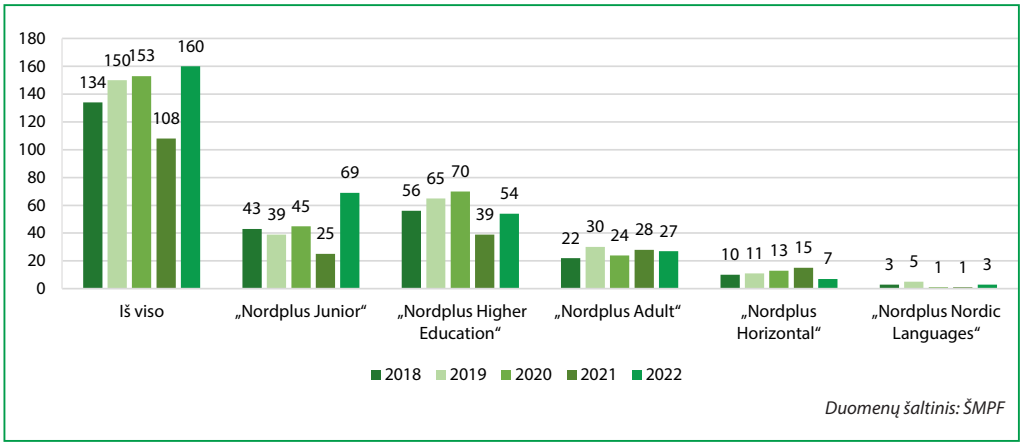
** Neįeina KA2 dalyviai iš naujo etapo programos (2021 m., 2022 m. kvietimų), nes jie nebejtraukiami į stebėsenos sistemą kaip mobilumo dalyviai.
*** Nuo 2021 m. šio tipo projektai priskiriami KA1 veiksmui. 2020–2022 m. 825 darbuotojų mobilumas pagal mokyklų mainų projektus buvo virtualus.
Pastaba: „Erasmus+“ programos įgyvendinimas vėlavo, ji pradėta įgyvendinti 2014 m. pabaigoje, todėl pateikiami duomenys nuo 2015 m.

Duomenų šaltinis: ŠMPF

Mokyklos naudojasi ir *„Nordplus“* programa, kuria siekiama skatinti ilgalaikį Šiaurės ir Baltijos šalių švietimo institucijų bendradarbiavimą, keičiantis žiniomis apie patirtį, gerąją praktiką ir didinti pasiektų rezultatų sklaidą ir tvarumą; kurti bendrą Šiaurės ir Baltijos šalių švietimo erdvę. *„Nordplus“* programą sudaro penkios paprogramės. Trys – *„Nordplus Junior“*, *„Nordplus Adult“* ir *„Nordplus Higher Education“* – apima visą švietimo sektorių. Likusios dvi yra sutelktos į švietimo veiklą tarp sektorių ir bendradarbiavimą Šiaurės šalių kalbomis visuose sektoriuose.

Per 2018–2022 m. 1,2 karto padidėjo bendras pagal *„Nordplus“* programą finansuotų Lietuvos organizacijų paraiškų skaičius (1.17 pav.). Labiausiai (1,4 karto) jis augo *„Nordplus Junior“* paprogramėje. Be minėtų programų, palankios galimybės švietimo įstaigų darbuotojams dalyvauti tarptautiniuose tinkluose, bendradarbiauti ir dalytis gerąja patirtimi taip pat buvo sudarytos įgyvendinant *EPALE*, *„eTwinning“*, *„Lyderių laikas“* ir kitus projektus.

1.17 pav. ***„Nordplus“*** **paprogramėse finansuotų Lietuvos organizacijų paraiškų skaičius**

Duomenų šaltinis: ŠMPF

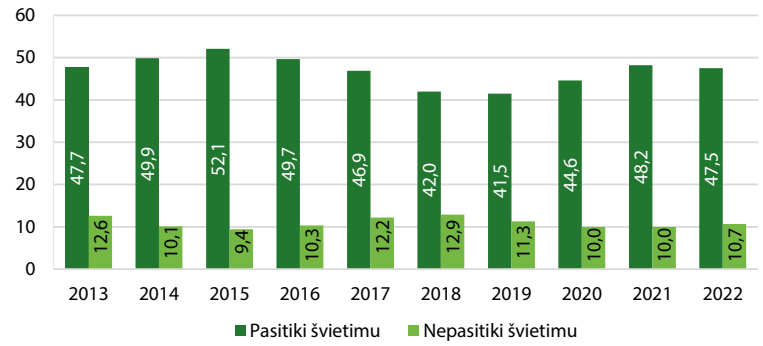
Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu mokytojų ir dėstytojų pozityvios patirties perėmimas ir dalijimasis švietimo idėjomis skatintas, įgyvendinant ŠMPF administruojamas programas (*„Erasmus+“*, *„Nordplus“)*, taip pat *EPALE*, *„eTwinning“*, *„Lyderių laikas“* ir kitus projektus. Įgyvendinant minėtas priemones, išaugo mokytojų ir dėstytojų judumas, tačiau jis liko labiau vienkryptis (iš Lietuvos išvykstančiųjų tobulinti kvalifikacijos buvo daugiau nei į ją atvykstančiųjų).

Visuomenės pasitikėjimas švietimo sistema

Visuomenės pasitikėjimo švietimu ir mokytojų pasitikėjimo savimi stiprinimas

Visuomenės nuomonės apie įvairias valstybines institucijas tyrimo rezultatai rodo, kad Lietuvoje 2022 m. visuomenės pasitikėjimo švietimu lygis buvo panašus kaip ir 2013 m. (1.18 pav.): apie 48 proc. Lietuvos gyventojų teigė pasitikintys švietimu. Tiesa, nepasitikinčiųjų švietimu dalis 2022 m. buvo 1,9 proc. punkto mažesnė nei *Strategijos įgyvendinimo* pradžioje (12,6 proc.).

1.18 pav. Pasitikinčių švietimu gyventojų dalis* (proc.), 2013–2022 m.

* Pateikti metų vidurkiai.

Duomenų šaltinis: VILMORUS

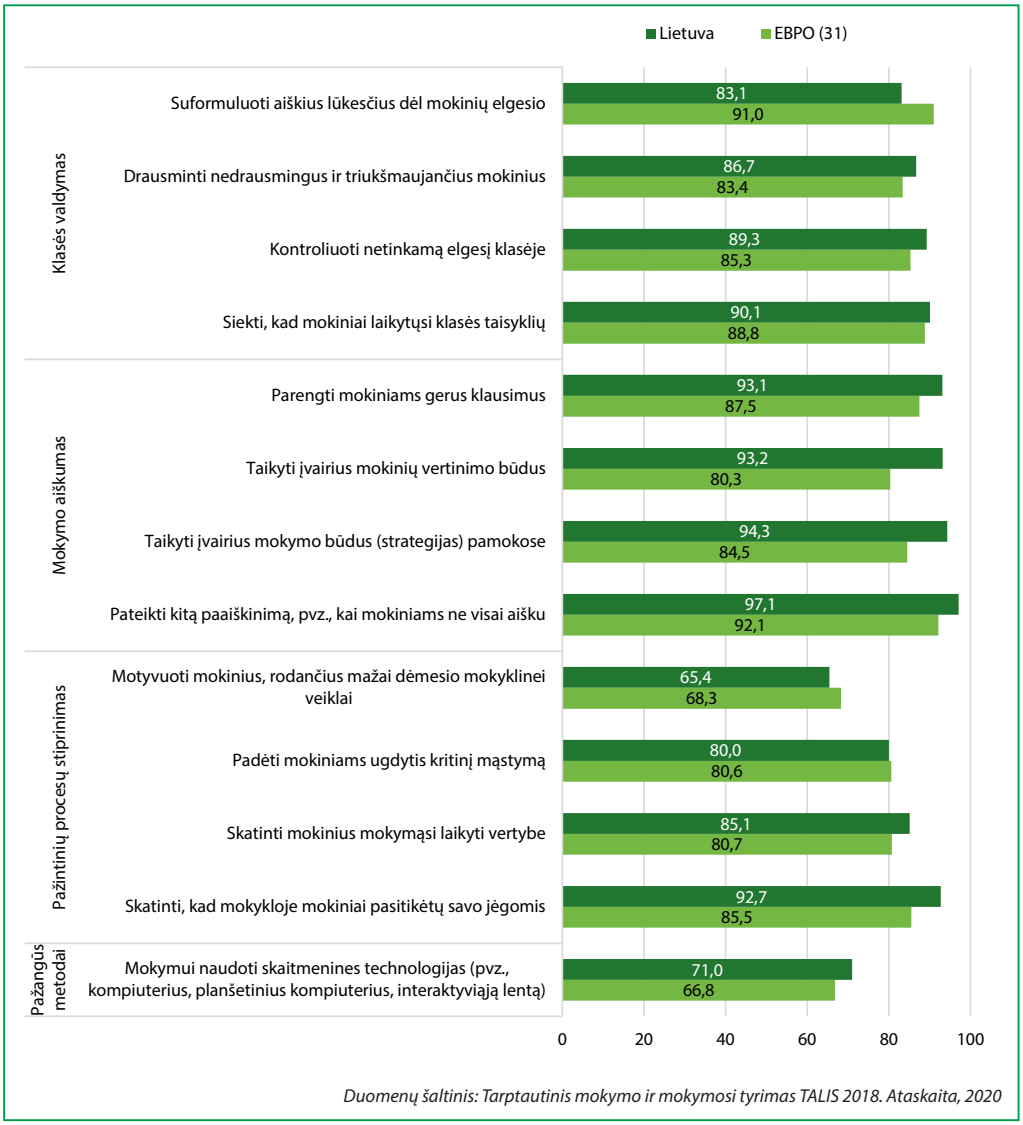
Nuo 2013 iki 2015 m. visuomenės pasitikėjimas švietimu augo, tačiau vėliau pradėjo mažėti ir 2019 m. pasiekė žemiausią lygį per paskutinius du dešimtmečius. Visuomenės pasitikėjimo švietimu smukimo priežastys 2016–2019 m. gali būti susijusios su aktyvia, ne visada išsamiai su visuomene išdiskutuota ir paskubomis vykdoma švietimo srities pertvarka (mokyklų vadovų kadencijų nustatymas, profesinio mokymo pertvarka, mokytojų etatinio apmokėjimo įvedimas, mokslo metų pailginimas). Nuo 2020 iki 2021 m. – pasaulinės COVID-19 pandemijos ir karo pradžios Ukrainoje laikotarpiu – visuomenės pasitikėjimas švietimu Lietuvoje vėl paaugo, o 2022 m. šiek tiek smuktelėjo (0,7 proc. punkto), tačiau išliko panašus, kaip ir prieš dešimtmetį (2013 m.). Šis teigiamas pokytis greičiausiai susijęs su švietimo sistemos gebėjimu greitai prisitaikyti prie pakitusių sąlygų.

Lyginant šalies gyventojų pasitikėjimo švietimu ir kitomis valstybės institucijomis vertinimą per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį (2013–2022 m.), švietimas vertintas gana gerai: pagal pasitikinčiųjų dalį iš 18–19 institucijų per minėtą laikotarpį jis pateko į patikimiausių dešimtuką (išskyrus 2018 m. gruodžio mėn. – 12 vieta).

Strategijoje keltas uždavinys – didinti mokytojų pasitikėjimą savimi. TALIS 2018 m. tyrimo metu buvo atlikta mokytojų apklausa, kuria siekta išsiaiškinti, ką patys mokytojai mano apie savo darbą. Mokytojo suvokiamas savo darbo veiksmingumas yra suprantamas kaip jų nuomonė apie tai, kiek pasitikintys jie jaučiasi, atlikdami tam tikras veiklas. Šios veiklos suskirstytos į tris grupes: klasės valdymas, mokymas ir mokinių įtrauktis į mokymąsi. Apklausos rezultatai atskleidė, kad Lietuvos mokytojai, palyginti su EBPO šalių vidurkiu, beveik visais įvardytais aspektais jautėsi labiau pasitikintys (1.19 pav.).

1.19 pav. Mokytojų suvokiamas savo darbo veiksmingumas

Mokytojų, kurie jaučiasi pakankamai gerai ar gerai, atlikdami išvardytas veiklas, dalys (proc.)

Duomenų šaltinis: Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas TALIS 2018. Ataskaita, 2020

Mokymo srityje pakankamai ar labai pasitikinti jaučiasi didžioji dauguma (daugiau nei 90 proc.), klasės valdymo srityje – 80–90 proc. Lietuvos mokytojų. Kiek silpniau pasitikintys Lietuvos mokytojai jaučiasi mokinių motyvacijos stiprinimo srityje – galintys pakankamai gerai motyvuoti žemos mokymosi motyvacijos mokinius jaučiasi 65 proc. Lietuvos mokytojų. Taip pat ne tokį didelį užtikrintumą savo gebėjimais mūsų šalies mokytojai išreiškė ir IKT taikymo mokymo procese srityje – 71 proc. Pastebėta, kad jaunesni Lietuvos mokytojai jaučiasi mažiau pasitikintys vertinimo strategijų taikymo (jauni mokytojai – 87 proc., vyresni mokytojai – 94 proc.) ir įvairių mokymo strategijų taikymo klasėje (atitinkamai 90 proc. ir 95 proc.) srityse.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visuomenės pasitikėjimas švietimu ir mokytojų pasitikėjimas savimi buvo skatinamas geriausiems šalies mokytojams kasmet skiriant Metų mokytojo premiją, jauniems pedagogams – Meilės Lukšienės premiją, organizuojant kitus geriausių mokytojų pagerbimo renginius. 2015 m. mokykloms buvo įteikti „Geros mokyklos“ apdovanojimai.

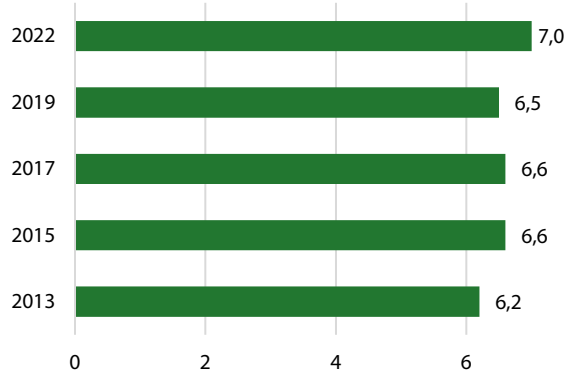
Galimybę didinti profesionalumą ir pasitikėjimą savimi mokytojams suteikė elektroninė mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo platforma „IQES online“. Naudodamiesi ja mokytojai galėjo gauti konfidencialų grįžtamąjį ryšį iš mokinių, jų tėvų ir kolegų apie savo darbo kokybę, medžiagos veiklai tobulinti. Pedagogų pasitikėjimą savimi didino ir įvairūs projektai (pavyzdžiui, *„Kūrybinės partnerystės“*, *„Lyderių laikas“*, *„Erasmus+“* mobilumo ir partneryščių projektai ir kt.).

Akademinio sąžiningumo skatinimas

Siekiant padidinti visuomenės pasitikėjimą švietimu, skatinamas akademinis sąžiningumas, stiprinant Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus instituciją, kuri nagrinėja skundus, susijusius su akademinės etikos ir procedūrų pažeidimais, juos viešina ir kt. Kiekvienoje aukštojoje mokykloje veikia ginčų nagrinėjimo komisijos, kurios sprendžia su mokslo ir studijų veikla susijusius klausimus. 2017 m. pradėjus veikti Europos akademinio sąžiningumo tinklui (angl. *European Network for Academic Integrity, ENAI*), prie jo prisijungė ir Lietuva. Tinklo misija – skatinti akademinį sąžiningumą švietimo srityje, tyrimuose ir kituose mokslo sektoriuose. 2021 m. ENAI vienijo virš 30 Europos švietimo ir mokslo institucijų. Akademinio sąžiningumo standartai buvo diegiami ir Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose. „Transparency International“ 2014 m. sukūrė „Sąžiningumo mokyklų tinklą“, padedantį Lietuvos mokykloms įgyvendinti sąžiningumo iniciatyvas, puoselėti sąžiningumo ir skaidrumo vertybes mokinių gyvenime. 2014 m. iniciatyvą pradėjo 50 šalies mokyklų, 2021 m. jų skaičius jau siekė 201.

Lietuvos studentų sąjungos atlikti akademinio sąžiningumo indekso tyrimai rodo, kad per 2013–2022 m. akademinio sąžiningumo situacija aukštosiose mokyklose pagerėjo, tačiau iššūkių kelia darbo ir studijų derinimas, psichologinės problemos, negebėjimas tinkamai planuoti laiko. Per 2013–2022 m. akademinio sąžiningumo indekso reikšmė pakilo nuo 6,2 iki 7,0 balų (1.20 pav.).

1.20 pav. Akademinio sąžiningumo indeksas, balais*

* 10-balė sistema: 1 – nesąžiningas elgesys itin paplitęs, 10 – nesąžiningo elgesio formų nepasitaiko.

Duomenų šaltinis: Lietuvos studentų sąjunga. Akademinio sąžiningumo indeksas, 2022

Papildomų priemonių (paruoštukų, konspektų) naudojimas per egzaminus, kai jomis naudotis negalima, sumažėjo beveik perpus, palyginti su 2013 m. 2022 m. duomenimis, kad šis sukčiavimo būdas paplitęs, teigė 29 proc. studentų, o 2013 m., kad ši veikla yra paplitusi, įvardijo 54 proc. studentų (2019 m. – 29 proc., 2017 m. – 40 proc., 2015 m. – 45 proc.).

COVID-19 pandemija pakeitė atsiskaitymų organizavimą – jie persikėlė į nuotolį, ir dalis atsiskaitymų taip tebevyksta iki šiol. 7 iš 10 apklaustų studentų (iš viso 2022 m. apklausta 1 039) pripažino, kad sukčiavimas per nuotolinius atsiskaitymus yra paplitęs arba greičiau paplitęs. Per nuotolinius atsiskaitymus studentai naudojasi užrašais, konspektais, kitais literatūros šaltiniais, nors to daryti negalima. Lietuvos studentų sąjunga pastebi, kad vis labiau plinta dirbtinio intelekto įrankių naudojimas, atliekant studijų užduotis, nors tyrime šis aspektas nebuvo tyrinėjamas.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu visuomenės pasitikėjimas švietimu tai augo, tai mažėjo, tačiau išliko panašus, kaip ir Strategijos įgyvendinimo pradžioje, o iš 18–19 įvertintų valstybės institucijų švietimas išsilaikė pirmajame dešimtuke. Visuomenės pasitikėjimas švietimu buvo skatinamas, sudarant galimybes visuomenei dalyvauti švietimo politikos formavimo procesuose, daryti jiems įtaką, taip pat keliant aukštesnius moralinius reikalavimus visiems švietimo dalyviams.

Mokytojų pasitikėjimas savimi skatintas, didinant jų atlyginimus, gerinant darbo sąlygas, sudarant palankias sąlygas tobulinti profesinę kvalifikaciją, jų profesinius pasiekimus įvertinant pagerbimo renginiais, piniginėmis premijomis. Nors savimi pasitikinčių Lietuvos mokytojų dalis paaugo, tačiau vertinant tarptautiniame kontekste, liko mažesnė nei vidutiniškai EBPO šalyse. Todėl atlyginimų didinimas, geresnių darbo sąlygų, didesnių karjeros galimybių užtikrinimas ir ateityje išlieka ypač aktualus, siekiant stiprinti mokytojų pasitikėjimą savimi, išlaikyti juos švietimo sistemoje ir pritraukti kvalifikuotų specialistų.

Antrojo tikslo įgyvendinimas

ANTRAS TIKSLAS – įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną.

Uždaviniai:

- **Tobulinti** švietimo reguliavimą, atveriant kelius institucijų organizacinei įvairovei, suteikti daugiau teisių ir atsakomybės mokyklų savininkams ir pačioms mokykloms. Siekti, kad didėtų parama švietimui privačiomis lėšomis, nemažinant skiriamų valstybės biudžeto lėšų. Stiprinti universitetų autonomiją. Numatyti ir įteisinti mokyklų administravimo struktūrų įvairovę. Suformuoti mokyklų savininkų ir mokyklų atskaitomybės visuomenei ir besimokantiesiems mechanizmus, numatyti metinės pažangos skelbimą. Skatinti visuomenę reikšti nuomonę apie švietimo kokybę ir daryti jai poveikį.
- Mokyklų tiksluose ir švietimo sistemos struktūroje **derinti** lygių galimybių visiems teikimą ir siekį skatinti asmenis bei organizacijas orientuotis į aukščiausius rezultatus. Skatinti švietimo turinio įvairovę, atveriant daugiau erdvės mokinių, tėvų ir socialinių partnerių iniciatyvoms. Kartu siekti, kad besimokančiųjų įgyjamos kompetencijos sudarytų sąlygas jiems būti visaverčiais sparčiai besikeičiančios visuomenės piliečiais. Visais švietimo lygmenimis pradėti taikyti kriterinį kaupiamąjį vertinimą, kaip besimokančiojo pasiekimų savikontrolės būdą.
- Kokybės valdymo savireguliacijos diegimu ir personalo pastangomis organizacijos tikslams pasiekti **stiprinti** veiklos ir teikiamo švietimo kokybę. Užtikrinti, kad institucijos naudotųsi visomis integruotų informacinių valdymo sistemų galimybėmis.
- **Sustiprinti** esamos padėties vertinimo ir išankstinio rengiamų sprendimų poveikio vertinimo gebėjimus ir kokybę. Organizuoti tyrimais ir naujausiomis žiniomis pagrįstus susitarimus dėl bendrųjų švietimo rezultatų kokybės.

- ***Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu Lietuvoje bendrojo ugdymo mokyklų savarankiškumas skatintas įgyvendinant „Kokybės krepšelio“ projektą. Šiuo metu nėra galimybių įvertinti, kiek mokyklų yra savarankiškos ir ar pasiektas *Strategijoje*** iškeltas 2022 m. siekis (10 proc. tokių mokyklų), nes per 2013–2022 m. nebuvo įteisinta savarankiškos mokyklos apibrėžtis. Apie **šalies mokyklų savarankiškumą galima spręsti tik iš atliktų įvairių tyrimų rezultatų, kurie leidžia manyti, kad Lietuvos mokyklos, palyginti su kitų valstybių, yra gana savarankiškos. 2017 m. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) ekspertinio vertinimo duomenimis, apie** 42 proc. visų su mokyklos veikla susijusių sprendimų Lietuvoje priklausė pačių mokyklų kompetencijai (atitinkamai, ES (22) ir EBPO šalių vidurkiai – 38 ir 34 proc.).
- **Profesinių mokyklų savarankiškumas didintas, jas pertvarkant iš biudžetinių į viešąsias įstaigas.** Profesinio mokymo viešosios įstaigos, palyginti su biudžetinėmis, turi didesnį savarankiškumą valdymo (ypač finansų) ir personalo vadybos srityse. Per 2013–2022 m. **tokių įstaigų skaičius išaugo 1,6 karto** – nuo 26 iki 44.

  Nors valstybė dėjo pastangas stiprinti universitetų autonomiją (padidinti universiteto Senato įgaliojimai, į universiteto tarybą įtraukta daugiau socialinių partnerių), **tačiau jai ne visada pavyko išlaikyti balansą tarp universitetų teisės į autonomiją ir veiklos priežiūros.** Europos universitetų autonomijos tyrimo duomenimis, Lietuva, palyginti su kitomis Europos valstybėmis, 2022 m. iš 35 švietimo sistemų užėmė aukštesnę nei vidurkis vietą, vertinant universitetų organizacinį (5 vieta) ir personalo politikos (14 vieta) autonomijos aspektus, tačiau atsiliko nuo vidurkio pagal universitetų finansinės (19 vieta) ir akademinės (24–25 vietos) autonomijos aspektus.
- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu **nepavyko pasiekti didesnės paramos švietimui privačiomis lėšomis.** 2020 m. švietimui tekusios privačios lėšos sudarė 0,6 proc. bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP), kaip ir 2013 m., ir atsiliko nuo *Strategijos* siekinio 2022 m. – 0,9 proc.
- Per 2013–2022 m., Valstybės duomenų agentūros (toliau – VDA) duomenimis, valstybės formaliajam ir neformaliajam švietimui skiriamos lėšos augo nuo 1,73 mlrd. Eur iki 3,12 mlrd. Eur arba 80,3 proc. Maždaug du kartus (nuo 2 iki 4,2 tūkst.) išaugo ir valdžios sektoriaus lėšos, tenkančios vienam mokiniui / studentui. Tačiau, **palyginti su BVP, 2022 m. valstybės skiriamos lėšos formaliajam ir neformaliajam švietimui buvo 0,2 proc. punkto mažesnės nei 2013 m. (4,9 proc.) ir tesiekė 4,7 proc.**

- **Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu, remiantis Europos sąjungos fondų (**toliau – **ESF) finansuojamais projektais, mokymo įstaigos skatintos siekti aukščiausių rezultatų,** plėtojant kokybiškai dirbančių mokyklų skatinimo sistemą. Mokykloms sudarytos galimybės įgyvendinti projektus, veiklas, kurios padėtų siekti geresnės ugdymo(si) kokybės, aukštesnių mokinių pasiekimų. Susitelkta į iniciatyvas, priemones ir inovacijas, kurios įgalintų mokyklas įveikti arba sumažinti socialinių, ekonominių veiksnių įtaką mokinių pažangai ir pasiekimams.
- **Siekiant užtikrinti nuoseklų ir kryptingą besimokančiųjų kompetencijų ugdymą(si), priimti ir įgyvendinti sprendimai dėl ikimokyklinio ugdymo ankstinimo, ugdymo turinio atnaujinimo, mokinių pažangos bei pasiekimų vertinimo ir ugdymo turinio įvairovės didinimo.** 2022 m. patvirtintos atnaujintos priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos, 2023 m. – *Ikimokyklinio ugdymo programos gairės* – sukuria prielaidas mokykloms, mokytojams ir mokiniams kurti naujas ir aktualias ugdymosi patirtis, tačiau jau dabar kyla klausimai, kiek užtruks, kokių ir kiek reikės išteklių, kad nauji susitarimai dėl ugdymo turinio, jo įvairovės pasiektų ugdymo praktiką.
- ***Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu nuosekliai kurti įrankiai kaupiamajam kriteriniam mokinių pasiekimų vertinimui.** Valstybinių brandos egzaminų norminis vertinimas pakeistas kriteriniu. Siekta pereiti prie vadinamojo kaupiamojo vertinimo, kai galutinį pažymį brandos atestate lemia ne momentinis pamatavimas brandos egzaminu, o tarpiniai vertinimai per mokslo metus.
- **2013–2022 m., siekiant užtikrinti teikiamą švietimo kokybę, nuosekliai plėtota ir tobulinta mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo sistema**. Nuo 2018 m. atnaujintas mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo modelis. *Strategijos* įgyvendinimo pabaigoje sukurtas ir išbandytas mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo modelis. 2018–2023 m. sukurta ir pradėta įgyvendinti atnaujinta profesinio mokymo institucijų veiklos ir profesinio mokymo programų stebėsenos sistema. Tačiau išlieka surinktų duomenų patikimumo, taigi, ir panaudojimo problema, priimant sprendimus dėl vykdomų veiklų tobulinimo ir naujų veiklų planavimo tiek nacionaliniu, tiek mokyklos lygmeniu.
- ***Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu aukštosios mokyklos padarė pažangą, stiprindamos savo studijų kokybės užtikrinimo sistemas**, **tačiau jos vis dar turi trūkumų ir jas būtina tobulinti.** Ypatingo dėmesio reikalauja studijų programų rengimo

kokybės užtikrinimas. Per 2013–2022 m. maksimaliam laikotarpiui akredituotų studijų programų dalis ne tik nepadidėjo, bet 21,3 proc. punkto sumažėjo (nuo 52,9 proc. iki 31,6 proc.), todėl *Strategijos* 2022 m. tikslas – 80 proc. tokių programų – nebuvo pasiektas.

- *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu **valstybė skatino mokslo ir verslo bendradarbiavimą,** įgyvendindama priemones, nukreiptas **į mokslinių tyrimų pajėgumų, infrastruktūros plėtrą** ir **mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (toliau – MTEP) finansavimą ir jų naudos sklaidą**. Tačiau dėl menkos Lietuvos ūkio inovacijų absorbcinės gebos, gebėjimų diegti inovacijas verslo įmonėse trūkumo, mažo ir netolygaus MTEP veiklų finansavimo, menko tyrėjų karjeros patrauklumo ir paskatų komercinti mokslo žinias stygiaus **didesnio proveržio šioje srityje pasiekti nepavyko. Tad ir ateityje efektyvesnių mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimo** priemonių paieškos išlieka aktualios. Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, 2019 m. pagal universitetų ir verslo bendradarbiavimą **Lietuva**, panašiai kaip ir 2013 m. (13 vieta), **užėmė 12–13 vietas ES ir atsiliko nuo *Strategijos* 2022 m. tikslo – 11 vieta.**

Bendrojo ugdymo mokyklų savarankiškumo ir atskaitomybės skatinimas

2011 m., priėmus *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo* naują redakciją, pradėtas liberalizuoti mokyklų veiklos organizavimo teisinis reguliavimas. Taip sudarytos palankesnės sąlygos mokyklų savarankiškumui. Tačiau pastebėta, kad įteisinta savivalda ir kartu tenkanti atsakomybė už sprendimų priėmimą realiame gyvenime neįsitvirtino. Todėl *Valstybinėje švietimo 2013–2022 m. strategijoje* numatyta plėtoti mokyklų, mokymosi bendruomenių savarankiškumą, įtvirtinti realų finansinį mokyklų savarankiškumą, diegti atsakingą valdymą. Keltas uždavinys, kad savarankiškos mokyklos statusą 2022 m. turėtų 10 proc. visų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų. Lietuvoje per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį teisės aktuose nebuvo įteisintas savarankiškos mokyklos statusas, todėl duomenų, kiek tokių bendrojo ugdymo mokyklų šalyje galėtų būti, nėra (2.1 lentelė).

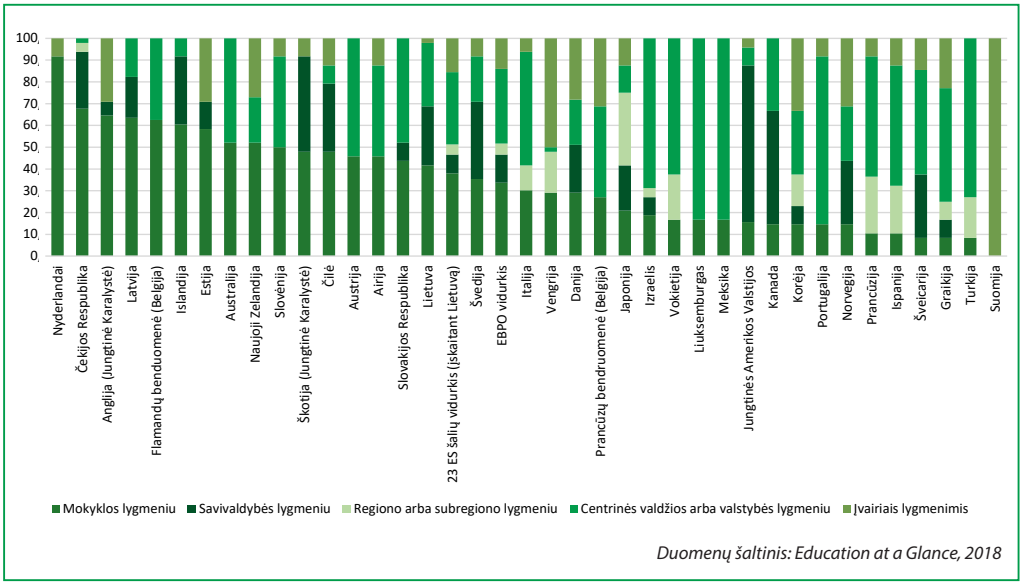
2.1 lentelė. **Bendrojo ugdymo mokyklų savarankiškumas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Savarankiškos mokyklos statusą turinčių mokyklų dalis (proc.) (ŠVIS)	Duomenys neperkelti	5	Nėra duomenų	10	Nėra duomenų

Apie Lietuvos mokyklų savarankiškumą galima spręsti iš įvairių tyrimų rezultatų. Pavyzdžiui, EBPO atlikti tyrimai rodo, kad Lietuvos mokyklos, palyginti su kitų pasaulio šalių mokyklomis, turi gana nemažą savarankiškumą. Dar 2015 m. EBPO PISA tyrimo metu mokyklų vadovų apklausos rezultatai parodė, kad pagal mokyklų savarankiškumo indeksą[27] (91,1 proc.) Lietuva buvo viena pirmaujančių EBPO šalyse ir lenkė šių šalių vidurkį (71,3 proc.). Vėlesnis, 2017 m. tos pačios organizacijos atliktas ekspertinis vertinimas parodė, kad daugiau nei du penktadaliai (42 proc.) visų su mokyklos veikla susijusių sprendimų Lietuvoje priklauso pačių mokyklų kompetencijai (22-ose ES šalyse vidutiniškai 38 proc., EBPO šalyse – 34 proc.) (2.1 pav.). Lietuva patenka tarp šalių lyderių, kuriose mokyklos turi daugiau atsakomybės už išteklius, ugdymo turinį, mokinių pasiekimų vertinimą, priėmimo į mokyklą politiką.

[27] Indekso skaičiavimas atspindi užduočių, už kurias, mokyklų vadovų nuomone, pirmiausia atsakingi jie patys, mokytojai ar mokyklos taryba, dalį (proc.).

2.1 pav. **Su pagrindiniu ugdymu susijusių valstybinėse mokyklose priimamų sprendimų dalis (proc.) įvairiuose valdymo lygmenyse (2017 m.)**

Duomenų šaltinis: Education at a Glance, 2018

Išsamesni nacionalinių tyrimų rezultatai (Urbanovič J., Navickaitė J., 2016) atskleidė, kad Lietuvos mokykloms savarankiškumo labiausiai trūksta turto ir finansų valdymo srityje, komplektuojant vadybinį mokyklos personalą ir nustatant darbo užmokestį darbuotojams. Tyrėjai pastebėjo, kad neretai ir pačios mokyklos nesugeba pasinaudoti joms suteiktomis teisėmis. Dėl mokyklos bendruomenės pasyvumo jai svarbius sprendimus neretai priima ne mokyklos taryba, bet ugdymo įstaigos vadovas. Pasitaiko atvejų, kai mokyklos savarankiškumą riboja ir jos savininkas (savivaldybė).

XVI-oji Vyriausybė savo programoje kėlė tikslą – didinti savivaldos savarankiškumą ir atskaitomybę. Įgyvendinant projektą *„Lyderių laikas“,* 2012 m. buvo parengtas ir svarstomas *Mokyklų savarankiškumo plėtotės gairių projektas.* Juo buvo siekiama įtvirtinti bendruosius mokyklų savarankiškumo plėtotės principus, apibrėžti mokyklų savarankiškumo raidos etapus ir jo įteisinimą. Įgyvendindamos minėtą projektą, 2013 m. ir 2014 m. 15 savivaldybių ir 75 mokyklos kūrė savo unikalius lyderystės modelius ir padedamos konsultantų juos diegė praktikoje. Minėto projekto metu taip pat buvo stiprinamos švietimo darbuotojų kompetencijos, reikalingos savivaldos savarankiškumui didinti. 73 pirmosios laidos nacionalinio, savivaldybių ir mokyklų lygmens švietimo darbuotojai, studijavę pagal Formaliąją švietimo lyderystės magistrantūros programą, apsigynė magistro laipsnį; 245 švietimo darbuotojai baigė Neformaliąją švietimo lyderystės mokymo programą; pagal bendrąją ir specializuotas mokymų programas sertifikuoti 52 švietimo konsultantai; antrosios laidos švietimo darbuotojai,

studijuojantys pagal Formaliąją švietimo lyderystės magistrantūros studijų programą, baigė 3 semestrus; 15 savivaldybių komandų vyko į 3 stažuotes užsienyje (dalyvavo 180 atstovų); 15 savivaldybių komandų vyko į 37 stažuotes Lietuvoje (dalyvavo 230 atstovų); įvyko 25 savivaldybių komandų mokymai pasirinktomis temomis (dalyvavo 700 atstovų); vyko tęstiniai mokymai ir seminarai mokyklų bendruomenėms (dalyvavo 567 asmenys); nupirkta 15 edukacinių knygų švietimo lyderystės tema ir jos išdalytos regioniniams švietimo centrams; įvyko 75 šių knygų pristatymai Lietuvos švietimo bendruomenei; dalyvauta tarptautinėje konferencijoje lyderystės tema; organizuotas nacionalinis švietimo lyderystės forumas ir kt.

2015 m. buvo parengtas ir patvirtintas *Kokybės kultūros plėtros veiksmų planas*, skirtas įgyvendinti *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategij*os antrąjį tikslą – „įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną“ ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo srityse. Šiame plane buvo numatytos priemonės, skirtos mokyklų bendruomenių savarankiškumui ir atskaitomybei stiprinti.

Tais pačiais metais patvirtinta *Geros mokyklos koncepcija*, kurioje įtvirtinta nuostata, kad *„gera mokykla pasitikima. Ji veikia savarankiškai ir teisės aktų nustatyta tvarka atsiskaito už sutartus veiklos rezultatus“*.

XVII-oji Vyriausybė kėlė tikslą – skatinti mokyklų savarankiškumą, todėl buvo numačiusi 2017 m. sukurti mokyklų savarankiškumo modelį, pagal kurį būtų apibrėžti skirtingi savarankiškumo lygmenys, ir šį modelį įdiegti praktikoje. Planuota, kad savarankiškų mokyklų skaičius 2020 m. siektų 50. 2019 m., įgyvendinant *„Kokybės krepšelio“* projektą, stiprios geros mokyklos požymių raiškos mokyklų liko tiek pat, kiek 2018 m., – 30. 2020 m. savarankiškos mokyklos statusą turinčių mokyklų skaičius (30) nepasikeitė ir nesiekė *XVII-osios Vyriausybės* numatyto 2020 m. tikslo – 50 mokyklų.

Siekiant didinti mokyklų savarankiškumą, *Švietimo įstatyme* įtvirtintas ir mokyklų savivaldos institucijų, pirmiausia – mokyklos tarybos, vaidmuo. Mokyklos taryba kolegialiai svarsto mokyklos veiklos bei finansavimo klausimus ir daro įtaką vadovo priimamiems sprendimams, atlieka visuomeninę mokyklos valdymo priežiūrą. Mokyklos tarybą sudaro mokiniai, mokytojai, tėvai (globėjai, rūpintojai) ir vietos bendruomenės atstovai. Mokyklos tarybos nariu negali būti tos pačios mokyklos vadovas, valstybės politikai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai.

Svarbia mokyklų savarankiškumą didinančia priemone tapo Europos socialinio fondo finansuotas *„Kokybės krepšelio“* projektas, kurio tikslas – pagerinti mokinių ugdymosi pasiekimus, įgyvendinant pokyčius savivaldybėse ir mokyklose. Kartu šis projektas tapo vienu iš pirmųjų, atvėrusių kelią pačių mokyklų sprendimams dėl galimų tikslo įgyvendinimo būdų. Įgyvendi-

nant projektą kryptingai dirbta su mokyklų steigėjais – savivaldybėmis ir 270 bendrojo ugdymo mokyklų.

2018 m. patvirtinus *Kokybės krepšelio skyrimo bendrojo ugdymo mokykloms tvarkos aprašą,* savarankiškos mokyklos statusas prilygintas stiprią geros mokyklos požymių raišką turinčios mokyklos, gausiančios kokybės krepšelio lėšas, statusui. Iš viso atrinkta ir valstybės paramą gavo 180 mokyklų: 30 mokyklų, turinčių stiprią geros mokyklos požymių raišką, – tai mokyklos, kuriose neatliekama mokinių atranka, jos sugeba pašalinti skirtumus ir skatinti mokinių pažangą. Šios mokyklos savarankiškai rengė strateginius savo veiklos tobulinimo planus, dalijosi patirtimi su kitomis mokyklomis, plėtė savo taikomas naujoviškas ugdymo praktikas, diegė naujas. Lėšų taip pat skirta 150 mokyklų, kuriose geros mokyklos požymių raiška yra silpna. Pastarosioms mokykloms dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepavyksta sumažinti mokinių mokymosi pasiekimų skirtumų, apskritai, mokinių pasiekimai nėra geri. Kokybės krepšelio lėšas gaunančios mokyklos, padedamos projekto konsultantų, sudarė dvejų metų mokyklos veiklos tobulinimo planus, kuriuose numatė, ką ir kaip gerinti. 2020 m. prie projekto prisijungė ir finansavimą gavo dar 90 mokyklų.

Tais pačiais (2018) metais Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra parengė *Savarankiškos mokyklos modelio aprašo projektą,* tačiau jis nebuvo įteisintas.

Siekiant didinti mokyklų atskaitomybę ir skaidrumą, *Strategijoje* buvo numatyta, kad mokyklos viešai skelbtų savo pažangos ataskaitas. Nuo 2013 m. augo mokyklų, už savo padarytą pažangą atsiskaitančių visuomenei, dalis. 2017 m. ŠVIS svetainėje savo ugdymo rezultatus ir pažangą skelbė pusė visų šalyje veikiančių bendrojo ugdymo mokyklų, ir tai atitiko 2017 m. siekinį (2.2 lentelė).

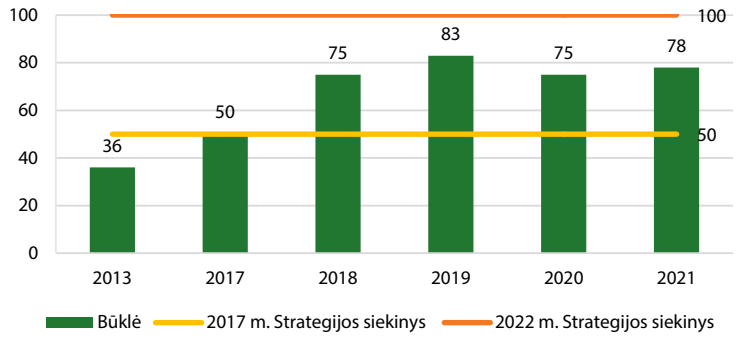
2.2 lentelė. Savo pažangos ataskaitas paskelbusios mokyklos (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Pažangos ataskaitas paskelbusių mokyklų dalis (proc.) (ŠVIS)	36,0 (2013 m.)	50	50,0 (2017 m.)	100	78,0 (2021 m.)

* Patikslinti duomenys.

Pažangos ataskaitas skelbiančių mokyklų dalis didėjo ir po 2017 m. Ypač ji išaugo 2019 m., o vėliau kiek sumenko (2.2 pav.). 2021 m. ŠVIS svetainėje savo pažangos ataskaitas skelbė 78 proc. visų Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų, t. y. 22 proc. punkto mažiau, nei numatytas *Strategijos* siekinys 2022 m. Reikėtų pažymėti, kad realybėje savo pažangos ataskaitas paskelbusių mokyklų dalis gali būti ir didesnė, nes kai kurios mokyklos jas skelbia tik savo svetainėje, ir tai nėra fiksuojama ŠVIS.

2.2 pav. Pažangos ataskaitas paskelbusių mokyklų* dalis, proc.

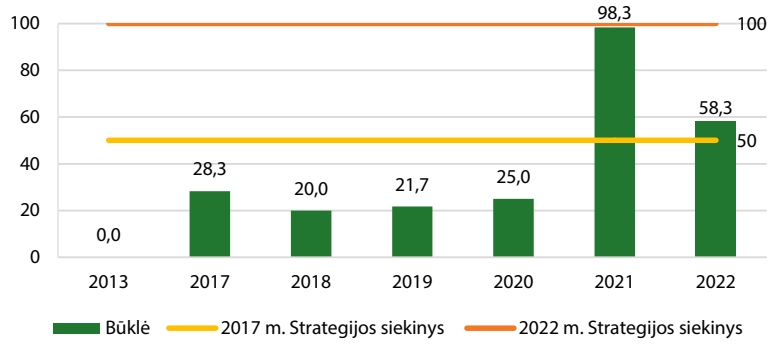
* Tik ŠVIS savo pažangos ataskaitas paskelbusios mokyklos.

Šaltinis: ŠVIS

Strategijoje numatytas ir savivaldybių atskaitomybės visuomenei už švietimo rezultatus mechanizmo sukūrimas. Keltas siekis, kad 2017 m. pusė, o 2022 m. – visos savivaldybės viešai skelbtų savo švietimo pažangos ataskaitas.

Nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios iki 2021 m. švietimo pažangos ataskaitas ŠVIS svetainėje skelbė tik nedidelė savivaldybių dalis, kuri kasmet neviršijo trečdalio visų savivaldybių (2.3 pav.).

2.3 pav. Švietimo pažangos ataskaitas paskelbusių savivaldybių* dalis, proc.

* Tik ŠVIS savo švietimo pažangos ataskaitas paskelbusios savivaldybės.

Šaltinis: ŠVIS

Savivaldybių pažangos ataskaitų skelbimas buvo numatytas ne tik *Strategijoje*, bet ir 2015 m. patvirtintame *Kokybės kultūros plėtros veiksmų plane*. Tačiau abu šie dokumentai neturėjo imperatyvinės galios įpareigoti savivaldybes rengti ir skelbti savo pažangos ataskaitas. Švietimo, mokslo ir sporto ministras galėjo tik rekomenduoti savivaldybėms prisidėti prie veiks-

mų plano įgyvendinimo. Dar vienas dokumentas – Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas – nustatė, kad strateginio planavimo savivaldybėje organizavimo, taigi ir ataskaitų skelbimo, tvarką nustato pati savivaldybės taryba.

Mokyklų bendruomenių savarankiškumui ir atsakomybei sustiprinti ŠMSM 2015–2017 m. iš valstybės biudžeto skyrė 4,7 mln. eurų.

Švietimo pažangos ataskaitų viešinimo situacija radikaliai pasikeitė 2021 m., kai, paskelbus *„Tūkstantmečio mokyklų" programos aprašą*, savivaldybės švietimo pažangos plano parengimas tapo privaloma sąlyga savivaldybėms, norinčioms dalyvauti *„Tūkstantmečio mokyklų" programoje*. Pažangos plano sudėtine dalimi tapo esamos švietimo būklės įsivertinimas, taigi – pažangos ataskaitos parengimas. ŠVIS duomenimis, 2021 m. savo švietimo pažangos ataskaitas ŠVIS jau skelbė beveik visos (98,3 proc.) savivaldybės (išskyrus Neringos sav.). 2022 m. minėtas ataskaitas skelbusių savivaldybių dalis vėl sumažėjo iki 58,3 proc. ir atsiliko nuo *Strategijos* 2022 m. siekinio – 100 proc. (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Švietimo pažangos ataskaitas paskelbusios savivaldybės (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Pažangos ataskaitas paskelbusių mokyklų dalis (proc.) (ŠVIS)	36,0 (2013 m.)	50	50,0 (2017 m.)	100	78,0 (2021 m.)

* Patikslinti duomenys.

Nors paskutiniais *Strategijos* įgyvendinimo metais savo švietimo pažangos ataskaitas paskelbusių savivaldybių sumažėjo, tačiau, palyginti su 2013 m., kai tokių savivaldybių praktiškai nebuvo ar buvo labai mažai, padaryta didžiulė pažanga. Beje, reikėtų pažymėti, kad, kaip ir mokyklos, kai kurios savivaldybės savo švietimo pažangos ataskaitas galėjo skelbti ne ŠVIS, o savo svetainėje, tad savivaldybių, paskelbusių savo švietimo pažangos ataskaitas, dalis realybėje kasmet galėjo būti ir didesnė.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu buvo tobulinama teisinė bazė, planuotos ir įgyvendintos priemonės bendrojo ugdymo mokyklų savarankiškumui stiprinti. Geros mokyklos koncepcijoje įtvirtinta savarankiškos mokyklos samprata. Ja vadovaujantis mokyklų savarankiškumas skatintas, įgyvendinant ribotos apimties (dalyvavo 270 mokyklų) „Kokybės krepšelio" projektą. Stiprinant mokyklų savarankiškumą, kartu buvo didinama ir mokyklų bei jų steigėjų atsakomybė ir atskaitomybė. Mokyklos ir savivaldybės pradėjo kasmet viešai internete skelbti savo veiklos pažangos ataskaitas.

Profesinio mokymo įstaigų savarankiškumo ir atskaitomybės didinimas

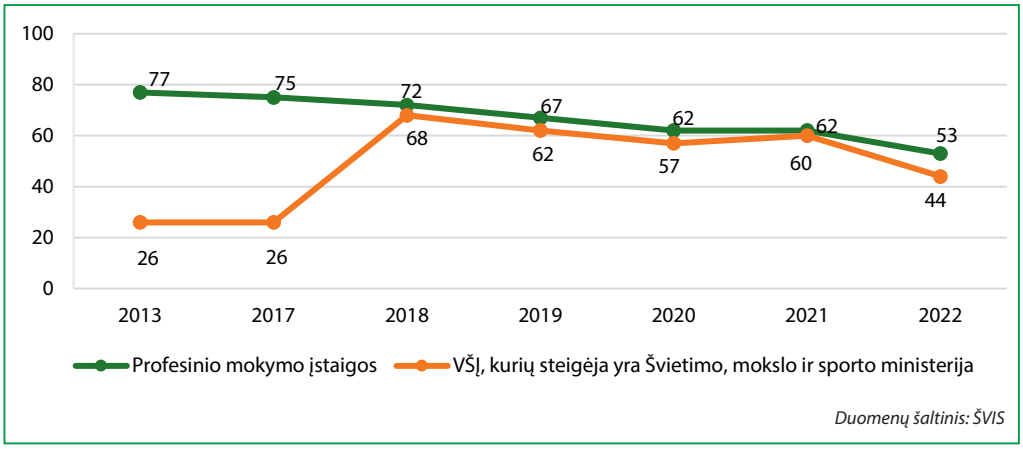
Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu *XVI-oji* ir *XVII-oji Vyriausybės* profesinio mokymo įstaigų savarankiškumą didino, jas pertvarkydamos **iš biudžetinių į viešąsias įstaigas.**

XVI-oji Vyriausybė numatė patvirtinti ir įgyvendinti *Profesinio mokymo plėtros veiksmų planą*, apimantį profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarką, atsižvelgiant į regionų ūkio šakų perspektyvas. Jame numatyta iki 2020 m. gruodžio 31 d. optimizuoti valstybinių profesinio mokymo įstaigų, kuriose Švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina savininko (dalininko) teises ir pareigas, tinklą, visas jas iki 2020 m. pabaigos pertvarkant iš biudžetinių į viešąsias įstaigas. Šio plano projektas parengtas 2016 m., o patvirtintas 2018 m.

XVII-oji Vyriausybė tęsė *XVI-osios Vyriausybės* pradėtus darbus, ir 2017 m. gruodžio mėn. buvo priimtos *Profesinio mokymo įstatymo* pataisos, įtvirtinusios nuostatą visas biudžetines profesinio mokymo įstaigas pertvarkyti į viešąsias, suteikiant socialiniams partneriams ir savivaldybėms galimybę tapti dalininkais, o profesinio mokymo įstaigoms – gauti papildomų pajamų ir paramą. Minėtos pataisos taip pat įtvirtino ir griežtesnę profesinio mokymo įstaigų atskaitomybę. Numatyta kas 5 metus vykdyti išorinį įstaigų auditą – jeigu du kartus iš eilės įstaiga gaus neigiamą įvertinimą, bus panaikinta jos turima licencija. Kas 5 metus numatyta atnaujinti ir kvalifikacinius reikalavimus, taip pat tikrinti, ar profesija atitinka darbo rinkos poreikius, profesinio mokymo įstaigos buvo įpareigotos kasmet viešai skelbti savo veiklos ataskaitas. Įstatymo pataisomis taip pat buvo numatyta įtvirtinti platesnes profesinio mokymo įstaigų tarybų funkcijas ir atsakomybę, į tarybas įtraukti daugiau socialinių partnerių ir savivaldybių atstovų ir šitaip skatinti didesnę profesinio mokymo įstaigų atskaitomybę visuomenei.

Visų biudžetinių profesinio mokymo įstaigų pertvarka į viešąsias įstaigas pradėta vykdyti 2018 m. pradžioje, todėl jų skaičius išaugo 2,6 karto – nuo 26 iki 68 (2.4 pav.). Vėliau dėl profesinio mokymo įstaigų tinklo optimizavimo darbų (sujungimo, prijungimo) jų skaičius sumažėjo ir 2022 m. siekė 44.

2.4 pav. **Profesinio mokymo įstaigų, turinčių VšĮ statusą, kurių steigėja yra Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, skaičius**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Įgyvendinant minėtą profesinio mokymo įstaigų pertvarką, buvo susidurta ir su tam tikrais iššūkiais. Verslas ir savivaldybės nerodė iniciatyvos tapti įstaigų dalininkais. Iš esmės visi šiuo metu esami profesinių mokyklų dalininkai jais tapo dar iki 2017 m., išskyrus atvejį, kai vienas dalininkas perleido dalininko teises kitam. Šiuo metu galiojančiuose Viešųjų įstaigų ir Profesinio mokymo įstatymuose naujiems dalininkams nėra iškelta reikalavimų, todėl naujų dalininkų priėmimas yra derybų tarp ŠMSM (kai ji yra vienintelis dalininkas) arba esamų dalininkų (kai jų yra du arba daugiau) ir fizinių ar juridinių asmenų, siekiančių tapti dalininkais, objektas. 2018 m. įsigaliojusiais Profesinio mokymo įstatymo pakeitimais buvo aiškiau reglamentuotos dalininkų teisės ir pareigos, valdant viešąsias įstaigas. Dalininkai, nepaisant jų įnašo dydžio, kuris galėjo svyruoti nuo mažiau kaip euro iki šimtų tūkstančių eurų, galėjo vienodomis teisėmis dalyvauti valdant įstaigas, todėl LR specialiųjų tyrimų tarnyba perspėjo ŠMSM dėl galimos korupcijos viešosios įstaigos statusą turinčiose profesinio mokymo įstaigose ir pateikė rekomendacijas dėl šių įstaigų valdymo tobulinimo ir korupcijos rizikos mažinimo[28]. Įgyvendindama šias rekomendacijas, ŠMSM visuose viešųjų įstaigų įstatuose įtvirtino balsų daugumą ir turi sprendžiamojo balso teisę visais svarbiausiais valdymo klausimais.

XVIII-oji Vyriausybė taip pat siekia suteikti daugiau savarankiškumo profesinio mokymo įstaigoms. 2023 m. įsigaliojo Profesinio mokymo įstatymo pataisos[29]. Jomis siekiama atnaujinti

[28] Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos išvada dėl korupcijos rizikos analizės Švietimo ir mokslo ministerijos veiklos srityse, 2017. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/veikla/korupcijos_prevencija/KRA%202018%2003%2016.pdf.

[29] 2022 m. gruodžio 22 d. Seime priimtas Profesinio mokymo įstatymo Nr. VIII-450 2, 6, 7, 13, 14, 17, 18, 20, 23, 26, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 38, 39 straipsnių pakeitimo ir 11 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas Nr. XIV-1732. Šis įstatymas, išskyrus 9, 16, 18, 19 ir 20 straipsnius ir šio straipsnio 7 dalį, įsigaliojo 2023 m. rugsėjo 1 d. Šio įstatymo 16 straipsnis įsigaliojo 2023 m. balandžio 1 d. Šio įstatymo 9, 18, 19 ir 20 straipsniai įsigaliojo 2024 m. sausio 1 d.

valstybės finansuojamų vietų planavimo ir skyrimo profesinėms mokykloms metodiką, kuri būtų paremta regionų ir nacionalinio poreikio ateities prognozėmis. Supaprastinus profesinio mokymo planavimo modelį, nuo 2024 m. Vyriausybė dvejiems metams tvirtins preliminarų valstybės finansuojamų vietų skaičių pagal švietimo sritis, ir šį skaičių pagal švietimo sritis švietimo, mokslo ir sporto ministras kasmet paskirstys regionams. Taip kiekvienos profesinės mokyklos taryba, atsižvelgdama į savo pajėgumus ir švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintus kriterijus, susidarys planą, kiek ir į kokias vykdomas programas numato priimti mokinių. Profesinio mokymo įstatymo pataisoms įgyvendinti 2023 m. parengtas ir patvirtintas poįstatyminis teisės aktas – Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo kriterijai[30]. Numatoma, kad tai leis atsižvelgti į regionų poreikius ir sparčiau reaguoti į pokyčius darbo rinkoje.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu profesinio mokymo įstaigų savarankiškumas buvo didinamas, pertvarkant jas iš biudžetinių į viešąsias įstaigas. Proveržis įvyko 2017 m. pabaigoje, priėmus Profesinio mokymo įstatymo pataisas, kuriomis numatyta visas biudžetines profesinio mokymo įstaigas pertvarkyti į VšĮ, įtvirtinti minėto įstatymo pakeitimai numatė ne tik didesnį profesinio mokymo įstaigų savarankiškumą, bet ir atsakomybę bei atskaitomybę. Minėto įstatymo pataisomis numatyta įtraukti į tarybas daugiau socialinių partnerių ir savivaldybių atstovų, kas 5 metus vykdyti išorinį įstaigų auditą, o įstaigas įpareigoti kasmet viešai skelbti savo veiklos ataskaitas.

[30] Patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. lapkričio 29 d. įsakymu Nr. V-1517 „Dėl Valstybės finansuojamų ir nefinansuojamų profesinio mokymo vietų skaičiaus nustatymo kriterijų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4efbf0308eb611eea5a28c81c82193a8.

Privačių lėšų pritraukimas į švietimą

Strategijoje buvo numatyta siekti, kad didėtų parama švietimui privačiomis lėšomis, nemažinant skiriamų valstybės biudžeto lėšų. Numatyta pasiekti, kad privačių lėšų dalis nuo BVP 2022 m. sudarytų 0,9 proc.

VDA duomenimis, per 2013–2022 m. tiek valstybės, tiek privačios – šalies ir užsienio fizinių ir juridinių asmenų – švietimui skiriamos lėšos išaugo atitinkamai 81 ir 70 proc. (2.4 lentelė).

2.4 lentelė. Švietimo įstaigoms skirtų lėšų pasiskirstymas tarp skirtingų šaltinių (mln. Eur), 2013–2022 m.

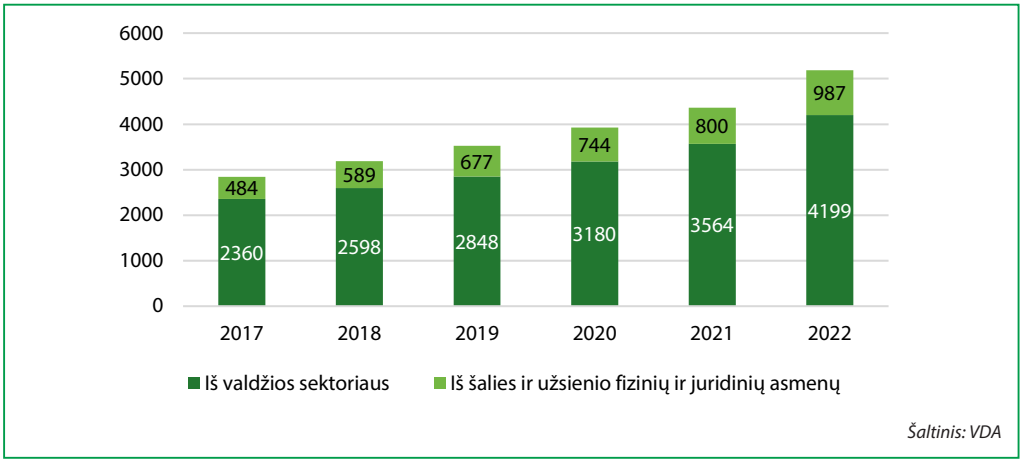
Metai	Valdžios sektorius	Šalies fiziniai ar juridiniai asmenys	Užsienio institucijos, tarptautinės organizacijos
2013	1326	211	127
2017	1437	237	79
2018	1500	260	89
2019	1700	283	113
2020	1900	298	137
2021	2100	329	140
2022	2400	406	168

Šaltinis: VDA

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu augęs šalies BVP sudarė prielaidas didinti ir švietimo finansavimą. Valdžios sektoriaus išlaidos formaliajam ir neformaliajam švietimui augo. VDA duomenimis, 2022 m. jos sudarė 3,12 mlrd. Eur, t. y. 80,3 proc. daugiau nei 2013 m. (1,73 mlrd. Eur). Tačiau, palyginti su BVP, šios išlaidos švietimui 2022 m. sudarė 4,7 proc., t. y. 0,2 proc. punkto mažiau nei 2013 m. – 4,9 proc.

Augo ir vienam besimokančiam asmeniui tenkančios valdžios sektoriaus ir privačios lėšos, tačiau jų augimo tempai buvo labai panašūs, todėl ir lyginamoji dalis bendroje lėšų struktūroje buvo labai panaši: vienam besimokančiajam tekusios privačios lėšos sudarė 17–19 proc. (2.5 pav.). Daugiausia privačių lėšų vienam besimokančiajam teko aukštojoje mokykloje.

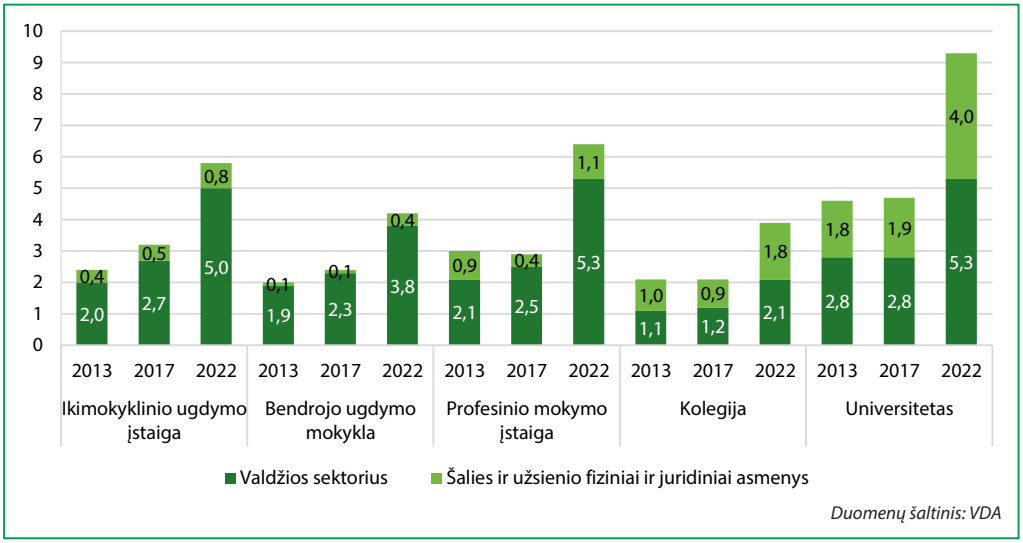
2.5 pav. **Vienam švietimo įstaigoje besimokančiam asmeniui vidutiniškai tekusios lėšos pagal skirtingus lėšų šaltinius (Eur), 2017–2022 m.**

Šaltinis: VDA

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu valstybės lėšos, tenkančios vienam mokiniui / studentui, daugiausia išaugo profesinio mokymo ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose (2,5 karto), privačios lėšos – bendrojo ugdymo mokyklose ir universitetuose – atitinkamai 4 ir 2,2 karto (2.6 pav.).

2.6 pav. **Lėšos, tenkančios vienam mokiniui / studentui (tūkst. Eur)**

Duomenų šaltinis: VDA

Nors privačios lėšos, skiriamos švietimui, augo, tačiau jų dalis nuo BVP išliko nepakitusi. Eurostato duomenimis, 2020 m. privačių išlaidų dalis nuo BVP išliko tokia pati, kaip ir *Strategijos* **įgyvendinimo pradžioje (2013** m.) – 0,6 proc. ir atsiliko nuo numatyto 2022 m. siekinio – 0,9 proc. (2.5 lentelė).

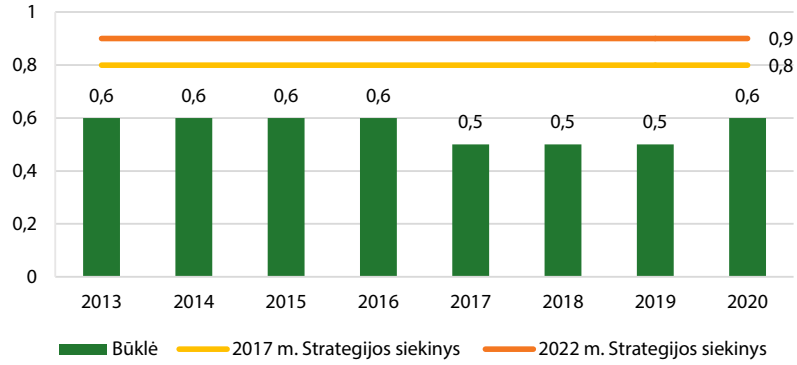
2.5 lentelė. **Privačios išlaidos švietimui (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė* (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Privačios išlaidos švietimui kaip BVP dalis (proc.) (Eurostatas)	0,60 (2013 m.)	0,8	0,5 (2017 m.)	0,9	0,6 (2020 m.)

* Patikslinti duomenys.

Nuo pat *Strategijos* įgyvendinimo pradžios iki 2020 m. privačios išlaidos švietimui, kaip BVP dalis, nepakilo aukščiau 0,6 proc., o 2017–2019 m. net buvo sumažėjusios iki 0,5 proc. (2.7 pav.), todėl, atsižvelgus į nepalankias ekonomines tendencijas (dėl infliacijos smarkiai išaugusias prekių ir paslaugų kainas) pastaraisiais (2021–2022) metais, panašu, kad tikėtis pasiekti 2022 m. *Strategijos* tikslą nerealu.

2.7 pav. **Privačios išlaidos švietimui, kaip BVP dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

2022 m. Lietuvoje užfiksuota metinė 21,7 proc. infliacija (2022 m. gruodžio mėn. duomenys palyginti su 2021 m. gruodžio mėn. duomenimis). Tai gerokai didesnė infliacija, nei buvo ankstesniais metais (2021 m. – 10,6 proc., 2018 m. – 1,9 proc.), ir ji paveikė namų ūkių gyvenimo sąlygas. Pavyzdžiui, pablogėjusi finansinė gyventojų padėtis sumenkina ir galimybes skirti lėšų savišvietai, vaikų edukacijai.

Tyrimai rodo, kad Lietuvos gyventojai švietimo reikmėms išleidžia santykinai mažai. Analizuodama Lietuvos gyventojų namų ūkių biudžetų sandarą, VDA nustatė, kad vidutinės vartojimo išlaidos švietimui, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį, 2021 m. sudarė 3,8 Eur (2016 m. – 2,3 Eur, 2012 m. – 2,4 Eur). Apskritai, tai yra gana menka dalis, nes 2021 m. ji tesudarė 0,87 proc. visų namų ūkio nariui tenkančių vidutinių vartojimo išlaidų (2016 m. – 0,77 proc., 2012 m. – 0,97 proc.).

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu augęs šalies BVP sudarė prielaidas ir švietimo finansavimui didinti. Absoliučiais dydžiais augo tiek privačios, tiek valstybės švietimui skiriamos lėšos. Tačiau, palyginti su BVP, švietimui skiriamų privačių lėšų dalis išliko nepakitusi, o valstybės skiriamų – sumažėjo.

Universitetų autonomijos stiprinimas

Aukštųjų mokyklų autonomijos principas įtvirtintas Konstitucijos 40 straipsnio trečioje dalyje. *LR mokslo ir studijų įstatyme* (7 str.) taip pat nurodoma, kad „aukštoji mokykla turi autonomiją, apimančią akademinę, administracinę, ūkio ir finansų tvarkymo veiklą, grindžiamą savivaldos principu ir akademine laisve“. *LR mokslo ir studijų įstatyme* nurodyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos yra autonomiškos. Kita vertus, įstatyme pakankamai detaliai aprašytas aukštųjų mokyklų valdymo mechanizmas. Dar 2009 m. *LR mokslo ir studijų įstatymas* nustatė, kad valstybinės aukštosios mokyklos veikia kaip viešosios įstaigos. Jų steigėju tapo Lietuvos Respublikos Seimas. Viena vertus, toks statusas pabrėžė didesnį universitetų savarankiškumą, sudarė prielaidas efektyviau pasinaudoti autonomijos galimybėmis, veikti pagal laisvosios rinkos principus. Nors konkurencija tarp universitetų augo, tačiau, nepaisant viešųjų įstaigų statuso, nuolat didėjo ir valdžios institucijų reguliavimas, kuris, kaip liudija Konstitucinio Teismo sprendimai, ne kartą peržengė universitetų autonomijos ribas. Todėl *Strategijoje* buvo numatyta stiprinti universitetų autonomiją.

Europos universitetų autonomijos (EUA) tyrimo[31] duomenimis, Lietuva, palyginti su kitomis Europos valstybėmis, 2022 m. užėmė aukštesnę nei vidurkis vietą, vertinant universitetų organizacinį (5 vieta) ir personalo politikos (14 vieta) autonomijos aspektus, tačiau atsilieka nuo vidurkio pagal universitetų finansinės (19) ir akademinės (24–25 vietos) autonomijos aspektus (2.6 lentelė). Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį didžiausia pažanga padaryta universitetų organizacinės autonomijos srityje.

[31] Europos universitetų autonomijos tyrimai buvo atliekami dalyvaujant universitetams, taip pat nacionalinėms rektorių konferencijoms. Buvo analizuojami keturi institucinės autonomijos aspektai pagal 30 kriterijų. Reitingas leidžia palyginti universitetų autonomijos padėtį pagal institucinės autonomijos aspektus, kuriuos įtvirtino 2007 m. Lisabonos deklaracija.

2.6 lentelė. Lietuvos universitetų institucinės autonomijos vieta Europos universitetų autonomijos reitinge

Aspektas	2011 m. (iš 28 sistemų)	2017 m. (iš 29 sistemų)	2022 m. (iš 35 sistemų)
Organizacinė autonomija	11	5–6	5
Finansinė autonomija	19	14	19
Personalo politikos autonomija	10	10	14
Akademinė autonomija	26	26	24–25

Šaltinis: University Autonomy in Europe IV. The Scorecard 2023, 2023

Reikėtų pažymėti, kad į akademinės autonomijos vertinimą buvo įtraukti tokie kriterijai, kaip:

- galimybė apsispręsti dėl bendro studentų skaičiaus;
- teisė pasirinkti studentus;
- teisė pradėti naujas studijų programas;
- teisė nutraukti studijų programas;
- teisė pasirinkti dėstymo kalbą;
- galimybė pasirinkti kokybės užtikrinimo mechanizmus ir teikėjus;
- teisė nustatyti studijų programų turinį.

Apskritai, EUA tyrime konstatuojama, kad dėl nuolat kintančio universitetų veiklos teisinio reguliavimo, atskirais laikotarpiais mažėjančio finansavimo ir aiškiais principais pagrįsto, skaidraus, į ateitį orientuoto universitetų finansavimo modelio stygiaus Lietuvos universitetai negali pasinaudoti institucinės autonomijos privalumais.

XVI-oji Vyriausybė kėlė tikslus – sukurti skaidrią aukštųjų mokyklų atskaitomybės ir atsakomybės visuomenei sistemą, stiprinti aukštųjų mokyklų autonomiją, reformuojant aukštųjų mokyklų tarybas ir koreguojant jų funkcijas.

2016 m. LR Seimui patvirtinus naują *Mokslo ir studijų įstatymo* redakciją, padidinti universiteto Senato įgaliojimai universiteto finansų ir turto tvarkymo srityje, tvirtinant institucijos strateginį veiklos planą ir struktūros pertvarkos planus. Universitetams suteikta daugiau laisvės formuoti studijų programas, nustatyti jų trukmę. Be to, sustiprinta ir aukštųjų mokyklų atsakomybė bei atskaitomybė: numatytos Vyriausybės sutartys su aukštosiomis mokyklomis, taip pat valdymo pakeitimai, į tarybą įtraukiant daugiau socialinių partnerių. Numatyta, kad kasmetinė aukštosios mokyklos veiklos ataskaita turi būti viešai skelbiama jos interneto svetainėje.

Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra ne kartą pabrėžęs, kad nei aukštųjų mokyklų autonomija, nei akademinė laisvė nėra savitiksliai dalykai, o aukštosioms mokykloms laiduojama autonomija ir mokslo ir tyrimų laisvė nėra absoliučios. Tačiau, kaip rodo faktai, valstybė sunkiai rasdavo balansą tarp universitetų teisės į autonomiją ir veiklos priežiūros, o kartais

net nepagrįstai ribojo aukštųjų mokyklų autonomiją, pažeisdama *LR Konstituciją* (Spurga, Žalėnienė, 2021). Pavyzdžiui, 2018 m. birželio 19 d. nutarime „Dėl studijų krypčių vertinimo ir laikino akreditavimo" Konstitucinis Teismas pripažino, kad *LR mokslo ir studijų įstatymo* pakeitimas, kuriame buvo numatyta iki 2018 m. kovo 1 d. įvertinti ir laikinai akredituoti vykdomas studijų kryptis, prieštarauja LR Konstitucijai, konstituciniams teisinės valstybės, atsakingo valdymo principams, ir konstatuojama, kad „[...] *valstybės institucijos neturi teisės nutraukti akredituotų studijų programų vykdymo, kol nėra pasibaigęs laikotarpis, kuriam jos akredituotos". Įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų reikalaujama neįmanomų dalykų, jis turi nustatyti pakankamą laikotarpį nuo įstatymo, kuriuo nustatomi nauji standartai, oficialaus paskelbimo iki jo įsigaliojimo, kad aukštosios mokyklos galėtų tinkamai pasirengti įgyvendinti naujus reikalavimus"*[32].

2020 m. gruodžio 7 d. nutarime „Dėl valstybės biudžeto lėšų skyrimo mokslo ir studijų institucijų mokslinei veiklai" Konstitucinis Teismas konstatavo, kad valstybės parama mokslui yra imperatyvas, įtvirtintas Konstitucijoje. Taip pat pagal Konstituciją negalima tokia situacija, kai įstatymų leidėjui pavedus Vyriausybei detalizuoti įstatyme įtvirtintą valstybės biudžeto lėšų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir meno veiklai skyrimo mokslo ir studijų institucijoms teisinį reguliavimą, Vyriausybė pavestų tai padaryti kuriai nors kitai institucijai[33].

Stiprinant aukštojo mokslo sektorių, pradėtas valstybinių universitetų tinklo optimizavimas. Tai turėjo būti ne mechaninis aukštųjų mokyklų jungimas, o su akademine bendruomene išsamiai išdiskutuotas sprendimas, vedantis į studijų programų dubliavimo mažinimą, mokslinių pajėgumų sutelkimą vykdyti aukštos kokybės studijas ir aukštos pridėtinės vertės tyrimus, suteikiantis didesnes galimybes vykdyti tarpkryptines studijas ir tyrimus. Tačiau 2018 m. birželio 29 d. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Seimo sprendimas reorganizuoti Lietuvos sporto universitetą, jį prijungiant prie Lietuvos sveikatos mokslų universiteto, prieštarauja LR Konstitucijai, nes nebuvo įvertinta pačios aukštosios mokyklos nuomonė, Seimo nutarimas priimtas nesant *Vyriausybės* teikimo[34].

---

[32] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. KT14-N9/2018", LRKT. Prieiga per internetą: https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1838/content.

[33] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 7 d. nutarimas Nr. KT208-N17/2020", LRKT. Prieiga per internetą: https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2279/content.

[34] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. KT15-N10/2018, LRKT. Prieiga per internetą: https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1841/content

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu teisinės bazės pakeitimai sudarė prielaidas didesnei universitetų autonomijai finansų ir turto tvarkymo srityje, tvirtinant institucijos strateginį veiklos planą ir struktūros pertvarkos planus. Universitetams suteikta daugiau laisvės formuojant studijų programas, nustatant jų trukmę. Stiprinant universitetų autonomiją, kartu buvo didinama ir jų atsakomybė bei atskaitomybė: numatyta į tarybą įtraukti daugiau socialinių partnerių, sudaryti sutartis su Vyriausybe, kuriose būtų apibrėžti aukštosios mokyklos veiklos kryptis ir studentų priėmimo reikalavimai, įpareigoti aukštąsias mokyklas viešai skelbti kasmetines veiklos ataskaitas.

Mokyklų ir asmenų skatinimas siekti aukščiausių rezultatų

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu Lietuvoje mokymo įstaigos nuolat skatintos orientuotis į aukščiausius rezultatus. 2011–2015 m. įgyvendinant ESF projektą „Kokybės vadybos stiprinimas bendrojo ugdymo mokyklose (modelių sukūrimas)“, numatyta kurti ir plėtoti kokybiškai dirbančių mokyklų skatinimo sistemą. 2013 m. parengtas Kokybiškai dirbančių mokyklų vertinimo modelis, ir įsteigtos „Kokybiškai dirbančių mokyklų“ („Geros mokyklos“) nominacijos, kurių tikslas – paskatinti ilgalaikes įvairių tipų mokyklų ir jų steigėjų iniciatyvas mokyklų veiklos kokybei gerinti. 2015 m. minėtos nominacijos įteiktos 8 bendrojo ugdymo mokykloms (iš 35 mokyklų ar jų steigėjų teiktų paraiškų). Geros mokyklos konkursui organizuoti naudotos projekto lėšos. 2014 m. Švietimo ir mokslo ministerija organizavo pirmąjį Mokyklų pažangos projektų konkursą, kurio tikslas – paskatinti mokyklas aktyviai telkti savo bendruomenes, siekti geresnių ugdymo rezultatų ir aukštesnės kokybės. Konkurso metu iš 300 paraiškų buvo atrinkta 10 mokyklų, kurioms iš valstybės biudžeto buvo skirta nuo 4 344 iki 14 481 eurų piniginės premijos. 2015 m. *Mokyklų veiklos tobulinimo projekto* konkursą buvo numatyta organizuoti ES paramos lėšomis. Tais pačiais metais patvirtintas *Kokybės kultūros plėtros veiksmų planas*, kuriame numatyta organizuoti mokyklų pažangos konkursus.

2016 m. patvirtinti bendrojo ugdymo mokyklų ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų pažangos skatinimo projektų konkurso kriterijai. Nutarta, kad konkurso būdu bus atrinktos tos veiklą tobulinti siekiančios bendrojo ugdymo mokyklos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kurių

projektai labiausiai prisidės prie ugdymosi pasiekimų gerinimo. Konkursas buvo paskelbtas 2017 m. balandžio mėn. Mokyklos galėjo pretenduoti į trijų kategorijų paramą – naujiems ugdymo organizavimo modeliams, virtualioms ugdymosi aplinkoms ir bendruomenei telkti, siekiant geresnės ugdymo kokybės. Konkursui buvo pateikta 100 paraiškų, iš kurių atrinkta 51, o projektams įgyvendinti skirtas 3,55 mln. eurų finansavimas.

Nuo 2018 m. pradėta vykdyti ES remiamų 13 priemonių, orientuotų į infrastruktūrą, priemonių diegimą ir ugdymo turinį. Viena iš planuojamų įgyvendinti priemonių buvo skirti mokykloms tikslines valstybės dotacijas, kurios būtų išimtinai suteikiamos mokinių pasiekimams gerinti. 2019 m., įgyvendinant *Kokybės kultūros plėtros veiksmų planą,* pradėtas vykdyti „Kokybės krepšelio“ projektas buvo tikslingai nukreiptas į mokyklų veiklos tobulinimą, siekiant gerinti mokinių pažangą ir pasiekimus. Lėšos mokykloms buvo skiriamos dvejiems metams. Jos buvo naudojamos mokyklos veiklos tobulinimo plane numatytiems tikslams pasiekti. Pirmame projekto etape (2019–2022 m.) dalyvavo 180 bendrojo ugdymo mokyklų: 30 mokyklų, turinčių stiprią geros mokyklos požymių raišką, ir 150 mokyklų, turinčių silpną geros mokyklos požymių raišką (pagal Geros mokyklos koncepcijos (2015) nuostatas). Įvertinus pirmame projekto etape dalyvavusias mokyklas, 93 proc. jų nustatytas teigiamas pokytis. Antrame projekto etape (2022–2023 m.) dalyvavo 90 bendrojo ugdymo mokyklų. Mokykloms teikta finansinė parama ir ekspertinė-konsultacinė pagalba ugdymo kokybės skirtumams mažinti ir lygioms galimybėms užtikrinti.

2019 m. UAB „PPMI Group“ atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad ES investicijos į mokyklų veiklos tobulinimą labai prisidėjo prie ugdymo pasiekimų skirtumų mažinimo, nes tarp projektus įgyvendinusių mokyklų nuo 82,8 proc. iki 65,6 proc. sumažėjo tų, kurių pasiekimai buvo žemesni už šalies vidurkį, ir nuo 17,2 iki 34,4 proc. (t. y. dvigubai) padaugėjo mokyklų, pasiekusių aukštesnį už šalies vidurkį pasiekimų lygį. Savo ruožtu, nors ir santykinai nedideli, neigiami mokyklų, kurios negavo finansavimo, mokinių pasiekimų patikrinimo rezultatų pokyčiai šalies vidurkio atžvilgiu rodo, kad investicijos į veiklos tobulinimą ir gerus rezultatus pasiekiančias ugdymo įstaigas reikalingos tam, kad būtų išlaikytas aukštas pasiekimų lygmuo.

Mokyklų pažangos konkursus ir projektą „Kokybės krepšelis“ galima laikyti *XVIII-osios Vyriausybės* projekto – „Tūkstantmečio mokyklų“ programos – pirmtakais. Vykdoma programa skatina pokyčius savivaldybėje, susijusius su mokyklų veiklos kokybės gerinimu, siekiant aukštesnių mokinių pasiekimų. Iki 2026 m. keturiose prioritetinėse veiklos srityse (kultūrinis, STEAM, įtraukusis ugdymas ir lyderystė) bus diegiamos socialinės inovacijos, kuriomis mokyklų bendruomenės edukacinėmis priemonėmis įgalinamos įveikti arba sumažinti socialinių veiksnių įtaką mokinių, jų šeimų, vietos bendruomenės ir visuomenės socialinei raidai. Programoje dalyvauja 58 savivaldybės ir 270 šių savivaldybių mokyklų.

Siekiant *Strategijoje* įvardytų tikslų, nuo 2013 iki 2022 m. buvo atnaujinami ir kuriami teisiniai pagrindai, susiję su ugdymo turiniu ir mokinių pasiekimų vertinimu. 2015 m. parengtas *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*, kuriame pateikiama vaiko nuo gimimo iki šešerių metų įgyjamų vertybinių nuostatų bei esminių gebėjimų visuma ir jo ugdymosi pažangą nusakantys pasiekimų žingsniai. Taikant pasiekimų aprašą, vadovaujamasi nuostata, kad kiekvieno vaiko pažanga priklauso nuo jo individualių galių ir ugdytojų profesionalumo. 2020 m. pabaigoje Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Švietimo įstatymo pataisas dėl privalomo ikimokyklinio ugdymo socialinę riziką patiriantiems vaikams ir visuotinio ikimokyklinio ugdymo 2025 m., kai sudarius galimybes, ugdymo procese galės dalyvauti visi vaikai nuo dvejų metų. Suplanuota ikimokyklinio ugdymo plėtra daugumoje Lietuvos savivaldybių 2021–2027 m. Europos Sąjungos fondų investicijų programos lėšomis (tam skiriant daugiau kaip 27 mln. Eur). Siekiant užtikrinti ikimokyklinio ugdymo vietas visiems 2–5 metų amžiaus vaikams, savivaldybės planuoja sukurti 2 132 naujas ikimokyklinio ugdymo vietas. Projektai pradėti įgyvendinti 2023 m.

2015 m. pabaigoje patvirtintas *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas*, kuriame aprašyti bendrojo ugdymo tikslai ir principai, bendrojo ugdymo programų paskirtis, siekiami ugdymo(si) rezultatai. 2018 m. lapkričio mėnesį švietimo bendruomenei pristatytos remiantis šiuo aprašu parengtos bendrojo ugdymo turinio kaitos kryptys. 2019 m. patvirtinamos *Bendrųjų programų atnaujinimo gairės*, kurios tampa pagrindu atnaujinti bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinį.

2022 m. atnaujinamos ir patvirtinamos priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos, kuriose nuosekliai plėtojama ankstesnių metų bendrosiose programose įvardyta vertybėmis ir kompetencijomis grįsto ugdymo turinio kryptis. Atnaujintose bendrosiose programose siekiama stiprinti asmens vertybinių nuostatų, pasitikėjimo savo galiomis, atsparumo, kūrybingumo ir pilietiškumo ugdymą ir sukurti sąlygas kiekvienam mokiniui įgyti aukštesnius pasiekimus. Šiame nacionalinį ugdymo turinį reglamentuojančiame dokumente siektini ugdymo rezultatai aprašyti kaip mokinių kompetencijų ugdymo pasiekimai, o jų ugdymo turinys grindžiamas nuosekliu ir sistemingu ugdymu, siekiant visapusiškos asmens patirties sklaidos, jo gerovės ir visuomenės pažangos. Atnaujintos priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos pradėtos įgyvendinti nuo 2023 m. rudens. Nelyginių klasių mokiniai jau mokosi pagal atnaujintas ugdymo programas, o lyginėse klasėse tęsiamas ir užbaigiamas ugdymas pagal 2008 m. patvirtintas bendrąsias programas. 2024–2025 mokslo metais pagal atnaujintas programas dirbs visos klasės.

Siekdama sustiprinti mokyklų vadovų kompetencijas ir sukurti prielaidas veiksmingiau įgyvendinti ugdymo turinio reformą Lietuvoje, 2020–2022 m. ŠMSM kartu su Nacionaline švie-

timo agentūra įgyvendino Europos Komisijos pagal Struktūrinių reformų rėmimo programą finansuotą ir Britų tarybos vykdytą projektą „Parama mokyklų vadovams, ugdymo turinio reformos Lietuvoje lyderiams“. Įgyvendinant projektą parengta mokomoji medžiaga, tarptautinių švietimo ekspertų konsultacijų, mokymų metu ugdytos projekto veiklose dalyvaujančių mokyklų vadovų, kitų švietimo sistemos specialistų kompetencijos kuruoti ir ugdyti kolegas, padėti mokyklų vadovams savo mokyklose tapti mokymo ir mokymosi lyderiais, galinčiais užtikrinti, kad mokytojai veiksmingai įgyvendintų naują kompetencijomis grįstą ugdymo turinį.

Svarbi 2022 m. atnaujinto bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinio veikla yra susijusi su mokinių pasiekimų vertinimu. 2023 m. parengtas *Mokinių, kurie mokosi pagal bendrojo ugdymo programas, mokymosi pasiekimų vertinimo ir vertinimo rezultatų panaudojimo tvarkos aprašas*. Tai sukuria prielaidas mokyklai analizuoti ne tik apibendrinamojo, bet ir formuojamojo vertinimo rezultatus, jais remiantis ieškoti sprendimų, kurie padėtų kryptingiau ugdyti mokinių kompetencijas, siekti aukštesnių ugdymo(si) rezultatų. Taip pat pasiruošta nuo 2024 m. III gimnazijos klasėje vykdyti tarpinius patikrinimus, kurių rezultatai sudarys iki 40 proc. siekiančią brandos egzamino dalį. Tai bus galimybė išskaidyti mokymosi krūvį baigiamojoje klasėje ir kaupti įvertinimą dalimis, mokytis nuosekliau, atsiskaityti palaipsniui. Jei per tarpinį patikrinimą nepavyko pasirodyti taip gerai, kaip tikėtasi, lieka galimybė pasistengti per egzaminą. 2024 m. III kl. gimnazistams bus leista perlaikyti tarpinius patikrinimus ir pasirinkti geresnį rezultatą.

Siekiant užtikrinti darnų ikimokyklinį, priešmokyklinį ir bendrąjį ugdymą, 2023 m. patvirtintos *Ikimokyklinio ugdymo programos gairės*. Jose pateikiami susitarimai dėl vaikų ugdymo nuo gimimo iki šešerių metų programos. *Ikimokyklinio ugdymo programos gairėse* nustatyta, kad sukurtos arba atnaujintos ikimokyklinio ugdymo(si) programos, grįstos gairėse pateiktais susitarimais, turi būti įgyvendinamos nuo 2025 m. rugsėjo 1 d.

Strategijoje buvo numatyta skatinti siekti aukščiausių rezultatų ne tik organizacijas, bet ir asmenis. Pavyzdžiui, geriausiai besimokantys aukštųjų mokyklų studentai gali gauti skatinamąsias stipendijas. Minėtų stipendijų dydį ir skyrimo tvarką – kiek studentų ir už kokius pasiekimus jas gaus – savarankiškai nustato kiekviena aukštoji mokykla. Universitetai ir kolegijos patys sprendžia, ar skatinti daugiau studentų mažesnėmis stipendijomis, ar mažiau studentų – didesnėmis. Nuo 2013 iki 2017 m. skatinamąsias stipendijas gavusių asmenų dalis Lietuvoje išaugo nuo 6,5 iki 10 proc.

Už aukščiausius studijų pasiekimus studentai taip pat gali gauti skatinamąsias vienkartines ar vardines stipendijas. Rektoriai skiria vienkartines skatinamąsias stipendijas už išskirtinę, universiteto vardą garsinančią veiklą. Kasmet gabiausiems valstybinių aukštųjų mokyklų studentams Švietimo, mokslo ir sporto ministerija skiria LR Prezidentų vardinę stipendiją – 190 ar 280 Eur per mėnesį, priklausomai nuo studijų pakopos.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu mokykloms sudarytos galimybės siekti geresnės ugdymo(si) kokybės, aukštesnių mokinių pasiekimų, mokyklos įgalintos įveikti arba sumažinti įvairių veiksnių įtaką mokinių pažangai ir pasiekimams.

Švietimo turinio įvairovės didinimas

2013–2023 m. ugdymo turinio įvairovės plėtra vyko ne tik kuriantis netradiciniais ugdymo principais besiremiančioms švietimo įstaigoms, bet ir plečiantis nevalstybinių mokyklų tinklui, kurios įgyvendina Lietuvos švietimo dokumentuose apibrėžtą ugdymo turinį, tačiau mokiniams teikia didesnę turinio pasirinkimo, jo įgyvendinimo įvairovę nei valstybinės ugdymo įstaigos. Formalusis ugdymas paįvairinamas papildomais dalykais, neformaliojo švietimo veiklomis, įgyvendinami netradiciniai, saviti mokymo(si) modeliai, dėl nedidelių klasių, mokinių grupių mokytojams lengviau pritaikyti ugdymo turinį kiekvienam besimokančiajam. 2021 m. Nacionalinio švietimo NVO tinklo užsakymu atliktame tyrime kaip akivaizdžiausias ar greičiausiai pastebimas skirtumas tarp nevyriausybinių ir valstybinių ugdymo įstaigų įvardijamas klasių ir mokyklų bendruomenių dydis. AIKOS duomenimis, *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelėje (2017 m.) Lietuvoje veikė 20 netradicinių mokyklų: 7 katalikiškos mokyklos, 3 jėzuitų, 1 Montesori, 1 Suzuki ir 5 Valdorfo mokyklos. 2017 m. Lietuvoje veikė 65 nevalstybinės bendrojo ugdymo mokyklos, iš kurių 14-oje ugdymas buvo organizuojamas, remiantis netradiciniais ugdymo principais. 2023 m. nevalstybinių bendrojo ugdymo mokyklų skaičius išsaugo iki 99, taip pat išsiplėtė netradicinį ugdymą organizuojančių mokyklų tinklas. Atviros informavimo konsultavimo orientavimo sistemos (toliau – AIKOS) duomenimis, 2023 m. 35 mokyklose įgyvendinama 11 netradicinio ugdymo krypčių: ekologijos ir aplinkos technologijų ugdymas, humanistinės kultūros ugdymas menine veikla, jėzuitų pedagogika grįstas ugdymas, katalikiškas ugdymas, klasikinis ugdymas, Montessori, Valdorfo pedagogika grįstas ugdymas, novatoriško verslumo ugdymas, sporto ir sveikatos ugdymas, sausumos kadetų ugdymas, Suzuki talentų ugdymas.

Ugdymo organizavimo įvairovė didinta 2009–2015 m. įgyvendinus nacionalinės „Mokyklų tobulinimo programos plius“ projekto „Alternatyvusis ugdymas“ veiklas. Vykdant šį projektą, sukurti trys alternatyvaus ugdymo modeliai:

- produktyviojo mokymosi modelis, skirtas mokymosi sunkumų turinčių ir mokymosi motyvaciją praradusių mokinių ugdymosi poreikiams tenkinti ir mokinių mokymosi pasirinkimo galimybėms didinti, derinant jų mokymąsi mokykloje ir praktinio mokymosi vietose, padedant jiems įgyti pagrindinį išsilavinimą;
- komunikacinis modelis, skirtas mokykloms, siekiančioms užtikrinti veiksmingą komunikaciją mokyklos bendruomenėje;
- tinklinio bendradarbiavimo modelis, skirtas mokykloms, siekiančioms plėtoti veiksmingą socialinę partnerystę ir ketinančioms į mokykloje vykstančius ugdymo procesus įtraukti daugiau išorės partnerių (pavyzdžiui: vaikų teisių apsaugos tarnybas, seniūnijas, dienos užimtumo centrus, kultūros, verslo centrus ir kt.).

Ugdymo turinio ir organizavimo įvairovė bendrojo ugdymo mokyklose buvo skatinama, 2009–2014 m. įgyvendinant ESF projektą „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams, II etapas: gilesnis mokymosi diferencijavimas ir individualizavimas, siekiant ugdymo kokybės, reikalingos šiuolaikiniam darbo pasauliui“. Kartu su mokyklomis sukurtas ir išbandytas ugdymo organizavimo modelis, skirtas užtikrinti 9–12 klasių mokiniams didesnį dalykų programų ar jų modulių pasirinkimą, atsižvelgiant į mokinių poreikius, galias ir polinkius. Parengtos modulinės programos, metodinės rekomendacijos dėl verslumo ugdymo ir darbinės veiklos ugdymui.

Ugdymo turinio ir organizavimo įvairovei didinti 2017 m. patvirtinta priemonė Nr. 09.2.1-ESFA-V-726 „Ugdymo turinio tobulinimas ir naujų mokymo organizavimo formų kūrimas ir diegimas“. Įgyvendinant šią priemonę, 2018–2022 m. vykdytas ESF projektas „Skaitmeninio ugdymo turinio kūrimas ir diegimas“, kurio metu atnaujintos bendrosios programos, sukurta metodinė medžiaga joms įgyvendinti, įrankiai bendrųjų programų rezultatams aprašyti ir skelbti virtualioje aplinkoje, individualiai mokinio pažangai stebėti ir pagalbai teikti, atnaujinti skaitmeniniai mokymo ištekliai ir sukurti ar adaptuoti atvirieji skaitmeniniai mokymo ištekliai.

Atnaujintas ir į bendrųjų kompetencijų ugdymą(si) orientuotas turinys atveria galimybes mokykloms ir mokytojams papildyti ugdymo turinį ugdytiniams aktualiomis temomis, veiklomis. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose mokymosi turinys pateikiamas, išskiriant privalomąjį dalyko turinį (ne mažiau kaip 70 proc.) ir pasirenkamąjį turinį (ne daugiau kaip 30 proc.). Dėl pasirenkamojo turinio sprendimus priima mokytojas, atsižvelgdamas į mokinių galimybes, pažangą ir pasiekimus, polinkius ir derindamas su kitais

mokytojais. 2022 m. bendrųjų programų įvade nurodoma, kad pasirenkamasis turinys gali būti skiriamas: žinioms ir gebėjimams įtvirtinti ar gilinti, sudėtingesnėms temoms, kurioms įprasto laiko nepakanka, nagrinėti, mokinių žinių ir gebėjimų spragoms šalinti, tarpdalykinėms temoms plėtoti, projektinėms ir kitoms pažintinėms kūrybinėms veikloms organizuoti. 2022 m. bendrosiose programose ugdymo sritis pakeitus dalykų grupėms, pasikeitė privalomai pasirenkamų dalykų sąrašas, įgyvendintas kalbinio ugdymo, gamtamokslinio ir technologinio ugdymo, visuomeninio ugdymo dalykų lygybės principas. Visų šių dalykų mokymui skirtas vienodas pamokų skaičius, taip pat sudaryta galimybė laikyti šių dalykų valstybinius brandos egzaminus. Vidurinio ugdymo programos pasirenkamasis turinys įgyvendinamas per mokinio pasirenkamus dalykus ir dalyko gilinamuosius modulius. Mokinys mokosi ne tik privalomųjų dalykų, bet gali pasirinkti privalomai pasirenkamų dalykų, taip pat gali pasirinkti laisvai pasirenkamų dalykų, modulių, formaliojo profesinio mokymo programų modulių. Valstybinių brandos egzaminų sąrašas papildytas ekonomikos ir verslumo, filosofijos, inžinerinių technologijų, tautinių mažumų gimtosios kalbos ir literatūros valstybiniais brandos egzaminais.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu ugdymo turinio įvairovės plėtra vyko plečiantis netradiciniais ugdymo principais veikiančių švietimo įstaigų, nevalstybinių mokyklų tinklui, kuriant ir išbandant naujus ugdymo, jo organizavimo modelius. Atnaujintas ir į bendrųjų kompetencijų ugdymą(si) orientuotas bendrojo ugdymo turinys, sukurti ir adaptuoti atvirieji skaitmeniniai mokymo(si) ištekliai sukuria prielaidas mokytojams ir mokiniams rinktis aktualų, mokinių ugdymo(si) galimybes, patirtis atitinkantį ugdymo turinį, kryptingai gerinti mokinių pasiekimus ir siekti pažangos.

Kaupiamojo kriterinio vertinimo diegimas mokykloje

Nuo 2013 m. buvo nuosekliai kuriami įrankiai kaupiamajam kriteriniam mokinių pasiekimų vertinimui. Norminis valstybinių brandos egzaminų vertinimas pakeistas kriteriniu. Vykdant ESF projektus, parengti, išbandyti ir pradėti taikyti diagnostiniai įrankiai (2 klasei), standartizuoti mokinių pasiekimų vertinimo testai 4 ir 6 klasėms (lietuvių kalbos (skaitymo ir rašymo) ir matematikos testai), 8 klasei (lietuvių kalbos (skaitymo ir rašymo), matematikos ir istorijos). 2013–2014 m. m. paraiškas tuometiniam Nacionaliniam egzaminų centrui (2019 m. jo funkcijas perėmė Nacionalinė švietimo agentūra) pateikė ir standartizuotais testais pasinaudojo 23 savivaldybės (374 mokyklos, 21 427 mokiniai), 137 pavienės mokyklos iš paraiškų neteikusių savivaldybių (12 394 mokiniai), 10 projekto bandomųjų mokyklų (1 704 mokiniai); tai sudarė apie 64 proc. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų. Šioms savivaldybėms ir mokykloms buvo sudaryta automatinio testų rezultatų apskaičiavimo elektroninėje erdvėje galimybė. Iš viso buvo parengtos (sugeneruotos) keleto lygmenų ataskaitos: mokinio (kiekvieno testus atlikusio mokinio, iš viso – 35 525 mokinių ataskaitos (profiliai), klasės (1 464 klasės ataskaitos (profiliai), mokyklos (521 mokyklos ataskaita (profilis)). Be to, 256 mokyklos atliko bent vieną standartizuotą testą, jį savarankiškai parsisiuntusios iš tuometinio Nacionalinio egzaminų centro duomenų perdavimo sistemos KELTAS.

Įgyvendinant ESF projektą „Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimų ir brandos egzaminų sistemos tobulinimas“, 2013 m. parengtas *Brandos darbo modelio aprašas*, o 2015 m. patvirtinta *Brandos darbo programa*, kuri pradėta vykdyti nuo 2017–2018 m. m. Brandos darbas įvestas kaip pasirenkamasis. Brandos darbas apibrėžiamas, kaip vidurinio ugdymo programos mokinio (kelių mokinių) ilgalaikis darbas, rengiamas ugdymo procese, jį pradedant III arba IV gimnazijos klasėje. Už labai gerai (9–10 balų) įvertintą brandos darbą stojant į aukštąsias mokyklas gali būti papildomai skiriama 0,25 balo. Tiek pat balų stojantiesiems gali būti skiriama ir už 3 mėn. vykdytą savanorišką veiklą.

Siekiant sukurti mokinių kaupiamojo pasiekimų vertinimo sistemą, kuri būtų geriau pritaikyta nuolatiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, 2015 m. parengtas ir paskelbtas *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas* – konceptualus dokumentas, kuriame užfiksuoti bendri susitarimai dėl vertinimo tikslų ir paskirties. 2016 m. buvo parengtas kaupiamojo vertinimo koncepcijos projektas. Išbandyti penkių pasirenkamųjų ugdymo sričių (gamtos, socialinių mokslų, IT, menų, užsienio kalbų) pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo modeliai.

Nuo 2021 m. pradėtos diskusijos ir viešosios konsultacijos dėl mokinių pasiekimų vertinimo pokyčių, baigiant vidurinio ugdymo programą. Numatyta pereiti prie vadinamojo kaupiamojo vertinimo, kai galutinį pažymį brandos atestate lemia ne momentinis pamatavimas brandos egzaminu, o taip pat ir tarpiniai vertinimai per mokslo metus. Įgyvendinta kaupiamojo vertinimo sistema išbandyta 2018–2022 m. Nacionalinei švietimo agentūrai vykdant ESF projektą „Bendrojo ugdymo tyrimų, vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: mokinių pasiekimų vertinimas".

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu sukurtos prielaidos tolimesnei kaupiamojo vertinimo ir individualios mokinių pasiekimų pažangos stebėsenos plėtotei, nuosekliam perėjimui prie vadinamojo kaupiamojo vertinimo, kai galutinį pažymį brandos atestate lemia atskiri tarpiniai vertinimai per mokslo metus.

Švietimo stebėsenos tobulinimas ir mokyklos veiklos kokybės užtikrinimas

Švietimo įstatymo (2011) 37 straipsnyje nustatyta, kad švietimo kokybei gerinti vykdoma švietimo stebėsena, tyrimai, mokyklų veiklos įsivertinimas ir išorinis vertinimas, mokyklų vadovų ir mokytojų atestacija, mokymosi pasiekimų vertinimas.

Švietimo stebėsenai Lietuvoje vykdyti sukurtos pakankamos sąlygos – duomenys nuolat renkami, kaupiami ir teikiami švietimo duomenų bazėse, veikia centralizuota brandos egzaminų ir pagrindinio ugdymo pasiekimų vertinimo sistema, sistemingai atliekami tarptautiniai ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai ir kiti užsakomieji tyrimai, analizės. Remiantis sukauptais duomenimis, kasmet išleidžiami švietimo būklės apžvalgos leidiniai, tyrimų ataskaitos, teminės švietimo problemų analizės. Švietimo stebėsena vykdoma ne tik nacionaliniu, bet ir vietos, mokyklos lygmeniu. Lietuvoje nacionaliniu ir savivaldybės lygmenimis švietimo stebėsena atliekama naudojantis Švietimo valdymo informacine sistema (ŠVIS), mokyklos lygmeniu – e. dienynu.

Siekiant užtikrinti mokyklų veiklos ir teikiamo švietimo kokybę, nuosekliai plėtotas ir tobulintas mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo organizavimo modelis, metodikos, mokykloms teikta metodinė pagalba dėl įsivertinimo, išorinio vertinimo metu gautų duomenų panaudojimo savo veiklai tobulinti.

Ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas. Įgyvendinus ESF projektą „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė", 2021 m. sukurtos ir išbandytos mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo metodikos (2.7 lentelė). 2022 m. patvirtintas *Mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas*. Pirmą kartą mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo modelis apima nė tik bendrojo ugdymo mokyklas, bet ir ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigas. Siekiama, kad įsivertinimo ir išorinio vertinimo metu surinkti duomenys apie mokyklų veiklą sudarytų pagrindą nuosekliam ir kryptingam jų veiklos tobulinimui. Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigų išorinis vertinimas planuojamas nuo 2024 m.

2.7 lentelė. Mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo uždaviniai

Mokyklos įsivertinimo uždaviniai	Mokyklos išorinio vertinimo uždaviniai
• Skatinti mokyklos bendruomenės diskusiją apie aukštą ankstyvojo ugdymo kokybę ir jos siekį. • Puoselėti pedagogų refleksiją, savianalizę ir bendradarbiavimą kaip vienus iš pagrindinių profesinės veiklos tobulinimo būdų. • Identifikuoti mokyklos stipriąsias puses, kylančius iššūkius ir numatyti profesinio augimo gaires. • Remiantis įrodymais, kurti mokyklos kokybės vadybos sistemą.	• Remiantis mokyklos vidiniu įsivertinimu, kaip nenutrūkstamu procesu, skatinti nuoseklų mokyklos veiklos tobulėjimą. • Puoselėti į vaiką orientuotą kokybės siekio kultūros plėtrą ir didinti ankstyvojo ugdymo veiksmingumą. • Plėtoti galimybes gauti grįžtamąjį ryšį apie ugdymo proceso kokybę ir rekomendacijas, kaip jį tobulinti. • Informuoti suinteresuotąsias šalis (tėvus, steigėją, visuomenę), kaip ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančios mokyklos atitinka tikslus, poreikius ir lūkesčius. • Teikti įrodymus švietimo politikos formuotojams.

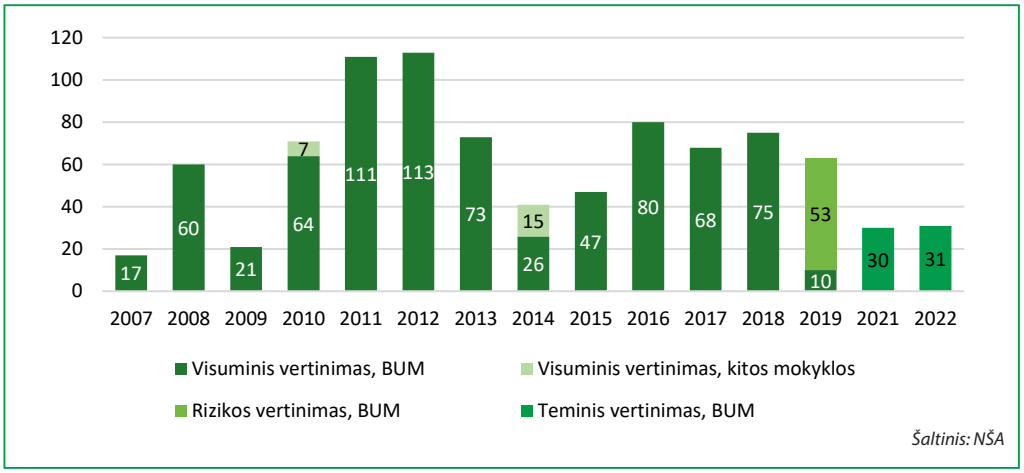
Šaltinis: Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo metodikos gairės, 2021

Bendrasis ugdymas. 2015 m. patvirtinus *Geros mokyklos koncepciją*, pagal ją atnaujinti mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo rodikliai. 2018 m. atnaujintas bendrojo ugdymo mokyklų išorinio vertinimo modelis. Mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas apibrėžiamas, kaip formuojamasis mokykloje vykstančių procesų vertinimas, teikiantis informaciją mokyklos veiklai koreguoti ir jos rezultatams gerinti. Tęsiant nuo 2007 m. pradėtą įgyvendinti dualią mokyklų veiklos išorinio vertinimo ir įsivertinimo sistemą, numatomi trys išorinio vertinimo tipai: visuminis, kai vertinama visa mokyklos veikla; teminis, kai vertinama

mokyklos veikla, gilinantis į švietimo ir mokslo ministro nustatytą aktualią temą (problemą, klausimą); rizikos, kai vykdomas mokyklos veiklos rizikos veiksnių identifikavimas, analizė ir veiklos tobulinimo galimybių numatymas. Tai sudaro galimybes operatyviau ir kryptingiau rinkti duomenis apie mokyklų veiklos kokybę, reaguoti į iškilusias problemas, švietimo aktualijas, tikslingiau teikti pagalbą mokykloms, skatinti jų pažangą ir siūlyti jų veiklos tobulinimo alternatyvas.

Išorinis bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybės vertinimas pradėtas 2007 m. 2007–2022 m. įvertinta 879 bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė (2.8 pav.). Nuo 2019 m., vykdant „Kokybės krepšelio“ projektą, organizuotas 53 mokyklų rizikos išorinis vertinimas. 2021–2022 m. 61 mokykloje, vykdančioje bendrojo ugdymo programas, įvertintas įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kryptingumas.

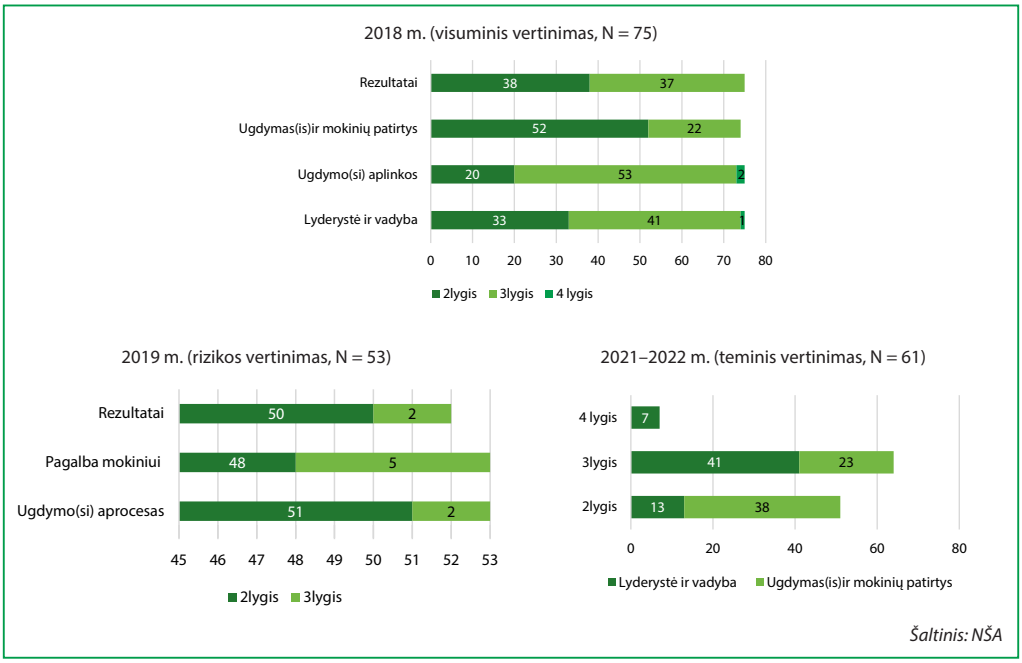
2.8 pav. Įvertintų mokyklų skaičius, 2007–2022 m.

Šaltinis: NŠA

Apžvelgiant *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelę, pastebėta, kad 2013–2017 m. mokyklos dažniausiai buvo įvertinamos 2 (patenkinamai) ir 3 (gerai) lygiais. Iš mokyklos veiklos vertinimo sričių (*mokyklos kultūra, ugdymas ir mokymasis, pasiekimai, pagalba mokiniui, mokyklos strateginis valdymas*) geriausiai buvo įvertinta *mokyklos kultūra*, prasčiausiai – *ugdymas ir mokymasis*. 2017 m. geriausiai įvertintos mokyklų veiklos sritys buvo *ugdymo(si) aplinkos,* taip pat *lyderystė ir vadyba*, prasčiausiai – *rezultatai, ugdymas(is) ir mokinių patirtys*. Pastarųjų penkerių metų išorinio vertinimo duomenys rodo, kad geriausiai įvertinama mokyklos veiklos sritis yra *lyderystė ir vadyba*, o prasčiausiai – *rezultatai, ugdymas(is) ir mokinių patirtys* (2.9 pav.).

2.9 pav. **Įvertintų bendrojo ugdymo mokyklų dalis (dažnis) pagal mokyklos veiklos sritis ir kokybės vertinimo lygius, 2018–2022 m.**

Šaltinis: NŠA

2018–2022 m. išorinio vertinimo metu išskirti tobulintini mokyklų veiklos aspektai, susiję su organizuojamo ugdymo(si) proceso kokybe, kuri tik iš dalies sudaro sąlygas mokiniams siekti pažangos ir gerinti pasiekimus (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. **2018–2022 m. įvertintų mokyklų veiklos tobulintini aspektai**

Metai	Įvertintų mokyklų skaičius	Išorinio vertinimo tipas	Tobulintini mokyklų veiklos aspektai (proc.)
2018	75	Visuminis vertinimas	Vertinimas ugdant – 32 Mokymasis virtualioje aplinkoje – 26,6 Mokinių įsivertinimas – 16
2019	53	Rizikos vertinimas	Įsivertinimas ugdant – 86,8 Mokinio pasiekimai ir pažanga – 67,9 Ugdymosi planavimas – 45,3
2021–2023	61	Teminis vertinimas	Ugdymosi planavimas (tikslai) – 50,8 Mokymosi rezultatai (pasiekimai ir pažanga) – 44,3 Pasiekimų vertinimas mokinių įvairovėje – 29,5

Šaltinis: NŠA

2019–2022 m. bendrojo ugdymo mokyklų išorinio vertinimo duomenys atskleidžia, kad *Strategijos* įgyvendinimo pabaigoje, nepaisant parengtų ir įgyvendintų ar net pradėtų vykdyti projektų, susijusių su ugdymo turinio tobulinimu, jo kūrimu ir įgyvendinimu, tik iš dalies

pavyko išspręsti mokyklose organizuojamo ugdymo(si) proceso problemas, susijusias su ugdymo(si) planavimu, mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimu, grįžtamojo ryšio teikimu. 2021–2022 m. atlikto teminio išorinio vertinimo rezultatai rodo, kad šiandien sudėtinga kalbėti apie įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kryptingumą bendrojo ugdymo mokyklose. Mokymosi organizavimas, grindžiamas ugdytinių įtrauktimi į savo mokymosi planavimą, lanksčiu mokymosi turinio kūrimu, pastoliavimu ir ugdymo(si) pritaikymu visų mokinių sėkmei, šiandien daugiau yra siekiamybė, o ne vienas iš Lietuvos mokyklose kuriamo ugdymo(si) proceso bruožų.

Profesinis mokymas. 2013–2022 m. kryptingai kurta ir sistemingai plėtota profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistema. 2011–2015 m. 79 profesinio mokymo įstaigose įdiegtos vidinės kokybės užtikrinimo sistemos. Įgyvendinant ESF projektą „Profesinio mokymo kokybės išorinis vertinimas“, 2015 m. buvo sukurtas profesinio mokymo kokybės išorinio vertinimo modelis ir atliktas bandomasis pirminio profesinio mokymo programų išorinis vertinimas visose programas vykdžiusiose profesinio mokymo įstaigose (įvertintos 92 programos iš 271), pateiktos rekomendacijos dėl profesinio mokymo programų kokybės gerinimo ir kokybės užtikrinimo sistemos tobulinimo.

2017 m. nauja Profesinio mokymo įstatymo redakcija įtvirtino profesinio mokymo kokybės modelį, kuris užtikrinamas, taikant profesinio mokymo įstaigų pasirinktas vidines profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemas ir išorinį vertinimą. Numatyta, kad vykdant profesinio mokymo stebėseną vadovaujamasi švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintais švietimo stebėsenos rodikliais, jo nustatyta tvarka, vertinant mokymosi pasiekimus ir prižiūrint kvalifikacijų suteikimą.

2018–2023 m., įgyvendinant ESF projektą „Profesinio mokymo kokybės užtikrinimo sistemų ir procesų stiprinimas“, sukurta ir įdiegta profesinio mokymo institucijų veiklos ir profesinio mokymo programų įgyvendinimo stebėsenos sistema, atnaujintos ir sukurtos profesinio mokymo įstaigų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinio vertinimo ir savianalizės rengimo metodikos bei vertinimo instrumentai, organizuoti profesinio mokymo įstaigų personalo, išorinio vertinimo ekspertų mokymai ir atliktas bandomasis profesinio mokymo įstaigų išorinis vertinimas.

2020 m. valstybinio audito ataskaitoje „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai?“ pateikiamos rekomendacijos užtikrinti, kad valstybinės profesinio mokymo įstaigos įdiegtų ir palaikytų vidines kokybės užtikrinimo sistemas, ir periodiškai būtų vykdomas profesinio mokymo įstaigų, kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinis vertinimas.

2020 m. patvirtintas „Profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinio vertinimo tvarkos aprašas“. Numatyta stebėti profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų veiklos rezultatus pagal 5 rodiklius: užpildytų valstybės finansuojamų profesinio mokymo vietų dalį (taikomas įstaigoms, vykdančioms priėmimą į valstybės finansuojamas profesinio mokymo vietas), pameistrystės forma besimokančių mokinių dalį, nebaigusių formaliojo profesinio mokymo programos asmenų dalį, mokinių mokymosi pasiekimus, absolventų įsidarbinamumą. Informacija apie profesinio mokymo teikėjo veiklą pagal šiuos rodiklius skelbiama profesinio mokymo išorinio vertinimo rodiklių kasmetinės stebėsenos elektroniniame įrankyje: https://www.svis.smm.lt/pm-isorinio-vertinimo-rodikliai/. Jei profesinio mokymo teikėjo veikla rodiklių reikalavimus atitinka, laikoma, kad organizuojamos veiklos kokybė atitinka nustatytus reikalavimus, ir išorinis vertinimas vykdomas kartą per penkerius metus. Profesinio mokymo teikėjo veiklai neatitikus nustatytų rodiklių reikalavimų, atliekamas išorinis vertinimas. Išorinio vertinimo metu profesinio mokymo teikėjui gavus neigiamą veiklos įvertinimą, numatyta teikti rekomendacijas dėl veiklos kokybės gerinimo.

2021 m. įvertinta 12 profesinio mokymo įstaigų veikla, išbandyta profesinio mokymo įstaigų išorinio vertinimo metodika. 2022–2023 m. organizuotas 16 profesinio mokymo įstaigų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, išorinis vertinimas. Nuo 2021 m. rengiama vis daugiau vizitų pas teikėjus, kurie siekia gauti licenciją profesinio mokymo programai ar jos moduliams (2021–2023 m. surengta vidutiniškai po 40 vizitų per metus). Ankstesniu laikotarpiu tai apsunkino lėšų stygius, ir neretai licencija buvo suteikiama, remiantis pateiktų dokumentų vertinimu. Pastaruoju metu tokių vizitų skaičius, ypač pas naujus profesinio mokymo teikėjus, nuosekliai auga.

Aukštasis mokslas. Siekiant stiprinti švietimo stebėseną ir plėtoti įrodymais grįstų sprendimų priėmimo kultūrą, 2012–2016 metų Vyriausybės programoje buvo iškeltas prioritetas – „sukurti aukštųjų mokyklų absolventų įsidarbinimo ir karjeros stebėsenos sistemą“. Įgyvendinant šią programą, nuo 2014 m. pradėta mokyklų absolventų įsidarbinimo stebėsena, o 2015 m. parengta pirminė Specialistų kvalifikacijos žemėlapio analizė. Tęsiant darbus 2016 m. patvirtintas Žmogiškųjų išteklių stebėsenos pagrindų aprašas ir rodikliai.

Paanalizavus informaciją apie Lietuvoje vykdomus mokslo tiriamuosius projektus, edukologijos daktaro disertacijų duomenų bazę, atliktas analizes, galima konstatuoti, kad Lietuvoje edukacinių tyrimų apimtys išlieka sąlyginai mažos, nes mokslininkų pajėgos išskaidytos atskiruose universitetuose. Patys tyrimai vykdomi gana fragmentiškai, priklausomai nuo edukologijos mokslo darbuotojų institucinių, asmeninių interesų, trūksta ilgalaikio finansavimo šaltinių. Dėl santykinai prasto finansavimo nėra galimybių doktorantūros studijose pritraukti aukščiausios kompetencijos tyrėjų ir dėstytojų iš užsienio.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu nuosekliai plėtota ir tobulinta bendrojo ugdymo mokyklų, profesinio mokymo institucijų veiklos stebėsenos, kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo sistema. Sukurtas ir išbandytas mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo modelis. Tačiau išlieka problema dėl švietimo stebėsenos metu surinktų duomenų panaudojimo, priimant sprendimus dėl vykdomų veiklų tobulinimo ir naujų planavimo. Svarbu toliau kurti ir plėtoti aukštųjų mokyklų veiklos stebėsenos sistemos modelį ir vykdyti švietimo sistemos kaitai aktualių edukologinių tyrimų plėtrą.

Studijų kokybės užtikrinimas

Viena iš priežasčių, ribojančių kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą, šalies ūkio inovatyvumą ir konkurencingumą, yra nepakankamas studijų kokybės užtikrinimo veiksmingumas.

LR mokslo ir studijų įstatyme numatyta, kad pačios aukštosios mokyklos atsakingos už mokslo (meno) veiklos, studijų ar kitos veiklos kokybę. Aukštosios mokyklos privalo dalytis su visuomene savo veiklos kokybės rodikliais ir kartu su vertinimo institucijomis rūpintis mokslo ir studijų veiklos kokybės užtikrinimu. Aukštosios mokyklos studijų kokybe rūpinasi, įgyvendindamos mokslo ir studijų institucijų kokybės užtikrinimo sistemas ir atlikdamos išorinį studijų programų vertinimą bei akreditavimą, be to, studijų kokybę padeda užtikrinti išorinis mokslo ir studijų institucijų vertinimas ir (arba) akreditavimas.

Stiprinant studijų kokybės užtikrinimo sistemas, *Strategijoje* numatyta pasiekti, kad maksimaliam laikotarpiui akredituotų programų dalis 2022 m. sudarytų 80 proc. (2.9 lentelė).

2.9 lentelė. Studijų programų akreditavimas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

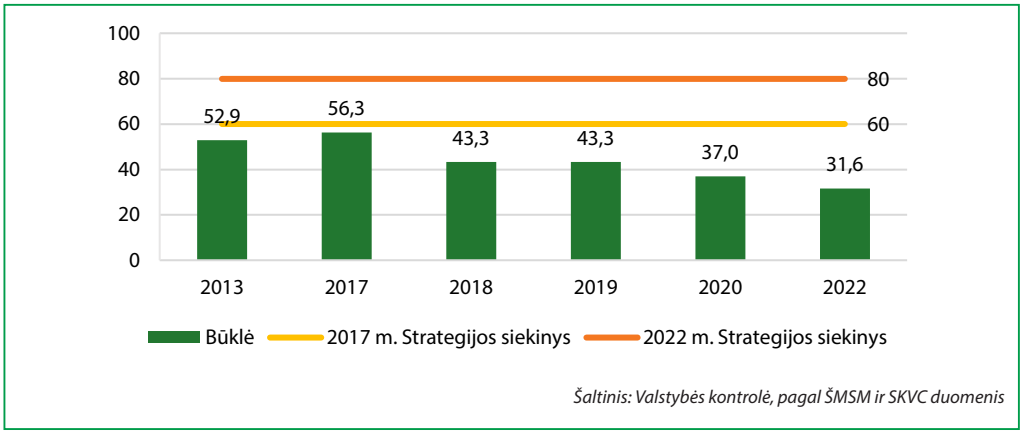
Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė* (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Studijų programų, akredituotų maksimaliam laikotarpiui, dalis (proc.) nuo visų akredituotų programų (SKVC)	52,9 (2013 m.)	60	56,3 (2017 m.)	80	31,6 (2022 m.)

** Patikslinti duomenys.*

Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC) duomenys rodo, kad per 2013–2022 m. maksimaliam laikotarpiui akredituotų studijų programų dalis mažėjo nuo 52,9 iki 31,6 proc. ir buvo 2,5 karto mažesnė, nei numatyta *Strategijoje* 2022 m., – 80 proc. (2.9 lentelė ir 2.10 pav.). Kal-

bant apie šio rodiklio įgyvendinimą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nuo 2018 m. SKVC nebevertino atskirų studijų programų, nes vyko pasiruošimas vertinti studijų kryptis. 2018–2019 m. programų vertinimai nevyko, o nuo 2020 m. pradėti studijų krypčių vertinimai. Pagrindinės priežastys, kodėl pereita prie studijų krypčių vertinimo ir atsisakyta atskirų studijų programų, siekiančių akreditacijos, vertinimo, – tai noras mažinti biurokratinę naštą aukštosioms mokykloms, taupyti jų lėšas. Taip pat šiuo žingsniu siekta aprėpti bendrą studijų krypties vaizdą, o ne tik siaurą, vienos studijų programos situaciją.

2.10 pav. **Šešeriems metams akredituotų studijų programų dalis (proc.), palyginti su visomis akredituotomis programomis**

Šaltinis: Valstybės kontrolė, pagal ŠMSM ir SKVC duomenis

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu, siekiant užtikrinti geresnę studijų kokybę, buvo tobulinama teisinė bazė. 2016 m., priėmus *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo* pakeitimo įstatymą, pasikeitė mokslo ir studijų kokybės užtikrinimo nuostatos. Įtvirtinta, kad aukštųjų mokyklų studijų kokybės užtikrinimas grindžiamas ESG.

2019 m. patvirtinus naują *Studijų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašą, vertinamąsias sritis ir rodiklius* ir *Studijų krypčių išorinio vertinimo 2020–2025 m. planą*, pereinamuoju laikotarpiu (iki 2020 m.) visų aukštųjų mokyklų vykdomos studijų kryptys laikytos akredituotomis, kol nebus įvertintos ir akredituotos naujojo įsakymo nustatyta tvarka. Studijų išorinio vertinimo ir akreditavimo procedūros, pradėtos iki šio įsakymo įsigaliojimo, baigiamos pagal iki šio įsakymo įsigaliojimo galiojusių teisės aktų nuostatas. Studijų krypčių vertinimas pradėtas nuo 2020 m. antrojo pusmečio.

Nuo 2020 m. rudens iki 2021 m. pabaigos SKVC iš viso įvertino 18 krypčių studijas, vykdomas Lietuvos aukštosiose mokyklose. Iš viso priimti 103 sprendimai dėl atskirų aukštųjų mokyklų, studijų krypčių ir pakopų įvertinimo bei akreditavimo. Įvertintų krypčių studijos vykdomos 10 universitetų ir 11 kolegijų. Visų studijų krypčių vertinimuose dalyvavo tarptautinės ekspertų grupės, siekiant nešališko požiūrio platesniame nei nacionaliniame kontekste. Dauguma

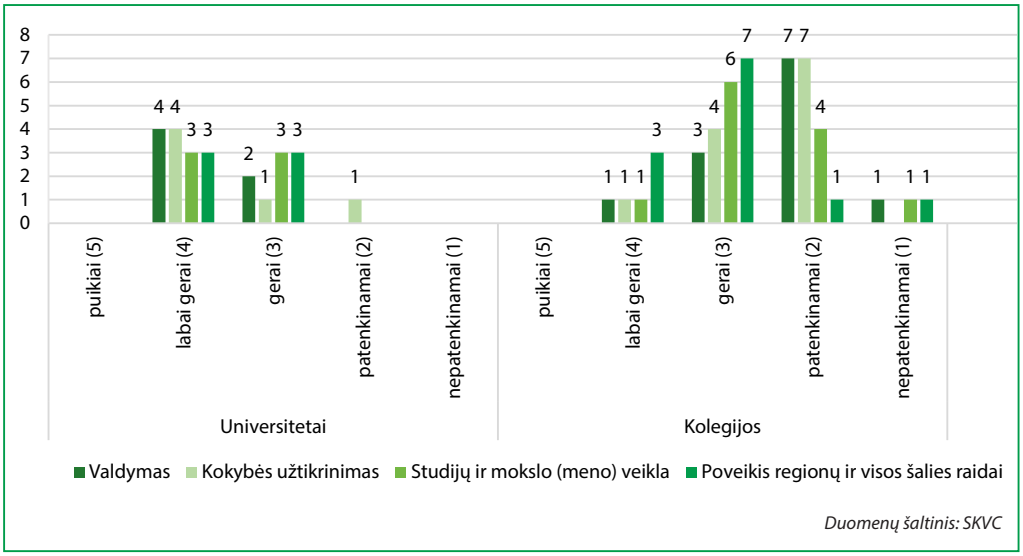
(83 proc.) įvertintų studijų krypties ir pakopos studijų buvo akredituotos 7 metų laikotarpiui.

ŠMSM atnaujinus aukštųjų mokyklų išorinio vertinimo tvarką ir patvirtinus išorinio vertinimo planą, nuo 2021 m. kovo mėn. pradėtas aukštųjų mokyklų išorinis vertinimas.

Iš 2021–2022 m. vertintų 18 aukštųjų mokyklų visi 6 universitetai ir 10 kolegijų įvertinti teigiamai, o 2 kolegijų veikla įvertinta neigiamai. Visi universitetai ir 10 kolegijų akredituoti maksimaliam 7 metų laikotarpiui, 2 kolegijos – 3 metų laikotarpiui.

Apibendrinus visų įvertintų universitetų rezultatus balais pagal vertinamąsias sritis, galima teigti, kad daugeliu atvejų vertinimo sritys ekspertų įvertintos labai gerai ir gerai. Geriausiai įvertintos – *Valdymo* ir *Kokybės užtikrinimo* sritys. Jos 4 atvejais iš 6 įvertintos labai gerai ir tik 1 atveju *Kokybės užtikrinimas* įvertintas patenkinamai (2.11 pav.).

2.11 pav. Universitetų ir kolegijų vertinimo balais palyginimas pagal sritis, 2022 m.

Duomenų šaltinis: SKVC

Analizuojant kolegijų vertinimo rezultatus, daugiausia (7 atvejais iš 12) patenkinamų balų skirta, vertinant *Valdymo* ir *Kokybės užtikrinimo* sritis, kurios įvertintos patenkinamai (ne aukštesniu nei 2 balu), t. y. sritis tenkina minimalius reikalavimus, tačiau yra trūkumų, kuriuos būtina pašalinti. *Studijų ir mokslo (meno) veikla*, taip pat *Poveikis regionų ir visos šalies raidai* įvertinti gerai (7 atvejais iš 12).

Ekspertai pastebi, kad aukštosios mokyklos atsižvelgė ir įgyvendino daugumą pirmojo aukštųjų mokyklų veiklos vertinimo ciklo (2011–2016 m.) metu pateiktų rekomendacijų. Tačiau konstatuoja, kad yra aukštųjų mokyklų, kurioms pateiktos analogiškos rekomendacijos, kaip ir per pirmąjį veiklos vertinimo ciklą.

Nagrinėdami *Kokybės užtikrinimo* sritį, ekspertai nustatė, kad aukštosios mokyklos turi aiškų siekį susieti kokybės vadybos sistemas su institucijos vertybėmis, strategija ir veiklos valdymu. Ekspertai siūlo universitetams imtis veiksmų, kad vidinės kokybės vadybos sistemos atitiktų *Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo gairių ir nuostatų* (ESG) reikalavimus, nes vis dar pasigendama nuoseklios visas veiklos sritis apimančios kokybės užtikrinimo sistemos. Universitetai raginami peržiūrėti informacijos valdymo sistemas, jas atnaujinti, sumažinant administracinę naštą darbuotojams. Rekomenduojama peržiūrėti ir aiškiau formalizuoti kokybės užtikrinimo dokumentus, įskaitant kokybės tikslus ir kokybės užtikrinimo sistemos aprašą, juos padaryti viešus ir visiems prieinamus tiek lietuvių, tiek anglų kalbomis. Nors dauguma universitetų yra numatę paramos studentams priemones, ekspertai siūlo atlikti išsamią pagalbos studentams veiksmingumo analizę ir numatyti priemones teikti studentams (ypač iš užsienio) labiau individualizuotą ir veiksmingesnę paramą. Ekspertų įsitikinimu, grįžtamasis ryšys – tvirtas pagrindas, gerinant bendravimą kokybės valdymo klausimais su studentais ir išorės suinteresuotosiomis šalimis.

2021 m. atlikęs aukštųjų mokyklų kokybės užtikrinimo sistemų vertinimą, Valstybės auditas konstatavo, kad studijų kokybės užtikrinimo priemonės yra tobulintinos. Kokybės užtikrinimo sistemos turi trūkumų, ir laiku neįvertinama aukštųjų mokyklų veikla. Kokybės užtikrinimo sistemos nesuderintos su *Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo nuostatomis ir gairėmis* (ESG), pernelyg sudėtingos, neturi konkrečių tikslų, kokybės užtikrinimo efektyvumo vertinimo rodiklių ir kt., be to, kokybės vadybos sistemose pasigendama reikiamo dėmesio rizikų valdymui. Tik viena iš 23 valstybinių aukštųjų mokyklų ir viena iš 11 nevalstybinių bus įvertintos vieną kartą per 7 metus, kaip numatyta *LR mokslo ir studijų įstatyme*. Likusias 22 valstybines ir 10 nevalstybinių mokyklų planuojama įvertinti kartą per 8–10 metų, tai yra beveik du kartus rečiau nei kitose Europos šalyse (Valstybės kontrolė, 2021). Ekspertai taip pat atkreipia dėmesį, kad neužtikrinama, jog visos studijų programos būtų parengiamos kokybiškai. Išnagrinėjusi 2017–2019 m. SKVC metinės veiklos ataskaitas ir išanalizavusi 2020 m. ketinamų vykdyti programų vertinimų išvadas, Valstybės kontrolė nustatė, kad daugiausia trūkumų naujose programose pastebima, vertinant numatytus studijų tikslus, rezultatus, programų turinį ir sandarą, kitaip tariant, trūkumai nustatyti programų kūrimo konceptualiame lygmenyje (Valstybinio audito ataskaita. Ar užtikrinama studijų kokybė aukštosiose mokyklose? 2021).

2020 m. atnaujinus aukštųjų mokyklų išorinį vertinimą reglamentuojančius teisės aktus, kokybės užtikrinimas išskirtas į vertinamąją sritį ir nustatyti jos vertinimo kriterijai. Siekdamos gauti akreditacijas, aukštosios mokyklos privalės peržiūrėti kokybės užtikrinimą reglamentuojančius dokumentus, juos atnaujinti pagal ESG ir viešai paskelbti. Aukštųjų mokyklų studijų kokybei gerinti ir vidinei studijų kokybės užtikrinimo sistemai tobulinti 2014–2020 m. buvo skirta 35,3 mln. Eur.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu buvo tobulinama teisinė bazė, siekiant geriau užtikrinti studijų kokybę. Aukštosios mokyklos teisiškai įpareigotos savo studijų kokybės užtikrinimo sistemas grįsti Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo gairių ir nuostatų (ESG) reikalavimais. Norėdamos gauti akreditaciją, jos privalo peržiūrėti kokybės užtikrinimą reglamentuojančius dokumentus ir juos atnaujinti pagal ESG. Nors per 2013–2022 m. pasiekta pažanga, gerinant aukštųjų mokyklų vidines kokybės užtikrinimo sistemas, tačiau jos, kaip konstatuoja Valstybės kontrolė, turi trūkumų (nesuderintos su ESG, pernelyg sudėtingos, neturi konkrečių tikslų ir kt.) ir išlieka tobulintinos. Kokybės vadybos sistemose pasigendama reikiamo dėmesio rizikų valdymui.

Vykdant studijų programų kokybės stebėseną, Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu pereita nuo atskirų studijų programų prie studijų krypčių vertinimo ir akreditacijos. Šiuo žingsniu siekta aprėpti bendrą krypties studijų vaizdą, o ne tik siaurą, vienos studijų programos situaciją. SKVC atlikti vertinimai rodo, kad maksimaliam laikotarpiui akredituotų studijų programų dalis sumažėjo 2,5 karto – nuo 52,9 proc. (2013 m.) iki 31,6 proc. (2022 m.). Daugiausia trūkumų naujose programose fiksuojama, vertinant numatytus studijų tikslus, rezultatus, programų turinį ir sandarą (t. y. studijų programų kūrimo konceptualiame lygmenyje).

Universitetų ir verslo bendradarbiavimo skatinimas

Strategijoje numatyta, kad 2017 m. Lietuva pagal universitetų ir verslo bendradarbiavimo rodiklį užimtų 12-ą vietą ES, o 2022 m. – 11-ą. Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, 2012–2015 m. minėtas *Strategijos* pusiaukelės siekinys buvo pasiektas (12 vieta), tačiau 2016 m. ir 2017 m. Lietuva jau užėmė 13 vietą ES ir atsiliko nuo *Strategijos* siekinio 2017 m. – 12 vieta. 2019 m. pagal universitetų ir verslo bendradarbiavimo rodiklį Lietuva užėmė 12–13 vietas ir kol kas atsiliko nuo *Strategijos* siekinio 2022 m. – 11 vieta (2.10 lentelė). 2020–2022 m. Pasaulio ekonomikos forumas neskaičiavo rodiklio dėl COVID-19 pandemijos šalių ekonomikoms sukeltų neigiamų padarinių, todėl naujesnių duomenų nėra.

2.10 lentelė. **Universitetų ir verslo bendradarbiavimas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė(metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Universitetų ir verslo bendradarbiavimas, vieta ES (Pasaulio ekonomikos forumas)	13 (2013 m.)	12	13 (2017 m.)	11	12–13 (2019 m.)

Vienas iš neatidėliotinų *XVI-osios Vyriausybės* veiklos prioritetų buvo mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas. Buvo planuojama vykdyti mokslo, technologijų ir verslo slėnių programą, kurti klasterius arba inovacijų grupes. Numatyta parengti bendros jungtinės verslo ir mokslo institucijų veiklos teisinį modelį, leisiantį įgyvendinti bendrus verslui ir mokslui reikalingus projektus ir skatinsiantį pereiti nuo intelektinių paslaugų teikimo prie intelektinės nuosavybės kūrimo ir jos komercinio naudojimo. Siekta išplėtoti galimybes verslo ir mokslo institucijoms bendradarbiauti, taikant įvairiausias partnerystės formas, modelius, inovacijų komercinimą, greičiau įgyvendinant geras idėjas konkurencingiems produktams kurti, pritraukiant gabius, išradingus jaunus žmones. Numatyta tobulinti patentavimo ir licencijavimo procesus.

2012 m. patvirtinta *Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programa*. Joje buvo numatyta pasiekti, kad pagal universitetų ir verslo bendradarbiavimą Lietuva 2019 m. užimtų 16 vietą, o 2020 m. – 12 vietą.

2014 m. patvirtintoje *2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programoje* mokslo ir studijų bendradarbiavimui skatinti ŠMSM buvo priskirtas prioritetas „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“, pagal kurį priemonės sutelktos į: 1) mokslinių tyrimų pajėgumų, įskaitant MTEP infrastruktūrą, plėtrą (MTEPI infrastruktūros plėtra ir integracija į Europines infrastruktūras, kompetencijos, technologijų ir inovacijų perdavimo bei ekscelencijos centrų plėtra) ir 2) mokslinių tyrimų finansavimą ir jų naudos sklaidą sumanios specializacijos srityje, mokslininkų ir kitų tyrėjų kompetencijos ugdymą, MTEP rezultatų komercinimo ir tarptautiškumo skatinimą. Šių su bendra socialine ir ekonomine šalies situacija glaudžiai susijusių iššūkių kontekste, siekdama didinti MTEP pajėgumus, skatinti mokslo ir verslo bendradarbiavimą ir inovacijas visuose ūkio sektoriuose, Lietuva nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose[35] užsibrėžė iki 2020 m.:

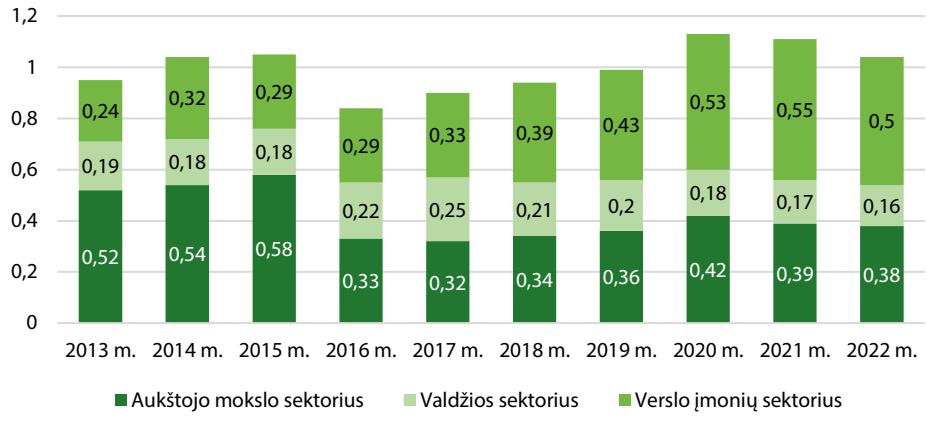
- padidinti bendras investicijas į MTEP (iki 1,9 proc. BVP);
- padidinti privataus sektoriaus išlaidas MTEP (nuo 0,24 iki 1 proc. BVP);

[35] Nacionalinės pažangos 2014–2020 m. programoje ir Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013– 2020 metų plėtros programoje.

- padidinti ūkio subjektų finansuojamą aukštojo mokslo ir valdžios sektorių MTEP išlaidų dalį (iki 15 proc.);
- padidinti bendrų viešojo ir privataus sektorių publikacijų, tenkančių 1 mln. gyventojų, skaičių (iki 10);
- padidinti tyrėjų, dirbančių verslo sektoriuje, skaičių (iki 4 tūkst.).

Naujausi VDA duomenys rodo, kad bendrų investicijų į MTEP dalis, palyginti su BVP, per 2013–2022 m. tai mažėjo, tai augo, o 2020 m. buvo didžiausia per minėtą laikotarpį ir sudarė 1,13 proc., tačiau buvo 0,77 proc. punkto mažesnė, nei šiems metams valstybės užsibrėžtas tikslas – 1,9 proc. (2.12 pav.). Po 2020 m. bendros investicijos į MTEP, palyginti su BVP, mažėjo ir 2022 m. tesudarė apie 1,03 proc.

2.12 pav. Išlaidos MTEP, palyginti su BVP (proc.), skirtinguose sektoriuose, 2013–2022 m.

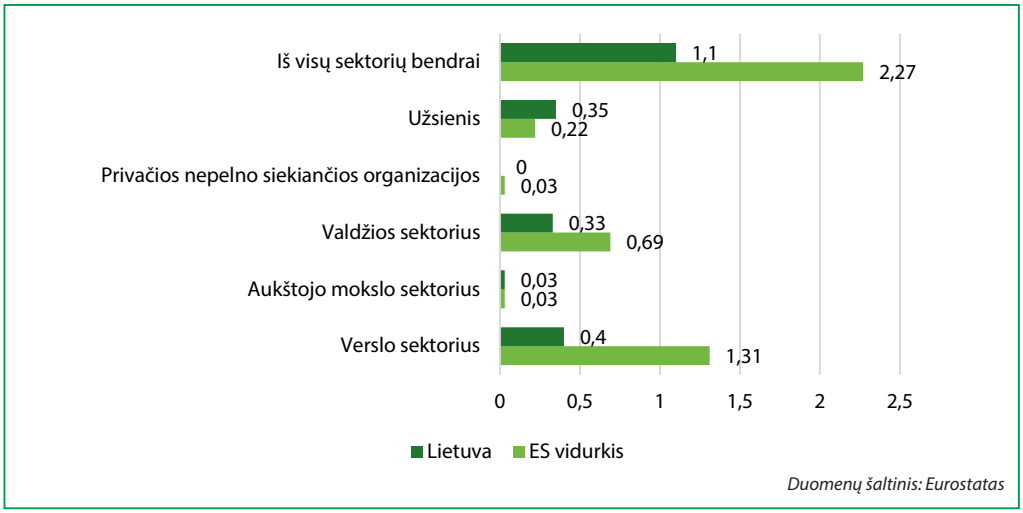

Duomenų šaltinis: VDA

Išlaidų MTEP dalis privačiame sektoriuje (t. y. matuojant visų finansavimo šaltinių lėšas, išleistas per privatų sektorių), palyginti su BVP, nuo 2013 m. iki 2020 m. paaugo nuo 0,24 iki 0,53 proc., tačiau nepasiekė išsikelto tikslo – 1 proc. BVP. Verslo įmonių finansuota aukštojo mokslo MTEP išlaidų dalis, VDA duomenimis, 2020 m. siekė 5,3 proc., verslo finansuota valdžios sektorių MTEP išlaidų dalis – 11,6 proc.

Pagal finansavimo šaltinius MTEP finansavimo santykio su BVP analizė Lietuvoje ir ES šalyse 2021 m. (naujausi su ES vidurkiu palyginami duomenys) atskleidžia, kad privataus sektoriaus kaip finansavimo šaltinio investicijos į MTEP vis dar išlieka triskart mažesnės nei įprasta ES, o valstybės biudžeto skiriamo finansavimo atotrūkis – dvigubas (2.13 pav.).

2.13 pav. Išlaidos MTEP kaip BVP dalis (proc.) pagal finansavimo šaltinius, 2021 m.

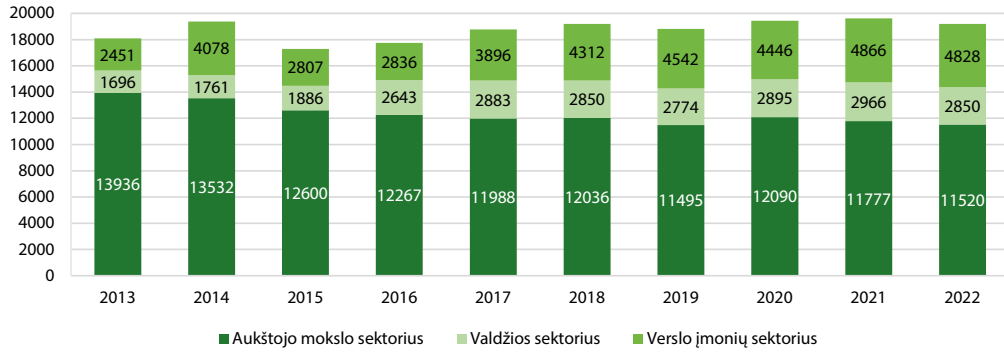
Duomenų šaltinis: Eurostatas

Pažymėtina, kad pastaroji problema – finansavimas iš valstybės biudžeto – sprendžiama bendradarbiaujant Vyriausybei ir Seimui, 2021 m. pasirašius parlamentinių partijų *Susitarimą dėl Lietuvos švietimo politikos* (tai tik antras toks dokumentas po susitarimo dėl šalies gynybos), kuriame iki 2030 m. numatyta pasiekti 1 proc. nuo BVP finansavimą MTEP valstybės biudžeto lėšomis aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose. Šios nuostatos fiksavimas kituose strateginiuose dokumentuose (pavyzdžiui, Mokslo plėtros programoje) lėmė, kad 2022 m. aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose (apima visas mokslo ir studijų institucijas) MTEP skirta 206,1 mln. Eur valstybės biudžeto lėšų, o 2023 m. – 268,9 mln. Eur, ir tai sudaro 0,37 proc. nuo BVP. 2024 m. valstybės biudžeto projekte MTEP veiklai aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose numatyta 345,6 mln. Eur (0,46 proc. nuo BVP). Tai reiškia, kad MTEP finansavimas valstybės biudžeto lėšomis aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose nuo partijų Susitarimo dėl Lietuvos švietimo politikos metu buvusios startinės reikšmės (2021 m. – 159,2 mln. Eur) bendrai išaugs daugiau nei 2 kartus (117 proc.), be to, tai leis iki 2024 m. pabaigos pasiekti, kad vidutinis dėstytojų, mokslo darbuotojų ir kitų tyrėjų darbo užmokestis sudarytų 150 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio.

Verslo įmonių sektoriuje dirbančių tyrėjų skaičius nuo 2013 m. iki 2020 m. išaugo 1,8 karto iki 4 446 ir viršijo numatytą tikslą – 4 tūkst., o procentinė dalis nuo bendro tyrėjų skaičiaus padidėjo nuo 13,6 proc. iki 22,9 proc. (2.14 pav.). Pastebimi tyrėjų skaičiaus verslo sektoriuje šuoliai 2014 m., 2017 m. ir 2021 m. gali būti susiję su įgyvendinamais ES fondų investicijų projektais ir keistis, priklausomai nuo to, ar yra įgyvendinamos priemonės, nukreiptos į MTEP veiklų verslo sektoriuje skatinimą ir tyrėjų įsidarbinimą įmonėse.

2018–2019 m. atliktas veiksmų programos pažangos vertinimas parodė, kad prioriteto „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir jo konkrečių uždavinių tikslai išlieka aktualūs ir prisideda prie ilgalaikio Lietuvos konkurencingumo didinimo. Išlaidų MTEP rodiklių svyravimai 2015–2016 m., kai sistemos dalyvių dar nebuvo pasiekusios 2014–2020 m. programavimo laikotarpio lėšos, rodo, kad augimas Lietuvoje išlieka palaikomas ES struktūrinių fondų lėšomis ir nėra tvarus, o anksčiau sukurta MTEP infrastruktūra nesukuria tikėto poveikio ekonomikai (Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas).

2.14 pav. Sąlyginis tyrėjų skaičius aukštojo mokslo, valdžios ir verslo sektoriuose

Duomenų šaltinis: VDA

XVII-oji Vyriausybė numatė sudaryti sąlygas mokslui ir verslui efektyviai bendradarbiauti MTEP ir inovacijų srityje: sukurti ir įgyvendinti vertinimo ir skatinimo priemones atviros prieigos centrams, skatinti kompetencijos centrų infrastruktūros plėtrą, sudaryti verslui geresnes sąlygas gauti finansavimą produktams tobulinti, iki 2023 m. pabaigos pasiekti, kad verslo išlaidos inovacijoms išaugtų 1,5 karto.

Įgyvendinant mokslo ir inovacijų politiką, buvo stiprinami mokslo ir studijų institucijų inovacijų ir technologijų perdavimo centrai, kuriuose tiesiogiai sudaromos sąlygos vieno langelio principu efektyviai bendradarbiauti mokslui ir verslui.

Skatinant atžalinių įmonių kūrimą ir jų rezultatų (MTEP grįstų inovacijų) komercinimą, prisidedama prie rinkos transformacijos: viešosios investicijos skiriamos didžiausią pridėtinę vertę kuriančio verslo segmentui kurti ir stiprinti – žiniomis grįstoms įmonėms. Tuo tikslu 2019 m. paskelbtas kvietimas teikti paraiškas atžalinių įmonių veiklos projektams finansuoti. Pasirašytos 5 sutartys (su mokslo ir studijų institucijomis ir su MVĮ (labai mažomis, mažomis ir vidutinėmis įmonėmis). Skirtas finansavimas – 111 578,27 Eur.

2016–2019 m. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra vykdė projektą „Mokslo ir tyrimų atvira prieiga – MITAP II“, kuriam skirta 2,15 mln. Eur. Projektu siekta skatinti atvirą prieigą prie mokslo ir studijų institucijų MTEP rezultatų, ugdant mokslininkų ir tyrėjų gebėjimus komercinti MTEP rezultatus. Įgyvendinant projektą vykdyti 8 tematikų mokymai, organizuota daugiau nei 100 komandiruočių užsienio valstybėse ryšiams su mokslo ir verslo atstovais megzti, per komandiruotes pasirašyta 16 bendradarbiavimo sutarčių, pateikta 12 bendrų paraiškų dalyvauti tarptautiniuose projektuose. Siekiant viešinti Lietuvos mokslo potencialą ir pasiekimus, organizuota 14 jungtinių mokslo ir studijų institucijų atstovų vizitų į užsienio valstybes. Per vizitus buvo plėtojami kontaktai, pasirašyta 11 bendradarbiavimo susitarimų, sutarta dėl 6 bendrų paraiškų teikimo dalyvauti tarptautinėse programose. Bendradarbiavimui skatinti įkurtas „Open R&D Lietuva“ kontaktų centras, kuriuo reprezentuojamos mokslo ir studijų institucijose teikiamos MTEP paslaugos.

Įsteigtas *Mokslo ir inovacijų sklaidos centras*, kuris turėtų prisidėti prie mokslo ir inovacijų sklaidos Lietuvoje gerinimo ir netiesiogiai – prie investicijų į MTEP didinimo. Centras jungs mokslininkų, inžinierių, tyrėjų bendruomenę su plačiąja visuomene, suteikdamas patrauklią ir interaktyvią platformą šalies ir pasaulio mokslo pasiekimams populiarinti.

Nors *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu vyriausybės skatino mokslo ir verslo bendradarbiavimą, tačiau jis iki 2020 m. išliko menkas (Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas, 2020).

2019 m. *Inovacijų skleidimo trukdžių analizėje* pateikiami šie pagrindiniai verslo ir mokslo bendradarbiavimo Lietuvoje trikdžiai:

- **Lietuvos ekonomikos – mažai integruotos į pasaulines vertės grandines ir daugiausia orientuotos į mažesnės pridėtinės vertės pramonę – struktūra, taip pat riboti viešųjų mokslinių tyrimų ir inovacijų pajėgumai**. Intensyvus mokslo ir verslo bendradarbiavimas Lietuvoje apsiriboja nedideliu skaičiumi nišų, aukštųjų technologijų sektorių (pvz.: biofarmacijos, fotoninės ir kai kurios informacinės ir ryšių technologijos (IKT).
- **Menkas tyrėjo karjeros patrauklumas, nepakankamos paskatos komercinti mokslo rezultatus**, nepakankamas ūkio imlumas žinioms.
- **Ekonomikos geba diegti inovacijas ir pritaikyti MTI yra ribota**. Inovacijas diegiančios įmonės Lietuvoje yra gana mažos. Jos yra nepakankamai integruotos į vietos klasterius ir į pasaulines vertės grandines, be to, turi nedidelį potencialą pritraukti kritinės masės investicijų ir kurti didelio masto inovacijas. Menką mokslinių tyrimų ir inovacijų paklausą įmonėse daugiausia iš anksto nulemia ekonomikos, kurią iš esmės sudaro žemesnės pridėtinės vertės pramonė ir paslaugos, struktūra.

- **Lietuvos inovatoriai nepakankamai bendradarbiauja su mokslo institucijomis**, o šių potencialas kuriant inovacijas yra mažai išnaudotas. Todėl išlieka aktualu skatinti bendradarbiavimą bei ryšius tarp inovacijų sistemos dalyvių ir klasterizaciją.

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinime, taip pat naujausioje *Europos semestro šalies ataskaitoje* identifikuotos jau daugelį metų išliekančios MTEPI sistemos srities problemos, kurių nepavyko išspręsti iki šiol įgyvendintomis priemonėmis:

- **menkas ir svyruojantis MTEP veiklų Lietuvoje finansavimas**, **didelė priklausomybė nuo ESIF lėšų**;
- **mažas doktorantų ir tyrėjų iš užsienio skaičius Lietuvoje**;
- **ribotas MTEP infrastruktūros įveiklinimas**, infrastruktūros ilgalaikės plėtros, reikalingų išteklių ir apkrovimo planavimo spragos;
- **ribotas dalyvavimas europinėse MTEP infrastruktūrose**;
- **neišplėtoti mokslo ir studijų institucijų gebėjimai tarpininkauti tarp mokslo ir verslo**, teikti žinių perdavimo ir komercinimo paslaugas;
- **aukšto lygio mokslinių tyrimų stoka** (Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas, 2020).

Šiuo metu Lietuvoje mokslo ir verslo bendradarbiavimas skatinamas taikant įvairias priemones (daugiau informacijos apie jas pateikiama ŠMSM svetainėje: https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/mokslas/mtep-kvietimai/).

XVIII-oji Vyriausybė, siekdama skatinti mokslui imlų verslą, taip pat mokslo ir verslo bendradarbiavimą, 2022 m. parengė ir šiuo metu įgyvendina „Europos horizonto“ akceleravimo plano priemonių paketą, kuriuo mokslo ir studijų institucijos, taip pat ir verslo įmonės ŠMSM yra skatinamos dalyvauti ir bendradarbiauti ES mokslo ir inovacijų programoje „Europos horizontas“. Reformuota Lietuvos mokslo taryba (LMT), prie jos prijungus Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūrą (MITA), tapo vienintele, pagrindine mokslo politiką įgyvendinančia institucija, joje sutelktas nacionalinių kontaktinių asmenų tinklas. ŠMSM inicijavo mokslo ir inovacijų patarėjų atsiradimą visose ministerijose ir LRV kanceliarijoje, taip padidindama mokslo dedamosios integralumą šakinėse valstybės valdymo srityse, o kartu ir MTEP paslaugų paklausą iš viešojo sektoriaus, sprendžiant visuomenei ir valstybei aktualius iššūkius. Toliau plėtojami mokslo ir studijų institucijų technologijų ir inovacijų perdavimo centrai, kuriuose telkiami mokslo vadybos, inovacijų rinkodaros specialistai; centrai pasitelkiami ir skatinant atžalinių įmonių plėtros projektus.

ŠMSM kartu su EIM taip pat įgyvendina pažangos priemonę „Įgyvendinti misijomis grįstas mokslo ir inovacijų programas“. Ja siekiama užtikrinti integruotą mokslo ir inovacijų skatinimo modelį, sutelkti mokslo ir verslo partnerius kartu spręsti visuomenės iššūkius. 2022 m. sukurtas misijomis grįstų mokslo ir inovacijų programų modelis, skatinantis tarpinstitucinį ir tarpsektorinį bendradarbiavimą. Mokslo, technologijų ir inovacijų taryboje atrinktos trys misijų temos: „Saugi ir įtrauki e. visuomenė“, „Sumani ir klimatui neutrali Lietuva“ ir „Inovacijos sveikatai“. Paskelbtas kvietimas misijomis grįstoms mokslo ir inovacijų programoms įgyvendinti. Numatyta, kad misijas įgyvendins trys konkurso būdu atrinkti konsorciumai, sudaryti iš MSI ir verslo subjektų. Kiekvienas konsorciumas turės įgyvendinti bent septynis MTEP projektus ar veiklas, kurių rezultatas – prototipas, produktas arba atžalinė įmonė. Įgyvendinant šį projektą, pagal misijų temas bus įsteigti trys kompetencijų centrai, kuriuose ir atsiras mokslo žiniomis grįsti produktai ir paslaugos. Kompetencijų centruose bus kuriama infrastruktūra, reikalinga misijų uždaviniams įgyvendinti, susijusi su produktų rinkai kūrimu, komercinti ir prototipuoti reikalingų laboratorijų ir erdvių sukūrimu.

2023 m. iš aštuonių paraiškas pateikusių konsorciumų išrinkti 3 stipriausi, kurie ir įgyvendins projektus. Atrinktas Vilniaus universiteto suburtas konsorciumas planuoja įkurti transliacinį genų technologijos centrą. Tokio centro įkūrimas padėtų paspartinti technologijų perkėlimą į sveikatos priežiūros veiklas tiek Lietuvoje, tiek tarptautiniu mastu. Šiame centre įgyvendinami projektai prisidės prie onkologinių ir paveldimųjų ligų gydymo. Numatoma bendra projekto vertė – 68,66 mln. eurų. Vilniaus Gedimino technikos universiteto sutelktas konsorciumas numato kurti technologinių universitetų ir įmonių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ekosistema pagrįstas išmaniąsias, klimatui neutralias gamybos technologijas ir medžiagas („SmartEcoTech“). Šios veiklos prisidės prie šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo, tvarių sprendimų statybų sektoriuje kūrimo, nuotekų valymo procesų tobulinimo ir kitų aplinkosaugos problemų sprendimo. Numatoma bendra projekto vertė – 32,10 mln. eurų. Kauno technologijos universiteto suburtas konsorciumas plėtos projektą, susijusį su skaitmenine gynyba, skirtą visuomenės saugumui ir atsparumui stiprinti. Konsorciumas kurs ir skatins diegti inovacijas informacinių ir ryšių technologijų srityje, prisidės prie kibernetinio saugumo didinimo. Planuojama įsteigti du informacinių ir ryšių technologijų kompetencijų centrus. Numatoma bendra projekto vertė – 26,01 mln. eurų. Projektų įgyvendinimo planus kartu su konsorciumais rengs Inovacijų agentūra.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu skatintas universitetų ir verslo bendradarbiavimas, didinant MTEP finansavimą, tyrėjų skaičių verslo įmonių sektoriuje, stiprinant mokslo ir studijų institucijų inovacijų ir technologijų perdavimo centrus, kuriuose tiesiogiai sudaromos sąlygos vieno langelio principu efektyviai bendradarbiauti mokslui ir verslui. Taip pat buvo skatinamas atžalinių įmonių kūrimasis, jų rezultatų (MTEP grįstų inovacijų) komercinimas ir kt. Vis dėlto Lietuvoje MTEP veiklų finansavimas išlieka menkas ir svyruojantis, nes labai priklauso nuo ES struktūrinių fondų lėšų, o anksčiau sukurta MTEP infrastruktūra per mažai įveiklinta, todėl nepadaro tikėto poveikio ekonomikai. Lietuvos tyrėjai ribotai dalyvauja europinėse MTEP infrastruktūrose, neišplėtoti mokslo ir studijų institucijų gebėjimai tarpininkauti tarp mokslo ir verslo, teikti žinių perdavimo ir komercinimo paslaugas, stokojama aukšto lygio mokslinių tyrimų. Todėl universitetų ir verslo bendradarbiavimo stiprinimas, pakankamo ir tvaraus MTEP finansavimo užtikrinimas, infrastruktūros įveiklinimas, kompetencijų, reikalingų tarpininkauti tarp mokslo ir verslo, žinioms perduoti ir komercinti, tobulinimas, išlieka svarbūs uždaviniai ir ateityje, įgyvendinus Strategiją.

Trečiojo tikslo įgyvendinimas

TREČIAS TIKSLAS – užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius. Teikti veiksmingą pedagoginę ir psichologinę pagalbą mokiniams, patiriantiems mokymosi sunkumų.

Uždaviniai:

- Plėsti mokymosi pasirinkimo galimybes ir didinti prieinamumą, taikant švietimo įstaigų finansavimo modelį „pinigai paskui mokinį“ ir derinant šį modelį su valstybės regionine politika, valstybės planavimu ir valstybės užsakymu.
- Sukurti finansinius mechanizmus švietimo sistemos aprėpčiai regionuose didinti. Stiprinti Valstybinio studijų fondo veiklą, teikiant paskolas studijoms.
- Turtinti mokymosi, praktinio taikymo aplinką mokyklose, plėsti neformaliojo švietimo mokyklų spektrą ir visų mokyklų veiklos įvairovę, ypač kultūrinės saviraiškos, lyderystės, kūrybingumo, verslumo, profesinių gebėjimų ugdymo galimybes, paramą savanorystės iniciatyvoms, kartu organizuojant nuolatinį dialogą dėl plėtros prioritetų. Rūpintis socialiniu, emociniu, lytiniu ir tarpkultūriniu ugdymu. Mokyklose diegti sisteminius pokyčius, lemiančius patyčių, prekybos žmonėmis ir smurto, alkoholio ir tabako vartojimo mažinimą, kad būtų užtikrinamas mokyklos bendruomenės psichologinis saugumas.
- Užtikrinti naudojimosi švietimu pirmenybę socialinės atskirties, prekybos žmonėmis aukoms, taip pat rizikos ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų grupėms, siekiant socialinės atskirties įveikos ir gabių asmenų ugdymo dermės. Sukurti veiksmingą socialinės paramos sistemą socialiai remtiniems švietimo sistemos dalyviams. Stiprinti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir savivaldybių administracijos vaidmenį koordinuojant specialųjį ugdymą, teikti kokybišką metodinę pagalbą specialiojo ugdymo specialistams. Kaimo mokyklų ir tautinių mažumų kalbomis mokymą vykdančių mokyklų tinklo pertvar-

ką įgyvendinti, atsižvelgiant į bendruomenių, ypač vaikų, interesus, laikantis mokyklų efektyvumo ir socialinės atskirties mažinimo principo. Užtikrinti tautinės, pilietinės Lietuvos tapatybės stiprinimą, lietuvių kalbos, tautinių mažumų gimtųjų kalbų mokymo ir ugdymo tautinių mažumų kalbomis kokybę, Lietuvos kultūros puoselėjimą ir tęstinumą.

- Plėtoti formaliojo ir neformaliojo švietimo integralumą ir tarpusavio papildomumą, diegti atvirus ir lanksčius mokymosi būdus. Prireikus sudaryti savarankiško mokymosi galimybę.
- Užtikrinti lietuviškosios ir Lietuvos tapatybės ir kultūros ugdymą.

- **Išaugo ikimokyklinio ugdymo aprėptis:** šioje programoje dalyvaujančių 4–6 metų vaikų dalis padidėjo nuo 84,2 proc. 2011 m. iki 93,2 proc. 2021 m. Prie to prisidėjo ikimokyklinio ugdymo amžiaus ankstinimas, privalomas ugdymas socialinės rizikos šeimų vaikams, ugdymo infrastruktūros modernizavimas.
- **Sumažėjo 18–24 metų žemesnį už vidurinį išsilavinimą turinčio nesimokančio jaunimo** dalies dešimtmečio (2013–2022 m.) vidurkis nuo 9,1 iki 5,2 proc. – tai lėmė formaliojo ir neformaliojo ugdymosi formų ir galimybių plėtra, atsiradusios lankstesnės galimybės ugdytis pagal individualią situaciją ir poreikius.
- Švietimo finansavimo modelis, tobulintas atsižvelgiant į švietimo prioritetus, **išplėtė įvairių mokinių ugdymosi poreikių patenkinimą**, gerino mokinių iš nepalankios SEK ugdymosi sąlygas, kuriant *visos dienos* mokyklas. Reorganizuotos mažos mokyklos ir klasės, atsisakyta jungtinių klasių. Pagerintas mokyklų pasiekiamumas geltonaisiais autobusais. **Augo mokiniui vidutiniškai tenkančios mokymo lėšos kaimo vietovėse ir tautinių mažumų mokiniams.**
- **Toliau gerėjo mokyklų aprūpinimas įranga ir ugdymo priemonėmis**: 2015–2022 m. nuo 29,3 iki 49 proc. išaugo bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių laboratorijų ir (ar) technikos kabinetų, dalis; padaugėjo daugialypės terpės projektorių, interaktyviųjų (sąveikiųjų lentų), plėtėsi belaidžio interneto tinklas, daugėjo mokyklų, kurios naudojasi virtualiąja mokymo aplinka; pagerintas mokinių aprūpinimas IKT priemonėmis.
- **Plėsta socialinės paramos studijoms sistema** pažeidžiamoms asmenų grupėms: 2020 m. dvigubai padidintos socialinės stipendijos – iki 6,5 BSI; **priartėta prie *Strategijos* siekinio, kad paraiškų ir paskolų, suteiktų per VSF, santykis pasiektų 0,99** (2022 m. reikšmė buvo 0,96). Suplanuotos tikslinės studijų išmokos, infrastruktūros pritaikymo priemonės.
- **Aktyviai siekta** įveikti **socialinę atskirtį, plečiant švietimo pagalbą SUP turintiems mokiniams:** priimtos Švietimo įstatymo pataisos išplėtė kompleksiškai teikiamą švietimo pagalbą, socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas, didino švietimo prieinamumą, suteikiant pavėžėjimo paslaugas. **Nors vaikų skaičius ir procentinė dalis specialiosiose mokyklose kinta mažai** (2013 m. – 1 proc., 2018 m. – 1,14 proc., 2022 m. – 1,05 proc.) ir *Strategijos* siekinys nebuvo pasiektas, **kasmet auga bendrosiose klasėse ugdomų SUP turinčių mokinių ir mokinių su negalia skaičius bei dalis** – 2022 m. įtraukiai ugdyta 51,1 proc. mokinių, turinčių negalią, ir 89,5 proc. mokinių, turinčių SUP. 2020 m. Švietimo įstatymo pakeitimai panaikino diskriminuojančias nuostatas, tad nuo 2024 m. visi SUP turintys vaikai galės lankyti artimiausias jų vietovėje veikiančias mokyklas, tam rengiamasi. Didinamas

finansavimas ugdymo aplinkai pritaikyti, švietimo pagalbos specialistams rengti, jų darbo sąlygoms gerinti (2021 m. apie 20 proc. padidinti šių pedagogų atlyginimai), įdarbinta daug mokytojo padėjėjų (2018 m. dirbo 2,7 tūkst., 2022 m. – 4,3 tūkst.). Per paskutinius trejus metus švietimo pagalbai skirtos lėšos padidėjo du kartus: nuo 61,4 mln. 2019 m. iki 112,1 mln. 2022 m.

- **Mokyklų bendruomenės psichologiniam saugumui didinti** 2016 m. priimtos Švietimo įstatymo pataisos, kuriomis mokyklos įpareigotos vykdyti bent vieną ilgalaikę **patyčių, smurto, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos** ar **socialinių emocinių kompetencijų tobulinimo** programą, ir tokių mokyklų dalis per 2015–2022 m. išaugo nuo 62,8 iki 89 proc. Tai padėjo šiek tiek priartėti prie *Strategijos* 2022 m. siekinio: **per 2 mėn. patyčių nepatyrusių mokinių dalis sudarė 49,5 proc. (siekinys – 70 proc.)**. Vis dėlto, **mažėjant alkoholio ir įprastinių cigarečių vartojimui, augo elektroninių cigarečių ir narkotikų vartojimo mastas.** Situaciją turėtų padėti gerinti 2022 m. pradėta vykdyti *Gyvenimo įgūdžių ugdymo* programa ir ilgalaikis kasmetinis mokinių dalyvavimas prevencinėse programose.
- NVŠ krepšelio įvedimas, finansavimo didinimas ir teisinės bazės tobulinimas lėmė išaugusią NVŠ įvairovę, prieinamumą, teikiamų paslaugų kokybę. **NVŠ dalyvaujančių mokinių skaičius patrigubėjo** (nuo 66,6 tūkst. 2015 m. iki 215,7 tūkst. 2022 m.), **o procentinė dalis – padvigubėjo** (nuo 28,6 proc. 2021 m. iki 62,6 proc. 2022 m.), tačiau **visų vaikų dalyvavimas NVŠ išlieka siekiamybė.** Planuojama plėsti NVŠ programų pasiūlą ir skatinti SUP turinčius mokinius daugiau įsitraukti į NVŠ.
- Rūpintasi gabių vaikų ugdymo užtikrinimu: vykdyti gabių vaikų atpažinimo projektai, sukurti instrumentai ir metodinės priemonės, formaliojo ir neformaliojo ugdymo programos papildytos specialiais gabumams ugdyti skirtais moduliais, tobulintos pedagogų kompetencijos, kaip atpažinti ir ugdyti tokius mokinius, **sukurta didelį potencialą turinčių vaikų paieškos ir atpažinimo tvarka,** tačiau išlieka aktualu plėsti ugdymosi veiklų pasirinkimą gabiems vaikams mažesnėse vietovėse, kur tokių veiklų stinga, plėtojant NVŠ ir taikant kitas priemones.
- **Tautinėms mažumoms užtikrintas švietimas** jų gimtosiomis kalbomis. Siekiant pagerinti tautinių mažumų ugdymo kokybę, didinamas valstybinės kalbos pamokų skaičius, parengtos mokytojų kompetencijos tobulinimo programos, metodinės priemonės. Didėjo vienam mokiniui tekusios mokymo lėšos mokyklose, kuriose mokoma lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis, ypač kaimo vietovėse. Šalies mokyklose vyksta edukaciniai projektai, skirti tautinei tolerancijai stiprinti, tautinei savimonei ugdyti. Šie projektai padeda integruoti ir atvykusius užsieniečius.

- 2022 m. dėl karo Ukrainoje Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 9,6 tūkst. vaikų iš Ukrainos. **Karo pabėgėlių integracijai į švietimą,** įskaitant studijas aukštosiose mokyklose ir paramą tyrėjams, **2022 m. skirta beveik 28 mln. Eur, iki 2022–2023 m. m. pabaigos – dar 39 mln. Eur** (iš jų daugiau kaip 31 mln. Eur finansuoti mokinių vežiojimui iki mokyklos ir atgal). 473,2 tūkst. Eur numatyta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų pareiginei algai padidinti vidutiniškai 10 proc. dėl veiklos sudėtingumo, dirbant su vaikais iš Ukrainos. Karo pabėgėliams teikiama švietimo pagalba. Organizuoti mokymai lietuvių kalbos mokytojams, kaip mokyti užsieniečius lietuvių kalbos (2022 m. apmokyta virš 130 mokytojų); vyko seminarai, konferencijos mokykloms, siekiant gerinti ukrainiečių įtrauktį į mokyklų bendruomenes.
- **Vykdyta lituanistinio ugdymo plėtra, švietimo prieinamumo ir įtraukties didinimo priemonės sugrįžusiems Lietuvos piliečiams**. Neformaliajam lituanistinių mokyklų švietimui kasmet per projektinį finansavimą buvo skiriama 300–500 tūkst. Eur. *XVIII-oji Vyriausybė* patvirtino Valstybės biudžeto lėšų, skirtų lituanistinio švietimo įstaigoms užsienyje lituanistinio švietimo programoms vykdyti, apskaičiavimo, skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašą. 2019 m. patvirtinta **Lituanistinio švietimo integruota programa**, skirta pasirengti sugrįžti į Lietuvą, patobulinta Lietuvių kalbos mokymo programa, parengtos metodinės priemonės lietuvių kalbai mokytis, plečiamas reemigrantus priimančių **mokyklų tinklas** (2022 m. 20-yje savivaldybių veikė 69 tokios mokyklos). **30 proc. padidintos ugdymo lėšos grįžusių mokinių** ugdymui, švietimo pagalbai. Sukurta **Lietuvių kalbos testavimo sistema**, 2022 m. patvirtintas Lietuvių kalbos mokėjimo lygio ir egzaminų organizavimo tvarkos aprašas. **Remtos užsienio lietuvių studijos** šalies aukštosiose mokyklose, 2022 m. tam panaudota 267,7 tūkst. Eur, parama skirta 211 studentų.

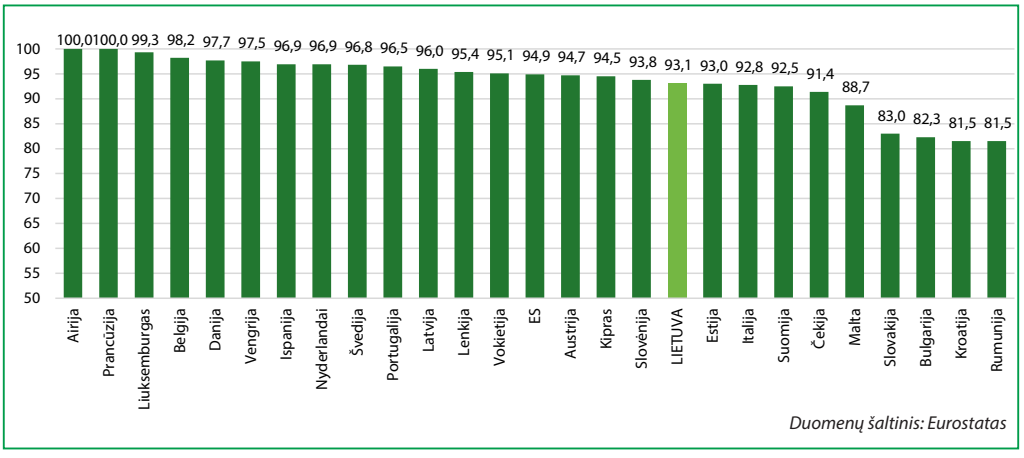
Švietimo prieinamumo didinimas

Ikimokyklinio ugdymo plėtra

Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenys rodo, jog reikia skatinti, kad kuo daugiau vaikų būtų ilgesniam laikui įtraukti į ankstyvąjį ikimokyklinį ugdymą, sudarant vienodai kokybiškas dalyvavimo ikimokyklinio ugdymo programoje sąlygas ir užtikrinant lygias starto bendrojo ugdymo sistemoje galimybes. Mokiniai, ilgiau lankę ikimokyklinio ugdymo įstaigą, 4 klasėje pasiekia aukštesnius skaitymo rezultatus. 3 metus ar ilgiau ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankiusių mokinių vidutiniai gamtos mokslų rezultatai buvo aukštesni nei tų, kurie ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė trumpiau arba visai nelankė (Švietimo plėtros programos pagrindimas, 2021).

Ankstyvajam vaikų ugdymui skiriama vis daugiau dėmesio visoje Europoje. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuva yra tarp tų šalių, kuriose švietimo įstaigas lanko kiek mažesnė vaikų nuo 4 iki 6 metų dalis – 93,1 proc., o ES šalių vidurkis siekia 94,9 proc. (3.1 pav.).

3.1 pav. **ES šalyse švietimo įstaigas lankančių vaikų nuo 4 metų iki privalomojo pradinio ugdymo pradžios dalis (proc.), 2021 m.**

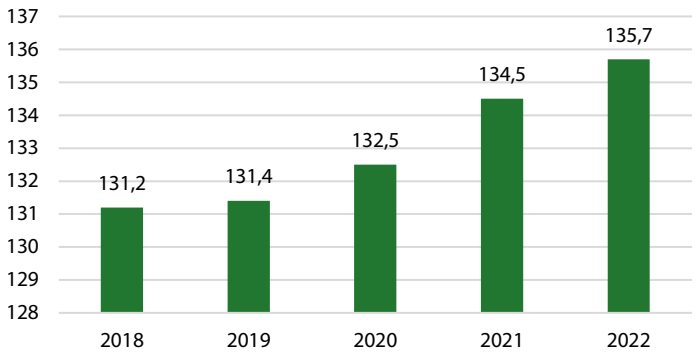

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Didinant švietimo prieinamumą, 2017 m. pradėtas ugdymo pagal priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas ankstinimas, suteikiant galimybę tėvams (globėjams) patiems apsispręsti dėl vaikų ugdymo pagal šias programas pradžios. Pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas ugdomų vaikų nuo 2018 m. iki 2022 m. padaugėjo 3,4 proc. 2022 m. šiame švietimo lygmenyje buvo ugdoma 135,7 tūkst. vaikų (3.2 pav.).

Be to, dėl karo Ukrainoje į Lietuvą atvyko ir šalies ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose 2022–2023 m. m. pagal ikimokyklinio ugdymo programas mokėsi 1 595, pagal priešmokyklinio ugdymo programas – 607 Ukrainos pilietybę turintys vaikai, jų dalis ikimokyklinio ugdymo mokyklose sudarė 1,9 proc. visų mokinių. Reaguojant į padidėjusį vietų poreikį, buvo didinamas vaikų skaičius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupėse, kartu didinant su šiais mokiniais dirbančių pedagogų darbo užmokestį (Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis, 2022).

3.2 pav. **Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programose dalyvaujančių vaikų skaičiaus kaita, 2018–2022 m. (tūkst.)**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

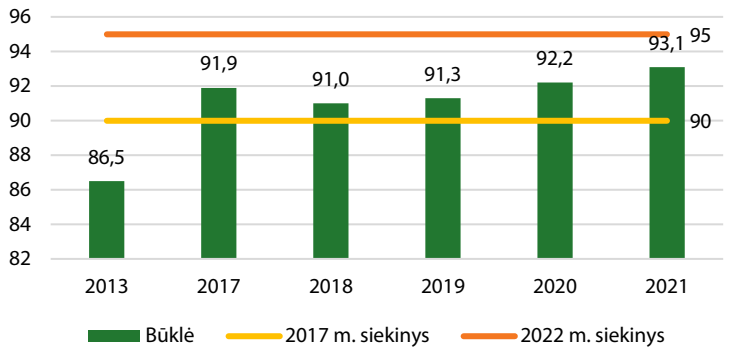
Strategijoje siekta, kad švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis 2022 m. pasiektų 95 proc. (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. **Ikimokyklinio ugdymo prieinamumas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis (proc.) (Eurostatas)	84,2 (2011 m.)	90	91,9 (2017 m.)	95	93,1 (2021 m.)

2017 m., įpusėjus *Strategijos* vykdymą, siekinys (90 proc.) buvo pasiektas ir viršytas, o 2022 m. siekinys nebuvo pasiektas, bet prie jo reikšmės artėjama (3.4 pav.).

3.4 pav. **Lietuvoje švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Šio rodiklio reikšmės didėjimui turėjo įtakos privalomo priešmokyklinio ugdymo įvedimas nuo 2016 m., iš ES struktūrinių fondų vykdyti projektai. 2011–2015 m. vykdytas projektas „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“, kuriuo didintas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumas ir įvairovė, ypač kaimo vietovėse, mažinant socialinę atskirtį ir skirtumus tarp savivaldybių, užtikrinant lanksčias ir kokybiškas paslaugas bei švietimo pagalbą. 2016–2023 m. įgyvendinant projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumo didinimas“, siekta modernizuoti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokyklų infrastruktūrą, aprūpinti ugdymo priemonėmis, sukurti naujų ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo vietų ir taip pagerinti jo prieinamumą.

2020 m. priimtais Švietimo įstatymo pakeitimais nustatyta, kad nuo 2025 m. rugsėjo 1 d. ugdymas pagal ikimokyklinio ugdymo programą taps visuotinis nuo 2 metų amžiaus. Tai reiškia, kad visiems vaikams nuo 2 metų, kurių tėvai pageidaus, kad vaikas būtų ugdomas pagal ikimokyklinio ugdymo programą, tokia galimybė turės būti užtikrinta. Ši įstatymo nuostata įgyvendinama laipsniškai, t. y. nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. ikimokyklinis ugdymas tampa visuotinis vaikams nuo 4 metų, nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. – vaikams nuo 3 metų.

2020 m. pabaigoje Seimas priėmė *XVII-osios Vyriausybės* parengtas Švietimo įstatymo pataisas dėl privalomo ikimokyklinio ugdymo socialinę riziką patiriantiems vaikams. *XVIII-osios Vyriausybės* laikotarpiu per trejus metus nuo 2020 m. iki 2023 m. pradžios ikimokyklinio ugdymo programoje dalyvaujančių vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų padaugėjo nuo 75 iki 542. Taip pat pradėta kaupti statistika, kiek riziką patiriančių vaikų nėra ugdoma, kiek ugdoma, neskyrus jiems privalomo ikimokyklinio ugdymo. Savivaldybės įgalintos perskaičiuoti papildomai skiriamas lėšas už privalomai ugdomus vaikus ne kartą per metus, o nuo 2023 m. – 2 kartus per metus, nuo 2024 m. – beveik kiekvieną mėnesį. Įgyvendinant naują *Vaiko garantijos projektą* (jungiantį sveikatos, socialines, švietimo sistemų priemones), 2024 m. savivaldybės gaus papildomą paramą, skirtą vaikams, kurie yra iš socialiai jautrių šeimų ir kurie ugdomi pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas.

Jaunimo ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos mažinimas

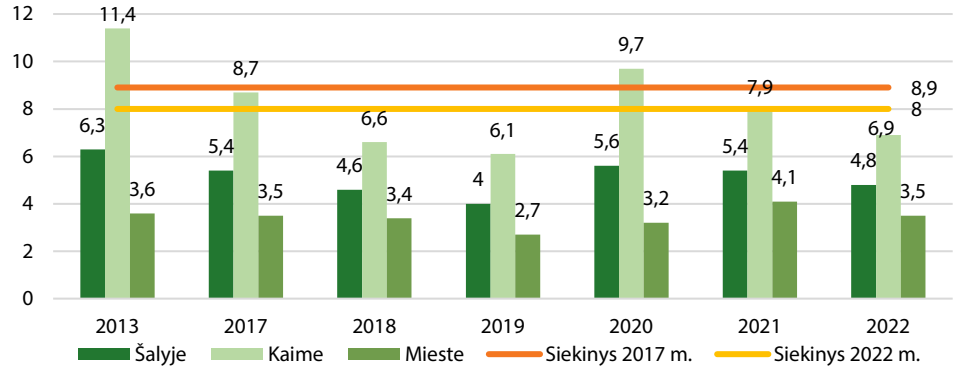
Jaunimas yra viena labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių, o neturint pakankamo išsilavinimo, didėja sunkumai įsitvirtinti darbo rinkoje, auga skurdo ir socialinės atskirties rizika. Esminis veiksnys, suteikiantis reikalingų įgūdžių savarankiškai veiklai ir socialinei integracijai, yra švietimas. Ekonominių krizių laikotarpiais ypač išryškėja jaunimo užimtumo problemos ir didėja poreikis imtis aktyvių veiksnių, kovojant su jaunimo įdarbinimo, mokymosi barjerais. *Strategijoje* siekta mažinti ankstyvą jaunimo pasitraukimą iš švietimo sistemos. Šis siekinys pasiektas ir viršytas (3.5 lentelė).

3.5 lentelė. **Žemesnio nei vidurinio išsilavinimo nesimokančio 18–24 metų jaunimo dalis (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
18–24 metų asmenų, neturinčių vidurinio išsilavinimo ir nelankančių mokyklos, dalis (10 metų vidurkis) (proc.) (VDA)	9,1 (2002–2011 m.)	8,9	6,6 (2007–2017 m.)	8	5,2 (2013–2022 m.)

Žemesnį už vidurinį išsilavinimą turinčio ir nesimokančio jaunimo dalis nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios per dešimtmetį sumažėjo beveik ketvirtadaliu – nuo 6,3 proc. iki 4,8 proc., ir šalies vidurkis (5,2 proc.) buvo žemesnis nei *Strategijos* siekinys (8 proc.). Mieste per 2013–2022 m. laikotarpį neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio jaunimo dalis sudarė vidutiniškai 3,5 proc., o kaime išliko didesnė, tačiau per analizuojamą laikotarpį sumažėjo beveik du kartus. Taip pat duomenys rodo, kad 2020 m. nesimokančio jaunimo dalis šalyje stipriai išaugo ir sudarė 9,7 proc., o tolesniu laikotarpiu, iki *Strategijos* įgyvendinimo pabaigos, vėl palaipsniui mažėjo, tačiau visu laikotarpiu išliko švietimo sistemą palikusių 18–24 metų asmenų dalių mieste ir kaime skirtumas (3.6 pav.). Tikėtina, kad per karantiną, paskelbtą dėl COVID-19 pandemijos, kaime gyvenančiam ir mokykloje jau nesimokančiam jaunimui buvo sudėtingiau rasti galimybių mokytis, nes šie asmenys neturėjo galimybės būti aprūpinti kompiuteriais ir interneto ryšiu kaip mokyklų mokiniai; sudėtingesnė buvo ir situacija darbo rinkoje.

3.6 pav. **Neturinčių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių 18–24 metų asmenų dalys (proc.) (10 metų vidurkis) pagal gyvenamąją vietovę**

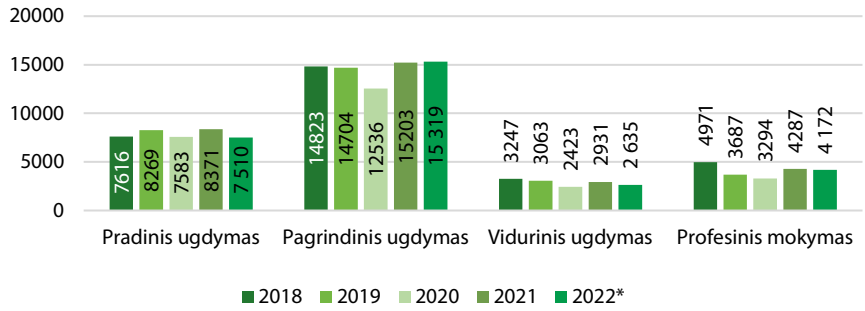

Duomenų šaltinis: VDA

Kasmet dėl įvairių priežasčių dalis mokinių nutraukia mokymąsi bendrojo ugdymo mokyklose. 2021 m. mokymąsi pagal bendrojo ugdymo programas nutraukė 26 505 mokiniai, 2022 m. preliminariais duomenimis – 25 464 mokiniai (3.7 pav.). Daugiausia – pagrindinio ugdymo pakopoje (57,4 proc. visų nutraukusiųjų mokymąsi bendrojo ugdymo mokyklose). Tikėtina, kad dalį šių mokinių sudaro pakeitusieji gyvenamąją vietą ar mokyklą. Pastebimas nutraukimo padidėjimas, besitęsiantis nuo 2021 m., gali būti pandemijos ir nuotolinio ugdymo 2020 m. padarinys.

ŠVIS duomenimis, nuo 2019 m. pradėjęs mažėti mokymąsi profesinio mokymo įstaigose nutraukusių mokinių skaičius 2021 m. šoktelėjo iki 4 287, iš jų 12 proc. iškrito dėl nepažangumo, 83,6 proc. atvejų – priežastys nenurodytos (mokymąsi neretai nutraukia išvykstantys į užsienį, įsidarbinantys asmenys, tačiau dažnai informacijos apie priežastis negaunama). Iš profesinių mokyklų į kitas mokyklas pereina mažai mokinių: į bendrojo ugdymo mokyklas 2021 m. perėjo 96, į kitas profesines mokyklas – 93 mokiniai (2,2 proc.).

3.7 pav. **Nutraukusių mokymąsi bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose** mokinių skaičius pagal ugdymo programas, 2018–2022 m.**

* Preliminarūs duomenys.

** Tik nutraukusieji pirminį profesinį mokymąsi.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2023 m. parengė *Mokinių, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas, mokyklos lankomumo užtikrinimo tvarką*. Tokia visoms mokykloms bendra tvarka parengta pirmą kartą, ja vadovaudamosi mokyklos pasirengs savo tvarkas, tačiau išlaikys tvarkoje nustatytus bendrus principus. Siekiama ugdyti netolerancijąpamokų nelankymui be pateisinamos priežasties. Numatyti reagavimo ir problemos sprendimo algoritmai nepateisintų pamokų atveju: bus susisiekiama su tėvais, praleidimams kartojantis, įsitrauks mokyklos vaiko gerovės komisija, nepavykus išspręsti problemos – mokykla galės kreiptis į savivaldybės tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių dėl koordinuotai teikiamos pagalbos šeimai skyrimo. Tikimasi, kad nauja tvarka padės šalinti mokymosi kliūtis.

XVI-oji Vyriausybė priėmė *Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymą (2016)*, kuriuo siekta: sumažinti vaikų, patenkančių į socializacijos centrus, skaičių; kad už mokyklos nelankymą vaikai nebūtų siunčiami į socializacijos centrus; įteisinta vaikų socializacijos centrų specializacija (pavyzdžiui: pagal amžių, lytį, sveikatos būklę); numatyta daugiau vaiko minimalios priežiūros priemonių (pavyzdžiui: taikinamasis tarpininkavimas, gydymas nuo priklausomybių, dalyvavimas bendruomenei naudingoje veikloje ir kt.); numatytos pagalbos priemonės tėvams (pavyzdžiui: psichologo konsultacijos, dalyvavimas psichoterapijos, tėvystės įgūdžių ir kt. programose). Centrų pertvarka vyko, atsižvelgiant į 2017 m. Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimus, kuriais nustatyta, kad vaiko siuntimas į socializacijos centrą turi būti skiriamas tik išimtiniais atvejais, kuo trumpesniam laikui ir atsižvelgiant į vaiko interesus, taip pat įvertinant tai, kad daugelis centrų buvo statyti labai seniai ir įsikūrė tam nepritaikytose patalpose. Parengtas ir patvirtintas *Vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašas*, skirtas pagerinti vaikų socializacijos centruose ugdomiems mokiniams teikiamą kompleksinę pagalbą, atsižvelgiant į individualius vaiko

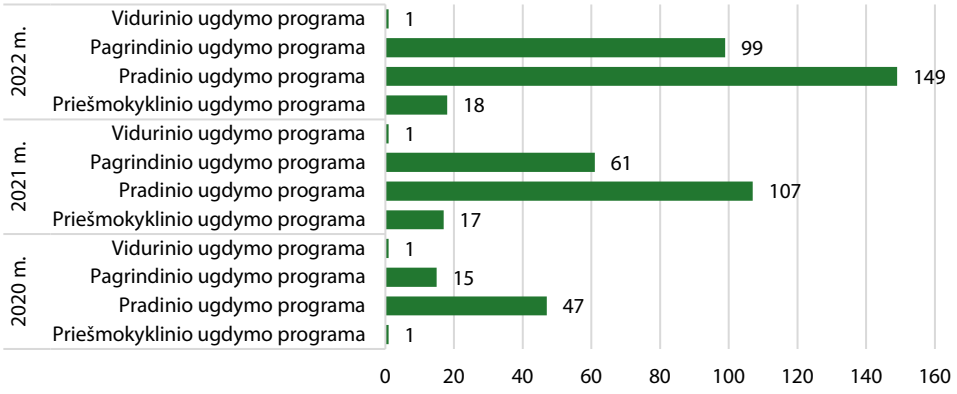
poreikius, taip pat mažinti kiekviename iš jų ugdomų vaikų skaičių. Kaune atidarytas naujo tipo pagalbos centras vaikams, turintiems emocijų ir elgesio sutrikimų – Kauno statybos ir paslaugų mokymo centro Žeimenos skyrius[36]. 2016 m. centre pradėjo ugdytis pirmieji vaikai. 2016 m. vaikų socializacijos centrų nuostatuose sumažinus mokinių, galinčių juose ugdytis, skaičių (nuo 176 iki 148), vidutinis mokinių skaičius socializacijos centruose sumažėjo 25,4 proc. (2015 m. juose ugdėsi 118 mokinių, o 2016 m. – 88). Tęsiant pertvarką, 2023 m. liko vienas – Gruzdžių socializacijos centras, turintis du skyrius – Gailių kaime (Kelmės r.) ir Kunionių kaime (Kėdainių r.). 2023 m. vasario 1 d. NŠA duomenimis, Gruzdžių socializacijos centro skyriuose mokėsi 11 vaikų, jie buvo 12–17 metų amžiaus.

Skatinant jaunimą siekti išsilavinimo, imtasi įvairių priemonių. Didinama ugdymosi galimybių įvairovė, tiek plečiant formaliojo bendrojo ugdymo formas, tiek didinant neformaliojo ugdymo pasiūlą; atsivėrusios darbo rinkos tiek šalyje, tiek užsienyje galimybės skatina jaunimą siekti vidurinio ir tolesnio mokslo. Įtvirtintos naujos mokymosi formos – savarankiškas, nuotolinis mokymasis, ugdymasis šeimoje. Šios priemonės padeda neiškristi iš Lietuvos švietimo sistemos ir atrasti patogiausią individualiai situacijai ugdymosi galimybę.

Vienas iš populiarėjančių sprendimų, padedančių išlikti švietimo sistemoje, jeigu kiti ugdymosi sprendimai nepriimtini ar nepasiteisino, – ugdymosi šeimoje galimybė, sudaryta nuo 2020–2021 m. m., 2019 m. gruodžio 3 d. priėmus Švietimo įstatymo pakeitimą ir nustačius, kad vaikas jo paties ir jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu pagal priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas gali būti ugdomas (ugdytis) šeimoje, sudarius sutartį su pasirinkta mokykla. Šis ugdymosi variantas kasmet populiarėja: 2020 m. tokių vaikų buvo 64, o po dvejų metų – jau 267, daugiausia – pradinio ir pagrindinio ugdymo programų mokiniai (3.8 pav.). Didėjančio populiarumo priežastys sietinos su atsirandančiomis galimybėmis vaikui ugdytis jam priimtinu tempu, lanksčiau planuoti dienotvarkę, galimybe praleisti daugiau laiko su šeima ir kt. (Balevičienė, 2020).

[36] Numatyta, kad jame gyvens ne daugiau kaip 20 vaikų – nuo 5 klasės ir vyresni. Jie įsikurs keturiuose čia pastatytuose namuose, lankys bendrojo ugdymo mokyklą, esančią Kauno statybos ir paslaugų mokymo centre. Visi centro auklėtiniai gaus psichologinę pagalbą kartu su sveikatos priežiūra, bendradarbiaujant su pedagogais bus sukurtas personalizuotas ugdymosi planas kiekvienam vaikui. Jiems taip pat bus suteikiama galimybė mokytis šalia centro esančioje profesinėje mokykloje ir įgyti profesiją. Švietimo ir mokslo ministerija šio centro statyboms iš Valstybės investicijų programos iš viso skyrė 1 mln. eurų.

3.8 pav. **Mokinių, ugdomų šeimoje, skaičiaus kaita 2020–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Mokymo(si) galimybių plėtra visos dienos mokyklose

XVII-oji Vyriausybė sukūrė *visos dienos mokyklos* koncepciją ir pradėjo įgyvendinti tokios veiklos organizavimo modelį, skatino savivaldybes teikti šią paslaugą. Švietimo, mokslo ir sporto ministro 2018 m. birželio 26 d. įsakymu Nr. V-606 patvirtintos „Rekomendacijos dėl visos dienos mokyklos kūrimo ir veiklos organizavimo“. Atrinktos 38 priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas vykdančios mokyklos, kurios 2018–2019 m. m. įgyvendino rekomendacijas ir jose siūlomus visos dienos mokyklos modelius. Veikla siekiama kompensuoti nepalankų socialinį kontekstą (skurdas, ribotos tėvų užimtumo galimybės dėl vaikų priežiūros, prastos sąlygos mokytis namuose, švietimo pagalbos nepalankioje aplinkoje augantiems vaikams stoka, atskirtį slopinančių veiksmų stoka ir t. t.). Šiose mokyklose mokiniai praleidžia daugiau laiko, nei įprastai praleidžiama mokykloje, derinamas formalusis ugdymas ir neformalusis vaikų švietimas, teikiama individuali mokymosi ir kitokia pagalba, organizuojamas maitinimas visą dieną. Savivaldybės skatinamos plėtoti visos dienos mokyklos paslaugas, siekiant suteikti daugiau galimybių naudotis švietimo paslaugomis, atsižvelgiant į tėvų poreikį.

3.9 pav. **Visos dienos mokyklos uždaviniai**

Duomenų šaltinis: „Rekomendacijos dėl visos dienos mokyklos kūrimo ir veiklos organizavimo", 2018

XVIII-oji Vyriausybė 2022 m. patvirtino regioninės pažangos priemonės „Plėtoti įvairialypį švietimą vykdant visos dienos mokyklų veiklą" finansavimo gaires. Per 2021–2027 m. ES fondų finansavimo investicijų programos laikotarpį daugelyje Lietuvos regionų numatoma finansuoti erdvių sukūrimą ir universalaus dizaino elementų įrengimą visos dienos mokykloms, taip išplečiant mokyklose vykdomų neformaliojo ugdymo programų pasiūlą pagal individualius mokinių poreikius. Šios ŠMSM pažangos priemonės veiklai vykdyti numatytas 30,23 mln. Eur finansavimas.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad vyriausybių pastangos didinti švietimo prieinamumą ir aprėptį regionuose buvo gana sėkmingos – dalis siekinių pasiekta, prie kitų priartėta. Davė rezultatų nuoseklios pastangos didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį. Šalyje yra gana nedidelė 18–24 metų žemesnį už vidurinį išsilavinimą turinčio nesimokančio jaunimo dalis (išlieka miesto ir kaimo jaunimo ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos skirtumai). Plečiama ugdymosi formų įvairovė, neformaliojo ugdymo galimybės, 2023 m. įvesta mokyklos lankomumo užtikrinimo tvarka – visa tai padės mažinti mokymosi nutraukimo atvejų skaičių.

Švietimo įvairovės ir aprūpinimo plėtra

Galimybių išskleisti individualius gebėjimus, naudojantis neformaliojo švietimo krepšeliu, augimas

Per 2013–2022 m. laikotarpį buvo įgyvendintos priemonės, kurios lėmė išaugusią neformaliojo švietimo įvairovę ir prieinamumą, teikiamų paslaugų kokybę; neformaliojo vaikų švietimo įtrauktis išaugo daugiau nei du kartus.

XVI-oji Vyriausybė reikšmingai padidino neformaliojo vaikų švietimo paslaugų prieinamumą ir įvairovę. Bendra valstybės lėšų neformaliajam vaikų švietimui finansuoti suma padidinta 3 kartus (nuo 3,27 mln. Eur 2015 m. iki 9,72 mln. Eur 2016 m.). 2016 m. registruota 32 proc. daugiau neformaliojo vaikų švietimo teikėjų nei 2015 m. (2015 m. buvo registruota 900, 2016 m. – 1 264 švietimo teikėjai), kurie iš viso vykdė 2 861 programą (tai 28 proc. daugiau nei 2015 m.).

Nuo 2015 m. spalio 1 d. buvo įvestas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis – valstybės skiriamos tikslinės lėšos. Šiomis lėšomis apmokamas mokinių dalyvavimas būreliuose (vidutiniškai 2 val. per savaitę). Įvestas neformaliojo vaikų švietimo krepšelis davė teigiamą poveikį – jis leido į popamokinę veiklą įsitraukti ir mažesnes pajamas gaunančių tėvų vaikams, būrelių pasiūla padidėjo.

Neformaliojo švietimo krepšeliu 2016 m. naudojosi 82 tūkst. mokinių, tai yra 24 tūkst. arba 29 proc. daugiau nei 2015 m. (58 tūkst.).

XVIII-oji Vyriausybė įteisino ir sukonkretino *XVII-osios Vyriausybės* rekomendacijas dėl neformaliojo švietimo krepšelio skyrimo tvarkos savivaldybėse. LR švietimo ir mokslo ministro 2022 m. sausio 1 d. įsakymu buvo patvirtinta Neformaliojo vaikų švietimo programų finansavimo ir administravimo tvarkos aprašo nauja redakcija. Atnaujintas NVŠ krepšelio finansavimo modelis. Visos NVŠ programos skiriamos į savivaldybės ir nacionalinio lygmens programas – šis pokytis svarbus NVŠ teikėjams, nes pakanka užpildyti vieną programos paraišką, o programos akreditacija galioja visose savivaldybėse. Be to, naujuoju tvarkos aprašu įvedama elektroninė paraiškos forma, suvienodinami programų akreditavimo terminai, atsiranda aiškesni vertinimo kriterijai. Taigi sumažėja administracinė našta tiek programų teikėjams, tiek jas vertinančioms savivaldybėms ir kitoms institucijoms. Savivaldybių lygmens NVŠ programoms finansavimas ir toliau skiriamas iš valstybės biudžeto, o nacionalinio lygmens programos 2022–2023 m. buvo finansuojamos iš ES struktūrinių fondų lėšų. Apraše nustatyti

nacionaliniai prioritetai techninės kūrybos, gamtos ir ekologijos, informacinių technologijų, technologijų, medijų krypties NVŠ programoms, prisidedančioms prie STEAM (gamtos mokslų, technologijų, inžinerinio, menų ir matematinio ugdymo) įgyvendinimo plėtros.

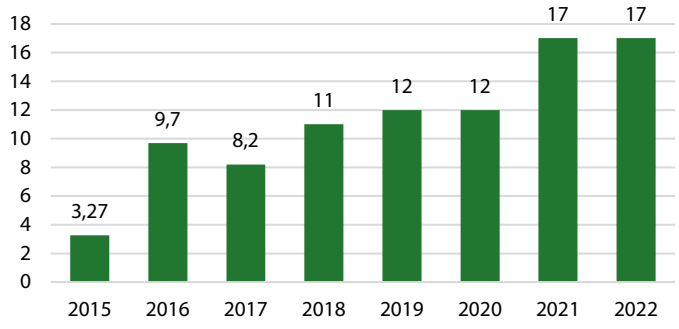
Priimtas bendrųjų NVŠ programų aprašas, nusakantis, kokios programos galimos finansuoti, skatinama įsivertinti ir vertinti kokybę. Prioritetas teikiamas ir skatinamas 9–12 klasių mokinių dalyvavimas NVŠ veiklose, šio amžiaus tarpsnio mokinių dalyvavimo procentas NVŠ programose pats mažiausias. Nacionalinius prioritetus atitinkančioms programoms skiriamas 20 eurų krepšelis, visoms kitoms – ne mažiau kaip 15 eurų. Siekiant didinti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalyvavimą, specialiųjų ugdymosi poreikių turintis mokinys gauna du NVŠ krepšelius. Skatinama, kad kuo daugiau mokinių dalyvautų bent vienoje neformaliojo švietimo programoje. Tam 2022 m. iš valstybės biudžeto lėšų skirta 17 mln. eurų NVŠ krepšeliui finansuoti.

2016–2023 m. vykdomas ES lėšomis remiamas projektas „Neformaliojo vaikų švietimo paslaugų plėtra“. Projekto tikslas – įgyvendinti ir plėsti neformaliojo švietimo paslaugas Lietuvoje. Projekto įgyvendinimas didina neformalios veiklos įvairovę ir prieinamumą, padeda palaikyti tolygų neformaliojo švietimo paslaugų tinklą savivaldybėse. Į projektą yra įtraukti STEAM regioniniai centrai, apimant matematiką, inžineriją, gamtos mokslus ir technologijas.

2019 m. pirmą kartą ES lėšomis atnaujintos vaikų neformaliojo švietimo įstaigos. Beveik visose savivaldybėse suremontuotos muzikos, sporto, dailės ar kitų neformaliojo švietimo įstaigų patalpos, praplėsta erdvė, nupirkta nauja įranga (2019 m. vienu metu vyko 82 įstaigų renovacija). Šiems projektams skirta daugiau kaip 15 mln. eurų. Visa tai padėjo neformalųjį vaikų švietimą padaryti patrauklesnį ir prieinamesnį visiems vaikams.

Per 2015–2022 m. bendra valstybės lėšų neformaliajam vaikų švietimui finansuoti suma padidėjo net kelis kartus.

3.10 pav. Valstybės lėšos neformaliajam vaikų švietimui, 2015–2022 m. (mln. Eur)

Duomenų šaltinis: ŠMSM

2021 m. *XVIII-oji Vyriausybė* išplėtė formalųjį švietimą papildančio ugdymo (FŠPU) sampratą, atsisakydama konkrečių sričių ir šias programas vykdančių švietimo teikėjų teisinės formos (pavaldumo) įvardijimo, taip atsižvelgdama į Vyriausybės programos nuostatą dėl viešųjų paslaugų perdavimo nevyriausybiniam ir (ar) privačiam sektoriui, kuris numatytas ir Programos įgyvendinimo priemonių plane. 2021 m. Švietimo įstatymo 15 str. pakeitimais įteisinta, kad FŠPU gali vykdyti Lietuvos aukštosios mokyklos ir pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro patvirtintą gamtamokslio, technologinio, inžinerinio, matematinio ugdymo atviros prieigos centro veiklos aprašą veiklą vykdančios švietimo įstaigos. Taip buvo išplėstas FŠPU sričių ir teikėjų ratas, ir sudarytos galimybės vaikams, gyvenantiems regionuose ar kilusiems iš mažesnes pajamas gaunančių ir socialiai pažeidžiamų šeimų, rinktis įvairesnes NVŠ programas, ir kartu išplėstos jų konkurencinės galimybės tiek renkantis tolesnes studijas, tiek ir vėliau darbo rinkoje.

2015–2022 m. laikotarpiu neformaliojo ugdymo mokyklose padidėjo siūlomų švietimo programų įvairovė (3.11 lentelė).

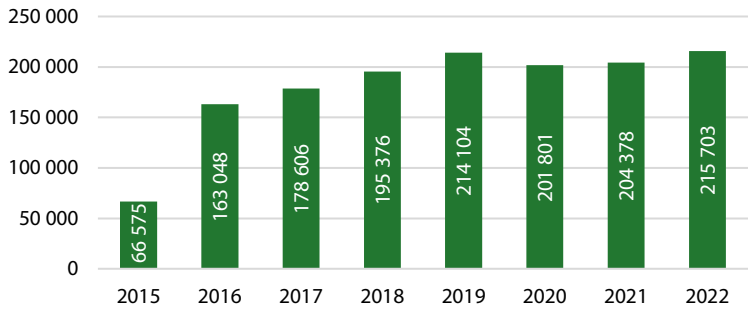
3.11 lentelė. **Neformaliojo vaikų švietimo programų skaičius 2015–2022 m.**

Programos	2015	2017	2019	2022
Sportas	10	391	560	3 344
Muzika	12	1 611	1 782	2 852
Choreografija, šokis	4	95	121	1 071
Kitos		52	91	837
Dailė	9	180	212	706
Informacinės technologijos		19	59	526
Kalbos	26	80	134	506
Technologijos	1	13	20	317
Techninė kūryba	2	16	19	309
Teatras, drama	5	41	51	271
Pilietiškumas	1	11	27	178
Etnokultūra	2	8	23	191
Gamta, ekologija	6	4	9	167
Medijos		2	3	68
Turizmas ir kraštotyra	4	7	11	66
Saugus eismas		1	4	48

Duomenų šaltinis: AIKOS

Dominuoja sporto, muzikos, choreografijos ir šokio programos, tačiau kelis kartus išaugo tiek šių, tiek kitų programų skaičius. Taip pat duomenys rodo vaikų, įsitraukusių į NVŠ programas mokykloje ir už mokyklos ribų, skaičiaus didėjimą (3.12 pav.).

3.12 pav. **Neformaliojo švietimo galimybėmis mokykloje ir už jos ribų besinaudojančių vaikų skaičius**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Strategijoje keltas ambicingas tikslas, kad 2022 m. visi vaikai naudotųsi neformaliojo švietimo galimybėmis, nebuvo pasiektas (3.13 lentelė).

3.13 lentelė. Įsitraukimo į NVŠ veiklas plėtra (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Neformaliojo švietimo galimybėmis mokykloje ir kitur besinaudojančių vaikų dalis (proc.) (ŠVIS)	28,6 (2012 m.)	60	51,1 (2017 m.)	100	62,6 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

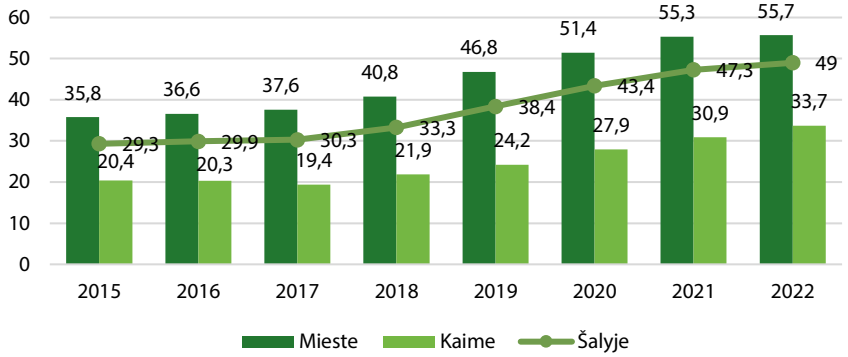
Apibendrinant pokyčius, galima daryti išvadą, kad augant neformaliojo švietimo finansavimui, plėtėsi NVŠ programų pasiūlos įvairovė ir vaikų, dalyvaujančių NVŠ, skaičius bei dalis, tačiau galutinis siekis liko neįgyvendintas. Tai galėjo lemti įvairios priežastys – kilusi COVID-19 pandemija, prasidėjęs Rusijos karas Ukrainoje, riboti ištekliai. Tęsiant NVŠ galimybių plėtrą, 2023 m. patvirtinta Neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) koncepcija, kuri bus įgyvendinama etapais, atsižvelgiant į finansines galimybes.

Mokymosi ir praktinio taikymo aplinkos gerinimas bendrojo ugdymo mokyklose

EBPO TIMSS, PISA tyrimų duomenimis, aukščiausius gamtos mokslų rezultatus pasiekia šalys, kurių mokyklos yra aprūpintos mokslinėmis laboratorijomis ir kitomis mokymo priemonėmis. 2017–2022 m. buvo įgyvendinamas projektas „Mokyklų aprūpinimas gamtos ir technologinių mokslų priemonėmis“, kuriuo siekta modernizuoti gamtos ir technologinių mokslų mokymo(si) aplinką. Gamtos ir technologinių mokslų mokymo priemonėmis bei įranga ir kompiuterine įranga nuotoliniam mokymui(si) buvo aprūpintos 672 šalies mokyklos, vykdančios pradinio ugdymo programas, ir 533 mokyklos, vykdančios pagrindinio ugdymo I pakopos programas. Mokykloms pristatyta 11 205 vnt. nešiojamųjų ir 33 000 vnt. planšetinių kompiuterių.

Bendrojo ugdymo mokyklų aprūpinimas laboratorijomis kasmet gerėja (3.14 pav.).

3.14 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių laboratorijų, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis ŠVIS

Pagal mokyklos tipą 2022 m. daugiausia laboratorijų turėjo gimnazijos (64,8 proc.), progimnazijos (63,1 proc.), pagrindinės mokyklos (31,2 proc.), mažiausiai – pradinės mokyklos (12,2 proc.). 2022 m. beveik pusė šalies mokyklų (49 proc.) turėjo laboratorijų ir (ar) technikos kabinetų.

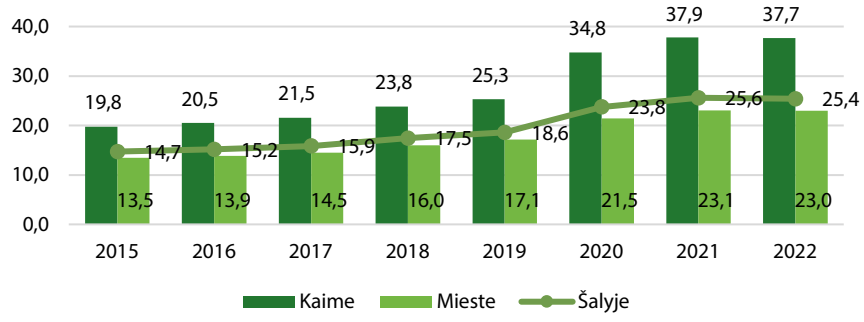
Nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios ugdymo aplinka, susijusi su informacinėmis komunikacinėmis technologijomis, bendrojo ugdymo mokyklose taip pat nuolat darėsi turtingesnė: gerėjo aprūpinimas interaktyviosiomis lentomis, daugėjo daugialypės terpės projektorių, plėtėsi belaidžio interneto tinklas, mokyklos vis labiau naudojosi virtualiąja mokymo aplinka.

Didelį teigiamą poveikį mokyklų aprūpinimui kompiuteriais turėjo COVID-19 pandemija.

Atsirado neatidėliotinas poreikis IKT priemonėmis aprūpinti mokinius, kurie neturėjo pakankamų galimybių mokytis iš namų, pirmiausia – iš socialiai pažeidžiamų šeimų. Dėl tos priežasties mokyklose naudojamų kompiuterių ir planšetinių kompiuterių skaičius gerokai išaugo. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos duomenimis, prireikus organizuoti nuotolinį mokymą, mokykloms nupirkta 36 100 planšetinių kompiuterių mokiniams, 2 053 nešiojamieji kompiuteriai mokiniams, 2 800 nešiojamųjų kompiuterių mokytojams, 175 edukacinių robotų komplektai, 205 edukacinės interaktyviosios ugdymo priemonės, 10 interaktyviųjų kilimėlių rinkinių spec. poreikių vaikams, 10 interaktyviųjų ekranų su stovais, 385 įvairių tipų komunikatoriai mokiniams, turintiems SUP. Reikšmingai prisidėjo savivaldybės. 1 425 kompiuteriai surinkti vykdant projektą „Mokykla namuose“ – techniką padovanojo 362 individualūs asmenys ir 59 įmonės. Be to, kompiuterių padovanojo ar paskolino verslo įmonės (ŠMSM ataskaita, 2020 m.).

Apskritai, per sąlyginai trumpą laikotarpį situacija labai pagerėjo: dar 2017 m. vienas kompiuteris teko maždaug šešiems mokiniams, o 2022 m. – maždaug keturiems mokiniams. Kaip pageidaujamas santykis, ES rekomenduojamas vienas kompiuteris trims mokiniams. Šį skaičių 2020 m. pasiekė daugelis kaimo mokyklų. Prastesnė situacija išliko miestuose, kuriuose vidutiniškai vienas kompiuteris teko daugiau nei penkiems mokiniams. Nuo 2020 m. mokymui naudojamų kompiuterių, tenkančių 100 mokinių, skaičius padidėjo dar beveik 2 kompiuteriais ir 2022 m. pasiekė 25,4 (mieste – 23, kaime – 37,7) (3.15 pav.).

3.15 pav. **Kompiuterių, tenkančių 100-ui mokinių, skaičius 2015–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Mokyklose taip pat daugėjo daugialypės terpės projektorių, interaktyviųjų (sąveikiųjų) lentų, iki 2021 m. vis daugiau mokyklų naudojo virtualiąją mokymosi aplinką (VMA) (MOODLE, „ItsLearning“, „Edmodo“ ir kt.), nors 2022 m. VMA naudojančių mokyklų skaičius kiek sumažėjo. Iš 3.16 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad interaktyviųjų lentų padaugėjo daugiau kaip du kartus, o virtualiąją mokymosi aplinką taikančių mokyklų skaičius nuo 2017 m. išaugo beveik tris kartus.

3.16 lentelė. IKT priemonių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose, 2013–2022 m.

	2017–2018	2019–2020	2020–2021	2021–2022	2022–2023
Sąveikiosios lentos	3 969	5 217	5 779	6 973	8 728
Daugialypės terpės projektoriai	19 031	20 983	21 690	21 853	21 164
Virtualioji mokymosi aplinka	284	369	666	804	798

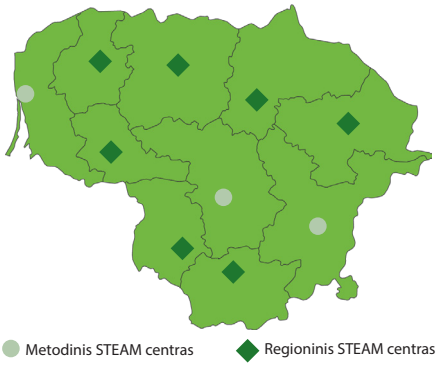
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Gamtamokslinių ir tiksliųjų mokslų gebėjimų stiprinimas STEAM centruose

XVII-oji Vyriausybė pradėjo STEAM – gamtos, technologijų, inžinerijos, matematikos ir kūrybingumo ugdymo – centrų kūrimą, siekdama paskatinti mokinius aktyviau domėtis tiksliaisiais ir gamtos mokslais, siekti geresnių pasiekimų, skatinti tolesnių šių sričių studijų ir karjeros pasirinkimą. STEAM atviros prieigos centras – modernių technologijų telkinys, kuriame, bendradarbiaujant mokslininkams, savivaldybėms, verslininkams, pedagogams, sudaromos sąlygos mokiniams per pamokas ar po jų atlikti eksperimentinius tyrimus, konstruoti, modeliuoti, susipažinti su mokslo inovacijomis, įsitraukti į inžinerinį, gamtamokslinį ugdymą. 2019 m. pasirašytos finansavimo sutartys dėl 7 regioninių STEAM atviros prieigos centrų įkūrimo Alytuje, Marijampolėje, Šiauliuose, Panevėžyje, Tauragėje, Telšiuose ir Utenoje. Šie centrai veiklą pradėjo 2021 m. Taip pat veikia metodinis STEAM centras Klaipėdoje, dar kuriami centrai Vilniuje ir Kaune. STEAM centrų tinklas ir funkcijos pateikti 3.17 pav.

2023 m. patvirtintoje Neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) koncepcijoje planuojama plėsti dalyvavimą STEAM krypčių programose: tikimasi, kad iki 2030 m. į šias programas įsitrauks iki 15 proc. visų mokinių.

3.17 pav. **Šalyje kuriamas STEAM centrų tinklas ir centrų funkcijos**

Metodiniai centrai:

- vadovaudamiesi bendrosiomis ugdymo programomis, rengia centruose vykdomas programas, metodinę medžiagą; rengia STEAM dalykų neformaliojo ugdymo programas;
- vykdo formaliojo ir neformaliojo ugdymo veiklas, rengia mokinius konkursams, olimpiadoms;
- teikia metodinę ir kompetencijų tobulinimo pagalbą regioniniams centrams, vykdo mokytojų kompetencijų tobulinimą;
- organizuoja renginius mokiniams, jų tėvams, mokytojams ir kt.

Regioniniai centrai:

- vykdo formaliojo ir neformaliojo ugdymo veiklas;
- organizuoja renginius mokiniams, mokinių tėvams, mokytojams;
- vykdo STEAM mokytojų kompetencijų tobulinimo veiklas ir kt.

Šaltinis: Jevsejevienė, 2021

Profesinių gebėjimų ugdymo stiprinimas bendrojo ugdymo mokyklose

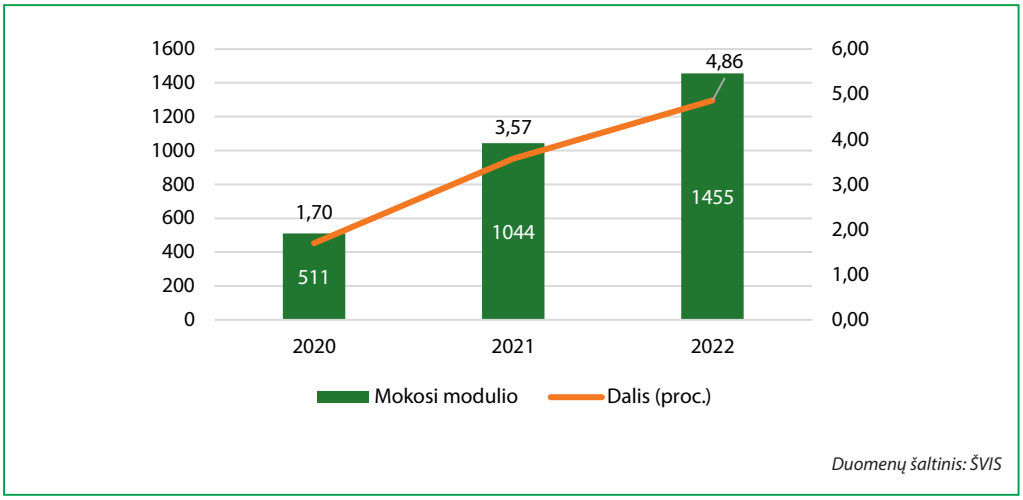
Siekdama didinti profesinio mokymo prieinamumą ir lankstumą, ŠMSM nuo 2020–2021 m. m. pradžios įteisino galimybes bendrojo ugdymo mokyklų 9–10 ir gimnazijų I–II, III–IV klasių mokiniams mokytis pagal pirminio profesinio mokymo programų modulius arba pirminio profesinio mokymo programas. Modulinės profesinio mokymo programos sudaro prielaidas mokiniui įgyti norimą kvalifikaciją ne mokantis nuosekliai pagal programą, o pasirinkus priimtiniausią mokymosi būdą ir tempą.

Sudarant sąlygas mokytis profesijos dar mokyklos suole, mokiniams atveriamos daug įvairesnės pasirinkimo galimybės: baigęs mokyklą mokinys gali toliau tęsti mokslus profesinėje mokykloje ar stoti į universitetą arba kolegiją. Jam taip pat atsiranda galimybė dirbti pagal įgytą profesinę kompetenciją, galbūt susikurti sau darbo vietą, o panorus mokytis, tolesnes studijas rinktis jau išbandžius darbo pasaulį ir gerai apsisprendus dėl specialybės, į aukštąją mokyklą nusinešant ne tik akademinių žinių, bet ir praktinių įgūdžių, kurie itin svarbūs, pavyzdžiui, inžinerinėse specialybėse.

Bendrojo priėmimo informacinėje sistemoje mokiniai turi galimybę iš pateikto programų modulių sąrašo pasirinkti atitinkamo kvalifikacijos lygio (pagal Lietuvos kvalifikacijų sandaros lygius) jam įdomios programos modulį (modulius). 9 ir I gimnazijos klasės mokinys gali pasirinkti II–III kvalifikacijos lygio mažiausią – 5 mokymosi kreditų apimties – arba didžiausią – 10 mokymosi kreditų apimties – modulį dvejiems mokslo metams. III gimnazijos klasės mokinys gali pasirinkti II–IV kvalifikacijos lygio mažiausią – 10 – ir didžiausią – 20 mokymosi kreditų – apimties modulį dvejiems mokslo metams.

ŠVIS duomenimis, modulius pasirinkusių mokinių skaičius per dvejus metus išaugo beveik tris kartus: nuo 510 (2020–2021 m. m.) iki 1 455 (2022–2023 m. m.) (3.18 pav.).

3.18 pav. Modulį pasirinkusių bendrojo ugdymo mokinių skaičius ir dalis (proc.), 2020–2022 m.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Daugiausia mokinių rinkosi profesinio mokymo modulius, siejamus su statybininko profesija (medienos apdirbimas, dažymas, tinkavimas, paviršių apdaila plytelėmis) ir maisto gamyba (tautinio paveldo patiekalų gaminimas, picų gamyba). Todėl darytina išvada, kad mokiniai renkasi tuos modulius, kurie grindžiami praktišku požiūriu į gyvenimo poreikius (Šetkus, 2022).

Apibendrinant galima pastebėti, kad per 2013–2022 m. laikotarpį įgyvendintos priemonės – NVŠ krepšelio įvedimas, augantis finansavimas – lėmė išaugusią neformaliojo švietimo įvairovę ir prieinamumą, teikiamų paslaugų kokybę. NVŠ dalyvaujančių mokinių skaičius per šį laikotarpį patrigubėjo, tačiau Strategijoje numatytos ambicingos reikšmės (visų vaikų dalyvavimo NVŠ) pasiekti dar nepavyko. Dėta daug pastangų, gerinant mokyklų aprūpinimą laboratorijomis, daugialypės terpės projektoriais, sąveikiosiomis lentomis, gerėjo belaidžio interneto tinklas, daugėjo mokyklų, kurios naudojasi virtualiąja mokymo aplinka. Dėl COVID-19 pandemijos metu įvesto karantino labai pagerintas mokinių aprūpinimas IKT priemonėmis, ypač kaime. Siekiant skatinti mokinius aktyviau domėtis tiksliaisiais ir gamtos mokslais, šių sričių studijų ir karjeros pasirinkimą, įsteigti 7 regioniniai STEAM atviros prieigos centrai, kuriami trys metodiniai centrai. Būsimos karjeros galimybes plečia nuo 2020–2021 m. m. sudarytos sąlygos bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams mokytis pagal pirminio profesinio mokymo programų modulius, geriau susipažinti su darbo rinka, įgyti tolesnėms akademinėms studijoms svarbių praktinių įgūdžių. Ši priemonė pasiteisino – per dvejus metus modulį besirenkančių mokinių skaičius patrigubėjo. 2023 m. patvirtintoje Neformaliojo vaikų švietimo (NVŠ) koncepcijoje planuojama plėsti dalyvavimą STEAM krypčių programose, didinti NVŠ programų pasiūlą savivaldybėse, skatinti didesnį SUP turinčių mokinių įsitraukimą į NVŠ veiklas.

Mokinių psichologinio saugumo užtikrinimas

Priemonės patyčioms mažinti ir saugumui stiprinti

Pasaulio sveikatos organizacijai 2012 m. paskelbus Tarptautinės mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos studijos rezultatus, paaiškėjo, kad patyčias patiriančių vaikų procentinė dalis Lietuvoje yra gana didelė. Neatsitiktinai *XVI-oji Vyriausybė* vienu iš tikslų paskelbė sieksianti išgyvendinti mokyklose smurtą ir patyčias. *Strategijoje* numatyta siekti, kad 2017 m. per 2 mėnesius nė karto patyčių nepatyrusių mokinių dalis pasiektų 50 proc., o 2022 m. – 70 proc. Tiek 2014 m., tiek 2018 m. PSO HBSC tyrimo duomenys parodė, kad patyčių per du mėnesius nė karto nepatyrė 48,2 proc. 5–9 klasių mokinių. Tad nors siekinių nepavyko pasiekti, 2022 m. matomas proveržis – per du mėnesius patyčių nepatyrė 49,5 proc. vaikų (3.19 lentelė).

3.19 lentelė. **Patyčių masto mažinimas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Per 2 mėnesius nė karto patyčių nepatyrusių mokinių dalis (proc.) (HBSC)	44,6 (2011 m.)	50	48,2 (2014 m.)	70	49,5 (2022 m.)

2020 m. Higienos instituto atlikto Mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos tyrimo duomenys rodo, kad patyčių mastas mažėja, pereinant į aukštesnes klases. Šio tyrimo duomenimis, per paskutinius du mėnesius iki tyrimo iš kitų mokinių patyčių buvo nepatyrę 67 proc. šalies 5, 7, 9 klasių mokinių[37]. Tai galėtų rodyti ir patyčių prevencijos programų poveikį, nes vyresnių mokinių apklausoje, atliktoje per 2022 m. EBPO PISA tyrimą, nustatyta, kad 55,8 proc. Lietuvos 15-mečių niekada arba beveik niekada nepatiria patyčių – tai daugiau nei vidutiniškai EBPO šalyse (49 proc.) ir kaimyninėse šalyse (Latvijoje – 32,5, Estijoje – 39,7 proc.).

Ilgalaikių prevencinių programų įgyvendinimas mokyklose – viena iš veiksmingų priemonių, padedančių mažinti smurto, patyčių atvejų skaičių, ugdyti mokinių socialines, emocines kompetencijas ir taip kurti teigiamą emocinį klimatą mokyklose. 2016 m. atlikta mokyklų apklausa apie vykdomas prevencines programas parodė, kad 62,8 proc. visų mokyklų 2015–

[37] Matuojamas rodiklis, kokia dalis (proc.) mokyklinio amžiaus vaikų patyrė patyčias per paskutinius 2 mėnesius. Duomenys rodo, kad patyčias patyrė 33 proc. šalies mokinių: 37,8 proc. besimokančių 5 klasėje, 36,8 proc. – 7 klasėje, 23,5 proc. – 9 klasėje. Prieiga per internetą: https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/HI-Vaik%C5%B3-2020.pdf.

2016 m. m. įgyvendino bent vieną prevencijos programą: 53,7 proc. įgyvendino bent vieną smurto ir patyčių prevencijos programą, 15 proc. – bent vieną psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programą, 4,1 proc. visų mokyklų dalyvavo tėvystės įgūdžių programoje. Nepaisant to, kad programas įgyvendino gana daug mokyklų, jose dalyvavo tik trečdalis (t. y. 31,3 proc.) mokinių ir penktadalis (20,5 proc.) mokytojų.

2016 m. priimtos Švietimo įstatymo pataisos įpareigojo mokyklas vykdyti smurto ir patyčių prevencijos programas. 2017 m. bent vieną prevencijos programą vykdė 72 proc., 2018 m. – 77,7 proc., 2021 m. – 90,3 proc., 2022 m. – 89 proc. šalies bendrojo ugdymo mokyklų.

Be mokyklose vykdomų prevencinių programų, 2020 m. parengtos rekomendacijos mokyklų vadovams ir pedagogams „Smurto ir patyčių prevencija mokantis nuotoliniu būdu“; išplatintos kartu su Ryšių reguliavimo tarnyba parengtos rekomendacijos dėl vaikų ir mokytojų saugumo internete mokantis nuotoliniu būdu; socialiniuose tinkluose reklamuota ir tiesiogiai mokykloms pristatoma platforma „Patyčių dėžutė“, kuri leidžia anonimiškai ir greitai pranešti apie įtariamas arba įvykusias patyčias ir reaguoti į jas, suteikti pagalbą. Į pagalbą mokytojams, kaip padėti mokiniams, patyrusiems patyčias, smurtą, sukurta ir įdiegta mokymosi platforma „Reaguok.lt“.

Kitos priemonės, gerinančios mokinių socialinį emocinį ugdymą ir prisidedančios prie psichologinio saugumo didinimo

Siekiant paskatinti vaikus saugiau naudotis internetu ir apsaugoti juos nuo neteisėto ir žalingo interneto turinio, buvo tęsiama dar 2005 m. pradėta įgyvendinti programa „Saugesnis internetas“. 2015 m. pradėtas projektas „Saugesnio interneto centras Lietuvoje: draugiskasinternetas.lt“, kuris buvo tęsiamas trimis etapais iki 2020 m., bendradarbiaujant su asociacija „Langas į ateitį“, VšĮ „Vaikų linija“, Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba. Parengta medžiaga visų ugdymo pakopų mokiniams, organizuoti mokymai, konkursai ir kt. renginiai saugaus interneto tematika.

2017 m. atliktas lyginamasis tyrimas apie vaikų gerovę Baltijos šalyse parodė, kad Lietuvoje vaikai dažniau nei jų bendraamžiai Latvijoje ir Estijoje jaučiasi vieniši, pikti, liūdni ir prislėgti. Kas penktas vaikas susiduria su neigiamais reiškiniais bendraudamas su tėvais arba prastai sutaria su bendraamžiais, o kas ketvirtas neturi draugų ar pažįstamų, su kuriais galėtų leisti laisvalaikį. 2017 m. kas trečio mirusio 15–19 metų jaunuolio mirties priežastis buvo savižu-

dybė. Nors 8 iš 10-ies vaikų, prieš mėgindami žudytis, apie tai užsimena, tačiau suaugusieji nemoka identifikuoti šių ženklų, todėl siekiama ne tik atkreipti visuomenės dėmesį į vaikų emocinės gerovės svarbą, bet ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas jos kūrimui Lietuvoje, numatant ir įgyvendinant konkrečias priemones.

2018 m. buvo kuriama ankstyvo galimos savižudybės atpažinimo ir kompleksinės pagalbos suteikimo sistema. ŠMSM 2018–2019 m. skyrė 3 796 tūkst. eurų psichologinės pagalbos plėtrai, siekdama atliepti psichologinės pagalbos teikimo poreikį mokyklose ir savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose (PPT), įsteigta psichologo pareigybių 40-yje savivaldybių, 207 mokyklose įdarbinti 183 psichologai ir 36 psichologai 14-oje PPT / ŠPT.

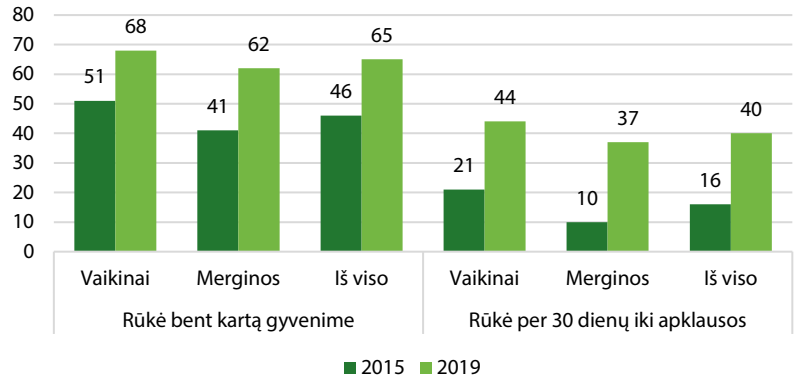
COVID-19 pandemija stipriai paveikė švietimo ir mokymo sistemas, sukėlė precedento neturintį spaudimą švietimo bendruomenei. Šis nenumatytas ir staigus pokytis paveikė mokinių, tėvų, mokytojų sąveiką ir vaidmenis ugdymo procese, ugdymo aplinką, turinį ir pobūdį. Remdamiesi savo atliktais tyrimais, mokslininkai teigia, kad daugiau nei trečdalio vaikų emocinė būsena ar elgesys pablogėjo, jie tapo dirglesni; vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių ir kilusių iš šeimų, kurios patiria socialines rizikas, pasiekimai suprastėjo, jų motyvacija buvo žemesnė (Jusienė *et al*., 2021). Siekiant kompensuoti mokymosi praradimus, atsiradusius dėl COVID-19 pandemijos, buvo įgyvendinta *Geros savijautos programa*: prie sistemos buvo prisijungusios 664 bendrojo ugdymo mokyklos, rugsėjo–gruodžio mėnesiais programos paslaugomis pasinaudojo 170 263 mokiniai, įgyvendintos 273 programos, kurias teikė 90 teikėjų. Mokiniai ugdėsi socialinius, emocinius, bendradarbiavimo ir komandinio darbo įgūdžius, dalyvavo grupinio psichologinio konsultavimo ir relaksacijos, nusiraminimo ir streso įveikos programose. Panaudota apie 50 proc. programoms įgyvendinti skirtų lėšų (2,55 mln. iš skirtų 5,1 mln. Eur), nes programos įgyvendinimo laikotarpis buvo per trumpas ir, esant COVID-19 pandemijos ribojimams, ne visi mokiniai spėjo pasinaudoti suteikta galimybe. Organizuotos sesijos pedagoginių psichologinių tarnybų, švietimo pagalbos tarnybų, mokyklų psichologams ir socialiniams pedagogams, mokytojų, klasių vadovų savitarpio pagalbos grupės. Tai padėjo ne tik tobulėti profesinėje srityje, bet ir mažinti vadinamojo psichologinio perdegimo grėsmę, itin išaugusią COVID-19 pandemijos laikotarpiu (ŠMSM veiklos ataskaita, 2021).

Lietuvos Respublikos Seimas 2020 metus paskelbė Vaikų emocinės gerovės metais. 2020 m. buvo atrinkta finansuoti daugiau šeimos gerovės srityje dirbančių nevyriausybinių organizacijų veiklos projektų, kuriais vykdytos veiklos, skirtos ugdyti savarankišką ir konstruktyviai funkcionuojančią šeimą. Plėtojant nuotolinę psichologinę pagalbą ir skatinant gyventojus kreiptis emocinės paramos, 2020 m. buvo įsteigtas bendras nacionalinis emocinės paramos linijas jungiantis telefono numeris 1809, o „Tėvų linija“ 2020 m. suteikė daugiau nemokamų konsultacijų pozityvios tėvystės klausimais.

Moksleivių alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo įpročių mažinimas ir prevencija

PSO 2018 m. atliktas HBSC tyrimas parodė, kad kas penktas Lietuvos moksleivis per pastarąsias 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus. Pusė Lietuvos moksleivių bent kartą yra vartoję alkoholinius gėrimus, o kas septintas bent kartą per gyvenimą buvo smarkiai apsvaigęs. 11, 13 ir 15 metų amžiaus mokinių, kurie bent kartą per gyvenimą buvo apsvaigę, sumažėjo: 2010 m. jie sudarė 25 proc., 2014 m. – 17 proc., o 2018 m. – 15 proc. Vertinant bendrąsias rūkymo tendencijas Lietuvoje, pastebima, kad mėginusių rūkyti moksleivių dalis nuo 2002 m. palaipsniui mažėja ir 2018 m. siekė 36 proc. Tačiau stipriai išaugo jaunuolių, kurie rūko elektronines cigaretes, dalis – bandžiusiųjų šias cigaretes dalis per 2014–2018 m. padidėjo nuo 26 iki 39 proc. (3.20 pav.).

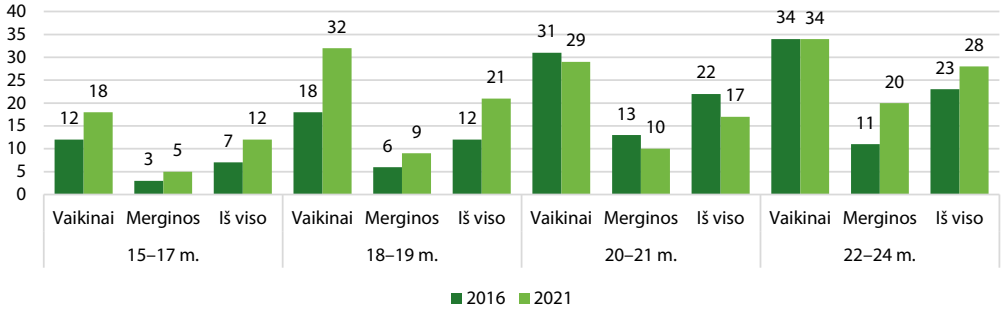
3.20 pav. **Bent kartą gyvenime ir per pastarąsias 30 dienų (iki apklausos) rūkiusių elektronines cigaretes 15–16 metų paauglių dalis (proc.) pagal lytį, 2015 ir 2019 m.**

Duomenų šaltinis: ESPAD, 2019

Bent kartą gyvenime narkotikų vartojusio jaunimo daugėjo visose, išskyrus 20–21 metų, amžiaus grupėse (3.21 pav.).

3.21 pav. **Bent kartą gyvenime narkotikų vartojusių 15–24 metų asmenų dalis (proc.) pagal amžiaus grupes ir lytį, 2016 ir 2021 m.**

Duomenų šaltinis: Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2004–2021 metais, 2021

Daugiausia (28 proc.) bent kartą gyvenime narkotikų bandžiusiųjų 2021 m. buvo tarp 22–24 metų, mažiausiai (12 proc.) – tarp 15–17 metų jaunuolių; vaikinai dažniau nei merginos išbando narkotikus. Paprastai vartojami „lengvieji narkotikai“, ypač kanapės. Jų vartojimas gerokai išaugo. Vadinamųjų „sunkiųjų“ narkotikų (kokaino, heroino) vartojimas tarp 15–24 metų jaunimo nepaplitęs (vartojančiųjų dalis nesiekia 5 proc.). Tai rodo, kad prevencinės programos nebuvo pakankamai efektyvios.

Iš 21 ŠMSM rekomenduojamos programos sąrašo penkios prevencinės programos yra skirtos bendrajai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai vykdyti. ŠVIS duomenimis, nepaisant pandemijos, 2020 m. 61 proc. padidėjo programą „Savu keliu“ įgyvendinusių mokyklų skaičius, tačiau kitas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programas 2020 m. įgyvendino mažiau mokyklų nei prieš metus. Mokyklos taip pat įgyvendino Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą, tačiau pusėje mokyklų minėta programa buvo integruojama į neformaliojo švietimo programas, o 12-oje mokyklų buvo įvesti specialūs kursai, kaip pasirenkamieji dalykai kuriai nors klasei[38].

Be šių priemonių, mokyklose, bendradarbiaujant su Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentu ir Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centru, per elektroninius dienynus („Tamo“, „Mano dienynas“) buvo ir yra kasmet platinami informaciniai pranešimai tėvams žalingų įpročių prevencijos temomis.

[38] https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Prevencija-2021.pdf.

Atsakingesnio gyvenimo įgūdžiai mokykloje

Mokyklos taip pat įgyvendino Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrąją programą. 2020 m. tik 40 mokyklų nurodė, kad įgyvendinant Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programą, buvo įvesti specialūs kursai, kaip pasirenkamieji dalykai kuriai nors klasei[39].

XVII-oji Vyriausybė pradėjo rengti Gyvenimo įgūdžių ugdymo programą mokykloms. *XVIII-oji Vyriausybė*, perėmusi programos rengimą, organizavo viešąsias konsultacijas, formalius ir neformalius pasitarimus, kuriuose dalyvavo skirtingos interesų grupės, pasiūlymus ir pastabas teikė įvairios valstybinės institucijos, nevyriausybinės organizacijos ir pavieniai asmenys. Programa grįsta mokslu ir žmogaus teisių perspektyva, orientuota ir pripažįstanti kiekvieną žmogų atskirai ir žmonių įvairovę. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje vietą atrado tokios svarbios temos, kaip: socialinis ir emocinis ugdymas, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, patyčių ir smurto prevencija, savižudybių prevencija, žmogaus sauga ir elgesys susiklosčius ekstremalioms situacijoms, pirmoji pagalba, sveikatos ugdymas, lytiškumo ugdymas.

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa pradėta įgyvendinti nuo 2023–2024 m. m.: 1–4 kl. – integruotai; 5, 7 kl. – po vieną pamoką per savaitę; 6, 8, 9, 10 kl. – po vieną pamoką per dvi savaites. Nuo 2023 m. rudens pedagogai gali dalyvauti nacionalinėje kvalifikacijos tobulinimo programoje gyvenimo įgūdžių tematika, vykdomoje aukštosiose mokyklose.

Apibendrinant priemones patyčioms mažinti ir bendruomenės saugumui didinti, galima teigti, kad taikytos priemonės buvo tik iš dalies efektyvios. Nors, 2022 m. duomenimis, jau 89 proc. mokyklų vykdė bent vieną prevencinę programą, buvo tęsiama Saugaus interneto programa, sukurta pagalbos teikimo sistema galimiems savižudžiams, įdarbinta daugiau psichologų, įgyvendinta Geros savijautos programa, ir pavyko pasiekti, kad mokinių alkoholio, įprastinių cigarečių vartojimas sumažėtų, tačiau gerokai išaugo elektroninių cigarečių vartojimas ir padidėjo narkotikų vartojimas, o prie tikslo, kad per du mėnesius patyčių nepatyrusių mokinių dalis siektų 70 proc., priartėta palyginti nedaug. Tikslinga toliau siekti įsitraukimo į NVŠ plėtros ir nuosekliai vykdyti ilgalaikes socialinių emocinių įgūdžių ugdymo, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programas, užtikrinant kasmetinį visų mokinių dalyvavimą jose. Prie šio tikslo prisidės ir 2022 m. pradėta vykdyti Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, kurioje integruotos minėtos temos, taip pat patyčių, smurto, savižudybių prevencijos, lytiškumo ugdymo ir kitos svarbios temos.

[39] Ten pat.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, įtraukties plėtra

Strategijos nuostatose įtvirtinta socialinės įtraukties plėtra įgyvendinta įvairiomis priemonėmis. Siekta užtikrinti socialinį teisingumą, kuris siejamas su tokių pagrindinių švietimo sistemos principų įgyvendinimu, kaip lygios galimybės (nediskriminavimas lyties, kilmės ir kt. požiūriais), skirtingumų pripažinimas ir pasirinkimo galimybių užtikrinimas (turintiesiems specialiųjų ugdymosi poreikių, gabiausiems, tautinėms mažumoms, kt.), prieinamumas (nėra apribojimų materialinės padėties, gyvenamosios vietos atžvilgiu), kompensavimas – tai papildomų, didesnių išteklių skyrimas tam tikroms socialinėms grupėms (pvz., neįgaliesiems).

XVI-oji Vyriausybė siekė palaipsniui pertvarkyti specialiojo ugdymo ir socializacijos įstaigas. Pagrindinis dėmesys skirtas pertvarkai modeliuoti, tartis, teisės aktams rengti. 2015 m. atlikti Švietimo įstatymo pakeitimai įpareigojo mokyklas organizuoti mokinių, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) ir nepajėgia patys atvykti į mokyklą mokytis pagal priešmokyklinio ugdymo ar bendrojo ugdymo programas, vežiojimą į mokyklą. 2016 m. priimtos Švietimo įstatymo pataisos[40], išplečiančios kompleksiškai teikiamą švietimo pagalbą, socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas vaikams iki 18 metų (buvo iki 7 metų) (turintiesiems didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių – iki 21 metų) ir jų tėvams. Riboto judumo asmenims švietimo prieinamumas padidėjo pradėjus taikyti nuostatą, kai vaikui sudaromos sąlygos mokytis namuose ir laikyti egzaminus. Pataisose numatyta, kad kiekvienoje savivaldybėje šių priemonių koordinavimą įgyvendina tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius, kuris konsoliduoja visus savivaldybės administracijos padalinius ir institucijas, sprendžiant konkrečių vaikų gerovės užtikrinimo klausimus.

Parengtas Kompleksiškai teikiamos pagalbos, specialiojo ugdymo mokyklų (centrų) ir vaikų socializacijos centrų veiklos kokybės gerinimo 2015–2017 m. tarpinstitucinis veiksmų planas[41]. Įgyvendinant šį tarpinstitucinį planą, vaikų socializacijos centruose ir specialiosiose mokyklose mažintas vaikų skaičius, gerinta ugdymosi aplinka, didinta darbuotojų kompetencija, užtikrinant glaudesnį tarpžinybinių komandų darbą.

XVII-oji Vyriausybė vykdė didelius ir reikšmingus pokyčius dėl turinčiųjų specialiųjų ugdymosi poreikių įtraukties į ugdymą. 2020 m. Seimas priėmė Švietimo įstatymo pakeitimus, kurie panaikino diskriminuojančias nuostatas negalią ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams – nuo 2024 m. jie galės lankyti artimiausią savo gyvenamojoje vietoje esančią bendrojo

[40] 2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2536.

[41] Patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. V-1325.

ugdymo mokyklą. Numatyta galimybė, kad pamokose ir kitose mokinių veiklose dalyvautų du mokytojai, švietimo pagalbos specialistai, mokytojo padėjėjai, numatyta daugiau alternatyvios komunikacijos priemonių, kai mokykloje ugdomas autistiškas, regėjimo ar klausos negalią turintis mokinys. Parengtame įstatymo įgyvendinimo priemonių plane numatyta nuo 2021 m. steigti mokytojo padėjėjų, švietimo pagalbos specialistų etatus, vykdyti kitas priemones, kurios bendrosios paskirties mokyklose užtikrintų sąlygas SUP turintiems vaikams.

2021 m. priimtos Švietimo įstatymo pataisos suteikė daugiau garantijų SUP mokiniams: turintieji didelių ir labai didelių SUP, kurie dėl ligos mokėsi su pertraukomis, pateikę tokių pertraukų priežastį pagrindžiančius dokumentus, gali mokytis iki mokslo metų, kuriais jiems sueina 23 metai, pabaigos. Taip pat iki nurodyto amžiaus mokiniui ir jo tėvams numatyta koordinuotai teikti švietimo pagalbą.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu buvo siekiama mažinti mokinių, ugdomų specialiosiose mokyklose, skaičių ir didinti jų skaičių bendrojo ugdymo mokyklose. 2012 m. specialiosiose mokyklose buvo ugdomas 1 proc. mokinių (3.22 lentelė). *Strategijoje* siekta iki 2022 m. sumažinti vaikų, besimokančių specialiosiose mokyklose, dalį iki 0,5 proc., tačiau to pasiekti nepavyko.

3.22 lentelė. **Mokinių, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, dalies mažinimas (*Strategijos* įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

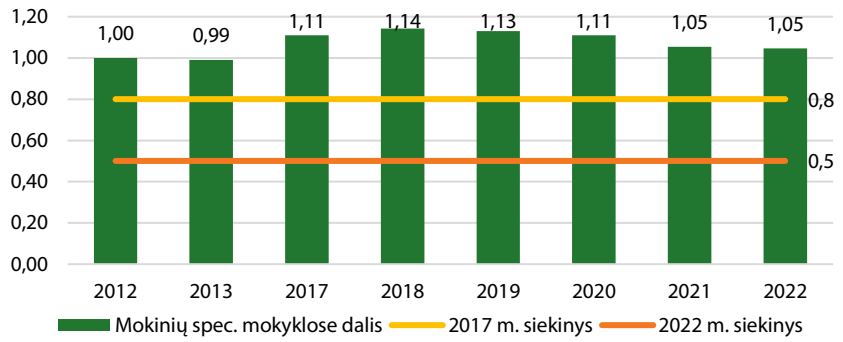
Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Vaikų, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, dalis (proc.) (ŠVIS)	1,0 (2012 m.)	0,8	1,1 (2017 m.)	0,5	1,05 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

2017 m. šalyje dar veikė 45 specialiosios paskirties bendrojo ugdymo mokyklos, kuriose buvo ugdomi 3 736 mokiniai, o 2022 m. liko 42 specialiosios bendrojo ugdymo mokyklos.

Per 2012–2022 m. laikotarpį mokinių, besimokančių specialiosiose mokyklose, dalis keitėsi labai nežymiai: 2012 m. jų buvo 1 proc., 2018 m. padaugėjo iki 1,14 proc., 2021 m. sumažėjo iki 1,05 proc., ir nei prie 2017 m. siekinio (0,8 proc.), nei prie 2022 m. siekinio (0,5 proc.) priartėti nepavyko (3.23 pav.).

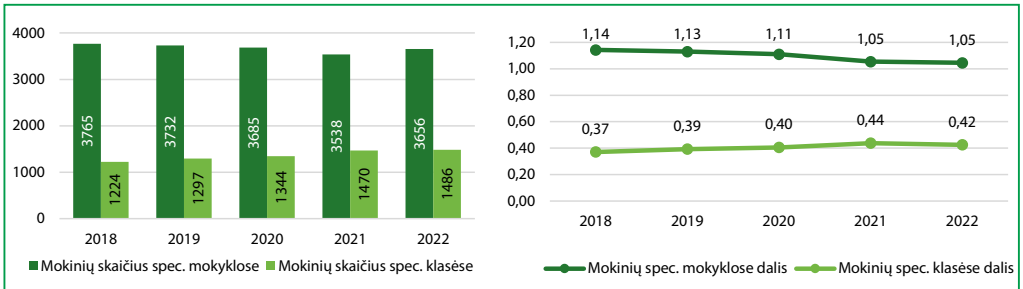
3.23 pav. **Vaikų, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, dalis (proc.), 2012–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Be to, nuo 2018 m. šiek tiek mažėjant mokinių daliai specialiosiose mokyklose, kasmet augo mokinių skaičius ir dalis bendrosios paskirties mokyklų specialiosiose klasėse – nuo 1 224 mokinių (0,37 proc.) iki 1 486 mokinių (0,42 proc. visų mokinių, ugdomų bendrojo ugdymo mokyklose) (3.24 pav.), ir tai rodo tėvų pastangas įtraukti vaikus į ugdymą bendrosios paskirties mokyklose, tačiau specializuotose klasėse, kurios, matyt, atrodo saugus tarpinis variantas tarp ugdymo specialiojoje mokykloje ir bendrosios mokyklos bendrojoje klasėje su kitais bendraamžiais, neturinčiais negalių ir (ar) SUP.

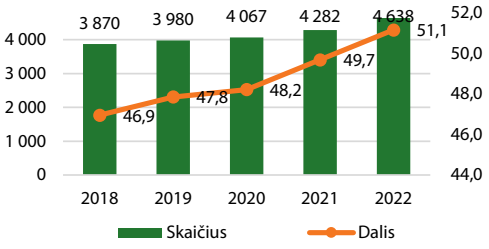
3.24 pav. **Mokinių skaičius ir dalis (proc.) specialiosiose mokyklose ir bendrosios paskirties mokyklų specialiosiose klasėse, 2018–2022 m.**

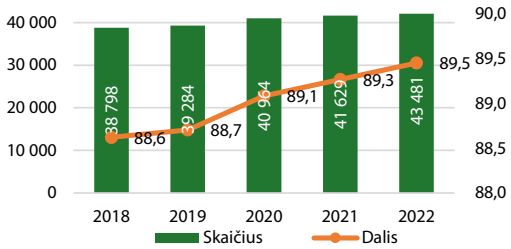
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pastebima pozityvi tendencija – mokinių su negalia, taip pat SUP turinčių mokinių skaičiaus ir procentinės dalies bendrojo ugdymo mokyklų bendrosios paskirties klasėse nuolatinio augimo tendencija. Ji rodo, kad mokyklos yra vis geriau pasirengusios priimti įvairių galių turinčius mokinius: 2022 m. bendrosiose klasėse buvo ugdoma jau 51,1 proc. mokinių su negalia ir 89,5 proc. visų SUP turinčių mokinių (3.25 pav. ir 3.26 pav.).

3.25 pav. **Mokinių su negalia, ugdomų bendrojo ugdymo mokyklų bendrosiose klasėse, skaičius ir dalis (proc.) nuo visų mokinių su negalia, 2018–2022 m.**

3.26 pav. **SUP turinčių mokinių, ugdomų bendrosiose klasėse, skaičius ir dalis nuo visų mokinių, turinčių SUP**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Įtraukusis ugdymas, kurio plėtra yra valstybės siekiamybė, grįstas požiūriu, kad visi mokiniai, nepriklausomai nuo jų gebėjimų ar poreikių, turėtų gauti kokybišką ugdymą ir pagalbą. Todėl svarbu užtikrinti, kad tiek ugdymo programa, tiek mokyklos pastatas, klasės, kita aplinka, mokymo priemonės būtų saugūs ir atitiktų visų mokinių poreikius taip, kad jie galėtų kartu mokytis bendrosios paskirties mokyklose. ŠVIS duomenimis, 2022–2023 m. m. visiškai arba iš dalies pritaikiusių fizinę aplinką asmenims su negalia švietimo įstaigų dalis sudarė 94,13 proc., tačiau visiškai pritaikiusių – tik 0,91 proc., todėl tolesnės investicijos į aplinkos pritaikymą, švietimo pagalbą ir kitas priemones yra būtina įtraukties plėtros sėkmės sąlyga.

XVIII-oji Vyriausybė, įgyvendindama 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano Švietimo plėtros programos pažangos priemonę „Įgyvendinti įtraukųjį švietimą“, siekia sudaryti sąlygas Švietimo įstatymo nuostatoms dėl įtraukties įgyvendinti. 2022 m. įtraukties tema patvirtinta kaip vienas iš nacionalinių 2023–2025 m. kvalifikacijos tobulinimo prioritetų. Priėmimas į šią 10-ies kreditų nacionalinę kvalifikacijos tobulinimo programą, kurią įgyvendina pedagogų rengimo centrai, vykdomas nuo 2023 m. spalio mėnesio. Parengtas *Mokinių įvairovei atvirų grupių, klasių sudarymo ir ugdymo organizavimo jose tvarkos ir finansavimo sąlygų aprašas*, kuriuo vadovaujantis nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. įsteigtos 103 bendrosios paskirties klasės. Jose ugdoma iki trijų didelių ir labai didelių SUP turinčių mokinių.

Nuo 2023 m. sausio 1 d. veiklą pradėjo Lietuvos įtraukties švietime centras, kuris veikia kaip nacionalinė ekspertinė įstaiga, ieškanti naujovių, siūlanti diegti įtraukiojo ugdymo inovacijas, teikianti metodinę pagalbą švietimo pagalbos specialistams. Taip pat 8 mokyklos pertvarkytos į regioninius specialiojo ugdymo centrus, kurie nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. teikia konsultacijas SUP poreikių turinčių vaikų ugdymo klausimais priskirto regiono mokykloms (planuojama, kad iš viso tokių centrų bus 9).

Patvirtintos regioninės priemonės „Padidinti ugdymo prieinamumą atskirtį patiriantiems vaikams“ finansavimo gairės. Nuo 2023 m. numatoma gerokai didinti finansavimą SUP turinčių mokinių įtraukčiai bendrojo ugdymo mokyklose. 2023–2029 m. laikotarpiu suplanuotos 150,875 mln. Eur investicijos. Lėšos numatytos ugdymosi aplinkai pritaikyti, vertinimo ir ugdymo metodikoms įsigyti ir diegti, specialistams pritraukti ir jų kompetencijoms tobulinti, naujiems ugdymo organizavimo modeliams išbandyti, švietimo pagalbai plėsti.

Apibūdinti Švietimo įstatymo pakeitimai rodo, kad socialinės atskirties įveikai (šiuo atveju daugiau dėmesio kreipta į SUP turinčius mokinius) nuolatos buvo skiriamas dėmesys, įstatymas padeda užtikrinti vis platesnes teises, didesnes galimybes ir didesnę valstybės paramą SUP turintiems asmenims bei jų šeimoms švietimo srityje.

Švietimo pagalbos specialistų rengimas ir teikiamų paslaugų plėtra

Siekiant plėsti negalių ir SUP turinčių mokinių įtrauktį bendrosios paskirties mokyklose, reikia stiprinti švietimo pagalbą mokykloje ir už jos ribų. Pirmiausia – didinti mokyklose dirbančių švietimo pagalbos specialistų gretas. Nors švietimo pagalbos specialistų daugėja, 2018 m. – 9,4 proc., o 2022 m. – 7,7 proc. bendrojo ugdymo mokyklų neturėjo jokio švietimo pagalbos specialisto.

Siekti aukštesnių rezultatų ir pažangos, užtikrinti įtraukiojo ugdymo principų įgyvendinimą yra itin sudėtinga, jei mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams) ir mokytojams trūksta pagalbos arba ji nėra prieinama. 2022 m. švietimo pagalba buvo suteikta keturiems penktadaliams (80,1 proc.) ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokinių, kuriems buvo nustatytas jos poreikis. Daliai mokinių, kuriems skirta švietimo pagalba, ji nesuteikiama dėl švietimo pagal-

bos specialistų trūkumo ar kitų priežasčių, tačiau ši problema sprendžiama (didinamas švietimo pagalbos finansavimas, įdarbinama daugiau švietimo pagalbos specialistų, mokytojų padėjėjų ir kt.), ir pagalbos prieinamumas gerėja: 2022 m. šio rodiklio reikšmė (80,1 proc.) buvo 5,7 proc. punkto didesnė nei 2019 m. (74,4 proc.). Siekiama, kad 2025 m. švietimo pagalba būtų suteikta 85 proc., o 2030 m. – 97 proc. mokinių (Nacionalinis pažangos planas, 2020).

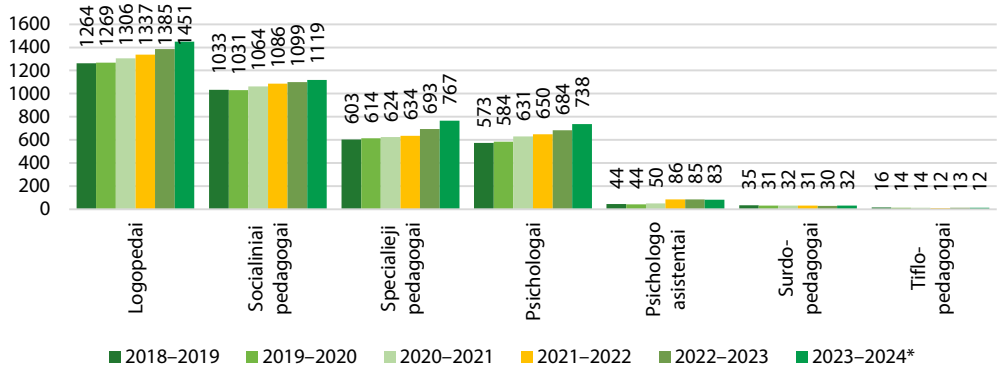
Stengiantis pritraukti daugiau švietimo pagalbos specialistų ir sudaryti jiems geresnes darbo sąlygas, 2021 m. rugsėjį vidutiniškai 20 proc. padidintas šių specialistų (specialiųjų pedagogų, logopedų, surdopedagogų, tiflopedagogų, psichologų, socialinių pedagogų) atlyginimas, 2022 m. – dar 12,5 proc. Iš viso 2023–2029 m. laikotarpiu suplanuotos 150 mln. Eur investicijos, skirtos mokykloms: mokymosi aplinkai parengti, specialistams pritraukti, švietimo pagalbai plėsti. Bendradarbiaujant su savivaldybėmis, toliau bus didinamas finansavimas švietimo pagalbai organizuoti.

Siekiant parengti kuo daugiau mokykloms reikalingų specialistų, 2022 m. specialiosios pedagoginės pagalbos studijos įtrauktos į prioritetinių studijų sąrašą, ir visi įstojusieji gali gauti beveik 300 Eur dydžio mėnesines stipendijas, o paskutiniais studijų metais stipendija kyla iki 500 Eur, jei studentas sudaro sutartį su savivaldybe ar mokykla ir įsipareigoja po studijų ten dirbti ne trumpiau kaip 3 metus per 5 metų laikotarpį, ne mažiau kaip 0,7 etato. Priėmimo į aukštąsias mokyklas duomenys parodė, kad 2022 m. specialiąją pedagogiką pasirinko trečdaliu daugiau studentų negu 2021 m.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2022 m. pirmą kartą skyrė papildomą finansavimą, kad švietimo pagalbos specialisto kvalifikaciją galėtų įgyti apie 250 pedagogų. Logopedais panoro tapti 86, surdopedagogais – 20, tiflopedagogikos studijas pasirinko 19, specialiosios pedagogikos – 123 pedagogai. 2023 ir 2024 m. numatyta finansuoti panašų studijų vietų skaičių.

Duomenys rodo, kad per 2018–2022 m. švietimo pagalbos specialistų padaugėjo nuo 3 568 iki 3 989, t. y. 10,6 proc.; labiausiai augo logopedų, psichologų ir socialinių pedagogų skaičius, o surdopedagogų ir tiflopedagogų – sumažėjo (3.27 pav.).

3.27 pav. **Švietimo pagalbos specialistų pareigybių skaičiaus kaita**

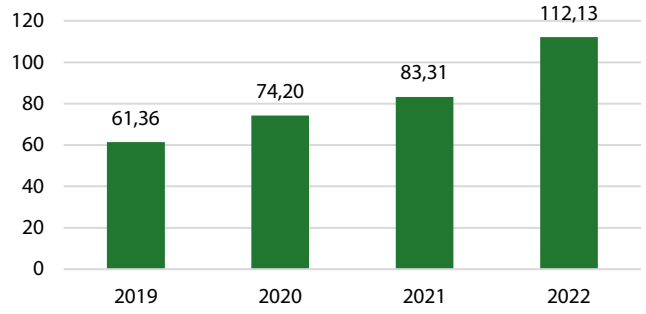
* Preliminarūs duomenys.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Kai kurie negalią turintys vaikai negali dalyvauti ugdymo procese be mokytojo padėjėjo pagalbos. Per 2018–2022 m. bendrojo ugdymo mokyklose mokytojo padėjėjų padaugėjo nuo 2,7 tūkst. iki beveik 4,3 tūkst.

Valstybė kasmet didina švietimo pagalbos finansavimą, nors švietimo pagalba yra savarankiška savivaldybių funkcija. Per pastaruosius ketverius metus švietimo pagalbai skirtos lėšos padidėjo du kartus (nuo 61,4 mln. Eur 2019 m. iki 112,1 mln. Eur 2022 m.) (3.28 pav.). Tai rodo, kad valstybės pagalba besimokantiems vaikams laikoma itin svarbia sritimi.

3.28 pav. **Švietimo pagalbai panaudotos mokymo lėšos, skirtos savivaldybėms iš valstybės biudžeto (2022 m. – skirtas finansavimas), mln. Eur**

Duomenų šaltinis: ŠMSM

Apibendrinant pažymėtina, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu labai daug pastangų dėta SUP turinčių mokinių įtraukčiai į švietimą gerinti: priimtos Švietimo įstatymo pataisos išplėtė kompleksiškai teikiamą švietimo pagalbą, socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas, didino švietimo prieinamumą, suteikiant vežiojimo paslaugas ar sudarant sąlygas mokytis namuose dėl sveikatos būklės. Nors Strategijos siekinys, kad vaikų, besimokančių specialiosiose mokyklose, dalis sumažėtų iki 0,5 proc., nebuvo pasiektas, kasmet palaipsniui augo bendrosiose klasėse ugdomų SUP turinčių mokinių, taip pat mokinių su negalia skaičius ir dalis, buvo rengiamasi, kad nuo 2024 m. visi SUP turintys vaikai galėtų lankyti artimiausias jų vietovėje esančias mokyklas. Nuo 2023 m. veikia Lietuvos įtraukties švietime centras, pradės veikti regioniniai specialiojo ugdymo centrai, teiksiantys konsultacijas SUP turinčių mokinių ugdymo klausimais, didinamas finansavimas ugdymo aplinkai pritaikyti, švietimo pagalbos specialistams rengti, jų darbo sąlygoms gerinti (2021 m. apie 20 proc. padidinti šių pedagogų atlyginimai), naujiems ugdymo organizavimo modeliams išbandyti.

Gabių vaikų ugdymo plėtra

2014 m. patvirtintas ir 2015 m. pradėtas įgyvendinti *Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo veiksmų planas*[42]. Kiekviena bendrojo ugdymo mokykla parengė gabių mokinių ugdymo organizavimo tvarkos aprašą, kuriuo remdamasi siekia užtikrinti mokinių gabumų atskleidimą ir visavertį ugdymą savo įstaigoje.

Siekiant tobulinti gabių ir talentingų mokslui vaikų paieškos, atpažinimo ir ugdymo sistemą, Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (vėliau tapęs Nacionalinės švietimo agentūros dalimi) ir Europos socialinio fondo agentūra 2016 m. spalio 6 d. pasirašė projekto „Mokinių akademinių gebėjimų atpažinimo ir jų ugdymo kokybės plėtra“ finansavimo ir administravimo sutartį. Įgyvendinant projektą kurtos gabių vaikų atpažinimo ir įvertinimo metodikos, instrumentai ir metodinės priemonės Lietuvos pedagogams ir psichologams.

[42] Patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymu Nr. V-38.

Taip pat vykdant projektą didintos mokinių galimybės gauti jų poreikius atitinkantį formalųjį ir neformalųjį ugdymą, bendrąsias pradinio ir pagrindinio ugdymo programas papildant specialiais matematikos, lietuvių kalbos ir gamtos mokslų žinias pagausinančiais ir pagilinančiais moduliais, rengiant ir įgyvendinant įvairias neformaliojo ugdymo formas, tobulinant mokytojų, psichologų ir kitų švietimo sistemoje dirbančių darbuotojų kompetenciją, pagerinant jų žinias įvairiuose nacionalinio ir tarptautinio lygmens kompetencijos tobulinimo renginiuose. Projektas apėmė daugumą Lietuvos regionų, jame dalyvavo 30 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu atrinktų Lietuvos mokyklų partnerių, kuriose išbandytos parengtos rekomendacijos, sukurtos užduotys. Jomis sudaryta galimybė naudotis visiems šalies mokytojams. Kitas NŠA 2019–2022 m. vykdytas projektas – „Mokinių gebėjimų atskleidimo ir jų ugdymo sistemos plėtra“. Įgyvendinant projektą „Mokinių gebėjimų atskleidimo ir jų ugdymo sistemos plėtra“ (jo metu parengtos Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro vykdyto projekto rekomendacijos, 2018) Lietuvoje sukurtos 2–8 kl. mokinių gebėjimų atpažinimo ir jų ugdymo kokybės gerinimo sistemos prielaidos, skirtos pritaikyti vaikų gabumų paieškos ir gebėjimų atpažinimo priemones bendrojo ugdymo vaikų mokymosi potencialui nustatyti. Sukurta didelį mokymosi potencialą turinčių vaikų paieškos ir atpažinimo tvarka. Patvirtintos kvalifikacijos tobulinimo programos, kuriomis mokytojai ir psichologai turi galimybę įgyti bazinių žinių apie vaikų gabumų atpažinimą ir jų formalųjį bei neformalųjį ugdymą. Vykdant šį projektą, 588 švietimo įstaigų darbuotojai dalyvavo kvalifikacijai tobulinti parengtose neformaliojo švietimo programose. Nacionalinės švietimo agentūros vykdytais projektais pagalba iš viso suteikta 5 125 mokiniams; mokymuose dalyvavo 1 330 švietimo įstaigų darbuotojų (Survutaitė, 2022).

Gabių vaikų ugdymas vykdomas Nacionalinėje moksleivių akademijoje, kurioje sudarytos sąlygos pagilinti žinias pasirinktoje srityje (veikia 8 dalykiniai skyriai), palaikyti kontaktą su profesionaliais dėstytojais ir panašių interesų turinčiais bendraamžiais. Tęsiama programa „Gabių vaikų akademija“, kuri yra integrali veiklos „Mokykla vaikams“ dalis; veikia papildomo itin gabių mokinių ugdymo mokykla „Fizikos olimpas“.

2020 m. VDU Švietimo akademijoje buvo įsteigtas gabių vaikų ugdymo centras „Gifted“. Tai neformaliojo ugdymo mokykla, dirbanti pagal universiteto specialistų adaptuotą tarptautinę Lietuvos ir Izraelio gabių vaikų ugdymo programą. Mokiniai pagal „Gifted“ programą gali ugdyti savo STEAM, meno, literatūros, teisės, verslo, filosofijos, verslumo ir kitus gebėjimus. Jiems taip pat galima tobulinti atkaklumo, kūrybingumo, kritinio mąstymo, analitinius ir komunikacinius įgūdžius. 2021 m. Gabių vaikų programą pradėjo įgyvendinti Vilniaus Šolomo Aleichemo ORT gimnazija.

Naudojant LMNŠC infrastruktūrą, organizuojami STEAM (gamtos mokslų (angl. *Science*), technologijų (angl. *Technology*), inžinerijos (angl. *Engineering*), menų ar (ir) dizaino (angl. *Art*)

ir matematikos (angl. *Mathematics*) edukaciniai užsiėmimai, jaunojo tyrėjo laboratorijoje vyksta edukacinės programos („Eksperimento magija“, „Mikroorganizmai aplink mus“, „Mikroorganizmų identifikacijos pagrindai“), mobilieji mokslinių laboratorijų vizitai.

2022 m., AIKOS duomenimis, šalyje veikė 14 bendrojo ugdymo mokyklų (konservatorijos, gimnazijos), skirtų išskirtinių meninių ir sportinių gabumų turintiems mokiniams, jose mokėsi 5 877 mokiniai. Daugiausia mokinių mokėsi menų mokyklose (įskaitant dailės mokyklas) – 3 602, sporto mokyklose – 1 490, muzikos mokyklose – 785.

Apibendrinant galima pastebėti, kad buvo dedamos pastangos, siekiant užtikrinti tinkamą ugdymą gabiems vaikams. Nuo 2015 m. kiekviena mokykla turi būti parengusi gabių mokinių ugdymo organizavimo tvarkos aprašą, nuo 2016 m. vykdomi gabių vaikų atpažinimo projektai, kuriami instrumentai ir metodinės priemonės, formaliojo ir neformaliojo ugdymo programos papildomos specialiais moduliais, tobulinamos pedagogų kompetencijos, kaip atpažinti ir ugdyti tokius mokinius, sukurta didelį potencialą turinčių vaikų paieškos ir atpažinimo tvarka. Vis dėlto, daugelis mokyklų ir NVŠ gabiems vaikams yra geriau prieinamos miestų vietovėse, ypač didžiuosiuose miestuose gyvenantiems vaikams, todėl aktualu didinti ugdymo galimybes gabiems vaikams ir kitose vietovėse, užtikrinant NVŠ plėtrą ir taikant kitas priemones.

Švietimo finansavimo modelio tobulinimas

Švietimo prieinamumo gerinimas, įgyvendinant švietimo finansavimo sistemą

Dar 2001 m., pradėjus bendrojo ugdymo mokyklų finansavimo reformą, palaipsniui buvo įvestas finansavimo principas „pinigai paskui mokinį“: bendrojo ugdymo sistemoje jis veikė nuo 2002 m., priešmokyklinio ugdymo pakopoje – nuo 2003 m., ikimokyklinio ugdymo pakopoje – nuo 2011 m., profesinio mokymo sistemoje – nuo 2004 m., aukštojo mokslo įstaigose – nuo 2009 m., neformaliojo vaikų švietimo programose – nuo 2015 m. Šiuo finansavimo modeliu siekta efektyviau naudoti švietimui skirtas lėšas, gerinant švietimo paslaugų kokybę, palaikyti skaidrią švietimo finansavimo sistemą, suteikti mokiniams galimybę pasirinkti

mokymo įstaigą, racionaliau sutvarkyti bendrojo ugdymo mokyklų tinklą, stiprinti mokyklų finansinį savarankiškumą, sudaryti sąlygas plėtoti nevalstybinių švietimo įstaigų tinklą.

Sparčiai mažėjant bendram mokinių skaičiui, šis finansavimo principas veikė kaip paskata optimizuoti bendrojo ugdymo mokyklų tinklą – mažinti mažų mokyklų, kuriose mokinių ugdymas atsieina brangiau, skaičių. Per 2013–2022 m. bendrojo ugdymo mokyklų tinklas, VDA duomenimis, sumažėjo nuo 1 208 iki 910 mokyklų.

2015 m. įvestas naujas mokyklų finansavimo modelis – „klasės krepšelis". Jo tikslas – paskatinti miesto mokyklas atsisakyti perpildytų klasių, mažoms mokykloms suteikti finansinį stabilumą. Nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. visai šalies bendrojo ugdymo sistemai pritaikytas mišrus finansavimo modelis, pagal kurį dalis ugdymo lėšų mokykloms (ugdymo planui įgyvendinti) pradėta skirti pagal klasių skaičių ir dydį, o dalis – pagal vienam mokiniui nustatytas lėšų normas. Mokykloms numatytas papildomas finansavimas, leidžiantis patenkinti kuo įvairesnius ugdymo(si) poreikius. Papildomas finansavimas skiriamas:

- jei mokiniai mokosi pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas specialiosiose mokyklose ar specialiosiose grupėse, bazinės ugdymo lėšos didinamos du kartus;
- faktinis didelių arba labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, besimokančių pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas bendrosios paskirties grupėse, skaičius mokinių sraute didinamas du kartus;
- jei mokiniai mokosi pagal priešmokyklinio ugdymo programą tautinės mažumos kalba arba kalbos, bazinės ugdymo lėšos didinamos 5 proc.;
- jei savivaldybių arba valstybės mokyklos įgyvendina sausumos arba jūrų kadetų ugdymo sampratas arba jų elementus, taip pat specializuoto pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo kartu su inžineriniu ugdymu programas, 10 proc. yra didinami sąlyginio pareigybių skaičiaus klasei indeksavimo koeficientai;
- specialiojo ugdymo centrams, skirtiems šalies (regiono) mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Šiuo atveju 5 proc. yra didinami sąlyginio pareigybių skaičiaus klasei indeksavimo koeficientai.

Socialinės paramos ir įtraukties didinimas profesinio rengimo ir aukštosiose mokyklose

XVII-oji Vyriausybė atnaujino socialinės paramos studentams sistemą. 2020 m. gegužės 28 d. LR Seimas priėmė *Mokslo ir studijų įstatymo* pataisas, kuriomis užtikrinta, kad socialines stipendijas gautų ne tik Lietuvos ir Lietuvoje veikiančių užsienio aukštųjų mokyklų visų studijų pakopų studentai, bet ir studentai, studijuojantys pagal profesinių studijų programas, kurie atitinka būtinąsias įstatyme nustatytas sąlygas. Taip pat nustatyti socialinių stipendijų skyrimo pagrindai ir dydis. 2020 m. nustatytas dvigubai didesnis, nei buvo, socialinės stipendijos dydis – 6,5 BSI (2023 m. jis siekė 318,50 Eur/mėn.).

Valstybiniam studijų fondui perduota administruoti didžiąją dalį paramos studijoms veiklų: paramą studijoms užsienyje, paskolas, tikslines, socialines ir studijų stipendijas, skirtas profesinio mokymo įstaigų mokiniams ir visų pakopų aukštojo mokslo studentams. Atnaujintuose VSF nuostatuose numatyta, kad Fondas administruoja tikslines stipendijas aukštųjų mokyklų studentams ir profesinio mokymo įstaigų mokiniams, pasirinkusiems valstybei reikalingas prioritetines sritis, taip pat administruoja lėšų studentų pilietiniams, moksliniams, verslumo, kūrybiniams ir sportiniams projektams skyrimą, panaudojimą ir atsiskaitymą už panaudotas lėšas. Paramos studentams teikimas administruojamas centralizuotai vieno langelio principu.

Duomenys rodo, kad per 2013–2022 m. beveik dvigubai sumažėjo pasirašytų paskolų sutarčių gyvenimo išlaidoms, daugėjo pasirašytų sutarčių studijų kainai padengti, augo bendra visų VRP sutarčių suma (3.29 lentelė).

3.29 lentelė. **Valstybės remiamos paskolos, 2013–2022 m.**

Metai	Paskolos gyvenimo išlaidoms padengti		Paskolos studijų kainai sumokėti		Paskolos dalinėms studijoms pagal tarptautines sutartis ir susitarimus		Pasirašyta VRP sutarčių IŠ VISO: (vnt.)	Pasirašyta VRP sutarčių IŠ VISO: (Eur)
	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)		
2013	2 208	3 107 289	4 605	6 506 139	27	53 898	6 840	9 667 326
2014	1 931	2 801 876	4 980	7 395 586	29	62 529	6 940	10 259 991
2015	1 802	2 609 422	5 219	7 909 806	26	51 913	7 047	10 571 141
2016	1 875	2 729 127	5 478	8 566 969	28	60 230	7 381	11 356 326

Metai	Paskolos gyvenimo išlaidoms padengti		Paskolos studijų kainai sumokėti		Paskolos dalinėms studijoms pagal tarptautines sutartis ir susitarimus		Pasirašyta VRP sutarčių IŠ VISO: (vnt.)	Pasirašyta VRP sutarčių IŠ VISO: (Eur)
	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)	Pasirašytų sutarčių skaičius	Pasirašyta sutarčių (Eur)		
2017	1 864	2 679 340	5 267	8 540 523	30	58 350	7 161	11 278 213
2018	1 662	2 429 502	5 282	8 672 508	28	54 055	6 972	11 156 065
2019	1 325	1 963 772	5 245	9 495 072	22	47 440	6 592	11 506 284
2020	1 350	2 013 768	5 681	11 363 894	12	24 270	7 043	13 401 932
2021	1 125	1 777 543	5 139	11 833 143	13	29 800	6 277	13 640 485
2022	1 276	3 104 375	5 240	12 602 954	19	48 280	6 535	15 755 609
Iš viso:	**16 418**	**25 216 014**	**52 136**	**92 886 594**	**234**	**490 765**	**68 788**	**118 593 372**

Šaltinis: SKVC duomenys

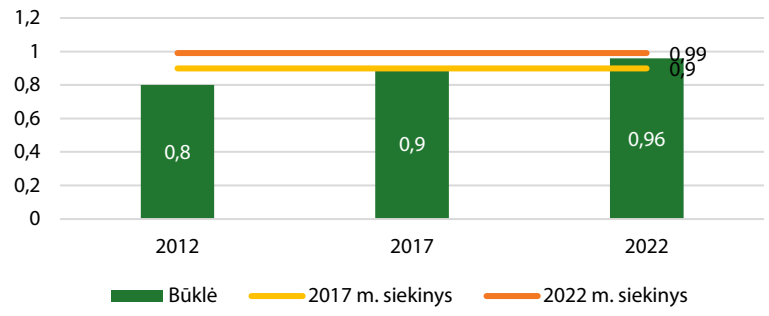
Strategijoje siekta, kad 2022 m. paraiškų ir paskolų, suteiktų per VSF, santykis pasiektų 0,99. Prie rodiklio reikšmės priartėta – 2022 m. paraiškų ir paskolų santykis sudarė 0,96 (3.30 lentelė ir 3.31 pav.).

3.30 lentelė. **Paraiškų ir paskolų, suteiktų per VSF, santykio augimas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Paraiškų ir paskolų, suteiktų per Valstybinį studijų fondą, santykis	0,8 (2012 m.)	0,9	0,9 (2016 m.)	0,99	0,96 (2022 m.)

* Patikslinti duomenys.

3.31 pav. **Paraiškų ir paskolų, suteiktų per Valstybinį studijų fondą, santykis**

Duomenų šaltinis: VSF

VSF nuo 2015 m. rudens vykdė 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų projektą „Studijų prieinamumo didinimas“. Juo buvo didinamas studijų prieinamumas studentams, turintiems specialiųjų poreikių. Specialiems individualiems negalią turinčių studentų poreikiams studijų procese tenkinti 2015–2016 m. m. kas mėnesį buvo skiriama 152 Eur tikslinė išmoka, kuria pasinaudojo 680 studentų (2022–2023 m. m. tikslinė išmoka siekė 196 Eur). SADM duomenimis, 2019 m. tikslinė išmoka specialiesiems poreikiams tenkinti paskirta 620 studentų, o 241 studentas gavo tikslines išmokas studijų išlaidoms iš dalies kompensuoti.

Nors Lietuva išsiskiria gana dideliu asmenų dalyvavimu aukštojo mokslo studijose, tačiau aukštasis mokslas dar per menkai prieinamas mažas pajamas turinčių šeimų vaikams, SUP ar negalių turintiems asmenims – galimybės įstoti nelygiavertės. STRATA (2022a) atliktame tyrime išryškėjo, kad mažų pajamų šeimų moksleiviai, moksleiviai, turintys specialiųjų poreikių dėl pagrindinės negalios ar kitų spec. poreikių, į aukštąsias mokyklas 2017–2021 m. laikotarpiu įstojo rečiau nei kiti moksleiviai, ypač buvo ryškus atotrūkis tarp įstojusiųjų į universitetus dalies. Taip pat tyrime buvo nustatyta, kad vyresni ir specialiųjų poreikių turintys studentai rečiau laiku baigia universitetines studijas, dažniau jas nutraukia jau pirmame kurse. Kolegijose aukštajame moksle mažiau reprezentuojamų grupių studijų sėkmės rodikliai atsilieka nedaug. Iš mažų pajamų šeimų kilusių studentų studijų sėkmės rodikliai nuo bendrakursių skiriasi santykinai mažai, nepriklausomai nuo to, ar jie renkasi universitetines, ar kolegines studijas. Taigi galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu iš mažų pajamų šeimų kilę moksleiviai su pagrindiniais barjerais aukštojo išsilavinimo link susidūrė iki studijų, o vyresni ir specialiųjų poreikių turintys studentai – iki studijų ir universitetinių studijų metu[43].

XVIII-oji Vyriausybė aukštajame moksle pradėjo tvirtinti įtraukiąją socialinę dimensiją. 2022 m. parengti ir Seime priimti Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai suformavo pagrindą aukštojo mokslo prieinamumo (socialinės dimensijos) plėtrai. Įtvirtinta socialinės dimensijos samprata, priemonės aukštajame moksle. Pradedant įgyvendinti įtraukiąją socialinę dimensiją, 2023 m. priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 1 d. nutarimo Nr. 149 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo gyvendinimo“ pakeitimas. Nutarimas – jungtinis, jį sudaro 4 dalys. Viena jų susijusi su valstybės remiamomis paskolomis: pakeičiamas Valstybės remiamų paskolų studentams suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarkos aprašas, užtikrinant nuo 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusioje Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 1 dalies 4 punkto redakcijoje numatytų aukštojo mokslo socialinės dimensijos plėtros priemonių įgyvendinimą, numatant galimybę Lietuvos Respublikos aukšto meistriškumo sportininkams, aukščiausio meistriškumo baleto artistams ir šokėjams,

[43] Su išsamesne analize galima susipažinti: https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/01/Lietuvos-studiju-bukle_2022.pdf.

baigusiems pirmosios pakopos studijas, būti atleistiems nuo pagal vieną pirmosios pakopos studijų sutartį gautų paskolų studijų kainai sumokėti ir dalinėms studijoms pagal tarptautines (tarpžinybines) sutartis ar jų dalies grąžinimo.

Plėtojant aukštojo mokslo socialinę dimensiją, numatomos socialinės, akademinės, fizinės, informacinės, aplinkos prieinamumo, finansinės pagalbos priemonės, finansuojamos iš valstybės biudžeto lėšų pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytus prioritetus. Patvirtinti aukštojo mokslo socialinės dimensijos 2023–2026 m. plėtros prioritetai, apimantys pokyčius, susijusius su nuolatinės duomenų rinkimo sistemos suformavimu, tiesioginės paramos pažeidžiamoms studentų grupėms pokyčiais, studijų lankstumu ir kt. aspektais, susijusiais su prieinamumu. Priemonės yra skiriamos asmeniui, atitinkančiam bent vieną iš šių kriterijų: jei jis priklauso asmenų, kurių aukštosiose mokyklose yra nepakankamai, grupei arba jei įgyti aukštojo mokslo kvalifikaciją jam / jai trukdo akademiniai, socialiniai, finansiniai, geografiniai, informaciniai ar kultūriniai, su požiūriu susiję barjerai. Suformuotas teisinis pagrindas papildomai konkursinei eilei įgyvendinti nuo 2024 m. – tai padidins tikimybę valstybės finansuojamas studijų vietas užimti asmenims, kurie yra iš žemiausios SEK grupės, turi individualių poreikių, kylančių iš negalios. Tikėtina, kad šie svarbūs sprendimai turės teigiamos įtakos didinant įtrauktį ir įvairovę aukštajame moksle.

„Eurostudent VII" (2021) tyrime nustatyta, kad studentai su negalia patiria sunkumų dėl nepakankamo studijų programų individualizavimo, nepritaikyto mokymosi krūvio, atsiskaitymų, neįgaliųjų reikalų koordinatoriaus aukštojoje mokykloje nebuvimo, informacijos apie finansinę paramą stokos. Neįgaliųjų reikalų departamento prie SADM užsakymu atliktame tyrime ,,Aukštųjų mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų fizinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems vertinimas" (Kavaliauskaitė ir kt., 2019) paaiškėjo, kad tik 20 proc. mokymo įstaigų yra pritaikytos, t. y. žmonės su negalia savarankiškai gali judėti visame pastate ir teritorijoje, 59 proc. įstaigų yra pritaikytos iš dalies, o 21 proc. įstaigų yra nepritaikytos – žmonės su negalia į pastatą patekti negali. Didžiausią dalį visiškai nepritaikytų pastatų sudaro profesinės mokyklos – 36 proc., po 20 proc. – universitetai ir kolegijos ir 8 proc. – profesinio mokymo centrai.

Siekiant, kad nepalanki SEK aplinka ir (ar) negalia, specialieji ugdymosi poreikiai neribotų galimybių siekti išsilavinimo, 2022 m. pradėta vykdyti pažangos priemonė „Sudaryti sąlygas kokybiškoms, tarptautiškoms ir prieinamoms studijoms", finansuojama iš 2021–2027 m. ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų, valstybės biudžeto lėšų, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės lėšų. Priemonės apraše numatyta, kad 710 socialiai jautrių, socialinės atskirties ir (ar) mažai atstovaujamų grupių studentų bus skirta tikslinė išmoka studijų prieinamumui gerinti, iki 2030 m. pastatyti (atnaujinti, pritaikyti asmenims su spec. poreikiais) 6 aukštųjų mokyklų infrastruktūros objektai, studentų bendrabučiai.

Pasirengta naujam Valstybinio studijų fondo projekto „Aukštojo mokslo prieinamumo didinimas“ etapui. Šio projekto tikslinė grupė – studentai, turintys negalią. Veiklos: aukštųjų mokyklų personalo mokymas; įrangos, leidžiančios įveikti negalios barjerus, įsigijimas; tiesioginė finansinė pagalba tikslinės grupės studentams.

Siekiant, kad aukštasis mokslas būtų pasiekiamas visiems, 2021 m. buvo pakeisti Bendrieji studijų vykdymo reikalavimai, siekiant įteisinti reikalavimus trumposios pakopos studijų programoms, kad kolegijos turėtų galimybę nuo 2022 m. priimti studentus.

Didinant **profesinio mokymo** prieinamumą, patrauklumą ir kokybę, *Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu buvo* ir toliau atidaromi nauji sektoriniai praktinio mokymo centrai (SPMC). Vienas iš SPMC steigimo tikslų buvo padidinti profesinio mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams, gerinant besimokančių asmenų pasirengimą praktinei veiklai. Iš 42 numatytų vien 2015 m. buvo atidaryta 19 centrų, aprūpintų pačia naujausia įranga. 2012–2015 m. į centrų steigimą investuota apie 60 mln. Eur, o į tolesnę plėtrą – dar apie 29 mln. Eur (Valstybės audito ataskaita, 2020). Sektoriniai praktinio mokymo centrai pirmiausia skirti profesinio mokymo įstaigų mokiniams. Tačiau jie skirti taip pat ir kolegijų bei universitetų studentams, ir bendrojo ugdymo mokyklose besimokantiems mokiniams, kurie kviečiami dalyvauti praktinėse technologijų pamokose, kūrybinėse praktinėse dirbtuvėse.

SPMC koncepcijoje numatyta, kad centrai negali tapti tiesiog investicija, jie turi būti panaudojami kuo plačiau. Planuota, kad 2020 m. 80 proc. mokinių mokysis su naujausia įranga, esančia SPMC. Be to, valstybė tikėjosi, kad PMĮ, kuriose bus įsteigti SPMC, siūlys kokybiškas mokymo paslaugas rinkai, jas parduos ir užsidirbs didelę dalį lėšų, reikalingų centrams išlaikyti ir paslaugoms tobulinti, kad investicijų į įrangos atnaujinimą našta negultų tik ant mokesčių mokėtojų pečių. 2018 m. Lietuvoje 32-ose valstybinėse PMĮ veikė 41 SPMC. Tačiau Valstybės kontrolės auditas parodė, kad 60 proc. SPMC turinčių profesinio mokymo įstaigų neuždirbo nė 10 proc. savo biudžeto lėšų. Mažėjant mokinių skaičiui profesinio mokymo įstaigose ir siekiant efektyviai naudoti mokymui skirtas lėšas, buvo būtina optimizuoti PMĮ tinklą, stiprinant mokyklas, galinčias suteikti kokybiškas profesinio mokymo paslaugas, siekiant kurti pridėtinę vertę (Valstybės audito ataskaita „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai?“, 2020-01-31, Nr. VAE-2).

Iš 2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programos lėšų pagal priemonę „Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra“ buvo finansuotos 23 PMĮ paraiškos, kurių vertė buvo 49 mln. Eur, skirtų SPMC plėtrai ir modernizavimui įgyvendinti. 10 paraiškų tebeįgyvendinamos, 13 baigta įgyvendinti.

Apibendrinant galima teigti, kad Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu ne kartą tobulintas finansavimo modelis, atsižvelgiant į švietimo prioritetus, padėjo geriau patenkinti įvairių mokinių ugdymosi poreikius, gerino vaikų iš nepalankios socialinės aplinkos ugdymosi sąlygas. Dėtos pastangos aukštojo mokslo prieinamumui gerinti, jos tęsiamos, plečiant studijų prieinamumo galimybes labiau pažeidžiamoms asmenų grupėms, taip prisidedant prie socialinio teisingumo visuomenėje didinimo. 2019 m. atliekant tyrimą nustatyta, kad 36 proc. profesinio mokymo įstaigų, 20 proc. universitetų ir kolegijų nėra pritaikyta asmenims su negalia, todėl 2021–2027 m. suplanuota priemonė studijų prieinamumui gerinti, mokant tikslines išmokas studentams ir pritaikant infrastruktūrą, pastatus. Profesinio mokymo prieinamumas didintas, atidarant naujus sektorinius praktinio mokymo centrus, kuriais siekiama didinti profesinio mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams, tačiau nustačius, kad šių centrų plotas išnaudojamas nepakankamai, profesinio mokymo įstaigų tinklas optimizuojamas, SPMC modernizuojami.

Kaimo mokyklų pertvarka, atsižvelgiant į vaikų interesus

Kaimo mokyklų tinklo pokyčius Lietuvoje lemia demografiniai procesai. VDA duomenimis, 2012–2021 m. mieste nuolatinių gyventojų sumažėjo 4,6 proc., o kaime – 10,6 proc., todėl nuolat mažėja ir kaimo mokyklose besimokančių vaikų. Kaimo mokyklose besimokančių vaikų skaičius palaipsniui mažėja dar ir dėl to, kad dalis kaime gyvenančių tėvų apsisprendžia savo vaikus ugdyti miesto mokyklose. *Strategijoje* siekta, kad mokyklų tinklas taptų optimalus – neliktų labai mažų mokyklų ir klasių, kurių išlaikymas ekonomiškai nuostolingas, ir 7–16 metų asmenų, gyvenančių kaimo vietovėse, skaičius, tenkantis vienai kaimo mokyklai, 2022 m. siektų 206 asmenis (3.32 lentelė). Šis siekis įgyvendintas ir viršytas.

3.32 lentelė. **Mokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių kaimo vietovėse, skaičius, tenkantis vienai kaimo mokyklai (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
7–16 metų amžiaus asmenų, gyvenančių kaimo vietovėse, skaičius, tenkantis vienai kaimo mokyklai (ŠVIS, VDA)	206,3 (2012 m.)	206	206,4 (2017 m.)	206	209,4 (2022 m.)

XVI-oji Vyriausybė 2013 m. rugpjūčio 28 d. sudarė geresnes sąlygas kaimo mokyklų mokiniams: patvirtino Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos pakeitimus ir naujas Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisykles. Pakeitimai ne tik leido jungti gretimas klases, bet ir įvairesniais variantais. Taip atsirado galimybė kaimuose išlaikyti pagrindines mokyklas, kad ir esant labai mažam mokinių skaičiui. Atsisakyta galiojančios nuostatos dėl konkretaus privalomo minimalaus mokinių skaičiaus 11 klasei. Be to, privalomas 11 klasių skaičius sumažintas nuo trijų iki dviejų, o mokyklose, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis, – nuo dviejų iki vienos klasės.

Išskirtinai administraciniais tikslais formuotos jungtinės klasės nepadėjo užtikrinti ugdymo kokybės ir įgyvendinti siekio visiems vaikams suteikti vienodas ugdymosi galimybes. 2020 m. Vyriausybė į pirmą vietą iškėlė mokinių ugdymo kokybę ir nusprendė atsisakyti jungtinių klasių. 2022 m. neliko jungtinių klasių, kuriose kartu mokėsi 5–8 klasių mokiniai, mažesnių nei iš 8-ių mokinių sudarytų klasių (išskyrus mokyklas, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis, taip pat lietuvių mokomąja kalba mokyklose, esančiose Vilniaus rajono, Šalčininkų rajono ir Neringos savivaldybėse). Reorganizuotos mažos mokyklos (mažesnės nei 60 mokinių), kuriose sunku užtikrinti visiems vienodai geras sąlygas.

Kaimo mokyklų tinklo pertvarka lėmė didesnį mokyklinių autobusų poreikį. 2016–2022 m. buvo vykdomas projektas „Tikslinių transporto priemonių (geltonųjų autobusų) įsigijimas“, kuriuo buvo padedama savivaldybių institucijoms užtikrinti mokinių vežiojimą į mokyklas. Projektui įgyvendinti skirtos Europos regioninės plėtros fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos. 2016–2021 m. centralizuotai įsigyti 289 mokykliniai autobusai.

Patvirtinus Mokinių vežimo mokykliniu autobusu aprašą, nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. pradėtas griežčiau reglamentuoti mokinių vežimas. Nustatyta, kaip sudaryti saugų ir patogų maršrutą, numatyti saugias vietas sustoti, kad vaikams nereikėtų pereiti kelio, už ką konkrečiai atsakingas mokyklos savininkas, vadovas, mokyklinio autobuso vairuotojas. Nustatyta, kad kelionių maršrutus ir tvarkaraščius privalo turėti mokiniai ir jų tėvai.

ŠMSM aprūpina mokyklas autobusais nuo 2000 m. 2015 m. mokyklos turėjo 627 geltonuosius autobusus, o 2022 m. – 1 268. Tai rodo, kad per pastaruosius penkerius metus aprūpinimas geltonaisiais autobusais santykinai padidėjo.

Kaimuose ir miesteliuose sumažėjo mokinių, kurių vežiojimu turi rūpintis mokyklos steigėjas. Nors bendras mokinių skaičius gerokai sumažėjo, mokyklų transportu ir geltonaisiais autobusais besinaudojančių mokinių skaičius išlieka mažai pakitęs. Tačiau palaipsniui daugėja mokinių, kurie geltonaisiais autobusais vyksta į tolimesnę mokyklą (3.33 lentelė). Priežastys gali būti įvairios, tačiau viena iš pagrindinių – tėvų pageidavimas vaiką ugdyti mokykloje, kuri užtikrina geresnę ugdymo kokybę.

3.33 lentelė. Kaimuose ir miesteliuose gyvenančių mokinių vežiojimas į bendrojo ugdymo mokyklas, 2013–2022 m.

Mokslo metai	Kaimuose ir miesteliuose toliau kaip 3 km nuo mokyklos gyvenantys mokiniai	Pavežama mokinių							Nepavežama**
		Maršrutiniu transportu	Privačiu transportu	Mokyklų transportu	Geltonaisiais autobusais	Kitais vežiojimo būdais	Iš viso	Iš jų ne į artimiausią mokyklą*	
2013–2014	78 810	44 038	8 107	6 149	20 085	5 007	83 386	25 336	1 356
2017–2018	70 269	33 043	7 614	5 178	21 211	6 597	73 643	26 694	301
2022–2023	66 911	26 779	10 486	5 490	23 082	7 906	73 743	30 212	518

* Į mokyklą iš steigėjo nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos**; nevykdomos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2012, Nr. 38-1804) 36 straipsnio 1 ir 2 dalys.

Nepavežamų mokinių stulpelyje nerodomi pavienio savarankiško mokymosi forma besimokantys mokiniai.

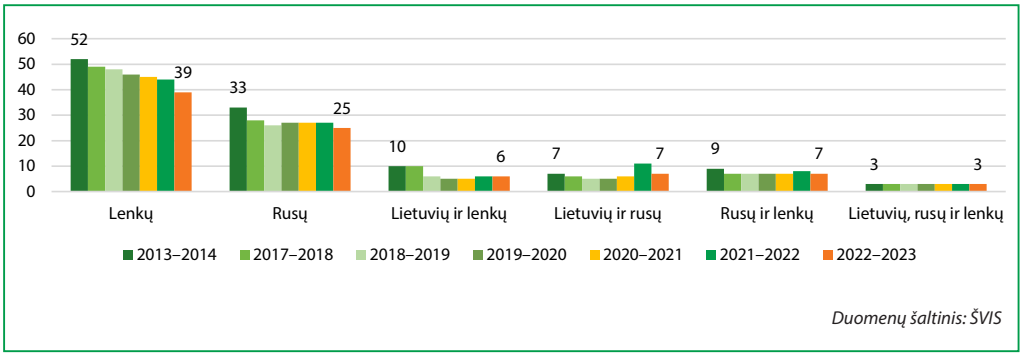
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Tautinių mažumų mokyklų tinklo pertvarka

Didžiausias yra mokyklų lenkų kalba tinklas; šios mokyklos priklauso Šalčininkų r., Trakų r., Vilniaus r. ir Vilniaus m. savivaldybėms. Bendrojo ugdymo mokyklos rusų kalba priklauso Klaipėdos m., Mažeikių r., Šalčininkų r., Šiaulių m., Trakų r., Vilniaus m., Vilniaus r. ir Visagino savivaldybėms.

Per 2013–2022 m. laikotarpį įvyko tautinių mažumų mokyklų tinklo pokyčiai, kuriuos daugiausia lėmė demografinė situacija Lietuvoje, bendra valstybės švietimo politika ir savivaldybių sprendimai. Per 2014–2022 m. laikotarpį mokyklų tautinių mažumų kalbomis ir ugdančių keliomis kalbomis (pvz., lenkų, lietuvių ir rusų ir kt.) sumažėjo 27 – nuo 114 iki 87 (3.34 pav.) mokyklų, o apskritai mokyklų šalyje sumažėjo 273 – nuo 1 202 iki 929 mokyklų.

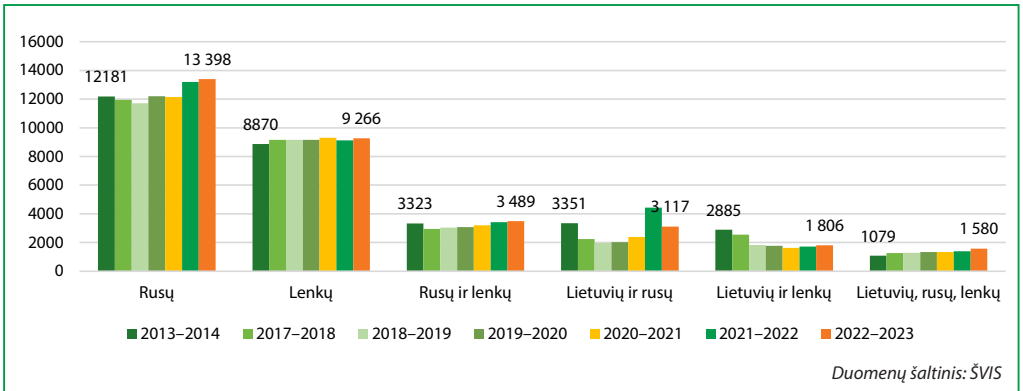
3.34 pav. **Savivaldybių pavaldumo bendrojo ugdymo mokyklų tautinių mažumų kalbomis skaičiaus pokyčiai, 2013–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Duomenys taip pat rodo, kad per 2013–2022 m. mokinių skaičius tautinių mažumų mokyklose padidėjo nuo 31 689 iki 32 656 mokinių (3.35 pav.). Mokinių labiausiai padaugėjo mokyklose rusų mokomąja kalba, augo mokinių skaičius ir kitose tautinių mažumų kalbomis mokančiose mokyklose, išskyrus dvikalbes lietuvių ir rusų, taip pat lietuvių ir lenkų mokomosiomis kalbomis mokančias mokyklas. Iš santykio tarp tautinių mažumų kalbomis mokančių mokyklų skaičiaus ir mokinių skaičiaus jose kaitos galime daryti išvadą, kad mokinių skaičius mokyklose tampa optimalesnis, nes atsisakoma pernelyg mažų, kelis mokinius turinčių mokyklų, kurių išlaikymas yra per brangus.

3.35 pav. **Savivaldybių pavaldumo bendrojo ugdymo mokyklų tautinių mažumų kalbomis mokinių skaičiaus pokyčiai, 2013–2022 m.**

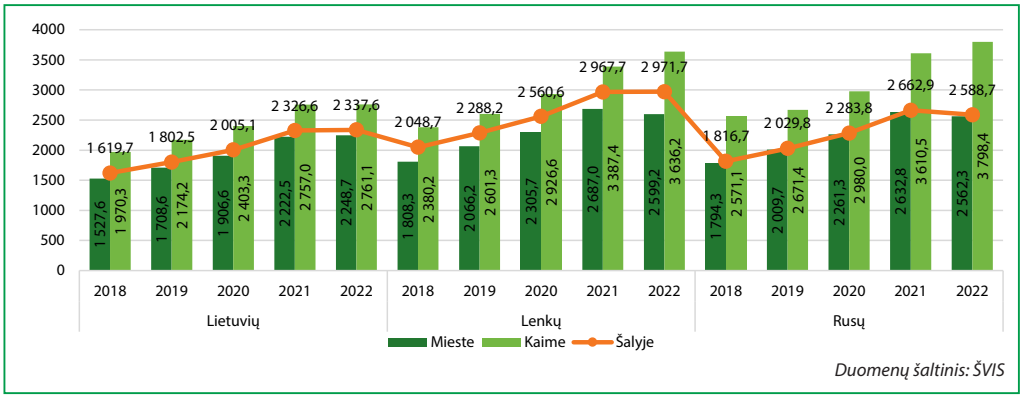

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Lietuvos mokinio krepšelio (nuo 2018 m. rugsėjo 1 d. – klasės krepšelio), iš kurio finansuojamos visos su ugdymu susijusios mokyklų išlaidos, metodika tautinių mažumų mokykloms numato 20 proc. didesnį finansavimą. Taip pat geriau finansuojamos ir kaime veikiančios bendrojo ugdymo mokyklos. Duomenys patvirtina, kad ši valstybės nuostata yra nuosekliai

įgyvendinama – skaičiuojant vienam mokiniui, mokyklos lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis, ypač įsikūrusios kaimo vietovėse, gauna daugiausia mokinio krepšelio lėšų. Taip pat pastebima, kad visų mokyklų finansavimas nuolat augo iki 2021 m., o 2022 m. išliko beveik nepakitęs, palyginti su 2021 m. (3.36 pav.).

3.36 pav. **Vienam bendrojo ugdymo mokyklos mokiniui vidutiniškai tekusios mokymo lėšos (Eur) pagal vietovę ir klasės mokomąją kalbą, 2018–2022 m.**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Apibendrinant galima konstatuoti, kad buvo reorganizuotos mažos mokyklos ir klasės, todėl mokyklų tinklas savivaldybėse tapo optimalesnis. Pagerintas mokyklų pasiekiamumas geltonaisiais autobusais. Užtikrintos didesnės mokiniui vidutiniškai tenkančios mokymo lėšos kaimo vietovėse ir tradicinių tautinių mažumų mokiniams.

Tautinių mažumų ugdymo kokybės gerinimas

Tautinių mažumų apsauga šalyje užtikrinama, remiantis tarptautine ir nacionaline teise – ratifikuota Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, šalies Konstitucijos (1992) 25, 29, 37 ir 45 straipsniais, LR švietimo įstatymu ir kt.

Bendrosiose programose ir ugdymo planuose užtikrintos prielaidos tautinių mažumų mokiniams mokytis gimtosios kalbos, taip pat lietuvių kalbos ir siekti jų galias atitinkančių ugdymosi rezultatų. Ugdymo planuose numatyti ugdymo proceso organizavimo ypatumai leidžia ugdymo planą lanksčiai pritaikyti mokyklos specifikai:

- Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į tai, ar mokykloje įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas, ar mokymas tautinės mažumos kalba. Mokyklose, kuriose įteisintas tautinės mažumos kalbos mokymas, jos mokoma pagal gimtosios kalbos programą; kitų dalykų, išskyrus užsienio kalbos, mokoma lietuvių kalba; kai kurių pasirenkamųjų dalykų gali būti mokoma tautinės mažumos kalba. Mokyklose, kuriose mokymas vyksta tautinės mažumos kalba, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programos vykdomos dvikalbio ugdymo būdu: tautinės mažumos kalba ir lietuvių kalba. Kiekviena mokykla užtikrina teisės aktais nustatytą minimalų dalykų, kurių mokoma lietuvių kalba, skaičių.
- Įgyvendinant pagrindinio ugdymo programą, mokyklose ir klasėse, kuriose įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba, neprivaloma įvesti antrosios užsienio kalbos nuo 6 klasės.
- Savaitinių pamokų skaičius tautinių mažumų mokyklose yra 2–3 pamokomis didesnis nei mokyklose, kuriose mokoma lietuvių kalba.
- Jei tėvai (globėjai, rūpintojai) ar mokiniai pageidauja lietuvių kalba mokytis daugiau dalykų, nei nustatyta teisės aktais, mokykla privalo užtikrinti pasirinktų dalykų mokymą valstybine kalba.
- Brandos egzaminai, išskyrus lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą iki 2012 m., laikomi pagal vieną programą visose Lietuvos mokyklose. Nuo 2013 m. pagal vieną programą laikomas ir lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas, tačiau besimokančių skirtingomis kalbomis mokinių rezultatai buvo vertinami skirtingai. 2013 m. numatytas 8 m. pereinamasis laikotarpis, kol mokyklas baigs pagal suvienodintą lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi programą pradėję mokytis penktokai, ir šiuo laikotarpiu buvo diferencijuojamas šio dalyko brandos egzamino vertinimas; vėliau pereinamasis laikotarpis pratęstas iki 2022 m.

2020 m. buvo patvirtintas Švietimo įstatymo 30 str. pakeitimas, kuris įteisino, kad nuo 2021 m. rugsėjo 1 d. mokyklose tautinių mažumų kalbomis, ugdančiose pagal ikimokyklinio ugdymo ir priešmokyklinio ugdymo programas, ne mažiau kaip po 5 valandas per savaitę turi būti skiriama ugdymui lietuvių kalba (papildomai 1 val. pagal priešmokyklinio (iš viso – 5 val.) ir 5 val. – pagal ikimokyklinio ugdymo programas). Tam skirtas ir papildomas finansavimas – 0,4 mln. eurų papildomam ugdymui lietuvių kalba tautinių mažumų ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose finansuoti, pakeisti mokytojo kvalifikaciniai reikalavimai, parengtos metodinės priemonės ir kvalifikacijos tobulinimo programos.

2022 m., stiprinant tautinių mažumų (lenkų, rusų) gimtosios kalbos mokytojų dalykinę kompetenciją, buvo vykdomas projektas „Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“. Pagal šį projektą organizuoti mokymai (48 akad. val.), kuriuose dalyvavo 52 lenkų tautinės mažumos ir 43 rusų tautinės mažumos mokytojai.

2023 m., vykdant projektą „Skaitmeninio turinio kūrimas ir diegimas“, pagal kvalifikacijos tobulinimo programą, skirtą atnaujinti ugdymo turinį (48 val.), buvo surengti mokymai, kuriuose dalyvavo 20 lenkų tautinės mažumos ir 25 rusų tautinės mažumos mokytojai.

XVI-oji Vyriausybė vykdė įvairius kultūrinius projektus, skirtus mokykloms, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis. 2016 m. vyko edukacinis projektas, skirtas Motiejaus Valančiaus atminimui įamžinti. Jame dalyvavo 180 mokinių iš 15 mokyklų (Vilniaus krašto ir Žemaitijos regiono). Šiuo projektu tęstas Vilniaus krašto ir Žemaitijos regiono mokyklų kultūrinis bendradarbiavimas, puoselėjant M. Valančiaus skleistas vertybes. Įgyvendinant projektą mokiniai susipažino vieni su kitų regiono istorija, kultūra, tradicijomis, papročiais.

2017 m. vyko šalies mokymo įstaigų bendrų edukacinių veiklų projektų konkursas „Būkime kartu“. Konkursui buvo pateikti 46 mokyklų projektai, finansuotas 21 projektas (skirta 20 600 Eur). Dalyvavo 80 mokyklų: 4 897 mokiniai ir 1 362 mokytojai. Šių projektų metu buvo ugdoma tolerancija ir tarpusavio supratimas, bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimai. Mokiniai turėjo galimybių susipažinti su kitų tautų papročiais, tradicijomis ir atskleisti savo tautos savitumą, unikalumą, taip pat išmokti vertinti lietuvių kalbą kaip svarbią Lietuvos piliečio tapatybės dalį, kultūros raiškos būdą ir viešojo bendravimo priemonę.

Nuo 2016 m. vykdomas edukacinis projektas „Kultūrų ratas“, kuriame kasmet dalyvauja mokiniai iš įvairių tautinių mažumų bendrijų. Projekto metu siekiama susipažinti su tautinių mažumų papročiais, kultūra, ugdyti tautinę savimonę ir tautinę toleranciją, puoselėti ir skleisti daugiakultūrį Lietuvos paveldą. 2023 m. projektas papildytas naujomis veiklomis: vyko festivalis „Kultūrų ratas“, kūrybinės dirbtuvės, seminarai pedagogams.

Apibendrinant galima teigti, kad tautinėms mažumoms užtikrinamas švietimas jų gimtosiomis kalbomis. Siekiant pagerinti tautinių mažumų ugdymo kokybę, didinamas valstybinės kalbos pamokų skaičius, parengtos mokytojų kompetencijos tobulinimo programos, metodinės priemonės. Šalies mokyklose vyksta edukaciniai projektai, skirti tautinei tolerancijai stiprinti, tautinei savimonei ugdyti.

Lituanistinio ugdymo plėtros, švietimo sistemos pritaikymo ir reemigravusių Lietuvos piliečių ir užsieniečių integracijos stiprinimas

Lituanistinio švietimo stiprinimas

XVI-oji Vyriausybė ypatingą dėmesį skyrė lituanistiniam ir pilietiniam ugdymui stiprinti, atnaujinant bendras visoms Lietuvos tautinėms bendrijoms pradinio ir pagrindinio ugdymo Lietuvių kalbos ir literatūros bendrąsias programas. Atnaujinamomis programomis siekta sustiprinti visose mokyklose besimokančių mokinių kalbinio ir humanitarinio išsilavinimo pagrindus, būtinus jauno asmens moralinei, intelektinei, tautinei ir pilietinei brandai.

ŠMSM nuolatos palaikė ir stiprino ryšį su lituanistinėmis mokyklomis, teikė paramą. 2013 m. pasaulyje buvo 160 lituanistinių mokyklų, kuriose mokėsi apie 6 000 mokinių. 2018 m. jos pradėtos registruoti sukurtame Švietimo ir mokslo institucijų registre. 2022 m. pabaigoje, registro duomenimis, užsienyje veikė 238 neformalios lituanistinės mokyklos, kuriose mokėsi apie 9,5 tūkst. užsienio lietuvių vaikų, dirbo 1 053 mokytojai, iš kurių 51 proc. turi pedagogo kvalifikaciją. Pagal mokyklų skaičių, daugiau kaip 60 proc. pasaulinio neformaliojo lituanistinio švietimo mokyklų įsikūrusios Europoje ir Šiaurės Amerikoje – atitinkamai 21 ir 39 proc. Gausiausios – Jungtinėse Amerikos Valstijose, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje.

Nuo 2017 m. išaugo Lietuvos mokyklose nuotoliniu būdu besimokančių užsienio lietuvių skaičius. 2022 m. nuotolinį mokymą teikė devynios mokyklos: Vilniuje, Šiauliuose, Akmenėje, Kretingoje, Kaune. Be to, mokamas nuotolines pamokas teikė Pasaulio lietuvių mokykla. Nuotolinis mokymas vykdomas dvejopai: 1) pagal bendrąsias ugdymo programas, kai asmuo mokosi visų mokomųjų dalykų, o baigęs bendrojo ugdymo programą, gauna atitinkamą dokumentą; 2) mokomasi „lituanistinio paketo“: pasirenkami tik lietuvių kalbos, literatūros,

istorijos, geografijos kursai (išduodama pažyma apie šio kurso baigimą). Pirmuoju atveju nuotolinis mokymas teikiamas aštuoniose Lietuvos gimnazijose, progimnazijose ar mokymo centruose, antruoju – Vilniaus lietuvių namuose.

Siekdama teikti finansinę paramą, ŠMSM nuo 2015 m. kasmet organizuoja užsienio lietuvių neformaliojo lituanistinio švietimo ir sporto projektų konkursą. Konkurso tikslas – skatinti užsienio lietuvius mokytis lietuvių kalbos, Lietuvos valstybės istorijos, kultūros, pažinti Lietuvos dabartį, sudaryti sąlygas saviraiškai lietuvių kalba, stiprinti lietuvybę. Konkursą laimėjusios mokyklos gali įsigyti metodinės ir mokomosios medžiagos, sporto priemonių, organizuoti mokyklų renginius ir mokytojų kvalifikacijos tobulinimą. Neformaliajam lituanistinių mokyklų švietimui kasmet per projektinį finansavimą skiriama 300–500 tūkst. eurų. Projektinis finansavimas gali būti naudojamas tik griežtai nustatytoms veikloms įgyvendinti. Atsižvelgdama į lituanistinių mokyklų pageidavimus, *XVIII-oji Vyriausybė* sukūrė mechanizmą lituanistiniam švietimui skatinti ir remti: patvirtintas Valstybės biudžeto lėšų, skirtų lituanistinio švietimo įstaigoms užsienyje lituanistinio švietimo programoms vykdyti, apskaičiavimo, skyrimo ir naudojimo tvarkos aprašas. Svarbi naujovė – į lituanistinio švietimo programų finansavimą galės pretenduoti ir lietuvių etninėse žemėse bei tremties vietose įsikūrusios neformaliojo švietimo lituanistinės mokyklos (iki šiol jos galėdavo gauti paramą tik per mokytojų rėmimą).

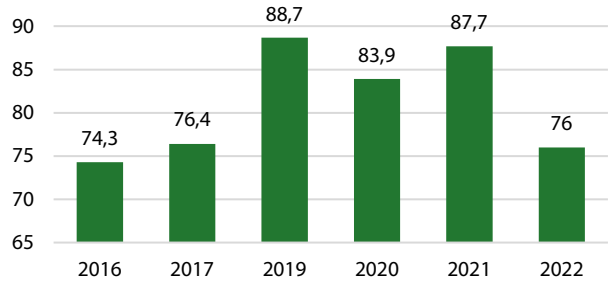
Švietimo sistema pritaikoma reemigravusių Lietuvos piliečių ir užsieniečių integracijai

Keičiantis geopolitinei situacijai, ypa**č dėl karo Ukrainoje šalyje prieglobstį radus karo pabėgėlių srautams, modifik**uoti ir *Strategijoje* kelti prioritetai, akcentuojant švietimo sistemos pritaikymą ne tik lietuvių kilmės asmenims ar reemigravusiems Lietuvos piliečiams, bet ir atvykusiems užsieniečiams.

Ilgą laiką Lietuvos gyventojų emigracija pranoko imigraciją, tačiau 2018 m. tendencija pasikeitė – jos beveik išsilygino. Nuo 2019 m. imigracijos srautas palaipsniui auga. VDA duomenimis, 2022 m. į Lietuvą grįžo 14,4 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių – 9,3 tūkst. (39,2 proc.) mažiau negu 2021 m. Daugiausia jų grįžo iš Jungtinės Karalystės – 5,7 tūkst., Norvegijos – 1,5 tūkst. ir Vokietijos – 1,4 tūkst. (ŠMSM veiklos ataskaita, 2022). Lietuvos pilietybę turinčių sugrįžusių iš užsienio ir pagal ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių 2019 m. buvo 520, 2020 m. – 503, 2021 m. – 457 mokiniai.

Visi mokiniai, kurie atvyksta ir patenka į Lietuvos švietimo sistemą, įgyja teisę į švietimo pagalbą. Pagal poreikį ji vienokia ar kitokia forma suteikiama jos stokojantiems mokiniams. Specialistų pagalbą 2022 m. gavo 253 mokiniai. 2022 m. sugrįžusių asmenų, gavusių pagalbą integruotis į švietimo sistemą, dalis siekė 76 proc. besikreipusiųjų, t. y. mažiau nei 2021 m. – 87,7 proc. (3.37 pav.). Iš duomenų matoma tendencija, kad sugrįžusiems asmenims buvo teikiama vis didesnė pagalba integruotis į Lietuvos švietimo sistemą. Parama sumažėjo 2022 m., kadangi integracijos pajėgumai buvo sutelkti iš Ukrainos į Lietuvą pabėgusių ukrainiečių vaikų švietimui organizuoti.

3.37 pav. **Sugrįžusių asmenų, gavusių pagalbą integruotis į švietimo sistemą (ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo kartu), dalis nuo visų besikreipusiųjų (proc.)**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

XVII-oji Vyriausybė, siekdama integruoti užsienio lietuvius į Lietuvos švietimo sistemą, 2019 m. patvirtino *Lituanistinio švietimo integruotą programą*, skirtą pasirengti sugrįžti į Lietuvą ir sugrįžusiems vaikams mokyti tradiciniu ir nuotoliniu būdais. 2022 m. ji buvo atnaujinta ir įtvirtino mokymosi pasiekimų lygmenų aprašus. Pateiktos rekomendacijos savivaldybių administracijų švietimo padaliniams ir mokykloms dėl sugrįžtančių į Lietuvą asmenų švietimo ir integracijos.

XVIII-oji Vyriausybė patobulino *Lietuvių kalbos mokymo programą* ir sukūrė metodines priemones. Jomis galės naudotis ne tik užsienyje besimokantys lietuviai, bet ir Lietuvos mokyklas lankantys ukrainiečiai, kiti užsieniečiai, taip pat iš užsienio grįžę lietuviai, kurie papildomai mokosi lietuvių kalbos. Rinkinį sudaro vaizdo ir garso medžiaga, interaktyvios užduotys, pamokų pateiktys, papildoma medžiaga.

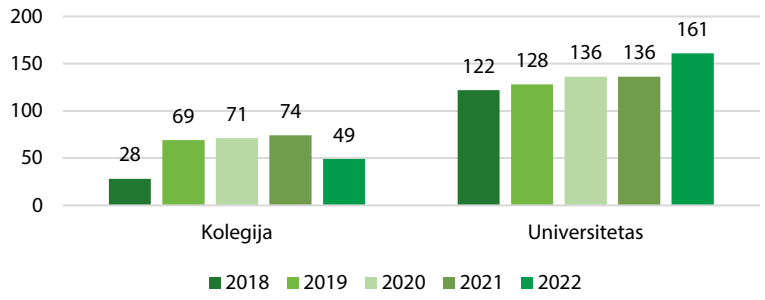
Nuo 2019 m. kuriamas ir plečiamas mokyklų, priimančių iš užsienio grįžusius mokinius, Lietuvos Respublikos piliečius, tinklas. Nuo 2019 m. rugsėjo priimti sugrįžtančius emigrantų vaikus buvo pasirengusios 22 mokyklos dešimtyje savivaldybių, 2020 m. jau buvo apie 40 mokyklų, o 2022 m. pabaigoje šį tinklą sudarė 69 mokyklos 20-yje Lietuvos savivaldybių.

Grįžusiam iš užsienio mokiniui ugdyti nuspręsta skirti 30 proc. daugiau valstybės lėšų. Jos gali būti skiriamos papildomoms lietuvių kalbos pamokoms, švietimo pagalbai ir kitiems individualiems vaiko ugdymosi poreikiams tenkinti. Atnaujintuose bendrojo ugdymo planuose nustatyta, kad atvykusiam iš užsienio mokiniui gali būti perskirstytas mokymosi laikas. Jei mokinys gerai moka užsienio kalbą, jai skiriama mažiau pamokų, o daugiau – lietuvių kalbai ar kitiems dalykams mokytis.

XVIII-oji Vyriausybė sukūrė *Lietuvių kalbos testavimo pagal Bendruosius Europos kalbų metmenis sistemą*, kuri bus palaikoma įgyvendinant ES struktūrinių fondų projektą. Vertinti lietuvių kalbos pasiekimus ir gauti tai įrodantį dokumentą daugelį metų pageidavo lituanistinės mokyklos. Lituanistinių mokyklų mokiniams pažymėjimas leidžia sklandžiau integruotis grįžus į Lietuvą, mokytojams – suprasti, kokio lygio yra vaiko lietuvių kalbos žinios. Pažymėjimas taip pat suteikia papildomų galimybių stojant į užsienio aukštąsias mokyklas, nes lietuvių kalbos mokėjimas gali būti įskaitomas kaip užsienio kalbos mokėjimas. Nuo 2017 m. iki 2019 m. beveik dvigubai išaugo lietuvių kalbos testavimo sistemą naudojančių lituanistinių mokyklų dalis. Tik dėl kilusios COVID-19 pandemijos šis rodiklis 2020 m. sumažėjo maždaug 4 kartus: ja pasinaudojo tik 6 lituanistinės mokyklos. 2022 m. ŠMSM patvirtino *Lietuvių kalbos mokėjimo lygio ir egzaminų organizavimo tvarkos aprašą,* skirtą lituanistinių mokyklų mokiniams. NŠA ir Vilniaus lietuvių namai pirmą kartą organizavo lietuvių kalbos mokėjimo lygio nustatymo egzaminus 14–17 metų mokiniams. Galimybe pasinaudojo apie 150 užsienio lietuvių iš 11 valstybių. O suaugę asmenys galėjo laikyti egzaminus ir nusistatyti savo lietuvių kalbos mokėjimo lygį pagal Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis (A1–B2).

Lietuva taip pat remia užsienio lietuvių studijas Lietuvos aukštosiose mokyklose. Užsienio lietuviams, stojantiems į Lietuvos aukštąsias mokyklas, prie stojamojo konkursinio balo pridedamas papildomas balas, o baigusiems lietuviškas bendrojo ugdymo mokyklas užsienyje – dar vienas papildomas balas. Įstojusiesiems konkurso būdu mokama stipendija ir (ar) vienkartinė socialinė išmoka, priklausanti nuo studento socialinės padėties. Sugrįžusių iš užsienio Lietuvos piliečių, studijuojančių Lietuvos aukštosiose mokyklose, kasmet daugėjo iki 2021 m., o 2022 m. jų bendras skaičius (210 studentų) nekito, tik sumažėjo studijuojančiųjų kolegijose, bet padaugėjo besimokančiųjų universitetuose (3.38 pav.). 2022 m., siekiant pritraukti diasporos jaunimą studijuoti ir stažuotis Lietuvoje, buvo organizuotas galimybių ir teikiamos paramos studijoms pristatymas. Remiamos užsienio lietuvių studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose, konkurso būdu skiriant stipendijas ir (ar) socialines išmokas, 2022 m. panaudota 267,7 tūkst. Eur, parama skirta 211 studentų.

3.38 pav. **Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuojančių sugrįžusių iš užsienio Lietuvos piliečių skaičius**

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Rengiama Užsienio studentų (tarp jų ir užsienio lietuvių) pritraukimo ir integracijos strategija. Siūlymus dėl strategijos rengimo teikė ŠMSM, EIMIN, Valstybinio studijų fondo, Švietimo mainų paramos fondo, Lietuvos universitetų rektorių ir Lietuvos kolegijų direktorių konferencijų, Lietuvos studentų sąjungos, Vilniaus universiteto studentų atstovybės, „International House Vilnius" atstovai. Dėl Strategijos rengimo vyko konsultacijos su socialiniais partneriais – ambasadomis, užsienio Lietuvių organizacijomis, aukštosiomis mokyklomis, valstybinėmis institucijomis (Užimtumo tarnyba, Migracijos departamentu). 2023 m. parengti šie strategijos elementai: galimų rodiklių sąrašas, finansinės paramos užsienio studentams modelių apžvalga ir pritaikomumo Lietuvoje analizė, pagrindinių barjerų, mažinančių integracijos tikimybę, apžvalga ir sprendimo priemonės. Surinkta statistinė informacija, užsienio šalių patirtys, įvertintos kaimyninių šalių iniciatyvos, kuriomis siekiama pritraukti ir integruoti studentus iš užsienio.

Atvykusių vaikų užsieniečių įtrauktis į švietimą

VDA duomenimis, 2022 m. į Lietuvą imigravo 95,4 tūkst. žmonių – 50,5 tūkst. arba 2,1 karto daugiau nei 2021 m. Daugiausia (62 tūkst.) gyventojų (65 proc. visų imigrantų) į Lietuvą imigravo iš Ukrainos, 9,9 tūkst. – iš Baltarusijos, 5,8 tūkst. – iš Jungtinės Karalystės, 3,2 tūkst. – iš Rusijos Federacijos (ŠMSM veiklos ataskaita, 2022). Visose ugdymo programose (išskyrus vidurinio ugdymo) nuolat auga ne Lietuvos piliečių, besimokančių Lietuvoje, skaičius. 2022 m.

dėl karo Ukrainoje Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 9 577 Ukrainos piliečiai. Per 2022 m. Lietuvos valstybė atvykusių ukrainiečių švietimui, įskaitant studijas aukštosiose mokyklose ir paramą tyrėjams, skyrė beveik 28 mln. Eur., iki 2022– 2023 m. m. pabaigos nuspręsta skirti dar 39 mln. Eur, iš jų daugiau kaip 31 mln. Eur – vaikų vežiojimui iki mokyklos ir atgal finansuoti. 473,2 tūkst. Eur numatyta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų pareiginei algai padidinti vidutiniškai 10 proc. dėl veiklos sudėtingumo, dirbant su vaikais iš Ukrainos. Iki šiol lėšos šiam tikslui būdavo skaičiuojamos tik bendrojo ugdymo mokytojams. Planuojant, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos gali daugėti, papildomai numatyta 2,9 mln. Eur per mokslo metus atvyksiančių ir šalies ugdymo įstaigas pradėsiančių lankyti vaikų švietimui.

Siekdama sudaryti daugiau galimybių mokykloms ugdymo procesą organizuoti lanksčiau, kad jį būtų galima pritaikyti atvykusių vaikų ugdymo procesui organizuoti, ŠMSM pakeitė 2021–2022 ir 2022–2023 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosius ugdymo planus: numatė galimybes mokytis ukrainiečių kalbos, išsiaiškinti lūkesčius ir norus mokytis kartu su bendraamžiais, švietimo pagalbos ir intensyvumo poreikį mokytis lietuvių kalbos.

ŠMSM sudaryta darbo grupė nustatė, kad 2022 m. 33 tikrintose mokyklose 34,61 proc. ukrainiečių mokinių gavo psichologo, 0,07 proc. – specialiojo pedagogo, 60,9 proc. – socialinio pedagogo, 3,3 proc. – logopedo ir 23,6 proc. – mokytojo padėjėjo pagalbą. 7 mokyklose mokymosi konsultacijos nevyksta, motyvuojant tuo, kad nėra poreikio. Į Lietuvą atvykę užsieniečiai vaikai priskiriami mokymosi sunkumų turinčių vaikų grupei, todėl reikalinga didesnė švietimo pagalba, kad jiems būtų galima padėti sėkmingiau integruotis į ugdymo procesą (Valstybės kontrolės išankstinio tyrimo ataskaita, 2023).

2022 m. ŠMSM su Vilniaus lietuvių namais organizavo mokymus lietuvių kalbos mokytojams, skirtus pasirengti dirbti su mokiniais, kurie namuose bendrauja ne lietuvių kalba. Per metus apmokyta daugiau kaip 130 mokytojų. Taip pat buvo organizuojamos palaikomosios konsultacijos mokytojams, dirbantiems su atvykusiais iš užsienio mokiniais. Iš viso įvyko 200 konsultacijų.

2022 m. mokykloms buvo organizuoti skirtingi seminarai, orientuojantis į iš užsienio atvykusių vaikų mokymo problematiką, pavyzdžiui: „Interaktyvios mokymo(si) priemonės ir platformos dirbant su iš užsienio grįžusiais / atvykusiais ir ukrainiečių vaikais“ (6 val.); „Pamokų receptai ugdant grįžusius / atvykusius iš užsienio vaikus“ (6 val.); „Kaip mokyti integruoti kitakalbį lietuviškoje klasėje“ (30 val.); „Pirmieji 10 žingsnių mokant lietuvių kalbos užsieniečius vaikus“ (4 seminarai po 20 val.); „Pamokos struktūra ir vertinimas. Įvairūs darbo metodai“ (6 val.). Taip pat ministerija 2022 m. organizavo du tarptautinius seminarus ir konferenciją, skirtą daugiakalbystei skatinti.

2023 m. ŠMSM skirtomis lėšomis mokykloms, kuriose be kitų mokinių mokosi ir iš užsienio atvykę mokiniai, ir mokykloms, kuriose mokosi ukrainiečių mokiniai, Vilniaus lietuvių namai organizavo 2 seminarus, kuriuose dalyvavo 118 dalyvių (12 akad. val., 2 d.). Suorganizuota konferencija „Iš užsienio grįžusių / atvykusių ir ukrainiečių mokinių įtrauktis“, kurioje dalyvavo 86 dalyviai (6 akad. val., 1 d.). Surengtos 57 konsultacijos mokyklų mokytojams, dirbantiems su iš užsienio grįžusiais / atvykusiais ir ukrainiečių mokiniais.

Aptarti veiksmai didina švietimo prieinamumą ir palengvina integraciją sugrįžusiems Lietuvos piliečiams, įgyvendintas vienas iš LR XVIII-osios Vyriausybės politikos prioritetų – lituanistinio ugdymo plėtra ir galimybių mokytis lietuvių kalbos diasporos vaikams didinimas. Imtasi daug priemonių ir skirta finansinių išteklių ir užsieniečiams, atvykusiems iš kitos kultūrinės ir kalbinės aplinkos, sklandžiau įsitraukti į švietimo sistemą, vietos bendruomenės gyvenimą.

Ketvirtojo tikslo įgyvendinimas

KETVIRTAS TIKSLAS – garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą, sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje. Derinti asmens pasirinkimą su valstybiniu planavimu.

Uždaviniai:

- Skatinti mokymosi visą gyvenimą įvairovę pagal ūkio ir visuomenės poreikį ir veiklos rūšių tęstinumo pajėgumus ir kurti lanksčią prieinamumo sistemą, užtikrinti mokymo kokybę, stiprinti kultūros įstaigų, verslo galimybes dalyvauti mokymosi visą gyvenimą procese.
- Organizuoti edukacinę pilietinę veiklą, asmenybės saviugdą visoje šalyje, plėtoti įvairias jos organizacines formas, skatinti mokinius ir studentus vienijančių vietinių ir nacionalinių organizacijų stiprėjimą.
- Stiprinti motyvaciją mokytis, susiejant mokymąsi visą gyvenimą su besimokančiųjų pasirinkimais, sukuriant finansinės paramos sistemą. Plėtoti mokymosi visą gyvenimą ir darbo patirties integralumą, ypač per praktiką, stažuotes, profesinį mokymą, diegiant pameistrystės formą. Sukurti ir pradėti taikyti įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemą.
- Sudaryti sąlygas asmenims savarankiškai valdyti karjerą, teikiant individualizuotą įvairių formų pagalbą realioje ir virtualioje aplinkoje, plečiant tam reikalingus gebėjimus ir galimybes, ugdant svarbias kompetencijas, formuojant gyvenimo kelio (karjeros) rinkimosi sąmoningumą ir ugdymosi tęstinumą. Inicijuoti ir remti kokybišką studijų programų, profesijų, ypač perspektyviausių, populiarinimą.
- Sukurti darnią suaugusiųjų švietimo sistemą, apimančią neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimo mechanizmą, tarpinstitucinį koordinavimą, informavimą ir konsultavimą, neformaliojo mokymosi kokybės užtikrinimą ir neformaliai įgytų kompetencijų pripažinimą.

- Vyksta lėti, bet teigiami pokyčiai mokymosi visą gyvenimą srityje – per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį (nuo fiksuotos pradinės reikšmės 2012 m.) dalyvavimo **mokymosi visą gyvenimą veiklose lygis paaugo 3,3 proc. punkto ir 2022 m. siekė 8,5 proc., bet išliko mažesnis nei ES šalių vidurkis (11,9 proc. 2022 m.) ir nepasiekė planuoto 2022 m. siekinio (12 proc.)**. VDA duomenimis, dažniausiai nurodomos nesimokymo priežastys – poreikio nebuvimas, užimtumas darbe arba namuose, lėšų stoka.

- Vertinant šalies gyventojų įsitraukimą į mokymąsi visą gyvenimą per formaliojo švietimo programas, fiksuojamas **25–34 metų asmenų, besimokančių formaliojo švietimo programose, dalies mažėjimas** – **per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį šio rodiklio reikšmė sumažėjo beveik per pusę – nuo 6,4 proc. 2013 m. iki 3,7 proc. 2022 m. ir nutolo nuo planuotos 2022 m. reikšmės (8,5 proc.).** Ryškus 25–34 metų asmenų dalyvavimo formaliojo švietimo programose mažėjimas pastebimas nuo 2020 m., tačiau *Strategijos* įgyvendinimo antroje pusėje priimti sprendimai sudaro prielaidas aktyviau įsitraukti į mokymąsi visą gyvenimą įvairiomis formomis ir būdais.

  Lietuvos visuomenės pilietinės galios tyrimai rodo, kad *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu pradėti ir toliau įgyvendinami pilietiškumo ugdymo pokyčiai (įgyvendinamos nacionalinės programos ir veiksmų planai, priimti sprendimai dėl ugdymo turinio pokyčių, taikomos pilietiškumą ugdančios nacionalinės neformaliojo ugdymo priemonės) turi įtakos jaunimo dalyvavimui pilietinėse veiklose – **ir 2016 m., ir 2022 m. pilietinės galios indekso tyrimuose jaunimas pasižymėjo aukštesnėmis pilietinės galios indekso reikšmėmis nei kitų amžiaus grupių gyventojai.** Todėl tikėtina, kad tolimesnis sėkmingas minėtų priemonių taikymas reikšmingai prisidės prie pilietinės visuomenės raidos.

- Plėtojant patrauklų ir kokybišką profesinį mokymą, per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį **nepavyko pasiekti, kad didėtų asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis – šio rodiklio reikšmė nuo 2011 m. sumažėjo 2,6 proc. punkto ir 2021 m. sudarė 25,8 proc.** Buvo planuojama, kad iki 2022 m. šių asmenų dalis išaugs iki 35 proc. Tai rodo, kad kol kas sudėtinga pasiekti pažangos populiarinant profesinio mokymo sritį ir skatinant pameistrystę, kaip profesinio mokymo organizavimo būdą. Tačiau tikėtina, kad *Strategijos* įgyvendinimo antroje pusėje priimti svarbūs sprendimai, kuriant rinkos poreikius atliepiančią profesinio mokymo sistemą ir plėtojant patrauklų ir kokybišką profesinį mokymą, padės pasiekti pažangos didinant išsilavinimo ir darbo rinkos poreikių atitiktį.

- Kuriant ir plėtojant įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemą, **buvo planuojama, kad iki *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelės 10 tūkst. gyventojų tenkančių pripažintų kvalifikacijų skaičius išaugs iki 5, o per visą *Strategijos* laikotarpį – iki 10. Tačiau šių siekinių įgyvendinti nepavyko – ir 2017 m., ir 2022 m. 10 tūkst. gyventojų teko 2 pripažintos kvalifikacijos.** Tikėtina, kad antroje *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpio pusėje priimti sprendimai (supaprastinta kompetencijų kvalifikacijai įgyti vertinimo tvarka, priimti kompetencijų pripažinimo sistemai aktualūs teisiniai dokumentai, plečiamos sektorinių praktinio mokymo centrų funkcijos) turės pozityvios įtakos kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemos plėtotei.
- *Strategijos* įgyvendinimo pradžioje intensyvėjęs profesinis orientavimas, padedantis asmenims savarankiškai valdyti karjerą, vėlesniais metais kiek silpo (dėl teisinio sisteminio reglamentavimo trūkumo, nepakankamai užtikrinto karjeros specialistų finansavimo, profesinio orientavimo vykdymo perspektyvų stokos ir kt. priežasčių). Tačiau ***Strategijos* įgyvendinimo pabaigoje sudarytos naujos prielaidos aktyvesnei profesinio orientavimo sistemos plėtotei, kai 2022 m. buvo pradėta įgyvendinti profesinio orientavimo reforma** – priimti teisinės bazės pakeitimai, pradėtas profesinio orientavimo sistemos stiprinimas, steigiami nauji karjeros specialistų etatai.

Mokymosi visą gyvenimą įvairovės skatinimas ir lanksčios prieinamumo sistemos kūrimas

Mokymasis visą gyvenimą (toliau – MVG) yra vienas svarbiausių veiksnių, galinčių padėti asmeniui prisitaikyti prie vykstančių technologijų, aplinkos ir ekonominių pokyčių, padeda užtikrinti sklandžią visuomenės adaptaciją ir atsparumą. MVG poreikis yra įvairialypis. Asmeninis tobulėjimas nukreiptas į tokių poreikių, kaip kultūra, socializacija, pilietinis ugdymas, tenkinimą. Profesinis tobulėjimas sietinas su naujų darbo vietų kūrimu ar esamų išlaikymu, savarankiškų verslų skatinimu. Bendruomenės kontekste MVG skatina socialinę sanglaudą – tolygesnį pajamų perskirstymą, gerėjančią visos visuomenės gyvenimo kokybę, kuri apima didesnį uždarbį, geresnę sveikatą ir didesnį pasitenkinimą gyvenimu.

XVI-oji Vyriausybė rūpinosi neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinuota plėtra. Pagal *Europos suaugusiųjų mokymosi 2015–2017 m. darbotvarkę*, buvo pradėtas vykdyti Europos Komisijos projektas *Suaugusiųjų švietimo veiksmų plano nacionalinis koordinavimas*, kurį įgyvendinant visose Lietuvos savivaldybėse paskirti koordinatoriai suaugusiųjų švietimo programoms koordinuoti.

Patvirtinta *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programa*[44], skirta sukurti ir išplėtoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi sistemą. Siekiant įgyvendinti šios programos nuostatas, savivaldybės skatintos planuoti ir skirti lėšų neformaliojo suaugusiųjų švietimo programoms / projektams finansuoti.

Vadovaujantis *Mokymosi pagal neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programas finansavimo metodika*[45], parengtas *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programų, finansuojamų Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis, finansavimo ir atrankos aprašas*[46]. Nustatyta, kad 2017 m. paskelbus neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programų konkursą, savivaldybės turės galimybę teikti paraiškas dėl dalinio programų finansavimo.

Įdiegta *Suaugusiųjų mokymosi informacinė sistema* (www.smis.lt), kurioje kiekvienas šalies gyventojas elektroniniu būdu gali sužinoti apie neformaliojo suaugusiųjų mokymosi galimybes – virtualioje erdvėje susirasti nemokamą profesionaliai parengtą įvairių sričių mokomąją medžiagą ir pasitikrinti įgytas žinias.

[44] Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) 2016 m. balandžio 6 d. nutarimu Nr. 347.
[45] Patvirtinta LRV 2016 m. sausio 14 d. nutarimu Nr. 22.
[46] Patvirtintas 2016 m. kovo 30 d. švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. 269.

Siekdama skatinti mokymosi visą gyvenimą įvairovę šalyje, *XVII-oji Vyriausybė* pradėjo diskusijas dėl bendros suaugusiųjų švietimo sistemos, grįstos individualių mokymosi paskyrų (angl. *individual learning accounts*) principu, sukūrimo. *XVIII-oji Vyriausybė Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo* pataisomis įteisino Individualių mokymosi paskyrų sistemą. Patvirtintas *Individualių mokymosi paskyrų sistemos kūrimo projektas*. Individualių mokymosi paskyrų sistema sudaro sąlygas aukštosioms mokykloms didinti suaugusiųjų mokymui skirtų suaugusiųjų neformaliojo švietimo programų pasiūlą, identifikuoti prioritetinius investavimo sektorius (programų kryptis ir asmenų grupės). Suaugusiųjų švietimo platformoje užsiregistravęs asmuo gali valdyti individualią mokymosi paskyrą, rasti aktualios informacijos apie mokymosi galimybes, rinktis mokymosi programą. Tikslinės suaugusiųjų grupės gali pretenduoti ir į valstybės paramą mokymuisi. Planuojama, kad tokiomis mokymosi galimybėmis iki 2026 m. pasinaudos ir mokymo programas baigs bent 21,6 tūkst. 18–65 metų amžiaus asmenų. Individualių mokymosi paskyrų sistema startavo 2024 m. sausio mėn. Interneto platformoje *www.kursuok.lt* mokymo paslaugų teikėjai gali skelbti savo programas, o norintieji tobulėti ir įgyti naujų įgūdžių – pasinaudoti mokymosi pasiūlymais ir gauti valstybės finansavimą.

Strategijos vykdymo laikotarpiu buvo patvirtinti dokumentai, reglamentuojantys MVG vykdymą:

- 2014 m. priimta naujoji *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo redakcija*;
- 2016 m. Vyriausybė patvirtino *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programą*;
- 2017 m. švietimo ir mokslo ministras patvirtino *Mokymosi visą gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų planą*, skirtą šiai programai įgyvendinti;
- 2022 m. viešai derinti pateiktas *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo pakeitimo* projektas (*Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo Nr. VIII-822 2, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 9[1] straipsniu įstatymas* Nr. XIV-1932, priimtas 2023 m. gegužės 9 d.).

Vieną reikšmingiausių postūmių lanksčios prieinamumo sistemos kūrimui davė ilgalaikis projektas *„Lietuvos kvalifikacijų sistemos plėtra“,* finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis ir vykęs 2016–2021 m. Projekto *partneriai* buvo Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos darbdavių konfederacija, Lietuvos verslo konfederacija, Klaipėdos Ernesto Galvanausko profesinio mokymo centras, Kauno technikos kolegija. Projektu siekta Lietuvos kvalifikacijų sandaros pagrindu formuoti šiuolaikišką profesinio rengimo ir suaugusiųjų švietimo turinį. Šio projekto rezultatai:

- sukurtos ir įdiegtos Lietuvos kvalifikacijų sistemos plėtros ir tobulinimo priemonės,
- parengti profesiniai standartai ir modulinės profesinio mokymo programos,
- profesinio mokymo ir neformalaus suaugusiųjų švietimo programose įdiegtos interaktyvios elektroninės mokymosi priemonės,
- sukurta ir įdiegta kvalifikacijų ir modulinių profesinio mokymo programų valdymo darbo aplinka elektroninėje erdvėje.

Lietuvoje iki stojimo į ES didesnis dėmesys buvo skiriamas sąvokai „suaugusiųjų švietimas“, nors MVG samprata formaliai įteisinta dar 2004 m. priimtoje *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje*[47]. Joje terminas aiškinamas kaip visa mokymosi veikla, vykstanti bet kuriame amžiaus tarpsnyje, siekiant tobulinti asmeninės, pilietinės, socialinės ir profesinės sričių kompetencijas. Apskritai, MVG suprantamas plačiai – kaip nuolatinis tobulėjimas visą gyvenimą, visose gyvenimo srityse ir skirtingose mokymosi aplinkose. Paprastai kalbama apie tris MVG aplinkas: formalią (švietimo įstaigose); neformalią (struktūruotas mokymasis už formaliojo švietimo ribų, pvz., per mokymus); informalią (bendruomenėje, šeimoje vykstantis mokymasis – savišvieta, savaiminis mokymasis).

Tačiau Lietuvoje MVG sritis paprastai analizuojama apimant 25–64 metų amžiaus suaugusiųjų švietimo ir mokymosi galimybes. Strateginiams valstybės tikslams pagrįsti dažniausiai remiamasi oficialiąja statistika, o Eurostato rodikliu matuojama per paskutines keturias savaites besimokiusių 25–64 metų amžiaus gyventojų dalis. Šis MVG vertinantis rodiklis buvo įtrauktas ne tik į *Strategijos*, bet, šiek tiek pakeistas, – ir į *Nacionalinio pažangos plano (2020)* įgyvendinimo stebėseną.

Ši amžiaus grupė pasirinkta, siekiant tikslingai stebėti vieno iš *Europos įgūdžių darbotvarkės* tikslų – pasiekti, kad 2025 m. bent 50 proc. visų 25–64 metų amžiaus suaugusiųjų mokytųsi[48] – įgyvendinimą. Todėl šio rodiklio taikymas potencialiai nukreipia dėmesį nuo nepatenkančių į 25–64 metų amžiaus grupę gyventojų mokymosi poreikių. Kita vertus, pats savaime jis nepaneigia visuminės MVG sampratos, kuri apima visus žmogaus gyvenimo tarpsnius.

Lietuvos mokymosi visą gyvenimą srityje pastebimi lėti, tačiau teigiami pokyčių signalai (Žmogiškojo kapitalo būklė. STRATA, 2022; Mokymosi visą gyvenimą vertinimas. Vertinimo ataskaita. Valstybės kontrolė, 2023). Nuo *Strategijos* įgyvendinimo pradžios Lietuvoje pastebimas mokymosi visą gyvenimą lygio augimas – nuo dokumente fiksuotos pradinės būklės 2012 m. iki 2022 m. šio rodiklio reikšmė paaugo 2,6 proc. punkto. 2021 m. buvo pasiektas *Strategijos* pusiaukelei keltas siekinys, tačiau 2022 m. siekinio (12 proc.) įgyvendinti nepavyko (4.1 lentelė, 4.1 pav.).

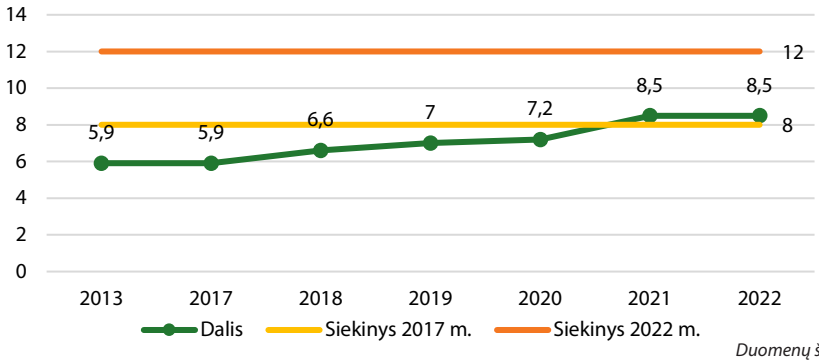
[47] Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymu Nr. ISAK-433/A1-83 „Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo“.

[48] European Skills Agenda. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en (žiūrėta 2022-11-21).

4.1 lentelė. **Mokymosi visą gyvenimą lygis (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Mokymosi visą gyvenimą lygis 25–64 metų amžiaus grupėje (proc.) (VDA)	5,2 (2012 m.)	8	5,9 (2017 m.)	12	8,5 (2022 m.)

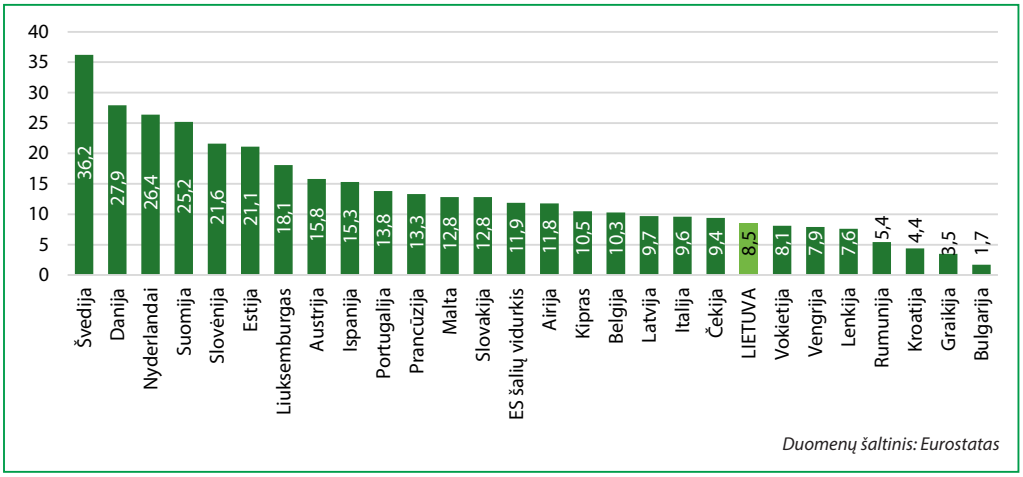
4.1 pav. **Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų, kurie mokėsi per paskutines 4 savaites, dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: VDA

Per visą *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį ši reikšmė paaugo 3,9 proc. punkto, tačiau vis dar nesiekia ES vidurkio (11,9 proc. 2022 m.). 2022 m. Eurostato duomenimis, suaugusieji daugiausia mokosi Skandinavijos šalyse, Nyderlanduose ir gana aukštą lygį pasiekusioje Estijoje, o Lietuva patenka tarp 8 ES šalių, kuriose labai maža dalis suaugusiųjų dalyvauja mokymosi veiklose (4.2 pav.).

4.2 pav. **5–64 metų asmenų, per paskutines 4 savaites dalyvavusių mokymosi ir švietimo programose, dalis (proc.) ES šalyse, 2022 m.**

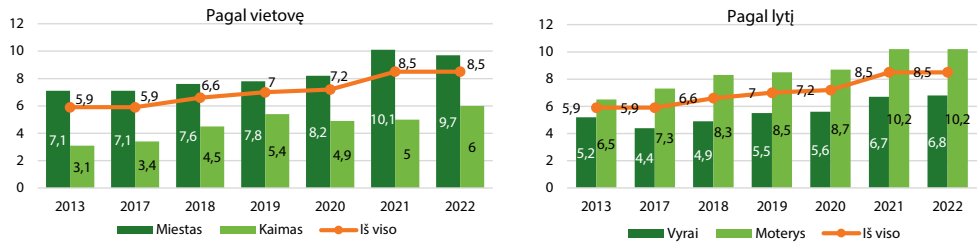

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Kaip vieną iš žemo MVG lygio Lietuvoje priežasčių, 2023 m. paskelbtoje vertinimo ataskaitoje Valstybės kontrolė įvardija tai, kad šalyje „bendra mokymosi visą gyvenimą sistema nuo 2013 m. vis dar nesukurta, neužtikrinamas suaugusiųjų profesinis orientavimas ir informuotumas apie mokymosi naudą ir pasiūlą, todėl neišnaudojamos galimybės nuolat mokytis ir atnaujinti žinias, profesinius, socialinius įgūdžius ir kompetencijas, siekiant išlikti konkurencingiems darbo rinkoje“. Neretai įgyvendinamos pavienės, tarpusavyje nederinamos priemonės.

Duomenys rodo reikšmingus MVG lygio netolygumus šalyje. VDA duomenimis, ypač žemas mokymosi visą gyvenimą lygis kaime. Nors iki 2019 m. augęs, ir netgi spartesniais tempais nei mieste, tačiau nuo 2020 m. sulėtėjęs ir išlikęs menkas suaugusiųjų neformalus mokymasis kaimo vietovėse tampa kliūtimi sėkmingam šių asmenų konkuravimui darbo rinkoje ir dalyvavimui socialiniame gyvenime. Duomenys rodo ir dalyvavimo MVG veiklose skirtumus pagal lytį – moterys MVG veiklose dalyvauja aktyviau nei vyrai (4.3 pav.).

4.3 pav. Besimokančių visą gyvenimą 25–64 metų gyventojų dalis (proc.) pagal vietovę ir lytį

Duomenų šaltinis: VDA

2020 m. STRATA atliktas tyrimas išryškino ir mokymosi patirties skirtumus, priklausomai nuo amžiaus – jauniausių apklausos dalyvių, turinčių mokymosi per paskutinius trejus metus patirties, buvo šešis kartus daugiau negu vyriausiųjų: 15–19 metų amžiaus grupėje (neskaitant mokymosi bendrojo ugdymo mokykloje) mokymosi bent viena iš formų patirties turėjo 86 proc. apklaustųjų, o 70 metų ir vyresnių asmenų grupėje – 13 proc. Mokymosi aktyvumas smarkiai mažėja nuo 50 metų (Mokymasis visą gyvenimą...., 2020).

Lietuvos gyventojams būdingas ir menkas būtinybės mokytis suvokimas – Eurostato suaugusiųjų švietimo tyrimo duomenimis, poreikio toliau mokytis nebuvimą 2016 m. įvardijo 81 proc. respondentų (ESTEP, 2018). 2022 m. duomenimis, apskritai priežastys, trukdančios suaugusiesiems mokytis, visose amžiaus grupėse yra panašios – dažniausiai nurodomas poreikio nebuvimas. Jauniems žmonėms neretai kliudo užimtumas darbe ar namuose arba lėšų stoka, vyresniems prisideda sveikatos ar amžiaus problemos (4.2 lentelė). Motyvaciją mokytis mažina menkos perspektyvos įsidarbinti brandaus amžiaus žmonėms.

4.2 lentelė. **Priežastys, trukdančios suaugusiesiems įsitraukti į formalųjį ar neformalųjį švietimą (proc.), 2022 m.**

Nebuvo poreikio mokytis	78
Užimtumas darbe	8,4
Mokytis per brangu	5,7
Užimtumas namie	4,4
Trukdė amžius ir sveikata	3,4
Mokymosi vieta per toli	1,9
Trūko darbdavio paramos	1,6
Trūko sugebėjimų	1,3
Nepatiko mintis grįžti mokytis	0,6
Kitos priežastys	8,3

Duomenų šaltinis: VDA

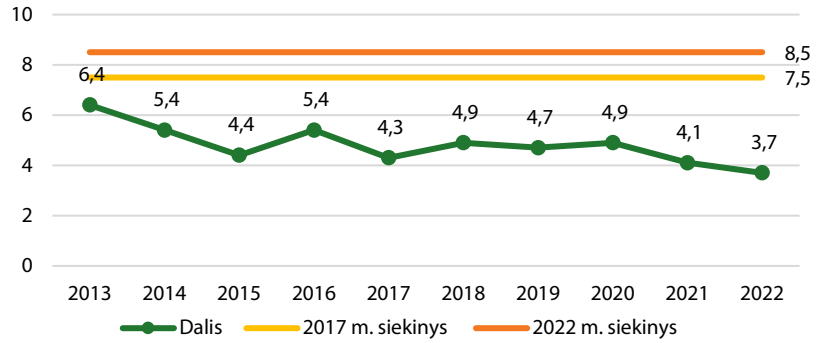
2020 m. STRATA tyrimo duomenimis, neturinčiuosius mokymosi patirties labiausiai motyvuotų su darbine veikla susijusios perspektyvos: didesnis atlyginimas, naujas darbas ar geresnės pareigos. Besimokantieji dažniausiai nurodo pajutę teigiamų pokyčių, susijusių su asmenine gerove ir bendra savijauta: patobulino asmenines savybes, gebėjimus, prasmingai, turiningai praleido laiką, pagerino socialinį gyvenimą ar patenkino norą tobulėti. Besimokantieji taip pat nurodo pagerinę profesines kompetencijas, tačiau su teigiamais karjeros pokyčiais ar didesniu atlyginimu mokymosi naudą sieja rečiau nei su abstraktesniais pokyčiais. Tai išryškina poreikį geriau išnaudoti ir darbdavių bei valstybės ar savivaldos institucijų potencialą skatinant įsitraukti į MVG veiklas (Mokymasis visą gyvenimą..., 2020).

25–34 metų asmenų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dalis taip pat rodo šalies gyventojų įsitraukimą į MVG. Buvo planuojama, kad šių gyventojų dalis nuo pradinės 6,9 proc. reikšmės 2011 m. išaugs iki 8,5 proc. 2022 m. (4.3 lentelė). Tačiau per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį pagal formaliojo švietimo programas besimokančių 25–34 metų asmenų dalis sumažėjo beveik per pusę ir 2022 m. sudarė 3,7 proc. Ryškus šio rodiklio reikšmės mažėjimas pastebimas nuo 2020 m. (4.4 pav.).

4.3 lentelė. **Jaunimo mokymasis pagal formaliojo švietimo programas (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)**

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
25–34 metų asmenų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dalis (proc.) (Eurostatas, ŠVIS)	6,9 (2011 m.)	7,5	4,3 (2017 m.)	8,5	3,7 (2022 m.)

4.4 pav. **25–34 metų šalies gyventojų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dalis (proc.)**

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Suaugę Lietuvos gyventojai vis aktyviau mokosi, lavina asmeninius ir profesinius gebėjimus, tačiau nuolatinis suaugusiųjų mokymasis dar nėra populiarus. Stokojama įstaigų, kurias galėtume laikyti mokymosi visą gyvenimą mokyklomis. MVG institucinė sandara labiau orientuota į formaliojo švietimo teikimą. Trūksta tarpinstitucinio koordinavimo, lanksčių, vartotojų poreikius atitinkančių programų įvairių lygių švietimo įstaigose, įvairiais būdais įgytų kompetencijų formalizavimo galimybių. Galima daryti išvadą, kad MVG motyvacijos stoka stabdo šalies gebėjimus reaguoti į sumanios visuomenės kūrimo iššūkius.

Kartais, kaip viena iš MVG motyvacijos stokos priežasčių, įvardijamas gana aukštas Lietuvos gyventojų išsilavinimo – ir bendrojo vidurinio, ir aukštojo – lygis. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje universalus, baigtinis išsilavinimas nebeatitinka naujų kompetencijų poreikių. Institucinis mokymasis nebėra vienintelis tinkamas atsakas į dabarties iššūkius. Su konkrečiais profesiniais ar asmeniniais poreikiais susijęs trumpas nuolatinis mokymasis tampa labiau priimtinas, nei daugiau laiko reikalaujantis ir ne toks lankstus formalusis mokymasis. Todėl MVG svarbu pereiti prie mokymosi rezultatais grindžiamos politikos, kai pagrindinis vaidmuo tenka besimokančiajam, nepaisant jo pasirinktos mokymosi formos.

Kultūros ir meno įstaigų dalyvavimo mokymosi visą gyvenimą procese stiprinimas

ŠMSM kartu su Kultūros ministerija 2018 m. patvirtino *Kultūros paso koncepciją*, kurioje iškeltas strateginis tikslas – ugdyti mokinių savarankiško kultūros pažinimo ir patyrimo įpročius, užtikrinant kokybiškų kultūros ir meno paslaugų prieinamumą mokiniams. Vienas iš planuotų Kultūros paso poveikio rezultatų – išaugęs kultūros ir meno įstaigų įsitraukimas į mokinių kultūrinį ugdymą(si).

4.5 pav. Esminiai Kultūros paso įgyvendinimo principai

Kultūros paso įgyvendinimo principai

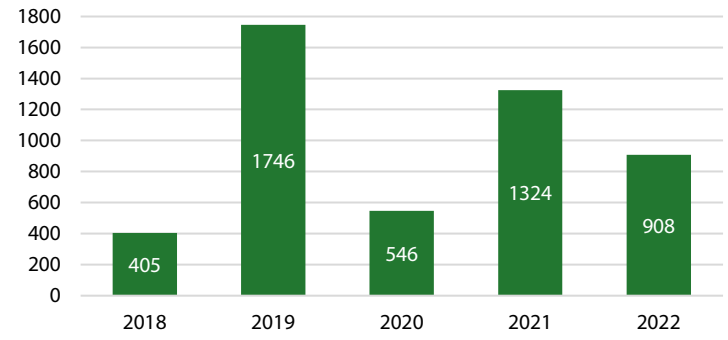
Prieinamumo	Turi pasiekti kiekvieną mokinį, kuriam, atsižvelgiant į nustatytą Kultūros paso įgyvendinimo modelį ir pasirinktus įgyvendinimo etapus, yra skirtos Kultūros paso lėšos.
Įtraukties	Stiprina mokinių, kurie dėl savo gyvenamosios vietos specifikos, socialinės padėties, negalios turi ribotas galimybes pasinaudoti Kultūros pasu, galimybes pasinaudoti pasirinktomis kultūros ir meno paslaugomis.
Savarankiškumo	Siekiant skatinti savarankišką apsisprendimą rinktis kultūros ir meno paslaugą kaip laisvalaikio praleidimo formą, mokiniams suteikiamos galimybės atrasti jų individualius poreikius atitinkančias kultūros ir meno paslaugas, sukuriamos papildomos paskatos mokiniui atskleisti savo kūrybiškumą.
Atvirumo	Dalyvavimas yra atviras visoms šalies kultūros ir meno įstaigoms, menininkams bei kultūros edukatoriams, galintiems suteikti kokybiškas kultūros ir meno paslaugas pagal *Kultūros paso paslaugų atrankos ir finansavimo tvarkoje* nustatytus kriterijus, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, atstovaujamos meno srities, rezidavimo vietos ar pan.

Šaltinis: Kultūros ministerija

Pradinių klasių mokiniams leista naudotis Kultūros paso paslaugų rinkiniuose siūlomomis paslaugomis nuo 2018 m. spalio 4 d. Iki metų pabaigos tokia galimybe pasinaudojo 97 tūkst. pradinių klasių mokinių (82 proc. visų pradinukų) iš 853 mokyklų. Nuo 2019 m. balandžio mėn. Kultūros pasu gali naudotis visi mokiniai. 2021 m. Kultūros pasas buvo išbandytas septyniose mokyklose lietuvių mokomąja kalba Lenkijoje, Baltarusijoje ir Latvijoje. Bandomasis projektas pasiteisino, todėl nuo 2022 m. vasario mėn. Kultūros paso paslaugomis gali naudotis ne tiktai Lietuvos mokiniai, bet ir tie, kurie mokosi užsienio mokyklose lietuvių kalba ar mokosi lietuvių kalbos Europos mokyklose: 2022 m. Kultūros paso renginiuose dalyvavo 1 371 mokinys iš 10 užsienyje veikiančių lietuviškų formaliojo ugdymo mokyklų.

Kultūros pasui skiriamos valstybės biudžeto lėšos (2019 m. – 4,5 mln. Eur, 2021 m. – 4 mln. Eur) atvėrė plačias galimybes mokiniams dalyvauti kultūros renginiuose. Palyginimui – 2019 m. rugsėjo mėn. 700 teikėjų siūlė 1 700 kultūros ir meno paslaugų, o 2021 m. gegužės mėn. 1 250 teikėjų siūlė 3 100 paslaugų. Teikėjai yra muziejai, teatrai, kultūros centrai, regioninių parkų direkcijos, asociacijos, viešosios įstaigos ir kt. (4.6 pav.).

4.6 pav. Kultūros ir meno paslaugų, įtrauktų į Kultūros paso paslaugų rinkinį per vienus metus, skaičius

Duomenų šaltinis: LR kultūros ministerija

Kultūros įstaigų įsitraukimo į suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą procesą galimybių tyrimo (2023) duomenys rodo, kad kultūros įstaigos rečiau bendradarbiauja su aukštojo mokslo įstaigomis, profesinėmis mokyklomis ar kitomis švietimo srityje dirbančiomis įstaigomis. Bendradarbiavimas su aukštojo mokslo įstaigomis paprastai yra fragmentiškas; užuot siekus įgyvendinti bendrus strateginius tikslus, neretai tiesiog sugalvojama idėja, o tada ieškoma, su kuo ir kaip ją įgyvendinti. Dažniausiai šis bendradarbiavimas nėra tęstinis ir sistemingas (Kultūros įstaigų įsitraukimo ..., 2023).

ŠMSM ir Kultūros ministerijos koordinuojamas Kultūros paso įgyvendinimas buvo tikslinga ir veiksminga priemonė, padedanti ugdyti bendrojo ugdymo mokinių kultūrą Lietuvos mokyklose ir įtraukianti užsienyje veikiančių lietuviškų mokyklų mokinius. Tačiau veiksmingesniam ir tvaresniam kultūros ir meno įstaigų įsitraukimui ir bendradarbiavimui mokymosi visą gyvenimą procese stokojama nuoseklumo, tęstinumo ir sistemiškumo.

Edukacinės pilietinės veiklos organizavimas ir asmenybės saviugdos skatinimas

Išskirtinis dėmesys jaunimo pilietiškumui ir dalyvavimui pilietinėse veiklose buvo skirtas 2016 m. Pilietinės galios indekso (PGI) tyrime. Tyrimo duomenimis, jaunimas (15–29 metų) pasižymėjo ne tik didesniu pilietinės įtakos suvokimu nei visa visuomenė, bet ir buvo labiau nusiteikęs veikti visuomenėje kilus problemoms. Jaunuolių, kurie tyrimo metu dalyvavo jaunimo organizacijose, pilietinės galios indekso reikšmė buvo 20 balų didesnė už niekada neturėjusiųjų tokios dalyvavimo patirties (Pilietinės visuomenės institutas, 2016). Jaunimo pilietinę galią ypač didino dalyvavimas visuomeninėse organizacijose: kuo daugiau įvairių tipų organizacijų veikloje dalyvaujama, tuo didesnė dalyvaujančiųjų pilietinė galia.

2022 m. PGI tyrimo duomenys taip pat parodė, kad aukštesnėmis pilietinės galios indekso reikšmėmis pasižymi jaunesni respondentai: aukščiausios reikšmės fiksuotos 18–29 ir 30–39 metų amžiaus grupėse (atitinkamai 38,4 ir 41,4 balo iš 100), žemiausios – 50–59 ir 60 metų ir vyresnių asmenų grupėse (atitinkamai 33,8 ir 31,2).

Pilietinis ugdymas nuo jauno amžiaus formuoja nuostatas, turinčias įtakos ir vėlesniam suaugusiųjų pilietiniam aktyvumui. Dar 1998 m. buvo patvirtinta pirmoji šalyje *Pilietinio ugdymo įgyvendinimo švietimo įstaigose programa*, kuria padėti pamatai akademiniam dalykui. Praktinės veiklos pilietiškumo srityje *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu buvo vykdomos, įgyvendinant Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos koordinuojamą *Nacionalinę jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programą*, kurioje dalyvavo ir ŠMSM. Pagal šios programos priemones remtos jaunimo ir su jaunimu dirbančios organizacijos, siekiant gerinti jų organizacinius gebėjimus, išlaikyti savitumą ir veiklos nuoseklumą, plėtota jaunimo ir vietos bendruomenių partnerystė, atsižvelgiant į jaunimo interesus, poreikius ir įtraukiant jaunimą į vietos bendruomenių problemų sprendimo procesus. Taip pat nevyriausybinės organizacijos skatintos aktyviau bendradarbiauti su pasaulio lietuvių jaunimu, bendromis pastangomis užtikrinti tautinio identiteto ir kultūros saugojimą bei puoselėjimą; remti jaunimo organizacijų projektai, padedantys sudaryti sąlygas užsienio lietuvių jaunimui aktyviau įsitraukti į Lietuvos socialinį ir kultūrinį gyvenimą, plėtoti ryšius su Lietuvos jaunimo nevyriausybinėmis organizacijomis.

Apskritai, praktinius atsakingo pilietinio dalyvavimo gebėjimus jaunuoliai gali išsiugdyti tik patys aktyviai dalyvaudami pilietinės bendruomenės gyvenime. Bet tam, kad galėtų dalyvauti, jiems turi būti sudarytos galimybės, o patys jauni žmonės apie jas turi žinoti. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu jaunimui siūlytos įvairios dalyvavimo, įgalinimo, atstovavimo

veiklos (4.4 lentelė), vykdyta daug pilietiškumą ugdančių nacionalinių neformaliojo ugdymo priemonių (4.5 lentelė).

4.4 lentelė. Jaunimui siūlytų dalyvavimo, įgalinimo, atstovavimo veiklų pavyzdžiai

Mokinių savivaldų veiklos	Jau nuo mokyklos laikų ugdyti jauno žmogaus sąmoningumą, aktyvumą, atsakingumą.
Studentų savivaldų veiklos	Užtikrinti studentų aktyvumą ir jų iniciatyvų įgyvendinimą.
Atviros erdvės idėjoms	Suteikti fizinių ir nuotolinių erdvių jauniems žmonėms kurti iniciatyvas ir gauti jiems reikiamą palaikymą bei pagalbą, taip skatinant jaunimo kūrybingumą.
Nevyriausybinių organizacijų ir mokyklų bendradarbiavimas, įgyvendinant bendras programas	Stiprinti mokyklų ir nevyriausybinio sektoriaus bendradarbiavimą.
Jaunimo į(si)traukimas savivaldybėse į dalyvaujamąjį biudžetą	Stiprinti, teikiant finansavimą, konsultuojant, įtraukiant į sprendimų priėmimo procesą.
Jaunimo organizacijų, savivaldybių jaunimo reikalų tarybų, savivaldybių jaunimo organizacijų tarybų, nevyriausybinių organizacijų veikla	

4.5 lentelė. Nacionalinių neformaliojo ugdymo priemonių, padedančių ugdyti pilietiškumą, pavyzdžiai

Programa „Jaunimo savanoriška tarnyba“	Jauno (14–29 metų) žmogaus kompetencijoms ugdyti skirta 6 mėn. trunkanti savanorystė, kurios metu savanoris mokosi apmąstyti patirtį, įvardyti tai, ko išmoko, suformuluoti tobulėjimo kryptis.
Tarptautinė programa jaunimui „The Duke of Edinburgh's Award“ (DofE)	Skatina jaunus žmones išmokti naujų įgūdžių, būti fiziškai aktyvius, užsiimti savanoriška veikla ir taip prisidėti prie pagalbos bendruomenei. Reguliariam programos veiklų įgyvendinimui skirdami nuo 100 iki 300 val., jaunuoliai susikuria savo poreikius, interesus ir gebėjimus atitinkančią asmeninio tobulėjimo ir augimo programą.
Programa „Mokyklos – Europos Parlamento ambasadorės“	Siekiama skatinti aktyvų mokyklos bendruomenės domėjimąsi ES sprendimais ir aktualijomis, o ypač Europos Parlamento vaidmeniu Europos demokratijoje. Programa apima formaliojo ugdymo (integruotos pamokos) ir neformaliojo ugdymo (Europos dienos renginiai, diskusijos, informacijos apie EP ir ES sklaida) priemones.
Tarpmokyklinės žaidynės „Svajonių komandos“	Per bendras sporto veiklas mokiniai iš skirtingų mokyklų ugdo gebėjimus dirbti jungtinėse komandose, bendradarbiauti, mokytis iš klaidų ir jas drauge ištaisyti. Vyksta bendri pedagogų ir mokinių mokymai, interaktyvūs sportiniai užsiėmimai Lietuvos mokyklų žaidynių finalų dalyviams.
Jaunimo tinklas Lietuvoje „Jaunimo biuras“	Skatina jaunimo atstovavimą ir Europos jaunimo dialogą. Biuras atstovauja ir surenka jaunų žmonių nuomonę savo gyvenamojoje savivaldybėje, dalyvauja inicijuojamuose kompetencijų tobulinimo mokymuose.
Mokymai „Stiprūs įvairovėje“	Daug dėmesio skiriama tautinių bendruomenių jaunimo pilietiškumui stiprinti, savo krašto kultūros savitumui, unikaliai tapatybei suvokti ir puoselėti, jaunimo kritiniam mąstymui ugdyti, atsparumui išorės propagandai didinti ir jo integracijai į bendrą valstybės gyvenimą gerinti.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme *Dėl pilietinio ir tautinio ugdymo 2016–2020 metų tarpinstitucinio veiksmų plano patvirtinimo* teigiama, kad mokinių pilietinis ugdymas apima „visas su mokinių veikla susijusias formaliojo ir neformaliojo švietimo sritis, demokratinės mokyklos kultūros plėtojimą, jaunimo dalyvavimą mokyklos savivaldoje, šalies ir tarptautinėse organizacijose". Nuo 2017 m. praktinė socialinė-pilietinė veikla tapo privaloma pagrindinio ugdymo mokiniams. Privaloma praktinė socialinė-pilietinė veikla įtraukta, tikintis per praktinę veiklą ugdyti mokinių kompetencijas: gebėjimą priimti sprendimus ir motyvaciją dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės veiklose; teorines pilietiškumo žinias įprasminti veikloje, bendradarbiaujant su įvairiomis vaikų ir jaunimo organizacijomis, interesų grupėmis, valdžios ir savivaldos institucijomis; ugdytis medijų ir informacinį raštingumą; ugdytis pagarbos, rūpinimosi, pagalbos kitam ir kitokiam vertybines nuostatas.

Praėjus dvejiems metams nuo šios naujovės įgyvendinimo pradžios, 2019 m. NŠA ir Lietuvos moksleivių sąjunga atliko porą apklausų, siekdamos įvertinti, kiek sėkmingai vyksta šios veiklos mokyklose, ar pasiekiami iškelti tikslai, ką reikėtų tobulinti. Apklausose dalyvavo 4 777 mokiniai iš visų Lietuvos apskričių ir 1 042 mokyklų atstovai, atsakingi už socialinį-pilietinį ugdymą.

Apklausos duomenimis, mokyklos aplinkoje mokiniams dažniausiai siūlyta padėti organizuoti mokyklos renginius (95,5 proc.), puošti mokyklą (93,4 proc.), padėti klasės vadovui arba dalykų mokytojams (90,5 proc.), tvarkyti bibliotekas, klases (82,6 proc.) ir atlikti veiklą mokyklos savivaldos institucijoje (71,8 proc.). Mokyklose siūlomos veiklos nesiskyrė, priklausomai nuo mokyklos vietovės.

Už mokyklos ribų mokiniams siūlyta dalyvauti šiose veiklose: mokyklos, miesto, šalies ekologinėse akcijose ir projektuose (85 proc.), tvarkyti gyvenamąją aplinką (80 proc.), dalyvauti olimpiadose, konkursuose, koncertuose, parodose ir pan. (80 proc.), dalyvauti miesto, rajono pilietiniuose renginiuose (77,4 proc.), gerumo, labdaros akcijose (74,6 proc.) ir kt. Už mokyklos ribų siūlomos veiklos priklausė nuo mokyklos vietovės: didmiesčių ir miestų mokyklos dažniau siūlė mokiniams padėti gyvūnų prieglaudos globotiniams, seneliams, neįgaliesiems, globos namuose gyvenantiems vaikams, dalyvauti gerumo, labdaros akcijose ar jaunimo organizacijų veikloje, savanorystę įvairiose įstaigose, o miestelių ir kaimų mokyklos dažniau siūlė tik padėti tvarkyti miesto, rajono aplinką. Tai atskleidžia nelygias mokyklų galimybes pasiūlyti įvairią socialinę-pilietinę veiklą savo mokiniams.

Lietuvos visuomenės PGI tyrimai rodo, kad *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu pradėti ir toliau įgyvendinami pilietiškumo ugdymo pokyčiai (įgyvendinamos nacionalinės programos ir veiksmų planai, priimti sprendimai dėl ugdymo turinio pokyčių, taikomos pilietiškumą ugdančios nacionalinės neformaliojo ugdymo priemonės) turi įtakos jaunimo dalyvavimui

pilietinėse veiklose – ir 2016 m., ir 2022 m. PGI tyrimuose jaunimas pasižymėjo aukštesnėmis pilietinės galios indekso reikšmėmis. Todėl tikėtina, kad tolimesnis sėkmingas minėtų priemonių taikymas reikšmingai prisidės prie pilietinės visuomenės raidos.

Mokymosi visą gyvenimą ir darbo patirties integralumo plėtojimas

Šalies ekonominiai, socialiniai ir technologiniai pokyčiai kelia nuolatinius iššūkius švietimui operatyviai reaguoti į pokyčius darbo rinkoje. Švietimas turi siūlyti įvairias mokymosi galimybes, kurios padėtų žmogui tobulinti gebėjimus, įgyti reikalingų kvalifikacijų, stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis ir atsakomybę už save.

XVI-oji Vyriausybė siekė gerinti profesinio mokymo kvalifikacijų atitiktį darbo rinkos poreikiams. Tam, kad profesinis mokymas taptų lankstesnis, pakeistas *Formaliojo profesinio mokymo programų rengimo ir įteisinimo tvarkos aprašas*[49]. Remiantis šiuo teisiniu pagrindu, profesinio mokymo programos pradėtos rengti, atsižvelgiant į šalies ūkio pasiūlą ir darbdavių poreikius. Profesinio mokymo programų turinys pradėtas pertvarkyti moduliniu principu, didintas profesinio mokymo programų prieinamumas dirbantiesiems ir bedarbiams.

Be to, *XVI-oji Vyriausybė* spartino praktinio mokymo plėtrą, sudarydama galimybes profesinio mokymo įstaigų mokiniams įgyti praktinio mokymo įgūdžių sektoriniuose praktinio mokymo centruose. Buvo atidaryti 42 sektoriniai praktinio mokymo centrai (jiems buvo skirta 117,6 mln. Eur ES struktūrinių fondų lėšų).

XVI-oji Vyriausybė siekė atnaujinti profesinio mokymo programas pagal ūkio ir regiono poreikį. Buvo parengta, sektoriniuose komitetuose aprobuota ir Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre įregistruota 71 modulinė profesinio mokymo programa. Modulinių profesinio mokymo programų dalis, palyginti su visomis formaliojo profesinio mokymo programomis (kurių tuo metu buvo 350), 2016 m. sudarė 20,3 proc. Pagrindiniai šių programų privalumai: jos orientuotos į praktinių įgūdžių formavimą, nes praktinis mokymas užima didžiąją (70 proc.) programos dalį; lanksčios, nes mokiniai gali mokytis vieno arba dviejų profesinių modulių, jei susiklostė nenumatytos aplinkybės, gauti pažymėjimą už juos ir įsidarbinti; pritaikomos ne tik pirminiam profesiniam rengimui, bet ir suaugusiųjų mokymui (tiek pirminiam, tiek tęstiniam kvalifikacijos tobulinimui ir (arba) naujai kvalifikacijai įgyti).

[49] Patvirtintas 2015 m. kovo 23 d. švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-232.

Kurdamos lanksčią ir mokymo kokybę užtikrinančią profesinio mokymo sistemą, *XVII-oji ir XVIII-oji Vyriausybės* pertvarkė profesinių mokyklų tinklą. Šia pertvarka buvo siekiama:

- optimizuoti valstybinių profesinio mokymo įstaigų tinklą,
- optimizuoti vykdomų profesinio mokymo programų, skirtų pirmai kvalifikacijai įgyti, pasiūlą teritoriniu principu,
- pagerinti švietimo pagalbos teikimą profesinio mokymo įstaigose, atnaujinti mokymo aplinką.

Vykdant profesinio mokymo įstaigų tinklo pertvarką, 2019–2020 m. iš viso reorganizuota 11 profesinio mokymo įstaigų (iš 67 liko 57). *XVIII-oji Vyriausybė* profesinio mokymo įstaigų tinklą dar labiau sutelkė: 2022 m. rugsėjo 1 d. veiklą pradėjo 44 įstaigos. Konsoliduotų mokyklų veiklos orientuotos į „Pramonė 4.0“ (ketvirtosios pramonės revoliucijos) iniciatyvas, regionui svarbių įgūdžių stiprinimą.

Šalia tinklo pertvarkos imtasi ir kitų priemonių – vykdomi įvairūs projektai, skirti sektorinių praktinio mokymo centrų infrastruktūrai gerinti, moduliniam mokymui tobulinti ir kt. Dar iki 2016 m. pabaigos, siekiant užtikrinti profesinio mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams, parengta ir Studijų, mokymo programų ir kvalifikacijų registre įregistruota 71 modulinė profesinio mokymo programa. Palyginti su visomis formaliojo profesinio mokymo programomis, modulinių profesinio mokymo programų dalis 2016 m. sudarė 20,3 proc. Nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. jos pradėtos įgyvendinti 40-yje profesinio mokymo institucijų.

Didėjant atotrūkiui tarp didžiausių ir mažiausių mokyklų, reikėjo užtikrinti vienodas galimybes visiems mokiniams mokytis moderniose praktinio mokymo bazėse, nedubliuojant programų tuose pačiuose miestuose, telkiant išteklius. Įvertinus demografinius pokyčius, toliau buvo analizuojamas bendrojo ugdymo, profesinio mokymo programų, mokyklų, tipų ir paskirčių išdėstymas tam tikroje savivaldybės, regiono ar šalies teritorijoje, jų įvairovė. Be to, profesinio mokymo programų atitiktis derinta su nuolat kintančiais darbo rinkos poreikiais, jų pasiūla sieta su šalies ir regionų ūkine, socialine ir kultūrine raida.

XVIII-oji Vyriausybė pradėjo kolegijų tinklo pertvarką. Įgyvendinami šeši kolegijų jungimosi projektai. Siekiama sudaryti sąlygas studijų kokybei gerinti. Tai daryti numatoma, sutelkiant studijoms ir taikomiesiems moksliniams tyrimams reikalingus žmogiškuosius išteklius ir infrastruktūrą, labiau atsižvelgiant į regiono ir įvairių sektorių poreikius.

Kuriama rinkos poreikius atliepianti profesinio mokymo sistema. 2022 m. pakeistas *Profesinio mokymo įstatymas* – atnaujinta valstybės finansuojamų vietų planavimo ir skyrimo profesinėms mokykloms metodika, kuri būtų pagrįsta regionų ir nacionalinio poreikio ateities prognozėmis.

XVIII-oji Vyriausybė pradėjo įgyvendinti *Nacionalinio pažangos plano Švietimo plėtros programos pažangos priemonę „Sukurti rinkos poreikius atliepiančią profesinio ugdymo sistemą“*. Ruošiamasi atnaujinti profesinio mokymo programas: atliekama profesinio mokymo turinio ir programų analizė, atsižvelgiant į rinkoje vykstančius pokyčius, sietinus su žaliąja ir skaitmenine pertvarka.

Strateginių švietimo tikslų, plėtojant patrauklų ir kokybišką profesinį mokymą, įgyvendinimo sėkmę parodo asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, rodiklis. Buvo planuojama, kad šių asmenų dalis išaugs iki 35 proc. (4.6 lentelė). Tačiau Eurostato duomenys rodo, kad per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį, nuo 2011 m. fiksuotos pradinės būklės, asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis sumažėjo 2,6 proc. punkto ir 2021 m. sudarė 25,8 proc. Šio rodiklio reikšmė nuolat mažėjo iki 2020 m., o 2021 m. paaugo 1 proc. punktu (4.7 pav.).

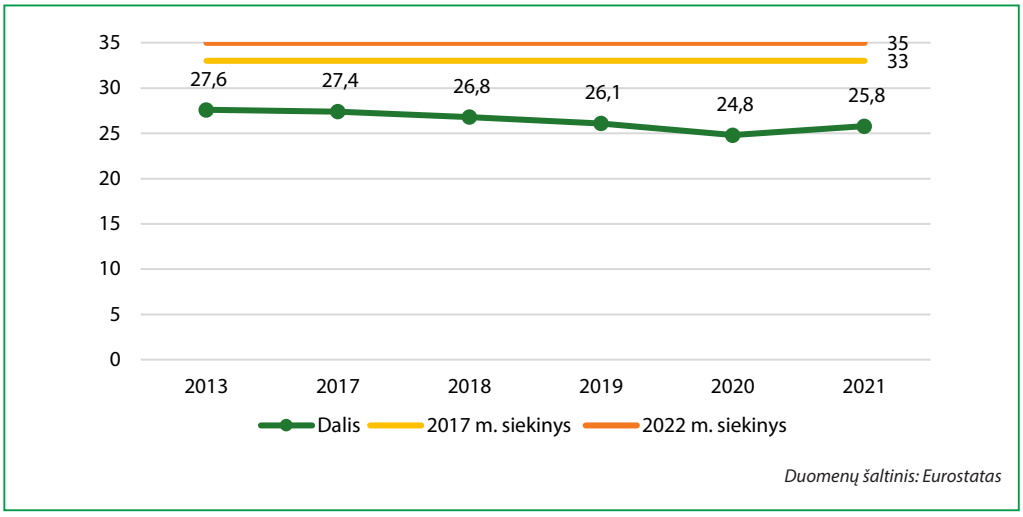
4.6 lentelė. Vidurinio išsilavinimo įgijimas profesinio mokymo įstaigose (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė* (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis (proc.) (Eurostatas)	28,4 (2011 m.)	33	27,4** (2017 m.)	35	25,8 (2021 m.)

* Duomenys patikslinti pagal dokumente *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo pusiaukelė. Medžiaga diskusijoms (2019)* pateiktą reikšmę.

** Perskaičiuotas rodiklis.

4.7 pav. Asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Vidurinio išsilavinimo profesinio mokymo įstaigose siekiančių asmenų rodiklio reikšmė nepasiekė *Strategijos* siekiniuose numatytos reikšmės. Keletas rodiklio nepakankamo augimo priežasčių: mažėjant bendram mokinių skaičiui šalyje, mokyklų finansavimo metodika lemia didėjančią bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų konkurenciją dėl mokinių; pasirinkdami mokymosi kryptį, mokiniai ir jų tėvai tradiciškai teikia pirmenybę aukštajam mokslui.

Mažėjant bendram mokinių skaičiui šalyje, sumažėjo ir mokinių, besirenkančių profesinio mokymo įstaigų pirminio profesinio mokymo programas, ypač baigusių vidurinį ugdymą, skaičius (4.7 lentelė). Palyginti su Strategijos įgyvendinimo pradžios metais, paskutiniaisiais metais padidėjo tik nebaigusių pagrindinės mokyklos mokinių dalis tarp visų stojančiųjų į profesinio mokymo įstaigas. Stojančiųjų, įgijusių pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą, dalis liko maždaug tokia pati.

4.7 lentelė. **Mokinių, stojančių į profesinio mokymo įstaigų pirminio profesinio mokymo programas, skaičius pagal mokymo įstaigos, kurioje baigtas mokslas, tipą**

	2013 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
Nebaigta pagrindinė mokykla	2 900	2 810	2 448	958	1 641	1 738	2 427
Pagrindinė mokykla	8 186	6 729	6 172	5 651	5 459	4 981	5 172
Vidurinė mokykla / gimnazija	8 600	7 432	6 921	6 050	5 953	5 661	6 063
Profesinio mokymo įstaiga	981	1 646	189	153	38	46	48
Aukštesnioji ir aukštoji mokykla	198	1 318	99	52	9	7	3
Iš viso	**20 865**	**19 935**	**15 829**	**12 864**	**13 100**	**12 433**	**13 713**

Šaltinis: VDA

Viena iš galimybių didinti profesinio mokymo populiarumą yra pameistrystė – profesinio mokymo organizavimo būdas, kai mokymas ar jo dalis vykdoma darbo vietoje. Tai sudaro sąlygas besimokančiajam įgyti konkrečiai darbo vietai reikalingų kompetencijų.

XVI-osios Vyriausybės laikotarpiu patikslintas *Formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašas*[50] dėl pameistrystės profesinio mokymo organizavimo formos įgyvendinimo principų. Lietuva įsitraukė į Baltijos šalių pameistrystės aljansą, kurio tikslas – padidinti visų Baltijos šalių profesinio mokymo srities parengtų specialistų konkurencingumą, šio mokymo prestižą ir patrauklumą ir paskatinti profesinio mokymo plėtrą regionuose. Vienas iš aljanso uždavinių – įtraukti visų trijų šalių socialinius partnerius ir profesinio mokymo teikėjus į Baltijos šalių pameistrystės aljanso veiklą.

Tačiau pameistrystė Lietuvoje nėra populiarus mokymosi profesinio mokymo įstaigoje būdas (2021 m. pameistrystės būdu mokėsi 3,8 proc. profesinio mokymo įstaigų mokinių) ir yra labiau paplitęs tarp asmenų, pasirinkusių tęstinio profesinio mokymo programas.

[50] Patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. V-479.

Pastaraisiais metais buvo bandoma skatinti rinktis pameistrystę, tobulinant jos organizavimo tvarką. 2019 m. patvirtintas *Profesinio mokymo organizavimo pameistrystės forma tvarkos aprašas*. 2019 m. atnaujinta *Profesinio mokymo finansavimo metodika*: numatytos pameistrystės skatinimo priemonės (metodikoje buvo nustatyta, kad jei mokinys mokosi pameistrystės būdu, jam skiriamos lėšos didinamos 25 proc.). Parengta *Pameistrystės plėtros programa* ir įtvirtintos didesnės paskatos darbdaviams ir profesinėms mokykloms organizuoti profesinį mokymą pameistrystės forma.

Pameistrystės plėtra gali padidinti profesinio mokymo patrauklumą, bet tam būtina:

- valstybės ir savivaldybių lygmeniu skatinti ir remti profesinio mokymo įstaigų ir įmonių bendradarbiavimą, nes tyrėjai atkreipia dėmesį į menkus ryšius tarp profesinio mokymo įstaigų ir Lietuvoje veikiančių įmonių;
- skatinti didesnį profesinio mokymo įstaigų pedagogų įsitraukimą plėtojant pameistrystę, nes dabar įmonės pasigenda pameistrystės plėtojimo iniciatyvos iš profesinio mokymo įstaigų pusės;
- ugdyti pameistrystės tradiciją verslo įmonėse, kai verslo įmonės moko pameistrius nebijodamos, kad jų išmokyti pameistriai profesinę veiklą tęs konkuruojančiose įmonėse.

Siekiant populiarinti profesinį mokymą, bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams sudaromos galimybės mokytis profesijos. *XVII-oji Vyriausybė* sudarė galimybes mokytis atskirų formalių profesinio mokymo programų modulių. Nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. atverta galimybė į atskirus formalių profesinio mokymo programų modulius stoti bendrojo ugdymo mokyklų 9–10 ir I–II, III–IV gimnazijos klasių mokiniams. *XVIII-oji Vyriausybė* taip pat skatina bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinius įgyti profesinę kvalifikaciją ar jos dalį kartu su viduriniu išsilavinimu: 2022 m. bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo suartinimo eksperimentui skirta 4,04 mln. Eur, mokymuisi pagal modulius – 1,96 mln. Eur.

Mokymosi visą gyvenimą ir darbo patirties integralumo plėtros vertinimas per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį rodo, kad šalyje kol kas sudėtinga pasiekti pažangos, populiarinant profesinio mokymo sritį ir skatinant pameistrystę kaip profesinio mokymo organizavimo būdą. Tačiau tikėtina, kad *Strategijos* įgyvendinimo antroje pusėje priimti svarbūs sprendimai, kuriant rinkos poreikius atliepiančią profesinio mokymo sistemą ir plėtojant patrauklų ir kokybišką profesinį mokymą, padės pasiekti pažangą, didinant išsilavinimo ir darbo rinkos poreikių atitiktį.

Įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemos kūrimas

Savišvietos ir neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų pripažinimas gali pagerinti šalies ekonominę ir socialinę padėtį, nes tai didina asmenų užimtumą ir konkurencingumą darbo rinkoje, padeda asmenims veiksmingiau įsitraukti į formalųjį mokymąsi, sudaro sąlygas greičiau ir lengviau įgyti kvalifikaciją, skatina mokytis visą gyvenimą (European Commission / EACEA / Eurydice, 2015. Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities).

XVI-oji Vyriausybė patvirtino patikslintą *Asmens įgytų kompetencijų vertinimo tvarkos aprašą*[51], kuriuo supaprastinta kompetencijų kvalifikacijai įgyti vertinimo tvarka: įmonėse neformaliuoju mokymosi būdu įgytas kompetencijas leista pripažinti kvalifikacijomis.

XVII-osios Vyriausybės laikotarpiu (2020 m.) patvirtintas *Asmens įgytų kompetencijų vertinimo tvarkos aprašas*, kuriame numatyta kompetencijoms vertinti pasitelkti atrinktas profesinio mokymo įstaigas (pirmenybę teikiant turinčioms sektorinius praktinio mokymo centrus). Joms perduota daugiau atsakomybės už tam tikros ūkio srities kvalifikacijų kompetencijų vertinimo organizavimą. Pasitelktos profesinio mokymo įstaigos veikia kaip atskiro ūkio sektoriaus tinklinio veikimo pagrindiniai taškai, pritraukiant vertintojus, tobulinant jų kvalifikaciją, organizuojant dalijimąsi ekspertine patirtimi. 2022 m. pradėtas centralizuotai rengiamas ir elektroninio testavimo būdu atliekamas teorinės asmens įgytų kompetencijų vertinimo dalies (žinių) vertinimas. Nauja ir tai, kad besimokiusiųjų pagal formaliąsias profesinio mokymo programas 40 proc. praktinės dalies vertinimo sudaro praktinio mokymo įvertinimai, t. y. pasiekimai viso mokinio mokymosi metu, o 60 proc. – kompetencijų praktinės dalies (gebėjimų) įvertinimo metu pademonstruoti gebėjimai. Nuo 2022 m. asmens įgytoms kompetencijoms vertinti skiriama suma asmeniui padidinta nuo 7,2 Eur iki 39,5 Eur, ji skirta praktinėms užduotims reikalingoms priemonėms įsigyti, elektroninio kompetencijų vertinimo sistemai administruoti, vertinimo komisijos narių darbo užmokesčiui mokėti.

XVIII-osios Vyriausybės laikotarpiu, 2021 m. liepos 1 d. švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu Nr. V-1223 patvirtintas *Reikalavimų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo institucijoms ir jų akreditacijos tvarkos aprašas,* kuris nustato reikalavimus, pagal kuriuos institucija gali vykdyti vertinimą.

Vykdant ES struktūrinių fondų projektą „Įvairiais būdais įgytų kvalifikacijų ir kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemos tobulinimas“, vykdomos sektorinių praktinio mokymo cen-

[51] Patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2015 m. sausio 14 d. įsakymu Nr. V-15.

trų funkcijų plėtros tęstinės veiklos. Projekto tikslas yra tobulinti įvairiais būdais asmens įgytų kompetencijų ir kvalifikacijų vertinimo ir pripažinimo sistemą, į kurią įeina tokie uždaviniai, kaip: plėtoti užsienyje įgytų kvalifikacijų pripažinimo sistemą, vykdyti asmens įgytų kompetencijų vertinimo stebėseną, plėtoti asmens įgytų bendrųjų kompetencijų vertinimą ir kompetencijų vertinimą siekiant kvalifikacijos.

Lietuvoje, siekiant suteikti vienovės ir kokybės kompetencijų vertinimui (pripažinimui), siekdami įgyti kvalifikacij**ą**, asmenys laiko bendrą visai Lietuvai, standartizuotą kompetencijų teorinės dalies testą. Praktinės dalies kompetencijų vertinimas (vertinant IV–V lygių kompetencijas) vyksta pasitelkto teikėjo, profesinio mokymo teikėjo, turinčių užduočiai atlikti reikalingą techninę įrangą ir priemones, patalpoje arba realioje darbo vietoje, aprūpintoje reikalinga technine įranga ir priemonėmis.

Sukurtos teisinės galimybės asmens įgytas kompetencijas vertinti darbdaviui ar jo darbuotojui, kurį į kompetencijų vertinimo komisiją deleguoja akredituota kompetencijų vertinimo institucija. Akredituotą kompetencijų vertinimo instituciją profesinio mokymo teikėjas pasirenka teisės aktų nustatyta tvarka. Akredituotų kompetencijų vertinimo institucijų sąrašas skelbiamas ŠMSM interneto svetainėje ir Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro interneto svetainėje. Asmuo, kuris nėra priimtas mokytis pagal formaliojo profesinio mokymo programą, tačiau pageidauja, kad jo neformaliojo profesinio mokymosi ar savišvietos būdu įgytos kompetencijos būtų įskaitytos (pripažintos) kaip kvalifikacija arba jos dalis, gali kreiptis į Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centrą ir gauti informacijos apie kompetencijų vertinimo (pripažinimo) paslaugą teikiantį teikėją.

Įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemos kūrimo procesui įvertinti pasirinktas rodiklis, rodantis pripažintų kvalifikacijų skaičių per metus, tekusį 10 tūkst. gyventojų. Buvo planuojama, kad iki *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelės šis skaičius išaugs iki 5, o per visą *Strategijos* laikotarpį – iki 10 (4.8 lentelė). Tačiau ŠVIS duomenys rodo, kad šių siekinių įgyvendinti nepavyko – ir 2017 m., ir 2022 m. 10 tūkst. gyventojų teko 2 pripažintos kvalifikacijos.

4.8 lentelė. Pripažintų kvalifikacijų skaičius (Strategijos įgyvendinimo vertinimo rodiklis ir siekiniai)

Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
		Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus, tenkantis 10 000 gyventojų (ŠVIS)	Nėra duomenų	5	2 (2017 m.)	10	2 (2022 m.)

Tarptautiniame kvalifikacijų pripažinimo kontekste svarbus vaidmuo tenka Studijų kokybės vertinimo centrui (toliau – SKVC) – ši institucija vertina ir pripažįsta užsienio kvalifikacijas, suteikiančias teisę į aukštąjį mokslą (vidurinio mokslo kvalifikacijos), ir aukštojo mokslo kvalifikacijas. Sprendimais yra siekiama rasti užsienio kvalifikacijos atitikmenį Lietuvos švietimo sistemoje ir pripažinti kvalifikaciją. Todėl Lietuvos ir užsienio piliečiai turi galimybę sklandžiai judėti tarp švietimo sistemų, neprarasdami įgytų kvalifikacijų vertės ir siekdami tolesnių tikslų moksle ar darbe.

Iki 2017 m. augęs bendras prašymų skaičius porą metų buvo sumažėjęs, veikiausiai dėl išaugusio pripažinimą atliekančių aukštųjų mokyklų skaičiaus. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpio pabaigoje dėl pripažinimo ar kvalifikacijos lygmens nustatymo į SKVC kasmet kreipėsi vis daugiau asmenų. Nuo 2020 m. kovo mėn. užsienio kvalifikacijų vertinimas buvo suskaitmenintas – asmenys pradėjo kreiptis, o SKVC – teikti paslaugas elektroniniu būdu Elektroninės pripažinimo erdvės informacinėje sistemoje. Iš SKVC duomenų matyti, kad po 2017 m. sumažėjęs akademinio pripažinimo sprendimų ir teikiamų rekomendacijų mastas per paskutinius keletą metų vėl išaugo (4.9 lentelė).

4.9 lentelė. Priimamų akademinio pripažinimo sprendimų ir teikiamų rekomendacijų skaičius, 2013–2022 m.

2013 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2022 m.
2 428	4 418	2 911	2 824	3 682	3 738	4 702

Šaltinis: SKVC

Kaip rodo ŠVIS duomenys, planuotas *Strategijos* rodiklis (pasiekti, kad per metus 10 tūkst. gyventojų tektų 10 pripažintų kvalifikacijų) nebuvo pasiektas nei *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelėje, nei 2022 m. Tačiau tikėtina, kad reikšmingų pokyčių pavyks pasiekti dėl antroje *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpio pusėje priimtų svarbių sprendimų – pradėjus veikti supaprastintai kompetencijų kvalifikacijai įgyti vertinimo tvarkai, priėmus kompetencijų pripažinimo sistemai aktualius teisinius dokumentus, plečiant sektorinių praktinio mokymo centrų funkcijas.

Sąlygų sudarymas savarankiškai valdyti karjerą

Ugdymas karjerai yra kryptingas besimokančiųjų karjeros kompetencijų ugdymas, mokiniams sąveikaujant su karjeros specialistu, teikiančiu ugdymo paslaugas (konsultacijas). Ugdymo karjerai tikslas – sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas (žinias, gebėjimus ir nuostatas apie save, mokymosi, saviraiškos ir darbo galimybes, karjeros sprendimų priėmimą, karjeros planavimą, derinimą su kitomis gyvenimo sritimis ir saviraišką), kurios yra svarbios, norint sėkmingai pasirinkti mokymosi kryptį, profesiją ar darbo veiklą, pereiti iš mokymo aplinkos į darbo aplinką, darbo aplinkos viduje, taip pat tolesnei profesinei raidai ir mokymuisi (Profesinio orientavimo stiprinimas..., 2022).

Strategijos įgyvendinimo pradžia Lietuvoje sutapo su naujo profesinio orientavimo (toliau – PO) raidos etapo pradžia nuo 2012 m. Nuo tų metų rudens Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose mokiniams ugdymo karjerai paslaugas teikė už ugdymą karjerai atsakingi mokyklos švietimo pagalbos specialistai – karjeros veiklų koordinatoriai, mokyklų psichologai, iš išorės talkinantys konsultantai. Vyresniųjų klasių mokiniai galėjo rinktis pasirenkamąjį ugdymo karjerai dalyką. Ugdymo karjerai paslaugos taip pat pasiekė mokinius per integruotas dalyko ir ugdymo karjerai pamokas. Tai turėjo skatinti mokinių mokymosi motyvaciją, kryptingą profesijos pasirinkimą ir ateityje užtikrinti konkurencingumą darbo rinkoje.

XVI-oji Vyriausybė, siekdama kuo geriau informuoti visuomenę apie tai, kurias specialybes baigusieji yra reikalingiausi ir turi daugiausia galimybių, kūrė specialistų kvalifikacijų žemėlapį. Švietimo įstatyme įtvirtinta, kad studentų įsidarbinimo stebėsenos sistemą valdo ir ŠMSM („Sodros“, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Lietuvos darbo biržos, Diplomų ir atestatų, Gyventojų registrų ir kiti duomenys pradėti saugoti Švietimo valdymo informacinėje sistemoje). Pradėta aukštųjų mokyklų absolventų įsidarbinamumo, absolventų vidutinio atlyginimo dydžio stebėsena.

XVI-oji Vyriausybė siekė, kad mokiniams būtų teikiamos profesinio orientavimo paslaugos, bendrojo ugdymo mokyklos turėtų už profesinį orientavimą atsakingą specialistą. Švietimo įstatyme buvo įvesta karjeros specialisto sąvoka ir apibrėžta profesinio orientavimo paskirtis.

Vėlesniais metais toliau buvo plėtojama karjeros planavimo kultūra – *XVII-oji Vyriausybė* pradėjo Regioninių karjeros centrų kūrimo darbus: buvo patvirtintas profesinio orientavimo paslaugų plėtrai skirtas ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamas projektas, kurio viena iš veiklų skirta detaliam karjeros centrų modeliui sukurti ir plėtoti savivaldybių lygmeniu.

XVIII-oji Vyriausybė parengė profesinio orientavimo sistemos modelį, kuris apima mokyklose teikiamų paslaugų paketą ir detalų regioninių karjeros centrų (toliau – RKC) veikimo modelį. 11 RKC 2023 m. buvo pasirašę bendradarbiavimo sutartis dėl profesinio orientavimo paslaugų teikimo su 494 bendrojo ugdymo mokyklomis ir profesinio mokymo įstaigomis. 301 įmonė pasirašė bendradarbiavimo sutartis dėl profesinio veiklinimo – mokinių ir jaunimo vizitų, „šešėliavimo" (angl. *job shadowing* – įmonės darbuotojų stebėjimo), praktikų. Nuo pradinių klasių pradėtos teikti karjeros konsultavimo paslaugos (karjeros specialistais įdarbinti 596 asmenys).

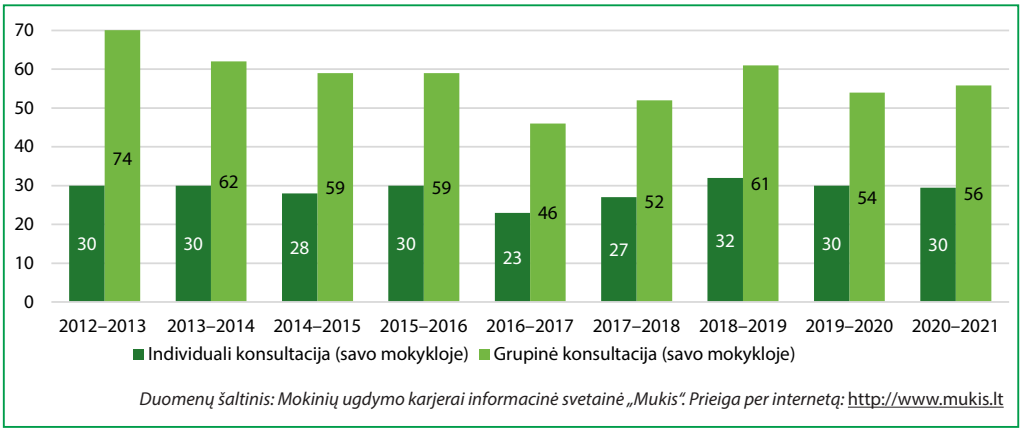
Nuo 2022 m. pradėta įgyvendinti profesinio orientavimo reforma (ją reglamentuoja 2022 m. rugpjūčio 24 d. LRV nutarimas Nr. 847 „Dėl profesinio orientavimo teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo"), patvirtinti reformai aktualūs dokumentai: karjeros specialistų išsilavinimo ir profesinių žinių reikalavimų aprašas, rekomendacijos dėl karjeros specialistų funkcijų ir profesinio orientavimo paslaugų teikimo švietimo įstaigose. Pradėti steigti nauji karjeros specialistų etatai, iki 2024 m. jiems planuota skirti iki 10 mln. Eur iš ES Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano lėšų. 2023 m. Lietuvoje įdarbinta daugiau nei 100 proc. nuo bendro planuojamų įdarbinti karjeros specialistų skaičiaus: 55 savivaldybės įdarbino karjeros specialistus visu etatu, 34 savivaldybės – skyrė papildomą finansavimą etatams padidinti (100 proc. skaičiuojama pagal etatų dydį; karjeros specialistais įdarbinti 596 asmenys, užimtų etatų dydis – 415 etatų). 2023 m. I pusmetį organizuoti karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimo mokymai asmenims, teikiantiems arba planuojantiems teikti profesinio orientavimo paslaugas bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose, profesinio orientavimo centruose, aukštosiose mokyklose, kitose švietimo įstaigose ir institucijose (mokymų pabaiga – birželio mėn.). Juose dalyvavo apie 1 000 esamų ir naujai dirbti pradėjusių karjeros specialistų. Šiuo metu renkama informacija apie karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimo poreikį, susidarius naujų karjeros specialistų grupei, mokymai numatomi 2024 m. I ketv.

Atnaujinta Mokinių ugdymo karjerai informacinė sistema (www.mukis.lt). Karjeros specialistai, mokiniai kartu su savo tėvais gali gauti įvairiapusę pagalbą ir konsultacijas norimos karjeros klausimais, sužinoti apie karjeros renginius ir kitas galimybes siekti karjeros tam tikroje profesijoje ar srityje. Sistemoje skelbiami skaitmeniniai Karjeros vadovai 1–4 kl., 5–8 kl. ir 9–12 kl. mokiniams ir šiuos rinkinius papildančias Mokytojo knygos, skirtos karjeros specialistams. 2023 m. spalio–lapkričio mėn. organizuoti regioniniai seminarai karjeros specialistams, siekiant apmokyti juos naudotis *www.mukis.lt* platforma.

Karjeros kompetencijų ugdymo mastą atspindi mokinių, gavusių individualias, grupines konsultacijas ar konsultacijas išvykose, pažintiniuose renginiuose (už mokyklos ribų), dalys. Per *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpį individualių karjeros kompetencijų ugdymo konsultacijų kasmet gaudavo maždaug trečdalis–ketvirtadalis bendrojo ugdymo mokinių (išsky-

rus 2016–2017 m. m., kai konsultacijų gavusių mokinių dalis buvo sumažėjusi maždaug iki penktadalio). Grupinių karjeros konsultacijų gavėjų dalis yra didesnė – skirtingais metais šių konsultacijų gavusių mokinių dalis svyravo nuo 74 iki 46 proc. (4.8 pav.). Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai karjeros kompetencijų ugdymo konsultacijų gavo dažniau nei profesinio mokymo mokiniai: 2020–2021 m. m. individualių konsultacijų gavo 30 proc. bendrojo ugdymo ir 20 proc. profesinio mokymo mokinių, grupinių konsultacijų – 56 proc. bendrojo ugdymo ir 33 proc. profesinio mokymo mokinių. Pagrindiniai karjeros konsultacijų gavėjai – 9–12 klasių mokiniai.

4.8 pav. Karjeros kompetencijų ugdymo paslaugų (konsultacijų) gavusių bendrojo ugdymo mokinių dalys (proc.) nuo 2012–2013 m. m. iki 2020–2021 m. m.

Duomenų šaltinis: Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė „Mukis“. Prieiga per internetą: http://www.mukis.lt

Mokinių sąmoningumą ir motyvaciją ieškoti atsakymų savo karjerai projektuoti ir mokyklų galimybes padėti mokiniams galima vertinti pagal tai, kokiu mastu buvo rengiami karjeros planai. 2012–2020 m. laikotarpiu karjeros planus rengė nuo 21 iki 34 proc. mokinių. 2021–2022 m. m. savo karjeros planus rengė apie 25 proc. mokinių iš duomenis pateikusių mokyklų. Dažniausiai šie mokiniai buvo bendrojo ugdymo mokyklų besimokantieji – priklausomai nuo metų, jų dalis svyravo nuo 34 iki 22 proc., o profesinio mokymo mokinių dalis – nuo 29 iki 12 proc.

Siekdama paskatinti Lietuvos gyventojų verslumą, dar *XVI-oji Vyriausybė* 2014 m. patvirtino *Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų planą*, kuriame buvo keliami 3 pagrindiniai uždaviniai: 1) sukurti nuoseklią ir tęstinę verslumo ugdymo sistemą; 2) sukurti verslo pradžiai ir plėtrai palankią aplinką; 3) skatinti verslumą, užtikrinant viešųjų paslaugų prieinamumą verslui, išskiriant tikslinių grupių (jaunimo, moterų), pradedančiųjų įmonių ir socialinį verslumą, verslumą regionuose ir formuojant teigiamą verslininko įvaizdį visuomenėje. *XVII-oji Vyriausybė* buvo numačiusi deramą dėmesį skirti paramos priemonėms, skatinančioms jaunimo verslumo iniciatyvas kaime. Planuota skatinti aukštųjų mokyklų dėstytojus ir profesinių

mokyklų mokytojus bendradarbiauti su socialiniais ir verslo partneriais, užtikrinti, kad absolventai įgytų darbinei karjerai būtinų specialiųjų ir bendrųjų gebėjimų, ypač kūrybingumo, novatoriškumo ir verslumo. *XVIII-oji Vyriausybė* taip pat numatė stiprinti jaunesnio amžiaus asmenų verslumo gebėjimus. Iki 2024 m. antros pusės numatyta įgyvendinti įrodymais grįstų ir integruotų praktinių verslumo įgūdžių ugdymo programas 9–12 klasių mokiniams.

2012–2013 m. intensyvėjęs profesinio orientavimo procesas vėlesniais metais po truputį silpo. Tyrėjų teigimu, profesinio orientavimo paslaugų teikimas tapo fragmentiškas, todėl neužtikrino lygių galimybių gauti šias paslaugas mokiniams pagal skirtingas ugdymo ar mokymo programas, trūko teisinio sisteminio reglamentavimo, nepakankamai užtikrintas karjeros specialistų finansavimas švietimo įstaigose, trūko kiek aiškiau išreikštos pozicijos dėl profesinio orientavimo vykdymo perspektyvų (Profesinio orientavimo stiprinimas..., 2022). Naujas stimulas aktyvesnei profesinio orientavimo sistemos plėtotei suteiktas *Strategijos* įgyvendinimo pabaigoje, kai 2022 m. buvo pradėta įgyvendinti profesinio orientavimo reforma – priimti teisinės bazės pakeitimai, pradėtas profesinio orientavimo sistemos stiprinimas, steigiami nauji karjeros specialistų etatai.

Baigiamosios nuostatos

Švietimo tobulinimas valstybės mastu neapsiriboja vien švietimo sektoriumi, tai apima horizontalius procesus, vykstančius keliose valstybės valdymo srityse. Esminis švietimo pažangos veiksnys – švietimo institucijų ir visuomenės narių dinamiška sąveika, įgyvendinant strategijos tikslus. Atsižvelgdama į tai, tuometinė Švietimo ir mokslo ministerija (nuo 2019 m. sausio 1 d. – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija) į pokyčių vykdymo procesą kvietė aktyviai įsitraukti valstybines institucijas, savivaldybes, švietimo įstaigas, nevyriausybines organizacijas, visuomenės grupes, asociacijas ir visus kitus suinteresuotus fizinius ir juridinius asmenis. Tik visuomenės įgalinimas, įsitraukimas ir motyvacija suteikia prasmę, taip sutelkiamos pastangos, nulemiančios sėkmingus sisteminius pokyčius ir realius rezultatus, siekiant geresnės visų švietimo lygmenų kokybės.

2013 m. gruodžio 23 d. LR Seimo nutarimu patvirtinta *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija* užtikrino ilgalaikio švietimo planavimo tęstinumą, suteikė pagrindą tvariai, kompleksiškai, integraliai ir subalansuotai visos švietimo sistemos plėtotei. Šioje dešimtmečio *Strategijoje* buvo nustatyti Lietuvos švietimo politikos prioritetai, iškelti esminiai tikslai ir uždaviniai, atliepiantys pasaulines švietimo tendencijas, svarbiausius visuomenės lūkesčius, pagrindinius valstybės poreikius.

Ilgalaikės švietimo *Strategijos* kūrimas vyko keliais etapais. 2010 m. pradėtas pirmasis *Strategijos* rengimo periodas, kurio metu buvo atliekama visų švietimo lygmenų būklės analizė, įvertintas Valstybinės švietimo 2003–2012 metų strategijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, įgyvendinimas, organizuotos švietimo bendruomenės, socialinių partnerių ir įvairių interesų grupių diskusijos, nagrinėtos perspektyvios Vakarų švietimo politikos kryptys.

Po būklės analizės, lūkesčių, nuomonių išklausymo, žvalgymosi, naujovių ar sėkmingų praktikų paieškos metų buvo vykdomi švietimo perspektyvos modeliavimo darbai, paskelbtas švietimo raidos scenarijų konkursas. Pateiktų 11 skirtingų scenarijų autoriai analizavo švietimo sistemos sandaros, vadybos, švietimo prieinamumo, ugdymo turinio, mokinių pasiekimų, pedagoginio personalo vaidmens, mokyklų veiklos kokybės, suaugusiųjų švietimo, mokymosi visą gyvenimą, finansavimo problemas. Scenarijuose buvo siūlomos tam tikrais vertybiniais principais pagrįstos švietimo raidos kryptys, vizijos, tikslai, uždaviniai ir praktinio įgyvendinimo galimybės.

2012 m., atsižvelgus į šalies švietimo teisinę bazę, pateiktus scenarijus ir įvairius pasiūlymus, buvo siekiama sutarimo su švietimo bendruomene, socialiniais partneriais ir politikais. Dis-

kutuojant ir konsultuojantis su švietimo bendruomenių asociacijomis, mokinių ir studentų organizacijomis, mokslo ir studijų institucijomis, Lietuvos švietimo taryba, verslo atstovais, profesinėmis sąjungomis, atskiromis ministerijomis ir kitais socialiniais partneriais, buvo baigiamas projektuoti *Strategijos* turinys, išgryninti ilgalaikio laikotarpio tikslai, numatomi galimi pasiekti rodikliai.

Vėliau *Strategijos* projektas svarstytas LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete, derintas su visomis Seimo politinėmis frakcijomis. Po Seimo rinkimų, pasikeitus valdančiajai daugumai, pratęstas projekto svarstymas, LR Vyriausybei pavesta jį tobulinti ir dar kartą teikti tvirtinti Seimui. Tų pačių metų pabaigoje pasiekus bendrą sutarimą, buvo patvirtinta *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*.

Strategijoje buvo apibrėžta švietimo **misija** – suteikti kiekvienam su Lietuva save susiejusiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus tapti visaverčiu demokratinės visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. Taip pat numatytos keturios pagrindinės švietimo politikos **prioritetinės kryptys**:

- didinti mokytojų ir dėstytojų profesionalumą;
- puoselėti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą;
- plėtoti švietimo prieinamumą ir lygias galimybes;
- skatinti mokymąsi visą gyvenimą.

Prioritetines kryptis sujungė **pagrindinis strateginis tikslas** – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovei kelti, ugdyti veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. Minėtos nuostatos pabrėžė socialinę švietimo misiją ir glaudžiai atliepė ir detalizavo Lietuvos pažangos strategijos „Lietuva 2030“ siekį kurti sumanią, t. y. veiklią, solidarią, besimokančią visuomenę.

Patvirtinus Valstybinę švietimo 2013–2022 metų strategiją, buvo pradėti įgyvendinti darbai daugelyje švietimo sričių. Dokumente deklaruoti ateities *vizijos* tikslai nubrėžė prioritetines švietimo plėtotės gaires ir projektuojamą ateities scenarijų, o konkretūs veiksmai, priemonės ir lėšos buvo tvirtinami ir detalizuojami per visą laikotarpį atskiruose trumpesnio periodo planavimo dokumentuose, nukreipiančiuose į *Strategijoje* nustatytą 31 tikslų rodiklį.

Vykdant ilgalaikius ir sisteminius pokyčius, visų pageidaujamų rezultatų neįmanoma pasiekti staiga, tam būtina atsakingai ir tikslingai atlikti tarpinius poveikio vertinimus, kurie leistų

identifikuoti sėkmes ir tobulintinas sritis. Numatytų strateginių tikslų siekimas yra nuoseklus procesas, vykstantis visuomenės kaitos sąlygomis, kurios yra neatskiriama šalies gyvenimo konteksto ir vykdomų bendrų valstybės ir švietimo reformų dalis.

Praktikoje įgyvendinant ilgalaikio planavimo dokumentų nuostatas, susiduriama su neišvengiamomis išorinėmis aplinkybėmis ir nenumatytomis jų permainomis, kurios paveikia pokyčių įgyvendinimo praktikas ir siekiamus rezultatus. Per visą *Strategijos* kūrimo ir įgyvendinimo laikotarpį vyko nuolatinė politinė kaita. Pasikeitė keturios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2012–2022 m. dirbo XV-oji, XVI-oji, XVII-oji ir XVIII-oji LR Vyriausybės), septyni švietimo ir mokslo ministrai. Minėtų LR Vyriausybių programose *Strategijos* nuostatos ne visuomet išliko svarbiausiomis švietimo politikos gairėmis. XVI-osios LR Vyriausybės programos įgyvendinimo plane galima aptikti penktadalį, XVII-osios – maždaug trečdalį, o XVIII-osios – tik tris *Strategijoje* suformuluotus įgyvendinimo rodiklius ir siekinius. Tai nesudarė palankių sąlygų pradėtoms reformoms tęsti, strateginių siekių ir Vyriausybių programų dermei, ilgalaikiams tikslams ir įsipareigojimams įgyvendinti, tačiau suteikė galimybę peržiūrėti jų aktualumą. Be to, kai kurie uždaviniai Vyriausybių programose pakito ne tiek turinio, kiek vartojamu žodynu, todėl tiesmukai vertinti veiklos tęstinumo ar jos nutraukimo aspektu negalima, reikėtų atidžiai atlikti veiklos turinio lyginamąją analizę.

Dėmesį *Strategijai* įgyvendinti menkino Lietuvos strateginio valdymo sistemos pokyčiai. 2020 m. LR Seimo priimtas Strateginio valdymo įstatymas ir 2021 m. LR Vyriausybės patvirtinta Strateginio valdymo metodika pakeitė formalias valstybės valdymo sričių planavimo taisykles ir procedūras. Atsisakyta filosofinės, *vizionieriškos* prieigos ir pereita prie labiau duomenimis ir tyrimais grįsto planavimo. Dėl šios priežasties visų švietimo sistemos veikėjų dėmesys nukrypo į švietimo plėtros planavimą pagal naujų teisės aktų reikalavimus, taip pat į retoriniu ar dalykiniu požiūriu pakitusius politinius akcentus. Patvirtintame 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane ir Švietimo plėtros programoje suformuluoti siekiniai nemaža dalimi tiesiogiai nebesutapo su *Strategijos* siekiniais.

Pirmą kartą *Strategijos* įgyvendinimo rezultatai buvo apžvelgti 2019 m. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros išleistoje analizėje „Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo pusiaukelė. Medžiaga diskusijoms“. Tuo metu švietimo pažangą vertinant pagal 2017 m. numatytus siekinius, nustatyta, kad per pirmuosius ketverius metus Lietuvos švietimo sistemos būklė išliko pakankamai stabili ir nedaug pakitusi, taip pat pastebėta ir teigiamų tendencijų.

Nors buvo inicijuoti įvairūs *Švietimo įstatymo, Profesinio mokymo įstatymo, Mokslo ir studijų įstatymo, Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo* pakeitimai, pradėtos iniciatyvos, kuriomis buvo siekta pertvarkyti mokinių mokymosi pasiekimų vertinimo, vidaus kokybės užti-

krinimo sistemas, plėsti švietimo pagalbos teikimą, tobulinti profesinio mokymo organizavimą ir teikiamą ugdymo kokybę, stiprinti aukštųjų mokyklų autonomiją, tuo metu tai dar nesuteikė apčiuopiamo ir pamatuojamo rezultato. Sunkiausiai sekėsi artėti prie pagrindinio, pirmojo, antrojo ir ketvirtojo tikslų įgyvendinimo, sėkmingiau pavyko siekti trečiojo tikslo siekinių. Remiantis pusiaukelės vertinimo duomenimis, nepavyko reikšmingai pagerinti ugdymo kokybės, PISA mokinių pasiekimų rezultatų, sumažinti berniukų ir mergaičių, kaimo ir miesto mokinių pasiekimų atotrūkių, pakankamai kompensuoti SEK įtakos, lėmusios mokinių pasiekimų netolygumus. Nepasiektas įsipareigojimas padidinti nacionalinių išlaidų BVP dalį švietimui ir pritraukti daugiau privačių lėšų. Gana sunkiai sekėsi motyvuoti gabius jaunus žmones rinktis pedagogo profesiją ir karjerą švietimo įstaigose, o švietimo įstaigų įsivertinimo gebėjimų ir duomenimis grįstų sprendimų praktikų raiška vėlavo. Taip pat didesnio proveržio buvo tikėtasi suaugusiųjų ir mokymosi visą gyvenimą srityse.

Reikšmingų pozityvių poslinkių pastebėta didinant ugdymo turinio įvairovę, diegiant inovatyvius ugdymo modelius, įgyvendinant mokyklų atskaitomybės visuomenei ir besimokantiesiems mechanizmus. Didžiausio proveržio pasiekta užtikrinant institucinio ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą ir mokinių dalyvavimą neformaliojo švietimo programose. Taip pat reikšmingai pavyko padidinti jaunimo, įgijusio bent vidurinį išsilavinimą, dalį ir išlaikyti aukštą visuomenės išsilavinimo lygį Europos mastu. Sustiprinta Valstybinio studijų fondo veikla, pagerintas paskolos paraiškų ir suteiktų paskolų santykis, augo maksimaliam laikotarpiui akredituotų studijų programų dalis. Pasiektas numatytas studentų mobilumo lygis, padidėjo aukštųjų mokyklų dėstytojų dalyvavimas „Erasmus“ judumo programoje.

Per pastaruosius penkerius *Strategijos* įgyvendinimo metus Lietuvos švietimo bendruomenei teko ne kartą susidurti su krizėmis ir neįprastais sunkumais. Prie iki tol neįprastų ir visiškai kitokių ugdymo(si), studijų ir gyvenimo sąlygų vertė prisitaikyti COVID-19 pandemija, kurios metu, siekiant užtikrinti ugdymo proceso tęstinumą, visuotinis ugdymo(si) procesas pradėtas organizuoti nuotoliniu būdu. Skubus švietimo perorientavimas pareikalavo spręsti valstybės skaitmeninių mokymo(si) išteklių problemas. Per itin trumpą laiką sparčiai gerėjo mokyklų aprūpinimas kompiuterinėmis mokymo priemonėmis, buvo kuriamos naujos mokymosi aplinkos, skaitmeninamas ugdymo turinys, gerėjo mokinių ir mokytojų skaitmeninės kompetencijos. Sutelkus visos visuomenės pastangas, pavyko prisitaikyti prie to meto realybės. Išty rus ir įvertinus šio laikotarpio pasaulines švietimo organizavimo praktikas ir mokinių pasiekimų pokyčių tendencijas, nustatyta, kad nors nuotolinio mokymo(si) modeliai suteikia nemažai privalumų, tačiau neatneša tokių sėkmingų rezultatų, kaip tradicinis kontaktinis ugdymas(is).

Didžiulių švietimo sistemos dalyvių ir visuomenės pastangų, susitelkimo pareikalavo Rusijos karo prieš Ukrainą ir nelegalios imigracijos padariniai. Visa tai įpareigojo greitai reaguoti ir

užtikrinti pakankamus pajėgumus priimti, integruoti ir įtraukti atvykusiuosius į Lietuvos švietimo sistemą, suteikti jiems reikiamą švietimo pagalbą.

Prie beveik įveiktų iššūkių prisidėjo šalies ekonomikos svyravimų ir rekordinės infliacijos padariniai, sumažinę Lietuvos ekonomikos aktyvumą ir BVP augimą. Pastaroji problema galėjo neigiamai paveikti šalies švietimo finansavimo lygį ir dar labiau sumažinti privačių išlaidų dalį, skiriamą švietimui.

Pastarąjį dešimtį vykę intensyvūs globalūs, regioniniai ir vietiniai socialiniai, ekonominiai, geopolitiniai, teisinės bazės pokyčiai lėmė būtinybę veikti išskirtinio neapibrėžtumo sąlygomis, koreguoti politinę darbotvarkę ir atitinkamai perskirstyti dėmesį ir išteklius.

Vertinant *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* rezultatus, pasakytina, kad visą pastarąjį dešimtmetį tendencijos išliko panašios, kaip ir *Strategijos* įgyvendinimo pusiaukelės vertinimo metu. Vis dėlto tam tikrą teigiamą poveikį pavyko pasiekti, įgyvendinant visus *Strategijos* tikslus. Daugiausia pasiekta trečiojo tikslo pažangą liudijančių rezultatų. Nuosekliai augo ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo ir neformaliojo vaikų švietimo aprėptis. Didėjančios investicijos leido modernizuoti ugdymo infrastruktūrą, mokyklų aprūpinimą įranga ir ugdymo priemonėmis. Ypač daug dėmesio skirta įtraukties didinimo priemonėms vykdyti, atsižvelgiant į individualius mokinių poreikius: specialiuosius ugdymosi poreikius, negalią, gabumus, teisę mokytis tautinių mažumų kalbomis regionuose, išplėstas švietimo pagalbos teikimo mastas. Mažėjo mokinių, patyrusių patyčias, dalis, didėjo karo pabėgėlių ir sugrįžusių Lietuvos piliečių integracija į švietimą. Pažymėtinos ir kitos teigiamos švietimo rezultatų tendencijos, kurios byloja, kad didėjo švietimo įstaigų įvairovė pagal vykdomas ugdymo programas, tobulintos mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sistemos. *Strategijos* įgyvendinimo laikotarpiu į ugdymo mokslų studijų programas pavyko pritraukti kiek daugiau motyvuotų, akademiškai stipresnių studentų, o po studijų daugiau jų liko dirbti mokytojais. Vis daugiau mokytojų dalyvavo paveikiose ilgalaikėse kvalifikacijos tobulinimo programose, išaugo mokytojų ir dėstytojų judumas. Taip pat didintas profesinių mokyklų savarankiškumas, augo dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą veiklose.

Apžvelgiant tobulintinas švietimo sritis, didesnio proveržio būtina siekti gerinant PISA mokinių pasiekimų rezultatus. Vis dėlto verta pažymėti, kad 2022 m. Lietuva pateko tarp keturių pasaulio šalių (be Lietuvos, dar Japonija, Pietų Korėja ir Taivanas), kurias EBPO pripažino per pasaulinės pandemijos laikotarpį išlaikiusias atsparią švietimo sistemą pagal matematinio raštingumo pasiekimų, pasiekimų teisingumo ir mokinių priklausymo mokyklai jausmo aspektus. Ir toliau išlieka būtinybė labiau didinti profesinio mokymo patrauklumą, jo atitiktį darbo rinkos poreikiams, teikti prioritetą profesiniam orientavimui, remti ir skatinti praktinių įgūdžių įgijimą ir taip didinti asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, skaičių. Vis dar spręstina išlieka aukštojo mokslo prieinamumo pažeidžiamoms socialinėms

grupėms problema, todėl būtina kompensuoti trūkumus ir šalinti kliūtis, trukdančias užtikrinti lygias galimybes visiems. Siekiant visuomenės sėkmės ir gerovės, būtina puoselėti mokymosi visą gyvenimo kultūrą, skatinti žmonių kūrybingumą, saviraišką, pilietiškumą, verslumą ir atsakomybę, motyvuoti suaugusiuosius dalyvauti formaliojo ir neformaliojo švietimo programose, sudaryti palankias sąlygas asmenims kurti sau darbo vietas. Taip pat svarbu remti aktyvesnį mokslo ir verslo bendradarbiavimą, komercializuoti mokslo žinias, skatinti ir populiarinti inovacijas, informuoti apie jų diegimo naudą ir galimybes. Šiuos tikslus būtų galima greičiau pasiekti didinant investicijas, todėl privalu išlaikyti tvarų švietimui skiriamos BVP dalies augimą.

Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo rezultatus vertinant formaliai, pagal dokumente nustatytas ir pasiektas rodiklių reikšmes, galima daryti prielaidą, kad *Strategijos* kūrimo laikotarpiu planuojant siekinius buvo tikimasi didesnio švietimo sistemos tobulėjimo proveržio. Numatant aukštesnę visų švietimo lygmenų kokybę, dalis užsibrėžtų siekinių buvo pernelyg ambicingi. Be to, valdžios kaitos ciklai lėmė politinių prioritetų kaitą, todėl ilgalaikių strateginių tikslų siekta fragmentiškai. Paisytina ir tai, kad ne kiekviena iniciatyva iš karto būna sėkminga, kai kurioms naujoms idėjoms įgyvendinti prireikia gerokai daugiau laiko ir dėl didesnių išteklių būtinybės, ir dėl mentaliteto kaitos. Kita vertus, pastebėtina, kad per dešimtmetį buvo aktualizuotos kai kurių rodiklių formuluotės, kito dalies rodiklių skaičiavimo metodikos, kai kurios rodiklių reikšmės dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, administracinės naštos, tyrimų lėšų stokos) nepradėtos fiksuoti. Svarbiausias prioritetas visu *Strategijos* įgyvendinimo periodu išliko ugdymo kokybės gerinimas, todėl nepaisant to, kad skyrėsi darbų forma, buvo bandoma išlaikyti šią švietimo tobulinimo kryptį (pavyzdžiui, vykdant „Kokybės krepšelio“ projektą ir diegiant pokyčius savivaldybėse ir mokyklose, buvo siekiama pagerinti mokinių ugdymosi pasiekimus, tačiau, nors vėliau įgyvendinimo praktikos kito, tų pačių tikslų siekta, įgyvendinant „Tūkstantmečio mokyklų“ programą).

Nors *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* įgyvendinimas nebuvo tolygus, tačiau pastebima, kad Lietuvos švietimo kokybė lėtai, bet nuosekliai auga. Tai parodo EBPO gerovės indeksas (angl. *Better Life Index*), pagal kurį vertinamos įvairios gyvenimo kokybės sritys: švietimas, būstas ir išlaidos, pajamos, darbas, bendruomenė, aplinka, pilietiškumas, sveikata, pasitenkinimas, saugumas, darbas ir poilsis. 2022 m. Lietuvos švietimui skirta 7,7 (iš 10-ies) balo – tai aukščiausias įvertinimas tarp 11 materialinių gyvenimo sąlygų ir gyvenimo kokybės sričių. Toks tarptautinis vertinimas suteikia vilties, kad įdėtos pastangos pateisins lūkesčius ir lems sėkmingą švietimo kaitą. Švietimo sistema itin sudėtinga, jos inercija didžiulė, todėl, apžvelgus ilgalaikių švietimo sistemos pokyčių visumą, galima teigti, kaip sako Harvardo profesorius Thomas Welshas, kad „nepralaimėta, tik sėkmė vėluoja“.

Suprantama, kad tvarių rezultatų galima pasiekti įgyvendinant sėkmingus tęstinius procesus. Vertinant platesnį *Strategijos* įgyvendinimo kontekstą, pastebėta, kad transformuoti ir aktualizuoti siekiniai įtvirtinti šiandien galiojančiuose naujuose strateginiuose dokumentuose, kurių pažanga taip pat bus matuojama ir vertinama.

Viso laikotarpio *Strategijos* sėkmės formulė buvo ši: *„Talentingi eruditai ir dvasios aristokratai, patys veikdami racionaliai ir solidariai, įtrauks jaunus ir senus į aktyvų mokymąsi ir savo gerovės kūrimą*“ (žr. Švietimo aprūpinimo centro leidinyje *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija*, 2014).

Numatyti galutiniai *Strategijos* tikslai – **įtrauktis ir įgalinimas**, o to siekti sumanyta, kryptingai formuojant mokytojų korpusą ir visų mokyklų veiklos kokybės kultūrą.

Visuomenė vis dar tebediskutuoja dėl mokytojo profesijos prestižo, nors yra nemažai mokytojų ir mokyklų vadovų, kurių vardai ir itin sėkminga praktika šalyje gerai žinomi, jais didžiuojamasi. Ateityje reikės dar kartą persvarstyti pagrindinės mokyklos plataus profilio mokytojų rengimo galimybes (tą galima rasti kitų šalių švietimo sistemose). Tikėtina, tai pagerintų mokytojų galimybes įsidarbinti viso etato krūviu vienoje mokykloje, teigiamai paveiktų mokinių, tenkančių vienam mokytojui, rodiklius, padėtų kurti gilesnį mokinių ir mokytojų ryšį. Be to, būtina nuolatinė refleksija, orientuojantis į pakitusią švietimo konteksto realybę, mokslo įžvalgas, kultūros poslinkius, dirbtinio intelekto proveržį. Mokytojų tobulėjimo praktikoje pasiteisina tvarūs, ilgalaikiai, savo vietą dabarties darbuose randantys projektai ar jų kryptys, tokie kaip projektas „Lyderių laikas“, užauginęs švietimo lyderystės magistrų kartą. Net pasibaigus projektui, ISM universiteto pastangomis švietimo lyderystės programa tebevyksta ir toliau, ir švietimo magistrai teberengiami savivaldybių lėšomis. Formaliąsias studijas papildė ir projekto neformaliųjų studijų programa. Ši kryptis vis dar aktuali, ir jos tęstinumą perėmė „Tūkstantmečio mokyklų“ programa, kurios vienas iš prioritetų tebėra lyderystė. Paminėtini ir kiti projektai, tokie kaip „TĘSK“, kiti ISM ir VDU vykdyti projektai.

Mokyklų kokybės kultūrą augino Geros mokyklos koncepcija ir Geros mokyklos apdovanojimai, „Lyderių laiko“ projekto iniciatyva prasidėję mokyklų pažangos konkursai. ES struktūrinės paramos pusiaukelėje vykdytais PPMI tyrimais nustatyta šių konkursų įtaka mokyklų kokybės ir mokinių pasiekimų gerėjimui. Palyginti su kontroline mokyklų grupe, kuri negavo finansinės paramos mokyklai tobulinti, daugeliui pažangą tobulinusių mokyklų pavyko pasiekti geresnių rezultatų ir iš mažiau sėkmingų mokyklų grupės pereiti į aukštesnę kokybę laiduojančių mokyklų grupę. Pasitvirtinus šios praktikos sėkmei, panaši parama mokykloms buvo toliau teikiama, taikant mokyklų kokybės krepšelį. 2023 m. pabaigoje savivaldybių administracijų švietimo padalinių konferencijoje pristatyta įspūdinga šiuo krepšeliu pasinaudojusių mokyklų ir savivaldybių patirtis. Mokyklos gana vieningai pritarė tokios veiklos

naudingumui ir buvo nusiteikusios tęsti pradėtas veiklas ir veiksmingai naudotis kokybės krepšeliu ateityje. Panaši veikla tapo beveik tradicija, ir parama toliau tęsiama pagal „Tūkstantmečio mokyklų“ programą, tik dar didesne apimtimi. Parama mokykloms visą laiką buvo organizuojama, skatinant ir solidarumą, bendrą veiklą tobulinant mokyklas savivaldybėje ar tarp savivaldybių. Sukaupta vertinga daugelio mokyklų patirtis, išaugo jų gebėjimai.

Kaip jau minėta, per vertinamą strateginį laikotarpį labiausiai išryškėjo **įtraukties siekis**. *Strategijos* kūrimo metu pats terminas buvo kvestionuojamas, o pastaruoju metu ne tik ši sąvoka jau tapo įprasta politinėse darbotvarkėse, bet ir toliau plėtojama veikla teisingo švietimo linkme. Įtrauktis yra vienas natūraliausių ir suprantamiausių teisingumo aspektų. Tačiau yra ir kitų strateginių pasirinkimų, galimų teisingumo krypčių ateities strategijose. Pavyzdžiui, vis dar gana sunkiai atitrūkstame nuo momentine nuotrauka paremtų baigiamųjų egzaminų koncepto, nors jau supratome, kad kaupiamasis vertinimas yra teisingesnis ir patikimesnis. Mažai kontroliuojame neformaliojo švietimo teisingumo dimensijas, kol kas negalime adekvačiai įvertinti, ar tai nėra virtę papildomu geresnio socialinio, ekonominio ir kultūrinio (SEK) konteksto mokinių rėmimu, per mažai dėmesio skiriant prastesnio konteksto mokinių kompensacinėms praktikoms. Dar tik prasideda visos dienos mokyklų plėtra, dar gana menkai projektuojama privačių mokyklų prieinamumo neturtingų šeimų vaikams perspektyva ir t. t. Ypač svarbu, kad prasidėjo gana rezultatyvi įtraukties politika aukštajame moksle. Taigi dėmesio įtraukčiai išplėtojimas yra vienas svarbiausių *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* įgyvendinimo pasiekimų. Nors dar reikia labai daug padaryti, bet švietimo įtrauktis ir teisingumas yra idealai, kuriems būtinas nuolatinis dėmesys, ir visada bus ko siekti.

Gal kiek mažiau praktikoje išreikštas **įgalinimo siekis**. Jis dar nėra giliai perprastas ir netapo ryškiu politinių darbotvarkių elementu, tačiau pozityvių požymių yra. Visų pirma, derėtų prisiminti jau minėtus pažangos konkursus, kokybės krepšelį ir „Tūkstantmečio mokyklų“ programos paramą. Tolesnė strateginė perspektyva būtų kokybės krepšelis visoms mokykloms be konkurso, bet su metodologine pagalba. Pradėjus nuo pusės milijono litų, dabar „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje jau skiriama pora šimtų milijonų eurų, nukreiptų į kokybę, tai yra vidutiniškai apie 200 tūkst. eurų vienai mokyklai. Taip kokybės krepšelis gali tapti visuotiniu ir rimtu indėliu, gerinant kiekvienos mokyklos kokybę, suprantant, kad tai – įgalinimo pagrindas ir kad jį reikėtų toliau plėtoti instituciniu lygmeniu, nes vien išorinio stimulo nepakanka, nes įgalinimui užtikrinti būtina kiekvienos mokyklos vidinė kokybės kultūra, nuolatinis dėmesys idealams ir pastangos tobulėti. Ugdymo individualizavimo ir personalizavimo idealai taip pat nemaža dalimi įsisąmoninti ir patenka į politinę retoriką, tad poveikis mūsų edukologiniam mąstymui aptariamu strateginiu periodu jau padarytas, nors paversti šiuos principus ugdymo realybe tebelieka didžiulis iššūkis ir Lietuvos, ir viso Vakarų pasaulio švietimo sistemoms.

Taigi *Strategijos* sėkmės formulė daugiau ar mažiau suveikė visomis keturiomis kryptimis, nors švietimo sistemą ir toliau bus būtina tobulinti, plėtoti kitais strateginiais laikotarpiais.

Gyvename kompleksiškame šiandienos pasaulyje, kuriame vis sparčiau vyksta daugybė sunkiai suprantamų įvykių, į kuriuos būtina reaguoti, operatyviai modeliuoti ir įgyvendinti kaitą. Artimiausiu metu teks suvaldyti ne tik šiandienos iššūkius, suderinti politines dilemas ir prioritetus, bet ir ruoštis atliepti naujus pasaulio raidos, dirbtinio intelekto, klimato kaitos padarinius, stiprinti šiuolaikiniam pasauliui būtinus gebėjimus ir vertybines nuostatas. Svarbu įvertinti patirtis ir stiprinti švietimo lyderystę, kuriant sumanią, modernią ir veržlią visuomenę. Ir ateityje, įveikiant neapibrėžtumą, reikės nesutrikti, būti atspariems ir atkakliems, laikytis sutartų valstybės ir švietimo pažangos prioritetų, tačiau kartu aklai nesilaikyti laiko reikalavimų nebeatitinkančių postulatų, nesibaiminti keistis ir adekvačiai reaguoti į sparčiai kintančią tikrovę, t. y. pasikliauti Harvardo akademikų mintimi, kad geriau 2 lygio strategija, įgyvendinta 1 lygiu, negu 1 lygio strategija, įgyvendinta 2 lygiu.

Šaltiniai

2014–2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programa. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/User/Downloads/vp-2023-03-29-nr-c-2023-2326%20(2).pdf.

2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-05-01 „Įdiegti vieną langelį karjerai planuoti ir įgūdžiams tobulinti“ apraše nurodytos informacijos pagrindimo aprašas. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/svpp-priemones.

2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pagrindimas, 2021. Prieiga per internetą:

https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/Administracine%20informacija/planavimo%20dokumentai/pletros%20programos/%C5%A0PP%20pagrindimass_2021-05-31.pdf.

AGER (Amway Global Enterpreneurship Report), 2018. Prieiga per internetą: https://www.amwayglobal.com/wp-content/uploads/2018/03/Ager_2018_Brochure_Color.pdf.

Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai. 2020 m. sausio 31 d., Nr. VAE-2. Valstybinio audito ataskaita (2020). Vilnius, Valstybės kontrolė.

Balevičienė S. Vaiko ugdymas(is) namuose ir šeimoje: ką mes apie tai žinome? Švietimo problemos analizė. 2020 m. spalis, Nr. 6 (184). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Vaiko-ugdymas-seimoje.pdf.

Dukynaitė, R., Skripkienė, R. PIRLS 2021 rezultatai. 2023-05-16. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/05/PIRLS-2021-Skaitymas-2023-05-15.pdf.

Dunajevas E., Milerius K., Subačiūtė J., 2023. Mokytojo profesijos prestižo vertinimas: mokytojų požiūris. Vilnius, 2023.

Education 2030, Incheon Declaration (ID) and Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development Goal 4, Ensure Inclusive and Equitable Quality Education and Promote Lifelong Learning Opportunities for All, ED-2016/WS/28, UNESCO, 2016 (2020). UNICEF. Prieiga per internetą: https://unesdoc.unesco.org/ ark:/48223/pf0000245656.

ESPAD Group, 2020. ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, EMCDDA Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg. Prieiga per internetą: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13398/2020.3878_EN_04.pdf.

European Commission / EACEA / Eurydice, 2015. Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities.

European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, 2022. 2022 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis: Lietuva, Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/doi/10.2766/421960.

European Commission, European Education and Culture Executive Agency, Towards equity and inclusion in higher education in Europe, Publications Office of the European Union, 2022. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/doi/10.2797/631280.

European Education and Culture Executive Agency, Eurydice, Mobility scoreboard – Higher education background report 2022/2023 – Eurydice report, Publications Office of the European Union, 2023. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/doi/10.2797/001589.

European Education and Culture Executive Agency, Eurydice. Horváth, A., Krémó, A., Sigalas, E.et al., Equity in school education in Europe – Structures, policies and student performance, Parveva, T.(editor), Publications Office of the European Union, 2020. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/doi/10.2797/658266.

European Skills Agenda. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en.

Europos aukštojo mokslo erdvės kokybės užtikrinimo nuostatos ir gairės (ESG). 2015. Prieiga per internetą: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/filebase/esg/ESG%20in%20Lithuanian.pdf.

EUROSTUDENT VII. Hauschildt K., Gwosć Ch., Schirmer H., Wartenbergh-Cras F., 2021. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of Indicators 2018–2021. Prieiga per internetą: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_VII_Synopsis_of_Indicators.pdf.

GEM (Global Entrepreneurship Monitor), 2023. Global Entrepreneurship Monitor 2022/2023. Global Report: Adapting to a "New Normal". London: GEM. Prieiga per internetą: https://gemconsortium.org/report/20222023-global-entrepreneurship-monitor-global-report-adapting-to-a-new-normal-2.

Higienos institutas, 2020. Mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos tyrimas. Rodiklių suvestinė-ataskaita. Prieiga per internetą: https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/HI-Vaik%C5%B3-2020.pdf.

https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/teisine_informacija/galutine-ataskaita.pdf.

https://www.lrs.lt/sip/getfile?guid=be3f4149-94ec-4f2a-8f85-39ca5d6851ba.

https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/05/Pakartotinio-rizikos-isorinio-vertinimo-duomenu-analize-2023.pdf.

IEA TIMSS 2019 m. tyrimo ataskaitos. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/svietimo-stebesena/tyrimai/tarptautiniai-tyrimai/tyrimu-ataskaitos/.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2016. Vilnius, ŠAC. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/Ikimokyklinio-amziaus-vaiku-pasiekimu-aprasas.pdf.

Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo metodikos gairės, 2021. Vilnius, NŠA. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2022/02/Isorinio-vertinimo-metodikos-gaires.pdf.

Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo metodika, 2021. Vilnius, NŠA. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2022/02/IPUMokyklu-veiklos-kokybes-isivertinimo-metodika.pdf.

Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo kryptingumas mokyklose, vykdančiose bendrojo ugdymo programas. Teminio išorinio vertinimo ataskaita, 2022. Vilnius, NŠA. Parengė Jašinauskas L., Norkūnienė R. E., Pavlovskaja S., Ričkuvienė I. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/TEMINIO-isorinio-vertinimo-ATASKAITA_PROJEKTAS-22-8-10-1.pdf.

Jevsejevienė J. Profesinis orientavimas STEAM centruose: kodėl svarbus ir kaip galima organizuoti? Švietimo problemos analizė. 2021 m. gruodis, Nr. 7 (197).

Jusienė R., Būdienė V. ir kt. Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: grėsmės ir galimybės ekosisteminiu požiūriu. Mokslo studija. Vilniaus universitetas, 2021. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Nuotolinis_vaiku_ugdymas_pandemijos_del_COVID-19_metu.pdf.

Kavaliauskaitė R., Lukankova G., Kalvėnas A., Dumša J., Ruškys A., 2019. Aukštųjų mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų fizinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems vertinimas. Tyrimo ataskaita. Prieiga per internetą: https://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Auk%C5%A1t%C5%B3j%C5%B3-mokykl%C5%B3-tyrimo-ataskaita_galutin%C4%97.pdf.

Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Šalies ataskaita. Lietuva 2020, 2020. Prieiga per internetą: https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/2020-european_semester_country-report-lithuania_lt.pdf.

Kultūros įstaigų įsitraukimo į suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą procesą galimybių tyrimas. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos užsakymu tyrimą atliko UAB „Theoria“, 2023. Prieiga per internetą: MVG_Tyrimas_2023.pdf (kulturostyrimai.lt).

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2023. Švietimo teisingumas. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2023. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/09/2023-Svietimas-Lietuvoje_WEBak.pdf.

Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30). Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.

Lietuvos Respublikos kultūros ministro ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. ĮV-572/V-650 „Dėl Kultūros paso koncepcijos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009. Galiojanti suvestinė redakcija (2023-07-06–2023-12-31). Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.343430/asr.

Lietuvos Respublikos Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo Nr. VIII-822 pakeitimo įstatymas, 2014 m. liepos 10 d., Nr. XII-1018.

Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas, 1997 m. spalio 14 d., Nr. VIII-450.

Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. VIII-450 „Dėl Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymo“.

Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. XI-242 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. birželio 26 d. įsakymas Nr. V-606 „Dėl rekomendacijų dėl visos dienos mokyklos kūrimo ir veiklos organizavimo patvirtinimo“. Prieiga per internetą https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/128eb961797811e-89188e16a6495e98c?jfwid=bkaxlhjs.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1308 „Dėl geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. lapkričio 19 d. įsakymas Nr. V-1196 „Dėl kokybės kultūros plėtros veiksmų plano patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. V-707 „Dėl kokybės krepšelio skyrimo bendrojo ugdymo mokykloms tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2022 m. vasario 1 d. įsakymas Nr. V-153 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-01 „Įgyvendinti „Tūkstantmečio mokyklų“ programą“ aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. V-2463 „Dėl studijų krypties (krypčių) aprašo rengimo rekomendacijų“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 12 d. įsakymas Nr. V-1666 „Dėl Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.582D4A4C1C0D/asr.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. V-878 „Dėl aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2013–2016 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. V-38 „Dėl gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo veiksmų plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą:

https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/950ae42089e211e39d2dc0b0e08d5f21?jfwid=3d176bn4z.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gegužės 8 d. įsakymas Nr. V-479 „Dėl Formaliojo profesinio mokymo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. V-1309 „Dėl Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/481fb7d0a82611e59010bea026bdb259.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. kovo 23 d. įsakymas Nr. V-232 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2010 m. rugpjūčio 27 d. įsakymo Nr. V-1435 „Dėl Formaliojo profesinio mokymo programų rengimo ir įteisinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. V-893 „Dėl Brandos darbo programos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/52ca4fc16e6711ecb2fe9975f8a9e52e.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. sausio 14 d. įsakymas Nr. V-15 „Dėl Asmens įgytų kompetencijų vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. V-237 „Dėl Pilietinio ir tautinio ugdymo 2016–2020 metų tarpinstitucinio veiksmų plano patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. 269 „Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programų, finansuojamų Lietuvos Respublikos biudžeto lėšomis, finansavimo ir atrankos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. V-1032 „Dėl pedagoginių profesijų prestižo kėlimo programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. birželio 28 d. įsakymas Nr. V-536 „Dėl Mokymosi visą gyvenimą plėtros 2017–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas Nr. V-647 „Dėl valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų 2017–2019 metų kvalifikacijos tobulinimo prioritetų patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. sausio 23 d. įsakymas Nr. V-32 „Dėl aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2017–2018 metų prioritetų patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. V-364 „Dėl aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2019–2020 metų prioritetų patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. liepos 17 d. įsakymas Nr. V-835 „Dėl studijų išorinio vertinimo ir akreditavimo tvarkos aprašo, vertinamųjų sričių ir rodiklių patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. balandžio 2 d. įsakymas Nr. V-504 „Dėl valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų 2020–2022 metų kvalifikacijos tobulinimo prioritetų patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. ISAK-433/A1-83 „Dėl Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos ir jos įgyvendinimo veiksmų plano tvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011. Galiojanti suvestinė redakcija (2023-09-01–2023-12-31). Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 10 d. įsakymas Nr. V-1264 „Dėl švietimo ir ugdymo studijų krypčių grupės aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. gruodžio 7 d. įsakymas Nr. V-1035 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2010 m. sausio 8 d. įsakymo Nr. V-54 „Dėl pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“ pakeitimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Prevencinės programos. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/patyciu-ir-smurto-prevencija1/prevencines-programos.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos veiklos ataskaitos (2013–2022 m.). Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/web/lt/veikla/ministerijos-veiklos-ataskaitos?lang=lt.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugsėjo 14 d. įsakymas Nr. V-683 „Dėl pedagogų rengimo modelio aprašo patvirtinimo".

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. V-962 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2007 m. balandžio 2 d. įsakymo Nr. ISAK-587 „Dėl Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, veiklos išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo" pakeitimo". Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2a887310f70611e89fcaa4a4a9822176.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. lapkričio 18 d. įsakymas Nr. V-1317 „Dėl Bendrųjų programų atnaujinimo gairių patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e3e9269009e511ea9d279ea27696ab7b.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2020 m. kovo 25 d. įsakymas Nr. V-442 „Dėl Profesinio mokymo įstaigų ir kitų profesinio mokymo teikėjų, vykdančių formalųjį profesinį mokymą, veiklos išorinio vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7f6484806ea311eabee4a336e7e6fdab.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2021 m. spalio 6 d. įsakymas Nr. V-1821 „Dėl aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2021–2022 metų prioritetų patvirtinimo".

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2021 m. liepos 9 d. įsakymas Nr. V-1259 „Dėl geros savijautos programos ir jos įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/svietimas/patvirtinta%20GSP%20Apras%CC%8Cas%20(07%2009).pdf.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. spalio 13 d. įsakymas Nr. V-1637 „Dėl regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-02-17 (RE) „Plėtoti įvairialypį švietimą vykdant visos dienos mokyklų veiklą" finansavimo gairių patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/0ca693604ab611edbc04912defe897d1.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 24 d. įsakymas Nr. V-1269 „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/45f3b02523e311edb36fa1cf41a91fd9/WEuhAbjQXV.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. sausio 10 d. įsakymas Nr. V-46 „Dėl neformaliojo vaikų švietimo programų finansavimo ir administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a573010725411ecb2fe9975f8a9e52e.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. sausio 4 d. įsakymas Nr. V-4 „Dėl bendrųjų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašo patvirtinimo. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/259848016d9e11ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. V-1334 „Dėl Rekomendacijų dėl karjeros specialistų funkcijų ir profesinio orientavimo paslaugų teikimo švietimo įstaigose patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. V-952 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-04-03 „Sukurti rinkos poreikius atliepiančią profesinio ugdymo sistemą“ aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. V-908 „Dėl mokyklų, vykdančių ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas, veiklos kokybės išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4a3525c0e27911ec8d9390588bf2de65.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2022 m. sausio 31 d. įsakymas Nr. V-137 „Dėl „Tūkstantmečio mokyklų“ programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. rugpjūčio 29 d. įsakymas Nr. V-1112 „Dėl mokinių, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas, mokyklos lankomumo užtikrinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4a8637c0464211ee9de9e7e0fd363afc.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2023 m. gegužės 2 d. įsakymas Nr. V-615 „Dėl mokinių įvairovei atvirų grupių, klasių sudarymo ir ugdymo organizavimo jose tvarkos ir finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą:

https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9b06fe02e92211eda305cb3bdf2af4d8?jfwid=rivwzvpvg.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos patvirtinimo. Galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-08-01. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.269178/asr.

Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. lapkričio 26 d. įsakymas Nr. 4-850 „Dėl Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų plano patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2023 m. sausio 9 d. įsakymas Nr. V-2 „Dėl Lietuvos diasporos politikos strateginių gairių „Globali Lietuva“ 2022–2030 m. įgyvendinimo veiksmų plano 2023–2025 m. patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo Nr. X-1238 pakeitimo įstatymas, 2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2535. Prieiga per internetą:

https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ce938a2450111e68f45bcf65e0a17ee.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 831 „Dėl finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.66E0CE6AE556/asr.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. 1715 „Dėl Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr. 1494 „Dėl Valstybinės studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 6 d. nutarimas Nr. 347 „Dėl Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. sausio 14 d. nutarimas Nr. 22 „Dėl Mokymosi pagal neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programas finansavimo metodikos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 679 „Dėl mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/acd82c9188fa11e8aa33fe8f0fea665f.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. spalio 23 d. nutarimas Nr. 1065 „Dėl Profesinio mokymo organizavimo pameistrystės forma tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą:

https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. gruodžio 1 d. nutarimas Nr. 1016 „Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas Nr. 847 „Dėl Profesinio orientavimo teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Lietuvos studentų sąjunga, 2022. Tyrimas „Akademinio sąžiningumo indeksas“. Prieiga per internetą: https://www.lss.lt/wp-content/uploads/2023/05/Akademinio-saziningumo-indeksas-2022.pdf.

Lietuvos studijų būklė, 2020 m. Prieiga per internetą: https://strata.gov.lt/images/tyrimai/2020-metai/svietimo-politika/20200901-Lietuvos-studiju-bukle.pdf.

Lietuvos ūkio sektorių finansavimo po 2020 m. vertinimas. 2019, UAB „PricewaterhouseCoopers“, UAB „ESTEP Vilnius“. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/User/Downloads/post2020-galutine-ataskaita-bendroji-dalis-suredaguota%20(1).pdf.

Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas. 2019. Pilietinės visuomenės institutas, 2020. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2020/05/PGI_2019metai.pdf.

Mokyklų savarankiškumo plėtotės gairės. Projektas „Lyderių laikas“, 2013.

Mokyklų tinklo būklės analizės scenarijaus prototipo aprašymo projektas, 2022. Projekto „Duomenimis pagrįsto švietimo valdymo kultūros plėtra savivaldybėse“ (Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0030) veiklos Nr. 1.1 „Švietimo analizės scenarijų prototipų sukūrimas“ rezultatas. Jevsejevienė J., Orintienė G., Daujotis E., Lapinskienė D. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2022/10/TS-Priedas-Nr.-2.-Mokyklu-tinklo-bukles-analizes-scenarijus.pdf.

Mokyklų, vykdančių bendrojo ugdymo programas, pakartotinio rizikos išorinio vertinimo duomenų analizė, 2023. Vilnius, NŠA.

Mokymosi visą gyvenimą vertinimas. Vertinimo ataskaita. Valstybės kontrolė, 2023.

Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė „Mukis“. Prieiga per internetą: http://www.mukis.lt.

Nacionalinės švietimo agentūros direktoriaus 2021 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. VK-159 „Dėl valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo stebėsenos vykdymo aprašo patvirtinimo“.

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Aukštųjų mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų fizinės aplinkos prieinamumo neįgaliesiems vertinimas (2019). Prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Auk%C5%A1t%C5%B3j%C5%B3-mokykl%C5%B3-tyrimoataskaita_galutin%C4%97.pdf.

Numatomų struktūrinių pokyčių poveikio pedagogų rengimui vertinimo tyrimas. PPMI, 2021. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/projektai/wp-content/uploads/2021/11/Numatomu-str.pok_.-tyrimas.pdf.

OECD, 2018. Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1787/eag-2018-en.

OECD, 2021. Mobilising Evidence at the Centre of Government in Lithuania: Strengthening Decision Making and Policy Evaluation for Long-term Development, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1787/323e3500-en.

OECD, 2023. PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption, PISA, OECD Publishing, Paris. Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1787/a97db61c-en.

Pagrindiniai Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso rodikliai 2016 m. Pilietinės visuomenės institutas, 2016. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2017/06/PGI2016_pagr-rezultatai.pdf.

Pedagogų rengimo, skyrimo, kvalifikacijos, veiklos vertinimo, atestacijos ir kvalifikacijos tobulinimo sistemos kaitos kryptys, 2016. Prieiga per internetą: https://alkas.lt/wp-content/uploads/2016/06/Pedagogu-ruosimas-2016.pdf.

Pilietinės galios indeksas. 2007 metai. Pilietinės visuomenės institutas, 2008. Prieiga per internetą: PGI-2007-ataskaita.pdf (civitas.lt).

Pilietinės galios indeksas. 2022 metai. Pilietinės visuomenės institutas, 2022. Prieiga per internetą: PGI_2022metai.pdf (civitas.lt).

Pilietinio ugdymo įgyvendinimo švietimo įstaigose programa (1998). Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.283042.

Poviliūnas A. 2020. „Apie mokytojų rengimo būdus ir jų institucionalizavimą“. Vilniaus universitetas.

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, 2023. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/338cd100dfb311eda305cb3bdf2af4d8/JlwGwxqupP?jfwid=-19lutvqhao.

Priemonė „Sektorinių praktinio mokymo centrų plėtra“. Prieiga per internetą: https://2014.esinvesticijos.lt/lt//finansavimas/patvirtintos_priemones/sektoriniu-praktinio-mokymo-centru-pletra.

Profesinio mokymo kokybės išorinio vertinimo rezultatų analizė (2022). Vilnius, KPMPC. Prieiga per internetą: https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2018/06/Kolegialaus-vertinimo-metodika_2022.pdf.

Profesinio mokymo kokybės išorinio vertinimo rezultatų analizė (2021). Vilnius, KPMPC. Prieiga per internetą: https://www.kpmpc.lt/kpmpc/wp-content/uploads/2018/06/2021_isorinio-vertinimo-analize_final.pdf.

Profesinio orientavimo stiprinimas: rekomendacijos naujam etapui Lietuvoje. Nacionalinė švietimo agentūra. Projektas Nr. 09.4.1-ESFA-V 713-02-0001 „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“ (2022).

Psichoaktyviosios medžiagos: tendencijos ir pokyčiai. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pirminė prevencija. Prieiga per internetą: https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Prevencija-2021.pdf.

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2004–2021 metais, 2021. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras VILMORUS.

Rakštytė-Hoimian J., Izgorodin A., Kamaitis P. 2019. Inovacijų skleidimo trukdžių naujausia analizė, įskaitant skaitmeninimą. Prieiga per internetą: https://strata.gov.lt/images/tyrimai/20190924-inovacij-skleidimo-analize.pdf?v=3.

Savarankiškos mokyklos modelio aprašo projektas, 2018. Vilnius: Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra.

Sieger, P., Raemy, L., Zellweger, T., Fueglistaller, U. & Hatak, I., 2021. Global Student Entrepreneurship 2021: Insights From 58 Countries. St.Gallen/Bern: KMU-HSG/IMU-U. Prieiga per internetą: https://www.guesssurvey.org/resources/PDF_InterReports/GUESSS_2021_Global_Report.pdf.

Spurga, S., Žalėnienė, I., 2021. Universitetų institucinės autonomijos įgyvendinimo iššūkiai Lietuvoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 443–469. Knygoje „Konstitucija ir teisinė sistema. Liber Amicorum Vytautui Sinkevičiui“. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Steponavičius M. „Edukacijos tyrimų panaudojimas: dabartis ir ateities perspektyvos“. 2021-02-28 pranešimas, parengtas remiantis EBPO Švietimo tyrimų ir inovacijos centro (CERI) vykdyto projekto (*Strengthening the Impact of Education Research*) ataskaita „Kas rūpinasi švietimo tyrimų panaudojimu švietimo politikoje ir praktikoje“), 2021. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/lt/teisine-informacija-1/ti-tyrimai-ir-analizes/tarptautiniai-tyrimai-ir-apzvalgos/tarptautines-analizes-ir-apzvalgos-1/.

STRATA, 2020. Mokymasis visą gyvenimą. Įpročiai, patrauklumas, barjerai, naudos suvokimas.

STRATA, 2022. Žmogiškojo kapitalo būklė 2022. Vyriausybės strateginės analizės centras.

STRATA, 2022a. Lietuvos studijų būklė. Vyriausybės strateginės analizės centras. Prieiga per internetą: https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/01/Lietuvos-studiju-bukle_2022.pdf.

Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2023 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. V-12 „Dėl studijų krypčių išorinio vertinimo plano, patvirtinto Studijų kokybės vertinimo centro direktoriaus 2019 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V-149, pakeitimo“.

Suaugusiųjų švietimo platforma vieno langelio principu – individualios mokymosi paskyros (IMP). Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 2022.

Survutaitė D. Gabių ar (ir) talentingų vaikų ugdymas. Švietimo problemos analizė. 2022 m. birželis, Nr. 4 (201). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/07/Gabiu-ar-ir-talentingu-vaiku-ugdymas-2022-birzelis-Nr.-4-2022-07-18.pdf.

Šetkus B. Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo sinergija. Švietimo problemos analizė. 2022 m. rugsėjis, Nr. 5 (202). Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/09/Bendrojo-ugdymo-ir-profesinio-mokymo-sinergija.pdf.

Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas. 2020. PPMI GROUP.

Švietimo NVO tinklas. Nevyriausybinių mokyklų tyrimas. Tyrimo ataskaita (2021). Prieiga per internetą: https://svietimotinklas.lt/wp-content/uploads/2022/06/NVO-mokyklu-tyrimo-ataskaita-2021.pdf.

Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas. TALIS 2018 ataskaita. Vilnius, 2020. Prieiga per internetą: https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/teisine_informacija/talis-2018-lietuvos-ataskaita.pdf.

University Autonomy in Europe IV. The Scorecard 2023, 2023. Prieiga per internetą: https://www.eua.eu/downloads/publications/eua%20autonomy%20scorecard.pdf.

Urbanovič, J., Navickaitė, J., 2016. Lyderystė autonomiškoje mokykloje: Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas. Prieiga per internetą:

https://www.researchgate.net/profile/JolantaUrbanovic/publication/315843238_Leadership_in_Autonomous_School/links/58eb99a5a6fdcc965__7676256/Leadership-in-Autonomous-School.pdf.

Valstybės audito ataskaita „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai?“ 2020-01-31, Nr. VAE-2.

Valstybės kontrolės išankstinio tyrimo ataskaita, 2023. Prieiga per internetą: https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/Download/4483.

Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija, 2014. Vilnius, ŠAC.

Valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos įgyvendinimo pusiaukelė. Medžiaga diskusijoms. Vilnius, ŠAC, 2019. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Valstybines-svietimo-strategijos-igyvendinimo-pusiaukele_internetinis.pdf.

Valstybinio audito ataskaita. Ar užtikrinama studijų kokybė aukštosiose mokyklose? 2021. Prieiga per internetą: https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/24014.

Valstybinio studijų fondo direktoriaus 2012 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. V1-29 „Dėl Tikslinių išmokų neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, administravimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FD93BF859362/asr.

Valstybinis studijų fondas. Projektas „Aukštojo mokslo prieinamumo didinimas“. Prieiga per internetą: https://vsf.lrv.lt/lt/projektas-studiju-prieinamumo-didinimas-studentams-turintiems-negalia/.

World Health Organization, 2018. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada International Report. VOLUME 2. KEY DATA.

Priedas

Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo planuoti ir pasiekti rodikliai

Eil. Nr.	Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė[52] (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
			Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
PAGRINDINIS STRATEGINIS TIKSLAS – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį.						
1.	Mokinių, atitinkančių bent 3 (iš 6) tarptautinio penkiolikmečių mokymosi pasiekimų tyrimo PISA lygmenį, dalis (proc.) (EBPO)	51,7 (2012)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 50	47,2 (2015)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 54	47,6 (2022)
	skaitymo raštingumas	50,7 (2012)	47	48,2 (2015)	49	47,3 (2022)
	matematinis raštingumas	48,0 (2012)	49	47,9 (2015)	51	45,7 (2022)
	gamtamokslinis raštingumas	56,3 (2012)	55	45,6 (2015)	56	49,9 (2022)
2.	Mokinių, nepasiekiančių 2 (iš 6) Tarptautinio penkiolikmečių mokymosi pasiekimų tyrimo PISA lygmens, dalis (proc.) (EBPO)	21,1 (2012)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 20	25,1 (2015)	Vidutiniškai ne mažiau kaip 15	24,8 (2022)
	skaitymo raštingumas	21,2 (2012)	22	25,1 (2015)	19	24,8 (2022)
	matematinis raštingumas	26,0 (2012)	24	25,4 (2015)	20	27,8 (2022)
	gamtamokslinis raštingumas	16,1 (2012)	15	24,7 (2015)	14	21,8 (2022)
3.	Pilietinės galios indeksas (Pilietinės visuomenės institutas)	36,0 (2013 m.)	40,0	37,0 (2016 m.)	45	35,9 (2022 m.)
4.	Lietuvos aukštųjų mokyklų, patenkančių į akademinio pasaulio universitetų reitingo ARWU 500-uką, skaičius	0 (2013 m.)	1	0 (2017 m.)	1	0 (2022 m.)
5.	Iš Bolonijos proceso regiono atvykstančių ir ten išvykstančių laikinai studijuoti studentų skaičiaus santykis Lietuvai (Eurostatas)	0,32 (2013 m.)	0,3	0,41 (2017 m.)	0,6	1,11 (2022 m.)
6.	20–24 metų asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.) (Eurostatas)	90,0 (2013 m.)	90	91,3 (2017 m.)	90	93,5 (2022 m.)

[52] Patikslinti duomenys.

Eil. Nr.	Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė[52] (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
			Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
7.	30–34 metų asmenų, turinčių aukštąjį ar jam prilygintą išsilavinimą, dalis (proc.) (Eurostatas)	51,3 (2013 m.)	ne mažiau kaip 48,7	58,0 (2017 m.)	ne mažiau kaip 48,7	61,0 (2022 m.)
8.	Įsidarbinančių 25–64 metų asmenų dalis (proc.) (Eurostatas)	11,0 (2013 m.)	13	11,3 (2017 m.)	16	11,8 (2022 m.)
9.	Nacionalinės išlaidos švietimui kaip bendrojo vidaus produkto (BVP) dalis[53] (proc.) (Eurostatas)	5,2 (2013 m.)	5,8	4,5 (2017 m.)	6	4,8 (2021 m.)
PIRMAS TIKSLAS – pasiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų daugumą sudaro apmąstantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai ir dėstytojai						
10.	Įstojusiųjų į švietimo ir ugdymo krypčių grupės programas universitetuose ir įstojusiųjų į tais metais populiariausios grupės programas minimalaus konkursinio balo skirtumas (proc.) (LAMA BPO)	22,8 (2013 m.)	12	36,0 (2017 m.)	10	56,6 (2022 m.)
11.	Mokytojų vyrų, dirbančių pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, dalis (proc.) (ŠVIS)	16,7 (2013 m.)	17	15,6 (2017 m.)	20	15,8 (2022 m.)
12.	Mokytojų, kurie per pastaruosius 5 metus mokėsi bent vieno mėnesio arba 6 kreditų apimtimi, dalis (proc.) (ŠVIS)	Nėra duomenų	16	Nėra duomenų	20	Nėra duomenų
13.	Mokytojų, patenkintų savo darbu, indeksas balais (nuo 0 iki 4 balų sistema) (EBPO TALIS tyrimas (Tarptautinis mokymo ir mokymosi tyrimas, angl. *Teaching and Learning International Survey*)	3,02 (2008 m.)	3,06	Nėra naujesnių duomenų	3,1	3,31[54] (2018 m.)
14.	30–49 metų amžiaus mokytojų ir dėstytojų dalis (proc.) (ŠVIS, LSD)	49,1 (2013 m.)	55	45,8 (2017 m.)	60	39,0 (2022 m.)

[53] Rodiklis perskaičiuotas pagal COFOG (Classification of functions of Government) metodiką.

[54] 2008 m. mokytojų, patenkintų savo darbu, indeksas buvo skaičiuotas 0–4 balų skalėje (0 balų – visi mokytojai nepatenkinti savo darbu, 4 balai – visi mokytojai patenkinti savo darbu. 2018 m. pakeista skaičiavimo metodika ir pradėta skaičiuoti mokytojų, patenkintų savo darbu, procentinė dalis. Atlikus mokytojų procentinės išraiškos konvertavimą į 0–4 balų sistemą: 0 balų sudarytų 0 proc., 4 balai – 100 proc.

Eil. Nr.	Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė[52] (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
			Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
ANTRAS TIKSLAS – įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną						
15.	Savarankiškos mokyklos statusą turinčių mokyklų dalis (proc.) (ŠVIS)	0 Duomenys neperkelti	5	Nėra duomenų	10	Nėra duomenų
16.	Pažangos ataskaitas paskelbusių mokyklų dalis (proc.) (ŠVIS)	36,1 (2013 m.)	50	50,0 (2017 m.)	100	78 (2021 m.)
17.	Švietimo pažangos ataskaitas paskelbusių savivaldybių dalis (proc.) (ŠVIS)[3]	0 (2013 m.)	50	28,3[55] (2017 m.)	100	58,3 (2022 m.)
18.	Studijų programų, akredituotų maksimaliam laikotarpiui, dalis (proc.) nuo visų akredituotų programų (SKVC)	52,9 (2013 m.)	60	56,3 (2017 m.)	80	31,6 (2022 m.)
19.	Universitetų ir verslo bendradarbiavimas, vieta ES (Pasaulio ekonomikos forumas)	13 (2013 m.)	12	13 (2017 m.)	11	12–13 (2019 m.)
20.	Privačios išlaidos švietimui kaip BVP dalis (proc.) (Eurostatas)	0,60 (2013 m.)	0,8	0,5[56] (2017 m.)	0,9	0,6 (2020 m.)
TREČIAS TIKSLAS – užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį, suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius						
21.	Švietimo įstaigas lankančių 4–6 metų vaikų dalis (proc.) (Eurostatas)	84,2 (2011 m.)[57]	90	91,9 (2017 m.)	95	93,2 (2021 m.)
22.	18–24 metų asmenų, neturinčių vidurinio išsilavinimo ir nelankančių mokyklos, dalis (10 metų vidurkis) (proc.) (VDA)	9,1 (2002–2011 m.)[58]	8,9	6,6 (2007–2017 m.)	8	5,2 (2013–2022 m.)
23.	Paraiškų ir paskolų, suteiktų per Valstybinį studijų fondą, santykis	0,8 (2012 m.)	0,9	0,9 (2016 m.)	0,99	0,96 (2022 m.)

[55] Patikslinti duomenys.
[56] Patikslinti duomenys.
[57] Kaimo vietovėse – 40,1 proc. (2012 m. – ŠVIS, VDA).
[58] Kaimo vietovėse – 11,7 proc. (2012 m. – ŠVIS, VDA).

Eil. Nr.	Vertinimo rodiklis, matavimo vienetas (duomenų šaltinis)	*Strategijoje* užfiksuota būklė[52] (metai)	2017 m. (pusiaukelė)		2022 m.	
			Siekinys	Būklė (metai)	Siekinys	Būklė (metai)
24.	Neformaliojo švietimo galimybėmis mokykloje ir kitur besinaudojančių vaikų dalis (proc.) (ŠVIS)	28,6 (2012 m.)	60[59]	51,1 (2017 m.)	100	62,6 (2022 m.)
25.	Vaikų, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, dalis (proc.) (ŠVIS)	1,0 (2012 m.)	0,8	1,1 (2017 m.)	0,5	1,05 (2022 m.)
26.	Per 2 mėnesius nė karto patyčių nepatyrusių mokinių dalis (proc.) (HBSC)	44,6 (2010 m.)	50	46,2 (2014 m.)	70	49,5 (2022 m.)
27.	7–16 metų amžiaus asmenų, gyvenančių kaimo vietovėse, skaičius, tenkantis vienai kaimo mokyklai (ŠVIS, VDA)	206,3 (2012 m.)	206	206,4 (2017 m.)	206	209,4 (2022 m.)
KETVIRTAS TIKSLAS – garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą, sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje. Derinti asmens pasirinkimą su valstybiniu planavimu						
28.	Mokymosi visą gyvenimą lygis 25–64 metų amžiaus grupėje (proc.) (VDA)	5,2 (2012 m.)	8	5,9 (2017 m.)	12	8,5 (2022 m.)
29.	25–34 metų asmenų, kurie mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dalis (proc.) (Eurostatas, ŠVIS)	6,9 (2011 m.)	7,5	4,3 (2017 m.)	8,5	3,7 (2022 m.)
30.	Asmenų, vidurinį išsilavinimą įgyjančių profesinėse mokyklose, dalis (proc.) (Eurostatas)	28,4[60] (2011 m.)	33	27,4[61] (2017 m.)	35	25,8 (2021 m.)
31.	Pripažintų kvalifikacijų skaičius per metus 10 000 gyventojų (ŠVIS)	Nėra duomenų	5	2 (2017 m.)	10	2 (2022 m.)

[59] Kiekvienoje savivaldybėje neformaliojo švietimo galimybėmis mokykloje ir kitur besinaudojančių vaikų dalis – ne mažesnė kaip 60 proc.

[60] Duomenys patikslinti pagal dokumente *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimo pusiaukelė. Medžiaga diskusijoms (2019*) pateiktą reikšmę.

[61] Perskaičiuotas rodiklis.

